

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

DERS ÖZETİ

SORU BANKASI

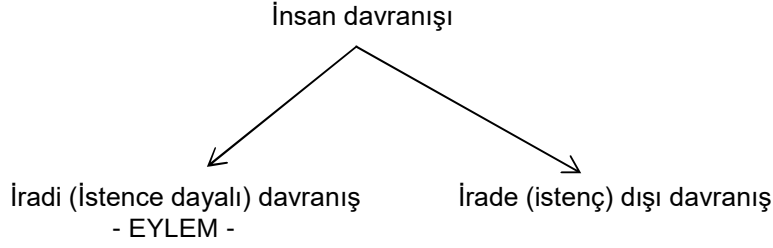

Kampus Akademi'nin Öğrencilerine Ücretsiz Armağandır.

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI I. ÜNİTE

KURALLAR BÜTÜNÜ OLARAK HUKUK İnsan Davranışı ve Kurallar

Bireyin bizatihi kendisinin neden Olduğu, isteseydi farklı neticelendirebileceği davranışlardır. Eylemleri belirleyen faktörlerden bazıları maddi ve irade dışı Olabileceği gibi (Örneğin, karnı çok acıkan fakat cebinde Parası olmadığı için yiyecek alamayan birinin simit çalması gibi) iradi, hatta kurallar da olabilir.

Kurallar, belli durumlarda ne yapılması gerektiğini söyleyen ifadelerdir. Kurallar eylemde bulunan kişinin iradesinin ürünü olabileceği gibi çoğunlukla, bireyin dışındaki bir iradenin ürünüdür. Kurallar **genel** niteliktedir. Yani, kurallar tek bir olay için değil; benzer özellikteki bütün olaylar için geçerlidir.

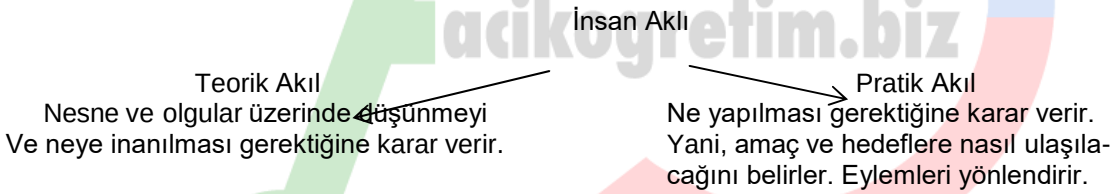
Kural varsa sorumluluk da vardır. Yani, bireyin kurala aykırı eylemi onun sorumluluğunu doğurur. Bu sorumluluk da kendisini kuralın türüne ve içeriğine bağlı olarak kınama, cezalandırma, belli bir olanaktan mahrum bırakılma, vicdan azabı ya da suçluluk duygusu olarak gösterebilir.

Toplum içinde sürdürülen yaşam dolayısıyla insanlar ahlak, görgü, hukuk, din, meslek kuralları gibi pek çok kurala muhatap olurlar.

Ahlak Kuralları

İnsanoğlu akıl sahibi olması dolayısıyla kendini doğanın akışını izlemeye bırakmaz, ona yön verir, onu değiştirmeye çalışır.

İnsan akli, teorik akıl ve pratik akıl olmak üzere iki yönden ele alınabilir:

Ahlaki yargılar belli bir durumda nasıl davranılacağını belirlerken “iyi” olgusunu esas alır. Yani ahlaki yargılar, ahlak ilke ve kuralları, bireye iyi olanı gerçekleştirmek için hangi ilkelerin ve kuralların izlenmesi gerektiğini söyler.

Ahlak kelimesinin biri betimsel diğeri de normatif olmak üzere iki anlamı vardır. Betimsel anlamda ahlaktan bahsederken uyulması gereken kurallardan değil, zaten uyulmakta olan kurallar anlaşılır. Normatif anlamda ahlak ise, uyulması gereken davranış kurallarını ifade eder.

Ahlaka uygun davranış doğru, ahlaka uygun olmayan da yanlış olarak nitelendirilebilir. Bunun da ötesinde ahlaka uygun olan davranış iyiye yönelmiş olan bir davranış; ahlaka uygun olmayan davranış ise kötüye yönelmiş bir davranıştır. Dolayısıyla ahlak kuralları, iyiye yönelmiş olan eylemi talep eden kurallardır.

Ahlak Kurallarının Kaynağı

Ahlak beşeri bir kavramdır. Yani, insan ürünüdür. Doğada ahlak olmaz, doğanın yasaları vardır. Yaşlı bir insanın varlığı, kendisine yardım edilmesini “doğal” olarak gerektirmez. Karnını doyurmak için bir başka canlıyı öldüren aslan, ahlaksız değildir.

Ahlak kurallarının kaynağının toplumsal mı yoksa bireysel mi olduğu hususunda kesin bir kanıya varılamasa da bile şunu söylemek mümkündür: Ahlaki yargılar öncelikle toplumdan öğrenilir. Birey de toplumdan öğrendiği bu kuralın kendisi için de bir ilke olarak kabul ederse, aynı zamanda o ilke ve kuralı koyan kişi olmuş olur.

Ahlak kurallarına uymamanın sonuçları (yaptırımı) iki tanedir. Birincisi genellikle vicdan azabı olarak adlandırılan huzursuzluktur. Örneğin otobüste ayakta yolculuk eden bir yaşlıya yer vermeyen birinin sonradan pişmanlık duyması. İkincisi ise, ahlak kurallarına aykırı hareket eden kişinin başkaları tarafından ayıplanması, kınanması ve hatta dışlanmasıdır.

Din Kuralları

Dinler evrene dair bir anlayış ortaya koyar ve insan olmanın ve beşeri eylemlerin anlamını sunarken, aynı zamanda mensuplarından çeşitli şekillerde davranmalarını isterler. Bu davranışların bir kısmı, ibadet ve tapınma adı verilen ritüeller olarak salt dini karakterde iken, bir kısmı da gündelik yaşama ilişkindir.

Bir dinin mensubunun, dinin öngördüğü eylemleri yerine getirmemesi ya da aykırı davranması halinde öncelikle kendi inancı açısından çelişkiye düşmüş olur. Bu çelişki, tanrının gazabını çekmek, hem bu dünyada hem de ahiret hayatında bir azaba maruz kalmak korkusunu da doğurur. Bununla birlikte dinler, kişilerin din kurallarını ihlal etmeleri durumunda insanlar eliyle ve dünyevi araçlarla da cezalandırılmalarını isteyebilir. Din kurallarını ihlal eden bireyin devlet tarafından cezalandırılması halinde teokratik devletten söz edilir. Teokratik devlet, laik-seküler devletin tam zıttıdır. Teokratik devlet hukuk devleti ile bağdaşmaz. Çünkü aşağıda da belirteceğimiz üzere, hukuk devletinde kurallar beşeri niteliktedir, yani tanrının emri değil insan aklının ürünüdür.

Hukuk devletinde din kurallarına uymamanın yaptırımı tamamen manevi niteliklidir. Yani hukuk devletinde, mensubu olduğu dinin kurallarına aykırı hareket eden kimse en fazla diğer dünyada bunun sonucunu katlanacaktır.

Örf ve Adet Kuralları

Örf-adet kurallarının kimin koyduğu belli değildir. Çünkü bu kurallar toplum halinde yaşamının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve nesilden nesile aktararak gelir. Bu kurallar toplumda uzun zamandan beri uygulanmakta ve bu kurallara uyulması gerektiğine dair toplumda ortak bir inanç vardır.

Örf-adet kuralları geniş anlamıyla düşünüldüğünde gelenek, daha dar anlamıyla düşünüldüğünde töre ismini alır. Örf-adet kuralları modernleşmemiş toplumlarda etkisini daha çok gösterir. Hatta bu toplumlarda örf-adet kuralları ile din kuralları içi içe geçmiştir. Pek çok yönden bir örf adet kuralı aynı zamanda din kuralı da olabilmektedir. Örneğin, evlilik öncesi çiftlerin birlikte yaşaması pek çok toplumda yapılmaması gereken bir örf-adet kuralıdır ama aynı zamanda semavi dinler açısından da yapılması yasaklanan bir davranıştır.

Hukuk Kuralları

Hukuk kuralları da toplum hayatını düzenleyen diğer kurallar gibi (örf-adet, ahlak, din kuralları) bir davranışın yapılması ya da yapılmamasını emreder. Aynı zamanda hukuk kurallarının belirtmiş olduğu emirlere de tıpkı toplum hayatını düzenleyen diğer kurallarda olduğu gibi aykırı hareket etmek mümkündür.

Toplum hayatını düzenleyen diğer kurallara uymamanın yaptırımı manevi niteliklidir. Yani bir örf-adet kuralına, bir ahlak kuralına, bir din kuralına (teokratik devlet hariç olmak üzere) aykırı eden birey ayıplanır, kınanır, küçümsenir, dışlanır. Hukuk kurallarına aykırılığın yaptırımı ise maddi niteliktedir. Dolayısıyla hukuk kurallarına aykırı davranan birey tazminat ödemek zorunda kalabilir, bazı haklarından mahrum bırakılabilir ya da hapis/para cezası verilebilir.

Hukuk kuralları ile toplum hayatını düzenleyen diğer kurallar arasında benzerlikler olabilir. Mesela, cinayet işlemek bir hukuk kuralının ihlalidir. Ama aynı zaman da birini öldürmek dinsel açıdan da yasaklana bir davranıştır ve ahlaki açıdan da kabul edilemeyecek bir durumdur. Peki bir kuralın hukuk kuralı mı yoksa toplum hayatını düzenleyen diğer kurallardan biri mi olduğunu nasıl anlayacağız? Bir hukuk kuralından söz edebilmek için:

- Hukuk kuralları ancak devlet tarafından konulur.
- Hukuk kurallarını devlet yaratır aynı zamanda devleti de hukuk kuralları yaratır. Devlet bir iktidar (güç) örgütlenmesi ise, bu gücün kullanımındaki sınırlarını, yetkilerini hukuk kuralları belirler. Aynı zamanda bu güç, hukuk kurallarını da yaratır. Dolayısıyla hukuk ve devlet sürekli olarak birbirlerini yaratmaktadır.
- Hukuk kurallarının devlet tarafından konulmasının doğal sonucu olarak hukuk kurallarının birer din ya da ahlak kuralı olarak kabul edilemeyeceğidir. Dolayısıyla, hukuk kurallarına uygun hareket eden bir kimsenin sadece bu nedenle ahlaklı bir insan olduğu ya da dinine bağlı olduğu ileri sürülemez. Örneğin, Bir evi kiralayan kiracı sözleşmede belirlenen kira bedelini tam ve süresi içinde yerine getirirse hukuka uygun hareket etmiş olur ahlaka uygun bir eylemde bulunmuş olmuş sayılmaz.
- Bir kuralın devlet tarafından konulması onun hukuk kuralı olmasının temelini oluşturur. Fakat, hukuk kuralları hiçbir biçimde din, ahlak, örf-adet kurallarından etkilenmez denilemez. Aksine, pek çok noktada hukuk kuralları devlet tarafından oluşturulurken toplumsal yaşamı düzenleyen diğer kurallardan etkilenir.

Hukuk kurallarına fiilen uyulup uyulmadığını belirleme yetkisi örgütlü yargılamaya yani mahkemelere aittir. Devletin koymuş olduğu bazı hukuk kurallarına uyulmazsa suç işlenmiş olur. Bir davranışın suç olup olmadığına da mahkemeler karar verir. Mahkeme, eğer yapılan davranış suç olarak nitelendirirse hukukun öngördüğü çerçevede de cezaya hükmeder. Mahkemeler de devletin içinde örgütlenmiş birimlerdir. Dolayısıyla devlet içinde devlet şeklinde düşünülebilir. Suç oluşturduğu kabul edilen davranışlarda devlet aynı zamanda davacı konumdadır. Yani, suç işleyen suç işlediği düşünülen kişinin mahkemece yargılaması süreci de yine devlet tarafından yerine getirilir

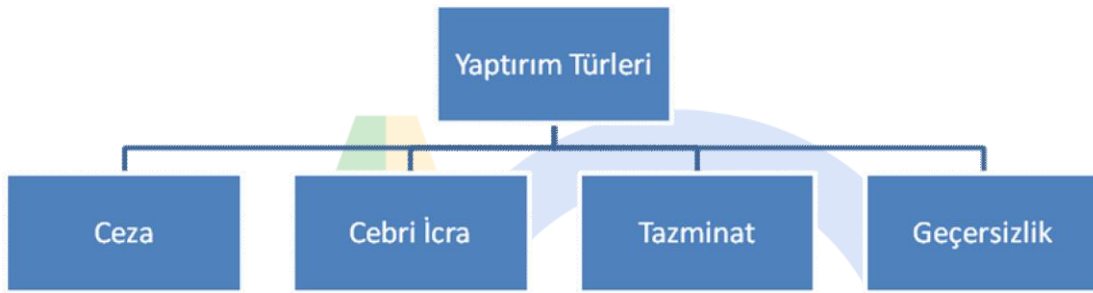
ZOR KULLANMA OLARAK HUKUK

Devlet, koymuş olduğu kurallarının uygulanmasını, bunlara uygun olarak hareket edilmesini bekler. Çünkü devletin devamlılığını, düzenini hukuk kuralları sağlar.

Devletin hukuk kurallarına uyulmaması durumunda, kuralları ihlal eden kimselere karşı uygulamış olduğu zorlamaya YAPTIRIM adı verilir. Yaptırımsız kural olmaz. Yaptırımla desteklenmemiş bir ifade olsa olsa temenni, arzu ya da istek olur.

Yaptırım

Yaptırım, hukuk kurallarının koymuş olduğu emirlere uymama ya da yasakları çiğneme durumunda karşılaşılabilecek olan tepkiyi ifade eder.

Ceza

Suç işlenmesi durumunda, kanunun kişiye uygulanmasını öngördüğü yaptırımdır. Ceza yaptırımını sadece mahkemeler değil, idari makamlar tarafından da verilebilir. Örneğin A'nın B'yi kasten öldürmesi halinde hukuk kuralı ihlal edilmiştir. A'yı ceza mahkemesi yargılayacak ve hapis cezasını (yaptırım) yine yargılayan mahkeme verecektir. A, derste kopya çektiği için yakalanmış olsaydı buna ilişkin olarak okul disiplin kurulu toplanıp A'ya okuldan uzaklaştırma cezasını verecekti. Yani, okuldan uzaklaştırma cezasını (yaptırım) mahkeme değil, idare(disiplin kurulu) vermiş olacaktı.

Ceza mahkemelerinin suç sayılan eylemler için yaptırım olarak öngördüğü cezalar:

1. Hapis cezası
 - a. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası
 - b. Müebbet hapis cezası
 - c. Süreli hapis cezası
2. Adli para cezası

Hem ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası hem müebbet hapis cezası hükümlünün (mahkum olan kişinin) hayatı boyunca devam eder. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının farkı, hükümlünün hapiste bulunduğu süre içerisinde ağır bir infaz rejimine tabi tutulmasıdır. Süreli hapis cezası ise en az 1 ay, en fazla ise 20 yıl olan hapis cezasıdır.

Hukuk sistemimizde idam cezası yoktur. İdam cezası hukuk sistemimizden 2002 yılında kaldırılmıştır. Ülkemizde en son idam cezası 24 Temmuz 1984 yılında infaz edilmiştir.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere idare de ceza yaptırımını uygulayabilmektedir bazı durumlarda. İdare'nin uyguladığı cezai yaptırımlar: Örneğin, kabahatler kanunu çerçevesinde idari makamın emrine aykırı şekilde hareket eden kimselere karşı verilen cezalar; sarhoşluk, gürültü gibi sebeplerle çevreye rahatsızlık verenlere karşı verilen para cezaları ile trafik kanunu çerçevesinde verilen para cezaları.

Cebri İcra (Zorla yerine getirme)

Yükümlülüğünü yerine getirmeyen borçlunun, devlet gücü aracılığıyla zorla borcunu yerine getirmeye mecbur ettirilmesi. Para veya aynen teslim yoluyla olabilir. Örneğin, bir beyaz eşya satıcısından taksitle bir buzdolabı satın alan borçlunun görevi taksitlerini zamanında ve tam olarak ödemektir. Borçlu taksitlerini zamanında ödemez ya da tam olarak ödemezse alacaklı (buzdolabı satıcısı) ödenmeyen kısmın faiziyle beraber ödenmesini alacaklıdan ister. Borçlu, buna rağmen borcunu yerine getirmezse alacaklı icra dairelerine başvurabilir ve alacaklının alacağını alabilmesi için alacağına yeter miktarda borçlunun malları

haczedilir. Borçlu mallarını icra görevlilerine vermekten kaçınırsa kolluk görevlileri yardımıyla (polis ya da jandarma) eşyalar zorla alınır. Cebri icra sadece para borçlarında söz konusu olmaz. Örneğin, boşanma davası sonucu velayet eşlerden birine bırakılmışsa diğer eş çocuğu velayeti kendisine bırakılan eşe vermek zorundadır. Aksi halde çocuk icra kanalıyla zorla alınır.

Kolluk kuvvetleri: Kamu düzenini sağlama, koruma yahut bozulduğunda eski duruma getirme faaliyetlerini yerine getiren ve zor kullanma yetkisine sahip kamu organlarıdır. Polis, jandarma, zabıta, sahil güvenlik vs.

Tazminat

Hukuka (haksız fiil) veya sözleşmeye aykırı hareket neticesinde oluşan zararın karşılanmasıdır. Maddi ve manevi tazminat olmak üzere iki çeşittir:

Maddi Tazminat: Verilen zararın parasal bir karşılığı varsa talep edilecek tazminat türüdür (Kaza yapan aracın vermiş olduğu 2000 TL'lik zararın tazmini için maddi tazminat davası açılır).

Manevi Tazminat: Verilen zararın niteliği psikolojik çöküntü, acı, keder ise açılacak olan davada manevi tazminat talep edilir (Köşesinde kendisine iftira eden köşe yazarı N'ye karşı açılacak olan davada manevi tazminat talep edilir).

Tazminat, idarenin eylem ve işlemleri nedeniyle de söz konusu olabilir. Hukuk devleti ilkesinin gereği olarak devlet yapmış olduğu işlemler sırasında işlemin ilgisine ya da diğer kişilere bir zarar vermişse bu zararı tazmin etmek zorundadır.

Geçersizlik

Bir hukuki işlemin kanunun öngördüğü şekilde yapılmaması veya hukuka aykırı şekilde yapılması durumundaki yaptırımdır.

Yokluk: Hukuk düzeni kurucu unsurları ihtiva etmeyen bir sözleşmeye yokluk yaptırımı uygulanır. Buradaki hukuka aykırılık o kadar önemlidir ki kurulduğu sanılan sözleşme aslında hiç kurulmamıştır, hukuken yoktur (aynı cinsten iki kişinin evliliği, yetkili makam huzurunda yapılmayan evlilik, evlenme iradelerinin aynı anda açıklanmaması, bir ilçenin kaymakamının evli bir çifti boşaması).

Butlan: Bu durumda ise, sözleşmenin kurucu unsurları vardır fakat geçerlilik unsurlarında eksiklik vardır. Yoklukta, yapıldığı sayılan işlem aslında hiç meydana gelmemiştir kurucu unsurları bulunmadığı için. Butlanda ise, kurucu unsurları olan bir sözleşme var fakat kamu düzenini ilgilendiren bir hususta aykırı bir sözleşme yapılmıştır dolayısıyla işlem hukuken butlanla sakattır (hükümsüzdür). Örneğin, üç çocuğu olan bir baba, kendisinin ölümü halinde evini sadece bir çocuğuna bırakmayı düşünmektedir. Diğer çocukları iptal davası açmasın diye aslında sevdiği çocuğuna bağışlamış olduğu evini sanki satmış gibi göstermesi (muvazaa). Bu işlem baştan itibaren hükümsüz kabul edilir.

İptal edilebilirlik (Nisbi Butlan) : Bu durumda ise, yukarıda bahsedilen kadar ağır bir hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Burada yapılan işlem meydana gelmiş ve hukuki sonucunu da doğurmaya başlamıştır. Ancak belli bir süre içinde iptal nedenine dayanarak taraflar bu sözleşmeyi iptal edebileceklerdir. Örneğin, yetkili makam huzurunda yapılmayan evlilik yok hükmünde iken, tehdit edilerek birinin evlenmek durumunda kalması halinde iptal edilene kadar yapılan evlilik geçerli olacaktır.

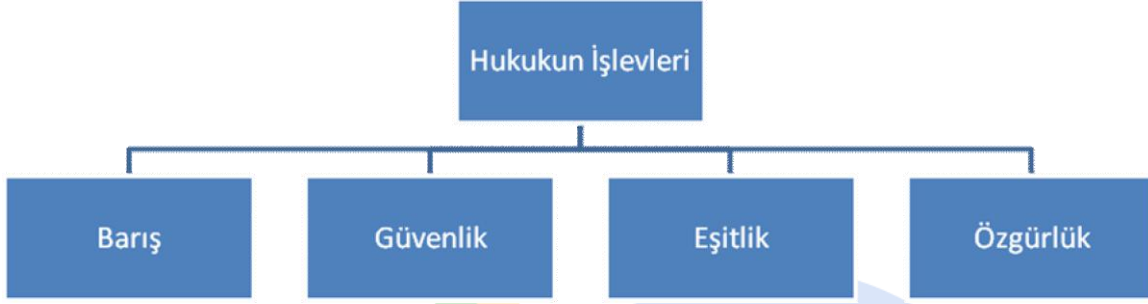
DÜZEN VE DEĞERLER SİSTEMİ OLARAK HUKUK

Hukuk da tıpkı sosyal hayatı düzenleyen diğer kurallar gibi (din, ahlak, örf-adet kuralları) kurallardan oluşur. Hukuku diğer sosyal düzen kurallarından ayıran en önemli özelliği onun devlet tarafından konulmasıdır.

Hukuku sadece kurallar bütünü olmamak gerekir. Hukuk, geniş anlamıyla kuralların uygulanmasını sağlamak amacıyla oluşturulan yargı örgütlenmesini de içerir. Çünkü yargı örgütlenmesi sayesinde hukukun ihlal edilmesi halinde devlet yaptırım uygular. Dolayısıyla hukuk düzeni için yaşama hakkı değer arz eder.

Hukuk sistemi değer yargılarını korumak ve bunu da topluma benimsetmek için egemenlik alanı içinde zor kullanır (yaptırım uygular). Bu durum bireysel özgürlüğü savunanlar açısından elbette ki rahatsız edici bir durum oluşturur. Zaten anarşizm de hukukun bu zorlayıcı anlayışına bir tepki olarak doğmuştur. Ancak insanlık tarihi göstermiştir ki nerede toplum varsa orada hukuk da vardır.

Siyaset felsefecisi Thomas Hobbes'a göre, devletsiz/hukuksuz bir toplumda herkes herkesle bir savaş içerisinde olacaktır. Çünkü Hobbes'a göre insan insanın kurdudur. Hukukun olmadığı bir toplumda herkes kendi adaletini sağlamaya çalışır bu da sonunda adaletsizliğe neden olur. Mükemmel ve ideal olmasa bile hukukun varlığı insana ve topluma önemli katkı sağlar.

Barış

İnsanoğlu doğası gereği daima kendi çıkarlarını gerçekleştirmek ister. Bu durumda da toplumdaki diğer insanların aleyhine eylemlerde bulunması çok kuvvetlidir. Bunun sonucu olarak insanlar arasında bir mücadele söz konusu olur. Bu mücadele de üstün bir güç tarafından kontrol edilmediği müddetçe her zaman haklı olanın lehine değil güçlü olanın lehine sonuçlanır. Güçlü olanın sürekli kazandı bir ortamda toplumsal barıştan söz edilemez. İşte hukuk ve devlet güçlü olanın değil, haklı olanın kazanabilmesi ve bu sayede toplumsal barışın oluşabilmesi için gereklidir. Sonuç olarak, çok ağır zulüm ve haksızlık düzeni haline gelmedikçe, kötü bir hukuk ve devlet sisteminin dahi insan yaşamına yaptığı katkı büyüktür.

Güvenlik

Hukuk düzeni hak ve özgürlükleri güvence altına alan kuralları içerir. Bu hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesi durumunda da yaptırım uygular. Bireylerin hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesi durumunda bunun yine hukuk düzeni tarafından cezalandırılacağına olan inancı aynı zamanda bireylerin kendilerini daha az tehdit altında hissetmesi ve dolayısıyla güven içinde ve daha mutlu şekilde yaşamalarını sağlar. Hukuk düzeni bireylerin güvenliğini sağlayarak aslında kendisinin yani devletin de güvenliğini sağlamış olur. Hukuk kurallarının yazılı olması, bu yazılı kuralların ihlal edilmesi halinde yargılamayı hangi makamların nasıl yapacağını da belli olması güvenlik anlayışına hizmet eder.

Eşitlik

Hukuk düzeninin önemli bir işlevi de eşitlik sağlamasıdır. Çünkü hukuk kuralları genel niteliktedir. Yani, aynı durumda bulunan bireylere aynı kurallar uygulanır. Kimseye sosyal statüsü, zenginliği, fakirliği ya da belli bir dine mensubiyeti ya da belli bir etnik kökene dahil olması nedeniyle farklı işlem yapılmaz. Buna KANUN ÖNÜNDE EŞİTLİK denir.

Özgürlük

Hukuk toplumda bir düzeni sağlamak için belli kurallar öngörür ve bu kurallara uyulmasını emreder. Bu emre uyulmaması halinde yaptırım uygular. Hukuk, salt bu yönüyle ele alındığında aslında hukukun özgürleştirdiğini değil aksine toplum düzenini sağlamak ve bu düzeni korumak için bireylerin davranışlarını sınırladığı sonucunu varılabilir. Bu görüş bir bakıma doğrudur. Ancak, hukukun olmadığı bir toplumda her birey dilediği şekilde hareket edecek ve güçlü olan her zaman kazanacak dolayısıyla güçlü olan her zaman özgür ve fakat zayıf olan her zaman özgürlüğünden yoksun durumda kalacaktır. Bu durumun oluşmaması için hukuk düzeninin varlığı zorunludur. Hukuk düzeni insanları belli bir şekilde davranmaya zorlarsa da aslında bundaki amacı onların hürriyetlerini elinden almak değil, aksine hürriyetlerini güvence altına almaktır.

ÜNİTE SORULARI

1. İnsanın doğasına, evrenin yapısına, insanların nasıl yaşaması gerektiğine, gerçeklik ve değerlerle ilgili doğruları araştırmanın en iyi yöntemlerine ilişkin birbiriyle içten bağlantılı bir inançlar kümesi ile bu inançlar tarafından belirlenen tutumlar ve pratiklere ne ad verilir?

- a. Ahlak
- b. Din
- c. Hukuk
- d. Örf ve âdet
- e. Gelenek

2. Mî'yi'yi gerçekleştirmek için hangi ilkeleri veya kuralları izlememiz gerektiğini söyleyen yargılara ne ad verilir?

- a. Ahlak
- b. Din
- c. Hukuk
- d. Örf ve âdet
- e. Gelenek

3. Çok uzun süreden beri uygulana gelen ve genel itibarıyla bu şekilde davranılması gerektiği yönünde bir inancın bulunduğu toplumsal pratiklere ne ad verilir?

- a. Ahlak kuralları
- b. Din kuralları
- c. Hukuk kuralları
- d. Örf ve âdet kuralları
- e. Moda kuralları

4. Hukukta aynı durumda bulunan insanların aynı muameleye tâbi tutulmasını ifade eden deyim aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Hükümsüzlük
- b. İptal edilebilirlik
- c. Güvenlik
- d. Yaptırım
- e. Kanun önünde eşitlik

5. Hukuka aykırı kusurlu bir eylemle bir başkasına zarar verilmesine ne ad verilir?

- a. Yokluk
- b. Geçersizlik
- c. Haksız fiil
- d. Borç
- e. Hata

6. Bazı hukukî yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda, devletin zor kullanma gücüyle bu yükümlülüğün gereklerini bizzat yerine getirmesine ne ad verilir?

- a. Cebrî icra
- b. Ceza
- c. Hükümsüzlük
- d. Yokluk
- e. İptal edilebilirlik

7. Aşağıdakilerden hangisi hukuk kurallarının sahip olduğu yaptırımlardan değildir?

- a. Ceza
- b. Ayıplama
- c. Geçersizlik
- d. Cebrî icra
- e. Tazminat

8. Hukuk kurallarına aykırı hareket etmek suretiyle bir başkasına verilen zararın giderilmesi aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilir?

- a. Ceza
- b. Para cezası
- c. Hükümsüzlük
- d. Tazminat
- e. Cebrî icra

9. Aşağıdakilerden hangisi bir hukuk düzeninden bahsedebilmek için yargı örgütünün sahip olması gereken özelliklerden değildir?

- a. Örgütlü olma
- b. Düzenlilik
- c. Kurumlaşmış olma
- d. Süreklilik
- e. İstisnai olma

10. Aşağıdakilerden hangisi hukukun işlevlerinden sayılamaz?

- a. Barış
- b. Özgürlük
- c. Zenginlik
- d. Güvenlik
- e. Eşitlik

1.ÜNİTE SORULARI

1. İradeye (istence) dayalı insan davranışı aşağıdaki kavramlardan hangisi ile ifade edilir?

- a) Refleks
- b) Kast
- c) Eylem
- d) Tepki
- e) Taksir

2. Bireyin bizatihi kendisinin neden olduğu, isteseydi farklı neticelendirebileceği davranışlar aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilir?

- a) Dürtü
- b) Eylem
- c) Kast
- d) Netice
- e) Taksir

3. Belli durumlarda ne yapılması gerektiğini söyleyen ifadeler, aşağıdakilerden hangisiyle adlandırılır?

- a) Emir
- b) Rica
- c) Temenni
- d) İstek
- e) Kural

4. Kuralların genel nitelikli olması ne demektir?

- a) Tek bir olay için değil, benzer özelliği gösteren bütün olaylar için uygulanabilir olmasıdır.
- b) Yürürlükten kaldırılınca kadar geçerli olmasıdır.
- c) Emredici olmasıdır.
- d) Yaptırım içermesidir.
- e) Devlet tarafından konulmasıdır.

5. Aşağıdakilerden hangisi toplum yaşamını düzenleyen kurallardan biri değildir?

- a) Ahlak Kuralları
- b) Örf-adet kuralları
- c) Hukuk Kuralları
- d) Moda kuralları
- e) Din kuralları

6. Nesne ve olgular üzerinde düşünmeyi ve neye inanılması gerektiğine karar veren insan akılı aşağıdaki kavramlardan hangisi ile ifade edilir?

- a) Pratik akıl
- b) Teorik akıl
- c) Normatif akıl
- d) Şekli akıl
- e) Maddi akıl

7. Amaç ve hedeflere ulaşabilmek için ne yapılması gerektiğine karar veren insan akli aşağıdaki kavramlardan hangisi ile ifade edilir?

- a) Normatif akıl
- b) Teorik akıl
- c) Pratik akıl
- d) Maddi akıl
- e) Şekli akıl

8. Ahlaki yargılar belli bir durumda nasıl davranılacağını belirlerken hangi olguyu esas alır?

- a) İyilik
- b) Bağlılık
- c) Bireysellik
- d) Nesnellik
- e) Değişkenlik

9. Aşağıdakilerden hangisi ahlak kurallarının kaynağını oluşturur?

- a) Ceza normu
- b) Anayasa normu
- c) Hukuk normu
- d) İnsan
- e) Doğa

10. Aşağıdakilerden hangisi ahlak kuralları ile ilgili söylenebilecek doğru bir ifade değildir?

- a) Kaynağı insandır.
- b) Birey, ahlak kurallarını öncelikle doğup büyüdüğü toplum içinde öğrenir.
- c) Bireyin dahil olduğu toplum değiştikçe ahlak kuralları da farklılık gösterebilir.
- d) Yaptırımı manevidir.
- e) Yaptırımı maddidir.

11. Din kurallarını ihlal eden bireyin devlet tarafından cezalandırılması öngören ve laik-seküler devletin tam zıttı olan devlet, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak ifade edilmiştir?

- a) Liberal devlet
- b) Teokratik devlet
- c) Jandarma devlet
- d) Sosyal devlet
- e) Polis devleti

12. Toplumda uzun zamandan beri uygulanan ve bu kurallara uyulması gerektiğine dair toplumda ortak bir inanç olan, kim tarafından konulduğu belli olmayan kurallar aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilir?

- a) Din kuralları
- b) Örf adet kuralları
- c) Hukuk kuralları
- d) Fizik kuralları
- e) Doğa kanunları

13. Aşağıdakilerden hangisi örf-adet kurallarıyla ilgili yanlış bir ifadedir?

- a) Kimin koyduğu belli değildir ve nesilden nesile aktararak gelir.
- b) Örf-adet geniş anlamıyla düşünüldüğünde "gelenek"tir.
- c) Örf adet dar anlamıyla düşünüldüğünde "töre"dir.
- d) Modernleşmemiş toplumlarda etkisi fazladır.
- e) Uyulmaması halinde devlet yaptırımı uygulanır.

14. Hukuk kurallarını toplumsal yaşamı düzenleyen diğer kurallardan ayıran en önemli fark aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Sayısının fazla olması
- b) Genel nitelikte olması
- c) Maddi yaptırıma sahip olması
- d) Sürekli olması
- e) Değişken olması

15. Hukuk kuralları ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlış bir ifadedir?

- a) Hukuk kuralları ile toplum hayatını düzenleyen diğer kurallar arasında benzerlikler olabilir.
- b) Hukuk kurallarını devlet yaratır aynı zamanda devleti de hukuk kuralları yaratır.
- c) Hukuk kuralları hiçbir biçimde din, ahlak, örf-adet kurallarından etkilenmez.
- d) Hukuk kuralları ancak devlet tarafından konulur.
- e) Hukuk kuralları maddi yaptırıma sahiptir.

16. Hukuk devletinde hukuk kurallarına fiilen uyulup uyulmadığını belirleme yetkisi aşağıdakilerden hangisine aittir?

- a) Mahkemeler
- b) Bakanlar Kurulu
- c) Cumhurbaşkanı
- d) Başbakan
- e) Meclis

17. Uyuşmazlıkların hangi mahkemelerde çözüleceği, yargılama sürecinde tarafların ve yargılama makamlarının hangi kurallara uyacağı aşağıdakilerden hangisine göre belirlenir?

- a) Örf-adet kurallarına göre
- b) Din kurallarına göre
- c) Ahlak kurallarına göre
- d) Hukuk kurallarına göre
- e) Bakanlar Kurulu kararnamesine göre

18. Devletin hukuk kurallarına uyulmaması durumunda, kuralları ihlal eden kimselere karşı uygulamış olduğu zorlamaya ne ad verilir?

- a) Kınama
- b) Yaptırım
- c) Dışlama
- d) Ayıplama
- e) Yok sayma

19. Aşağıdakilerden hangisi bir yaptırım türü değildir?

- a) Ceza
- b) Cebr-i İcra
- c) Tazminat
- d) Geçersizlik
- e) Dışlama

20. Kişiyi suç işlemesi halinde uygulanacak yaptırım türü aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Ceza
- b) Cebr-i İcra
- c) Tazminat
- d) Geçersizlik
- e) Dışlama

21. Ceza yaptırımını ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlış bir ifadedir?

- a) Ceza yaptırımını sadece mahkemeler değil, idari makamlar tarafından da verilebilir.
- b) Ceza mahkemelerinin suç sayılan eylemler için yaptırım olarak öngördüğü cezalar hapis ve adli para cezasıdır.
- c) Hapis cezası; ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, müebbet hapis cezası, süreli hapis cezası olmak üzere üç türlü olabilir.
- d) İdam cezası sadece savaş durumunda verilebilir.
- e) İdarenin uyguladığı cezai yaptırımların dayanağını genel olarak kabahatler kanunu oluşturur.

22. Yükümlülüğünü yerine getirmeyen borçlunun, devlet gücü aracılığıyla zorla borcunu yerine getirmeye mecbur ettirilmesi olarak tanımlanan yaptırım türü aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Tazminat
- b) Geçersizlik
- c) Cebr-i İcra
- d) Ceza
- e) Kınama

23. Tazminatla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlış bir ifadedir?

- a) Hukuka (haksız fiil) veya sözleşmeye aykırı hareket neticesinde oluşan zararın karşılanmasıdır.
- b) Maddi ve manevi tazminat olmak üzere iki çeşittir.
- c) Maddi Tazminat, verilen zararın parasal bir karşılığı varsa talep edilecek tazminat türüdür.
- d) Manevi Tazminat, verilen zararın niteliği psikolojik çöküntü, acı, keder ise açılacak olan davada talep edilen tazminat türüdür.
- e) Devlet yapmış olduğu işlemler sırasında işlemin ilgisine ya da diğer kişilere bir zarar vermişse bu zararı tazmin etmek zorunda değildir.

24. Geçersizlik yaptırımı ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlış bir ifadedir?

- a) Bir hukuki işlemin kanunun öngördüğü şekilde yapılmaması veya hukuka aykırı şekilde yapılması durumundaki yaptırımdır.
- b) Geçersizlik; yokluk, hükümsüzlük (butlan), iptal edilebilirlik şeklinde kendini gösterir.
- c) Yokluk, hukuk düzeninin kurucu unsurları ihtiva etmeyen bir sözleşmeye uyguladığı yaptırımdır.
- d) Butlan (hükümsüzlük) durumunda, sözleşmenin kurucu unsurları vardır fakat geçerlilik unsurlarında eksiklik vardır.
- e) Nisbi butlan halinde işlem hukuki sonuç doğurmaz.

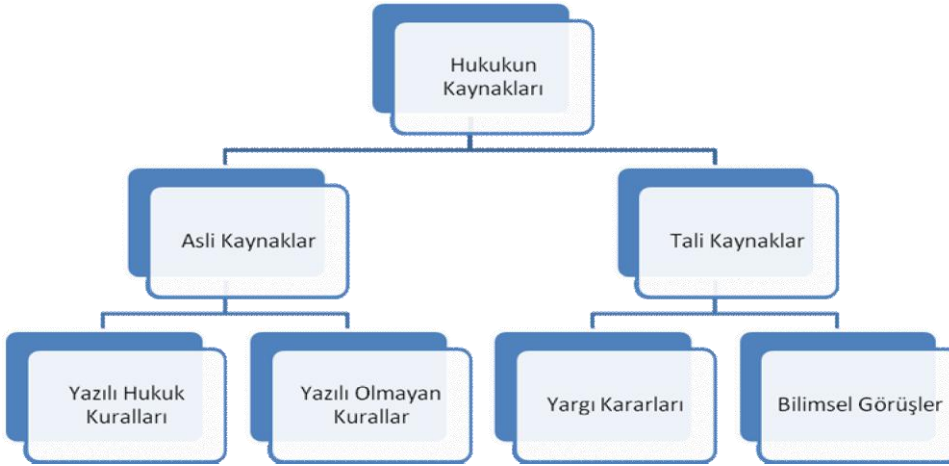
25. Aşağıdakilerden hangisi hukukun işlevlerinden biri değildir?

- a) Hoşgörü
- b) Barış
- c) Güvenlik
- d) Eşitlik
- e) Özgürlük

II. ÜNİTE

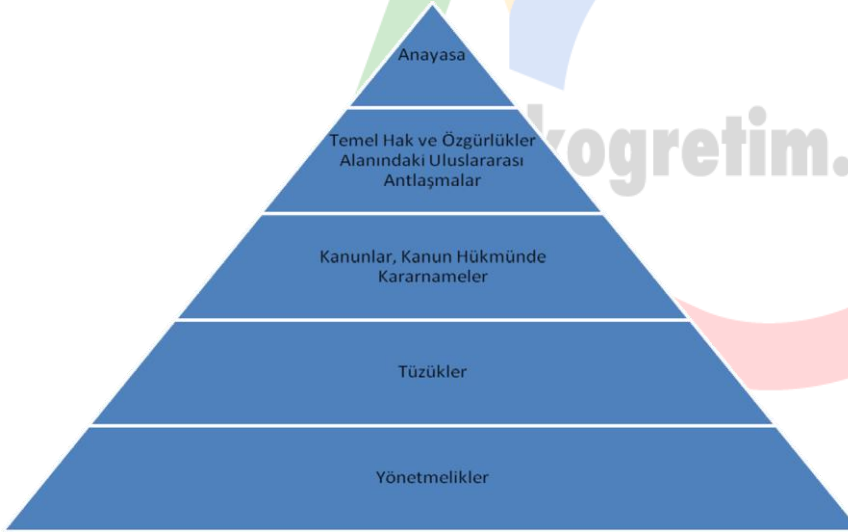
HUKUKUN KAYNAKLARI

Yargı organları önlerine gelen bir uyuşmazlığı çözerken bazı kaynaklardan yararlanırlar. Yargı organları uyuşmazlığın çözümüne yönelik olarak bazı kaynakları mutlaka kullanmak zorunda iken bazı kaynakları kullanmak zorunda değildir, yardımcı niteliktedir. İşte, yargı organlarının bir uyuşmazlığı çözerken mutlaka başvurması gerektiği kaynaklar “asli kaynaklar” olarak adlandırılırken; başvurmak zorunda olmadıkları, bağlayıcı olmayan kaynaklara ise “tali kaynaklar” olarak adlandırılır.

Asli Kaynaklar

Yazılı Hukuk Kuralları

Hukuk devletinde kurallar çok çeşitli ve dağınık gibi görünse de aslında belli bir düzen içinde bulunmaktadır. Yukarıdaki piramit bu düzeni ifade etmektedir. Buna göre, kurallar belli bir hiyerarşi altında örgütlenmiştir. Normlar hiyerarşisi olarak adlandırılan bu sisteme göre, piramitti yer alan her bir kural geçerliliğini bir üst normdan alır. Yani, altta yer alan bir kuralın olması için önce üstteki kuralın olması ve ona aykırı olmaması (uyumlu olması) gerekir. Örneğin, yönetmelik yapabilmek için bir kanunun olması ve yapılacak yönetmeliğin de kanuna aykırı olmaması gerekir. Eğer alttaki kural üstteki kurala aykırı olursa ilgili yargı organı alttaki kuralı iptal edecektir.

Bir devlette yazılı hukuk kuralları yukarıdakilerden ibaret olmayıp İdare de kanunlardan aldığı yetkiyle kural içeren pek çok işlem yapabilmektedir. Sirküler, tebliğ, genelge gibi. Biz burada, hukuk sistemi içerisinde en çok karşılaşılan kurallardan bahsedeceğiz.

Anayasa

Anayasa “devletin temel kuruluşunu, işleyişini, iktidarın el değiştirmesini ve iktidar karşısında bireylerin özgürlüklerini düzenler”. Bütün hukuk sistemi Anayasaya dayanır. Devletin temel organlarının ne olduğu, bunların nasıl kurulacağı, kanunların nasıl yapılacağı, mahkemelerin kuruluşu ve çalışma ilkeleri gibi pek çok konu Anayasa’da yer alır. Bununla birlikte, hakim güç olan devleti dizginleyen hükümler de Anayasa’da yer almaktadır.

Şu an yürürlükte bulunan Anayasamız 1982 tarihli'dir. Bundan önceki Anayasamız 1961 anayasası idi. Her iki Anayasa da askeri darbenin sonucu olarak yapılmıştır. Her iki Anayasa'nın hazırlanması aşamasında da askerlerden ve sivillerden oluşan iki grup yer almıştır. 1982 Anayasası'nın oluşumu sırasında görev alan sivil grup "Danışma Meclisi" olarak adlandırılırken; askeri kanat Milli Güvenlik Konseyi olarak adlandırılmaktadır. Anayasanın oluşumu aşamasında nihai söz Milli Güvenlik Konseyine aitti. Danışma Meclisi ağırlıklı olarak bürokratlardan oluşmakta idi. Milli Güvenlik Konseyi ise kuvvet komutanlarından oluşmaktaydı. Milli Güvenlik Konseyi'nin etkisiyle 1982 Anayasa'sı, 1961 Anayasası'na göre daha katı ve 1961 Anayasası'na göre otorite-hürriyet dengesi açısından otoriteden yana tavır almıştır. Yürütme organının özellikle de Cumhurbaşkanının yetkileri artırılarak daha da güçlü konuma getirilerek siyasal karar alma mekanizmalarındaki tıkanıklıkların önüne geçilmek amaçlanmıştır. Ancak, 1982 Anayasa'sı özellikle 1995 ve 2001'deki değişikliklerle ilk halindeki çizgisinden önemli ölçüde uzaklaşmıştır.

Anayasa'nın öngörüldüğü usul çerçevesinde her zaman değiştirilmesi mümkündür. Ancak, anayasal düzende köklü değişiklikler tarihte hep olağanüstü dönemlerde gerçekleşmiştir. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Anayasası olan 1921 Anayasası ile sonrasında gelen 1924 anayasası yeni bir devletin kuruluş aşamasında oluşturulması; 1961 ve 1982 Anayasalarının da ordu müdahalelerinin sonucu olarak ortaya çıkması bu gerçeği göstermektedir.

Anayasa değişiklikleri meclis tarafından yapılır. Meclisin Anayasa'yı değiştirme usulüne göre Anayasalar "Sert Anayasa" ve "Yumuşak Anayasa" olmak üzere ikiye ayrılır.

Yumuşak Anayasalar, değiştirilmesi için mecliste özel bir milletvekili çoğunluğunu gerektirmeyen (toplantı ve karar yeter sayısı bakımından) Anayasalardır. Yumuşak Anayasalarda Meclis sıradan bir kanunu değiştirir gibi Anayasa değişikliği yapabilir. Bu bakımdan yumuşak Anayasalar değiştirilmesi kolay Anayasalardır.

Sert Anayasalar ise, sıradan bir kanun gibi değiştirilemeyen Anayasalardır. Sert Anayasalarda değişiklik yapılabilmesi özel bir toplantı ve karar yeter sayısına bağlanmıştır.

1982 Anayasası sert bir Anayasadır. Çünkü, Anayasa'da değişiklik yapılabilmesi için Meclis üye tamsayısının en az üçte birinin yani 184 milletvekilinin yazılı bir teklifte bulunması gerekir (sıradan bir kanun yapmak ya da değiştirmek için bir milletvekilinin teklifi dahi yeterlidir).

Anayasa değişikliği teklifi üzerine Meclis'te iki defa görüşme yapılır ve bu iki görüşme arasında 2 tam gün boşluk bırakılır. Bunun amacı, milletvekillerinin Anayasa değişikliği üzerinde düşünme süresi bırakılmasıdır.

Görüşmeler bittikten sonra Anayasa değişikliğinin kabulü için oylamaya geçilir. Oylama gizli yapılır ve söz konusu Anayasa değişikliğinin kabul edilebilmesi için üye tam sayısının en az beşte üçünün yani, 330 milletvekilinin kabul oyu kullanması gerekir.

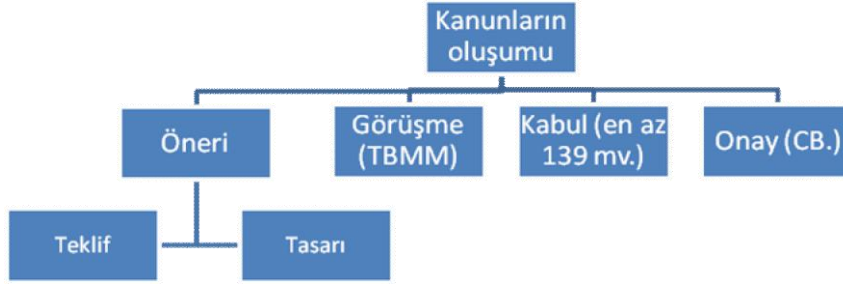
Kabul edilen teklif Cumhurbaşkanına gönderilir. Cumhurbaşkanı kabul oyunun sayısına göre değişikliği onaylayabilir, halkoyuna sunabilir ya da yeniden görüşülmek üzere Meclise iade edebilir. Kabul sayısı üye tamsayısının beşte üçü (330) ile üçte ikisi (367) arasında ise (yani 330-366) Cumhurbaşkanı değişikliği onaylayamaz; ya halkoylamasına sunar ya da yeniden görüşülmek üzere Meclis'e iade eder. Üçte iki (367) veya daha fazla milletvekili değişikliği kabul etmişse, Cumhurbaşkanı değişikliği onaylayabileceği gibi, isterse halkoyuna sunar ya da yeniden görüşülmek üzere Meclise iade edebilir. Her iki durumda da meclise iade edilmiş değişiklik Meclis tarafından aynen kabul edildiği takdirde aynen kabul oyu kullanan milletvekili sayısına göre Cumhurbaşkanı halkoyuna sunabilir ya da onaylayabilir, fakat tekrar iade edemez. Aynen kabul Meclis tarafından 330-366 arasından bir sayı ile gerçekleşmiş ise, Cumhurbaşkanı değişikliği halkoyuna sunmak zorundadır. Aynen kabul 367 ve daha çok sayıda milletvekili tarafından gerçekleşmiş ise, cumhurbaşkanı değişikliği onaylayabileceği gibi halkoylamasına da sunabilir.

Kanun (Yasa)

Kanunlar, Anayasa ve TBMM İçtüzüğü ile belirlenen usuller çerçevesinde Meclis tarafından yapılır. Anayasa'ya göre "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'nindir. Bu yetki devredilemez". Anayasanın bu amir hükmü gereği, Meclis yasa yapma yetkisini devletin başka bir organına devredemez. Meclis, 4 yıllık süre için seçilen 550 milletvekilinden oluşur.

Kanunların özellikleri:

- Geneldir. Yani, sadece belirli bir kimseye değil aynı durumda bulunan herkese uygulanır.
- Sürekli'dir. Yani, yürürlükten kaldırılıncaya kadar uygulanır.

- Kanun önerisinde bulunmaya Bakanlar Kurulu ve TBMM üyeleri yetkilidir.
- Bakanlar Kurulunun (hükümetin) hazırlayarak Meclise sunduğu kanun önerisine “**kanun tasarısı**” denir. TBMM üyelerinin yani milletvekillerinin sundukları öneri ise “**kanun teklifi**” olarak adlandırılır.
- Teklif ya da tasarı Meclis Başkanlığına sunulur. Meclis Başkanlığı söz konusu teklif ya da tasarıyı ilgili komisyonlara havale eder (Komisyonlar Mecliste grubu bulunan siyasi partilerin milletvekili sayısı ile orantılı olarak teşekkül eder).
- Teklif veya tasarı, komisyonda yapılan tartışmalar sonunda aldığı şekliyle meclise sunulur. Söz konusu tasarı yada teklif Mecliste görüşülerek oylanır ve kabul veya reddedilir. Bir kanun tasarı veya teklifinin mecliste görüşmeye başlanabilmesi için, en az **184** milletvekilinin toplantıya katılmış olması gerekir. (TBMM üye tamsayısının 1/3’ü ile toplanır.) Teklif veya tasarının kabul edilebilmesi için ise toplantıya katılan milletvekillerinin salt çoğunluğu, yani yarıdan bir fazlası kabul yönünde oy kullanmalıdır. Bununla birlikte kabul oyu, hiçbir şekilde **139**’dan (meclis üye tam sayısının dörtte birinin bir fazlasından) az olamaz
- TBMM’ce kabul edilen kanunları Cumhurbaşkanı Resmi Gazetede yayımlayabileceği gibi yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları ise gerekçeleriyle birlikte TBMM’ne geri gönderebilir.
- Cumhurbaşkanının kendisine gönderilen bir kanunu değerlendirmek için **on beş** günü vardır.
- CB’nin meclise yeniden görüşülmek üzere iade ettiği kanun eğer mecliste yeniden görüşülür ve hiçbir değişiklik yapılmadan kabul edilirse, artık CB bu kanunu tekrar iade edemez.
- Kabul edilen kanunun yürürlüğe girebilmesi için Resmi Gazete’de CB tarafından yayımlanması gerekir. Eğer bir kanun kendi içerisinde yürürlüğe ilişkin bir hüküm taşııyorsa RG’de yayımından 45 gün sonra yürürlüğe girer.
- Kanunların şekil ve içerik açısından yargısal denetimi Anayasa Mahkemesi tarafından yapılır.

Kanun Hükmünde Kararname (KHK)

1. Olağan Dönem KHK’leri

- TBMM’den aldığı **yetki kanununa dayanarak Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılır.**
- Yetki kanunu, çıkarılacak KHK’nın amacını, kapsamını, KHK’ya hakim olacak ilkeleri ve Bakanlar Kurulu’nun bu yönde KHK çıkarabilmek için ne kadar süreyle yetkili olduğunu içerir (Yetki Kanunu : A+K+İ+S)
- Anayasa’ya göre **temel hak ve hürriyetleri düzenleyen bir KHK çıkarabilmek mümkün değildir.** Böyle bir KHK’nın çıkması durumunda Anayasa Mahkemesi iptal eder.
- KHK’lar da tıpkı kanunlar gibi Resmi Gazetede yayımlanır ve yayımlandıkları gün yürürlüğe girer ve aynı zamanda meclisin onayına sunulurlar. Meclis söz konusu KHK’yı öncelikle ve ivedilikle görüşür.**
- Meclis KHK’yı tamamen reddedebileceği gibi, bazı hükümlerini değiştirebilir ya da KHK’yı kabul edebilir.
- KHK’ların şekil ve içerik bakımından Anayasaya uygunluk denetimini Anayasa Mahkemesi yapar.**

Not: Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan KHK’lar, hem Meclis denetimine (siyasi denetim) hem de yargısal denetime tabidir (Anayasa Mahkemesi).

2. Sıkıyönetim ve Olağanüstü Hal KHK’ları

- Sıkıyönetim ve olağanüstü hal ilan edilen durumlarda çıkartılır.
- Cumhurbaşkanı başkanlığında** toplanan Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılır.
- Çıkartılması için **yetki kanununa ihtiyaç yoktur.**
- Sıkıyönetim ve OHAL KHK’ları Sıkıyönetim ve Olağanüstü hal süresince geçerli olur.
- Sıkıyönetim ve OHAL KHK’ları ile **temel hak ve hürriyetlerde düzenleme yapılabilir.**

- Sıkıyönetim ve OHAL KHK'ları Resmi Gazetede yayımlandıkları gün Meclis'e sunulur ve 30 gün içinde Mecliste görüşülerek karara bağlanır. Meclis, çıkardığı kanunla KHK'yı reddedebileceği gibi tamamen veya değiştirerek de kabul edebilir.
- Sıkıyönetim ve OHAL KHK'ları sadece siyasi denetime, yani Meclis denetimine tabidir. **Bu KHK'lar aleyhine Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açmak mümkün değildir.**

Uluslararası Antlaşmalar

- Uluslararası antlaşmalar, iki veya daha fazla devletin birbirleriyle yahut uluslar arası örgütlerle yaptıkları bir antlaşmayla karşılıklı vaatlerde bulundukları, çeşitli borç yükledikleri metinlerdir.
- Anayasa'nın 90. Maddesine göre, usulüne göre yürürlüğe konulmuş bulunan uluslar arası antlaşmalar **kanun hükmündedir.**
- Uluslararası antlaşmalar kanun hükmünde olmakla birlikte, **Anayasa Mahkemesi'ne Anayasa'ya aykırı olduğu iddia edilerek dava açılıp iptali istenemez.**
- Yürürlüğe girişi bakımından iki tip uluslar arası antlaşma vardır. Birinci grup uluslar arası antlaşmaların yürürlüğe girebilmesi için önceden TBMM tarafından uygun bulma kanunu çıkartılması gerekir. İkinci grup uluslar arası antlaşmaların yürürlüğe girebilmesi için önceden TBMM tarafından çıkartılacak bir uygun bulma kanununa ihtiyaç yoktur. Bunların Bakanlar Kurulu kararnamesiyle kabul edilmesi yeterlidir. Bunlar; ekonomik, ticari ve teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan antlaşmalar ile önceden yapılmış bir antlaşmaya dayanılarak yapılan uygulama antlaşmalarıdır.
- **T.C. 1982 Anayasası, temel hak ve özgürlükleri düzenleyen uluslararası antlaşmalarla kanunların çatışması durumunda uluslararası antlaşmaların üstün tutulacağını belirtmiştir.**

Tüzük

- **Bakanlar Kurulu tarafından** çıkartılır.
- **Kanunun uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek** üzere çıkartılır.
- Hiçbir kanuna dayanmadan ve herhangi bir kanunla düzenlenmemiş bir alanda tüzük çıkarılamaz.
- Tüzükler çıkmadan önce, yani taslak halindeyken **Danıştay'ın incelemesinden** geçmek zorundadır. Danıştay söz konusu taslağı **hukuki yönden inceler.** Danıştay yapmış olduğu incelemenin ardından taslakta herhangi bir değişiklik yapmayacağı gibi gerek duyarsa değişiklikler içeren yeni bir taslak da hazırlayabilir. Bakanlar Kurulu Danıştay'ın değişikliklerle hazırladığı taslağı kabul etmek zorunda değildir. İsterse, Danıştay'a incelemek üzere gönderdiği taslağı aynen kabul ederek tüzük olarak çıkarabilir.
- **Tüzükler de Cumhurbaşkanı tarafından imzalanarak Resmi Gazetede yayımlanır** ve yürürlüğe girer.
- Tüzükler kanunlara aykırı olamaz.
- **Tüzüklerin yargısal denetimini Danıştay yapar.**

Yönetmelik

- Kanunların ve tüzüklerin uygulanabilmesi için, kanunlarda ve tüzükte yer almayan pek çok ayrıntılı konuyu belirtmek için çıkarılır.
- **Anayasa'ya göre Başbakanlık, Bakanlıklar ve Kamu Tüzel Kişileri tarafından çıkarılır.** Kamu Tüzel kişileri kendi görev alanlarıyla ilgili olarak yönetmelik çıkarabilir.
- **Yönetmelikler kanun ve tüzüklere dayanılarak çıkartılır ve onlara aykırı olamaz.**
- **Yönetmeliklerin hepsinin Resmi Gazetede yayımlanması zorunlu değildir.** Yasada açıkça belirtilen bazı yönetmelikler Resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girer. Diğerleri ilan edilmekle yürürlüğe girer.
- **Bakanlıkların ve Kamu tüzel kişilerinin ülke çapında uygulanacak yönetmeliklerinin yargısal denetimini Danıştay yapar,** diğer yönetmeliklerin yargısal denetimi ise idari yargı organlarıncadır.

Yazısız Kaynak: Örf ve Adet Hukuku

- Örf adet kuralına **hukuk düzeninin açıkça gönderme yaptığı durumlarda söz konusu örf adet kuralı hukuk kuralı haline gelir**. Böylece kişilerin söz konusu örf adet kuralına uyma zorunluluğu meydana gelir.
- Örf adet yazısız olduğundan kanunun bunlara gönderme yaptığı durumlarda bunların tespitini kolaylaştırmak için özellikle ticaret odaları bulundukları bölgenin örf adetini tespit etmektedirler.
- Ceza hukukuna kanunilik ilkesi hakim olduğu için örf adet hukuku **ceza hukuku alanında uygulanamaz**.

Tali Kaynaklar

Bunlar asli kaynaklar gibi bağlayıcı değildir. Bunlar, yargı organlarının kararlarını oluştururken uygulayacakları kuralların belirlenmesinde yardımcı olurlar.

1. Yargı kararları
 - Mahkemelerin baktıkları davayla ilgili olarak verdikleri kararlardır. Bunlar, aynı sorunlarla karşılaşan hakimler için olayı değerlendirme ve hukuk kurallarını yorumlama konusunda yardımcı olur.
 - Yargı kararları kural olarak bağlayıcı değildir fakat Yargıtay ve Danıştay tarafından verilen içtihadı birleştirme kararları bağlayıcıdır. Dolayısıyla bu iki karar tali bir kaynak değil, asli bir kaynaktır.
2. Bilimsel görüşler (Doktrin)
 - Hukukçu bilim insanlarının eserlerinde ortaya koydukları görüşlerdir.
 - Bağlayıcılığı yoktur.

YER VE KİŞİ BAKIMINDAN UYGULANMA

- Hukuk kuralları devletin ülkesinde geçerlidir. Devletin ülkesi ise, kara parçası, bunun üzerindeki hava sahası ile varsa deniz alanından ibarettir. Hukuk kurallarının devletin ülkesi içinde meydana gelen olaylara uygulanabilir olmasına “**mülkilik ilkesi**” denir. Mülkilik ilkesi özellikle ceza hukuku alanında geçerlidir.
- Devletin vatandaşları üzerinde egemenlik yetkisine sahip olması dolayısıyla vatandaşlar devletin ülkesi dışında bile olsalar kendi devletlerinin hukukuna tabi olurlar. Buna da “**şahsilik ilkesi**” denir. Şahsilik ilkesi daha çok özel hukuk sorunlarında geçerlidir. Özellikle aile hukukunda devletler topraklarında bulunan yabancıların kendi hukuk sistemlerince elde ettikleri hakları tanır.

ZAMAN BAKIMINDAN UYGULAMA

- Resmi gazetede yayımlanması zorunlu olmayan yönetmelikler dışında yukarıda bahsedilen hukuk kuralları yayımlanmakla yürürlüğe girer ve bu kuralı yaratan makam tarafından değiştirilmediği ya da kaldırılmadığı sürece yürürlükte kalırlar.

Yürürlüğe girme:

- Kanunlar eğer kendi içerisinde yürürlüğe giriş tarihi olarak RG’de yayımlandığı tarihi göstermişse, RG’de yayımlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer ve hüküm ve sonuçlarını doğurur.
- Kanunların kendi içerisinde yürürlük tarihi olarak RG’de yayımlanmasından daha ileri bir tarih belirtilmişse bu durumda bu tarihten itibaren yürürlüğe girer ve hüküm ve sonuçlarını doğurur.
- Kanun, eğer yürürlük tarihi bakımından herhangi bir hüküm içermiyorsa, bu durumda kanunun yürürlük tarihi RG’de yayımından itibaren 45 gün sonrasındır.
- Tüzükler de yürürlüğe girme bakımından kanunlar gibidir. Tüzük metninde yürürlük tarihi belirtilmemişse, RG’de yayımlandıktan 45 gün sonra yürürlüğe girer.

Yürürlükten kalkma:

- Bir kanun, ancak bir kanun ile değiştirilir veya kaldırılır. Yönetmelik de bir yönetmelikle değiştirilebilir veya yönetmeliği çıkaran makam tarafından yürürlükten kaldırılır.

Yürürlükten Kaldırma (İlga):

- Bir hukuk kuralının, **o kuralı daha önceden yaratmış makam veya organ tarafından** yürürlükten kaldırılmasıdır. Yürürlükten kaldırılan hukuk kuralı **mülga** olmuş olur.
- İlga, açıkça (sarih ilga) olabileceği gibi üstü kapalı şekilde de (örtülü yada zımni ilga) olabilir.
- Tüzükler ve yönetmelikler de kendilerini yaratan organların kararlarıyla yürürlükten kalkarlar.

İptal Kararları:

- Normlar hiyerarşisinin sonucu olarak alt seviyedeki norm geçerliliğini üst seviyedeki normdan alır ve buna aykırı olamaz. Bu hiyerarşinin bozulmaması için hukuk düzeni bir denetim mekanizması öngörmüştür. Buna göre, Kanunlar ve KHK'ların anayasaya uygunluğunun denetimini Anayasa Mahkemesi yapar. Mahkeme, bir aykırılık tespit ederse iptal kararı verir. Tüzükler ve yönetmelikler de kanunlara ve Anayasaya uygun olmak zorundadır. Tüzükler ve bazı yönetmelikler Danıştay, diğer yönetmelikler ise İdare mahkemeleri tarafından denetlenir. Aykırılık tespit edilirse iptal edilir ve yürürlükten kalkmış olur.

Geçmişe Yönelik Uygulama Sorunu

- **Geçmişe etkili olmama ilkesi** gereğince hukuk kuralları yürürlüğe girdikten sonraki olaylara uygulanır, yürürlüğe girmeden önceki olaylara ve işlemlere uygulanmaz.
- Geçmişe etkili olmama ilkesinin arkasında yatan en önemli düşünce **hukuk güvenliğidir**. Hukuku güvenliği sayesinde bireyler hangi eylemlerin hukuk düzenince korunduğunu hangilerinin yasaklandığını eylem ve işlemlerini gerçekleştirmeden önce bilmektedirler. Bu sayede hayatlarını planlı ve rasyonel şekilde yamaktadırlar. Eğer geçmişe etkili olmama ilkesi olmasaydı bireyler eylemlerinin ileride hangi hukuki sonuçlar doğuracağını kestiremeyecekti ve sürekli tedirgin yaşayacaklardı.
- Geçmişe etkili olmama ilkesi bireylere yükümlülük getiren düzenlemeler bakımından mutlak bir kural olmakla birlikte **bireylerin lehine olan düzenlemeler bakımından özellikle ceza hukuku alanında** sonradan yürürlüğe giren hukuk kuralının geçmişteki olaylar bakımından da uygulandığı durumlar olmaktadır. Özel hukuk alanında da özellikle kamu düzeni yahut kamu yararı gibi gerekçelerle geçmişe etkili olmama kuralı uygulanmayabilmektedir.
- Geçmişe etkili olmama ilkesinin diğer bir istisnasını da yargılama (muhakeme) hukuku alanındaki düzenlemeler oluşturur. Yargılama sırasında yargılama hukuku alanında bir değişiklik yapılırsa görülmekte olan davaları da etkiler ve yeni işlemler değişikliklere göre yapılır fakat değişiklikten önce tamamlanmış yargılama işlemleri geçerliliklerini devam ettirir.

HUKUK KURALLARININ ÇATIŞMASI

Aynı konunun farklı hukuk kuralları tarafından farklı şekilde düzenlenmesi durumunda kanunların/kuralların çatışması söz konusu olur. Bu durumda normu uygulayacak olan makamın hangi kuraldaki düzenlemeyi esas alacağı sorunu ortaya çıkar. Bu sorunun çözümünde esas alınan ilkeler şunlardır:

1. Üstün Kural İlkesi

Kurallar çatışmasına neden olan kurallar, normlar hiyerarşisinde farklı seviyelerde bulunuyor ise bu hiyerarşide daha üstte bulunan kural esas alınarak çatışma çözülür. Örneğin bir Anayasa kuralı ile bir kanunun kuralı arasında çatışma varsa normlar hiyerarşisinde en üstte bulunan Anayasa kuralı esas alınır. Ya da bir kanun kuralı ile bir tüzük kuralı çatırırsa normlar hiyerarşisinde kanunlar daha üstte yer aldığı için kanunda yer alan düzenleme esas alınır.

2. Özel Kural İlkesi

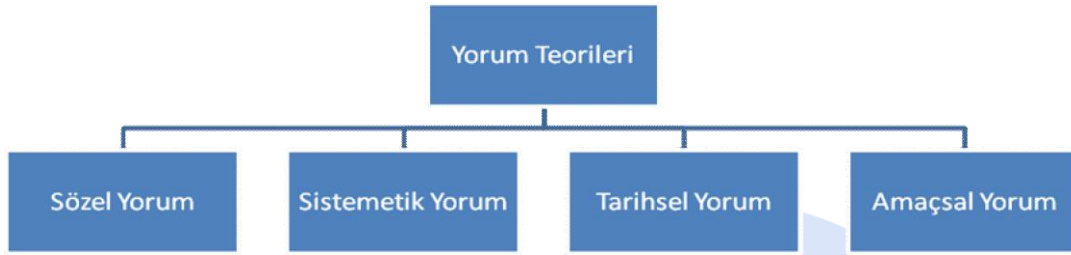
Kurallar çatışması, normlar hiyerarşisinde aynı seviyede yer alan kurallar arasında söz konusu olursa, bu durumda bu iki norm arasında genellik-özellik ilişkisi var mı yok mu ona bakılır. Böyle bir ilişki varsa daha özel düzenleme esas alınarak sorun çözülür.

3. Yeni Kural İlkesi

Normlar hiyerarşisinde aynı düzeyde bulunan normlar arsında genellik-özellik ilişkisi bulunmuyor ancak yine de bu kurallar farklı hükümler içeriyorsa daha yeni olan norm uygulanarak sorun çözülür.

HUKUKUN YORUMLANMASI (Hukuk kurallarının Anlamlandırılması)

- Hukukun yorumlanması somut olaya uygulanacak olan hukuk normunun ne anlama geldiğinin, neyi ifade ettiğinin açıklanmasıdır.
- Anlamı hakkında herhangi bir şüphe veya tartışma olmayan, defalarca aynı şekilde uygulanmış normlarda yorum olmaz. Ancak, **daha önce dava konusu olmamış** ya da söz konusu **normun yapımı sırasında özensiz davranılarak norm açık bir kanı uyandırmıyorsa**, yargılama makamı söz konusu normu yorumlar (anlamlandırır).
- Bir hukuk kuralı yorumlanırken şu yollara başvurulur:

1. Sözel (Lâfzî) Yorum

- Bu yorum metoduna göre, hukuk kurallarının metninde yer alan ifadeye sıkı sıkıya bağlı kalınmalıdır.
- Bu metoda göre, vatandaşların ve uygulayıcıların üzerinde nesnel olarak anlaşabilecek tek şey kuralın metnidir. Dolayısıyla bir kuralı yorumlarken metnin dışındaki unsurlar dikkate alınmadan yorumlama yapılmalıdır. Aksi takdirde vatandaşların hukuk güvenliği zedelenebilir.
- Bu metoda göre, bir kuralın anlamını belirlerken metindeki sözcüklerin hukuk dilindeki ve gündelik hayattaki anlamları, kuralın ifade ediliş tarzı, noktalama işaretleri dikkate alınır. Bundan başka unsurlar yorum yapılırken göz önüne alınmaz.
- Sözel yorum metodu, normun yorumlanırken ilişkili olduğu diğer normlardan bağımsız olarak ele alındığı, toplumdaki değer yargılarının hızla değişmesi dolayısıyla normun yürürlüğe girdiği ilk anındaki anlamını taşımayabileceği dolayısıyla ve sadece nesnelliği sağlamak için diğer hususların göz ardı edilmesinin hakkaniyete uygun bir sonuç doğurmayacağı, hakime sadece teknik bir rol biçtiği dolayısıyla eleştirilmektedir.

2. Sistematik Yorum

- Bu yorum metoduna göre, hukuk düzeni içerisinde kurallar birbirlerinden bağımsız değildir. Her kural diğer kurallarla ve hatta bir bütün olarak ele alındığında hukukun genel ilkeleriyle ilişki içindedir. Dolayısıyla hukuk kuralları yorumlanırken hukuk sistemi içindeki yeri dikkate alınmalıdır. Örneğin, Ceza Kanunu'nda yer alan bir madde yorumlanırken öncesindeki ve sonrasındaki maddeler, söz konusu maddenin Ceza Kanunu'nun hangi kısmında yer aldığı, varsa madde başlığı, bölüm başlığı gibi özellikler maddenin yorumlanmasında belirleyici rol oynamalıdır.

3. Tarihsel Yorum

- Bu metoda göre, bir hukuk kuralının anlamı kanun koyucunun kuralın yapılış zamanındaki iradesine bakılarak belirlenir. Yani, kuralın yapıldığı dönemde, kural yapma faaliyetine katılanların ve o dönemdeki anlayışın dikkate alınması gerektiğini söyler.
- Kanun koyucunun iradesinin belirlenebilmesi uzun zamandan beri uygulanan kurallar bakımından tarihsel araştırmayı gerektirdiği için kolay uygulanabilir bir metot değildir.

4. Amaçsal (Ereksel, gai) Yorum

- Bu metoda göre, kurallar konuluş amaçlarına göre yorumlanmalıdır.
- Tarihsel yorumdan farkı, kuralın yapıldığı zamana bakılmamasıdır. Uygulayıcı, kuralı uygulayacağı anda bir bütün olarak hukuk sisteminin anlamını ve kendi döneminin ihtiyaçları çerçevesinde kuralı yorumlamalıdır.

- Amaçsal yorum metodu kuralı koyucusunun iradesinden ayırarak hakime oldukça geniş bir alan bıraktığı dolayısıyla hukuk güvenliğini zedelediği gerekçesiyle eleştirilmektedir.

Yorum Araçları

Kıyas (Analoji, örnekseme, benzetme)

Benzer olaylara uygulanan iki hükümden birisinin anlamı konusunda tereddüt yaşandığında diğer hükme dair bilgilerin hakime yardımcı olmasıdır. Kıyasın özünde benzer olaylara benzer şekilde davranma anlayışı vardır.

Evleviyet (Önceliklilik)

Kıyasın bir türüdür. İki durumda söz konusu olur:

- Eğer kanun daha fazlasına izin veriyorsa, daha azına da izin verir
- Eğer kanun daha azını yasaklıyorsa, daha fazlasını da yasaklıyordur.

Zıt Kanıt

Hukuk kurallarının hükme bağladığı durumlara bakılarak, bu durumların dışındaki durumlar için aksi hükmün geçerli olduğu sonucuna varmaktır.

HAKİMİN TAKDİR YETKİSİ VE HUKUK YARATMASI

- Kurallar ne kadar ayrıntılı düzenlenirse düzenlensin, her olayın gerçekleşme biçimi ve ilgililerin o olaya has koşullarını dikkate alacak kurallar yapılması mümkün değildir. Hatta böyle bir çabayla gerçekleşmesi muhtemel bütün olayların her türlü ayrıntısının düzenlenmesi, olumsuz sonuçlar doğurmaya adaydır. Dolayısıyla kurallar çoğunca uygulayıcının somut sorunla ilgili kuralda açıkça dile getirilmeyen kararlar almasını gerektirir. Bu durum, hakimın takdir yetkisi olarak adlandırılır.
- Takdir yetkisi bazen hukuk kuralınca açıkça belirtilir. Bazı durumlarda ise kuralın yazılış biçiminden hakime bir takdir yetkisi tanındığı anlaşılır. Hakim, takdir yetkisine sahip olduğu durumlarda, bu yetkiyi hukuka ve hakkaniyet düşüncesine uygun bir şekilde uygular.
- **Eğer bir olay mahkeme önüne gelmişse, hakimın bu olayı karara bağlamaktan çekinmesi düşünülemez.** Dolayısıyla bir hak iddiasında bulunan kişiye, böyle bir hakkının bulunduğu ya da bulunmadığı söylenmelidir. Yahut açılan bir ceza davasında mahkeme, sanığı ya suçlu bularak mahkûm eder, ya suçsuz bularak beraat ettirir. Ancak mahkemeler hiçbir şekilde karar vermekten kaçınmaz. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi hukuk kurallarının durağan yapısına karşılık sürekli ortaya çıkan yeni gelişmeler, hukuk tarafından açıklıkla düzenlenmemiş olayların ortaya çıkmasına neden olur. Ortaya çıkan yeni durumlar yürürlükteki hukuk kurallarının yorumu ile çözümlenebildiği takdirde, hakim, yorum konusunda ele aldığımız ilkeler çerçevesinde kararını verecektir. Ne var ki, yürürlükteki hukuk kurallarının yorumunun dahi mahkeme önüne getirilmiş olayın karara bağlanmasına yetmeyeceği durumlar söz konusu olabilir. İşte böyle bir durumda hakimın hukuk yaratmasından bahsederiz.
- **Ceza hukuku alanında hakimın hukuk yaratması mümkün değildir.** Çünkü ceza hukuku alanında önemli ilkelerinden birisi, 'kanunsuz suç ve ceza olmaz' ilkesidir. Dolayısıyla, yürürlükteki ceza kanunlarının kapsamına kesinlikle girmeyen bir eylem mahkeme önüne geldiğinde, hakim bu eylemin suç oluşturmadığına karar vermek durumundadır. **Özel hukuk alanında ise, davanın temeli bir hak iddiasıdır.** Bu hak iddiasının cevabı, 'hukuken böyle bir hakkın bulunduğu' yahut 'hukuken böyle bir hakkın bulunmadığı' şeklinde olacaktır. Özel hukuk ilişkisinden kaynaklanan bir davada hakim, önüne getirilen hak iddiasına dair herhangi bir hukuk kuralı bulamadığında, böyle bir hakkın bulunduğu ya da bulunmadığına dair kararını, Medeni Kanun'un ifadesiyle 'kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre' verecektir.

ÜNİTE SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangisi uluslararası antlaşmalarla ilgili yanlış bir ifadedir?

- a. Usulüne uygun şekilde yürürlüğe girmiş bulunan uluslararası antlaşmalar kanun hükmündedir
- b. Uluslararası antlaşmanın yürürlüğe girmesi için devlet adına antlaşma yapmaya yetkili kişilerin antlaşmayı imzalamaları yeterlidir
- c. Uluslararası antlaşmalar, devletler arasında veya devletler ile uluslararası örgütler arasında yapılan antlaşmalardır
- d. İnsan hakları alanında taraf olunan uluslararası antlaşma hükümleri ile kanunların çatışması durumunda uluslararası antlaşma uygulanır
- e. Uluslararası antlaşmaların anayasaya aykırılığı Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenemez

2. Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi aşağıdakilerden hangisine aittir?

- a. Cumhurbaşkanı
- b. Bakanlar Kurulu
- c. Kamu kurum ve kuruluşları
- d. TBMM
- e. Belediyeler

3. Hukuk kurallarının yorumlanmasında, kuralın yapıldığı dönemde, kural yapma faaliyetine katılanların ve o dönemdeki anlayışın dikkate alınması gerektiğini savunan yorum teorisi, aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Tarihsel yorum teorisi
- b. Sistematik yorum teorisi
- c. Sözel yorum teorisi
- d. Amaçsal yorum teorisi
- e. Objektif yorum teorisi

4. I. Kanun

II. Yönetmelik

III. Tüzük

IV. Anayasa

V. İnsan Hakları Alanındaki Uluslararası Sözleşmeler

Aşağıdakilerden hangisinde, hukuk kuralları hiyerarşisi doğru bir şekilde verilmiştir?

- a. IV-I-III-V-II
- b. IV-I-II-V-III
- c. IV-I-V-III-II
- d. IV-V-I-II-III
- e. IV-V-I-III-II

5. Bir kuralın normlar hiyerarşisinde kendisinden üstte olan kuralla uyumlu olup olmadığının denetlenmesine ne ad verilir?

- a. Yargı denetimi
- b. Şekil denetimi
- c. Usul denetimi
- d. İçerik denetimi
- e. Siyasi denetim

6. Kanunların yapılmasıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a. Kanunlar Mecliste toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile kabul edilir.
- b. Meclisin kabul ettiği kanunlar Cumhurbaşkanının incelemesine sunulur.
- c. Cumhurbaşkanı beğenmediği kanunları geri çevirir ve bu kanun gündemden kalkar.
- d. Cumhurbaşkanı kendisine gönderilen kanunları 15 gün içerisinde inceleyerek kararını verir.
- e. Kabul oylarının sayısı 139'dan az olamaz.

7. Bir devletin hukukunun o devletin ülkesindeki olaylara ve kişilere uygulanacağını belirten ilke aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Geçmişe etkili olmama ilkesi
- b. Şahsîlik ilkesi
- c. Kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi
- d. Üstün kural ilkesi
- e. Mülkîlik ilkesi

8. Hukuk kuralının hükme bağladığı durumlara bakılarak, bu durumların dışındaki durumlar için aksi hükmün geçerli olduğu sonucuna varmaya ne ad verilir?

- a. Evleviyet
- b. Kıyas
- c. Çıkarım
- d. Zıt kanıt
- e. Yasaklama

9. Hukuk kurallarının çatışması durumunda uygulanacak kuralın belirlenmesine ilişkin olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a. Üstün bir norm ile alttaki bir norm çatıştığında üstün norm uygulanır
- b. Aynı genellik derecesine sahip iki kanun çatıştığında, yakın tarihli olan uygulanır
- c. Biri genel nitelikli diğeri özel nitelikli kanun çatıştığında, genel nitelikli kanun uygulanır
- d. Biri genel nitelikli diğeri özel nitelikli kanun çatıştığında, özel nitelikli kanun uygulanır
- e. Kanun ile yönetmelik çatıştığında kanun uygulanır

10. Aşağıdakilerden hangisi yürürlükten kaldırılmış bir kuralı nitelemek için kullanılır?

- a. Geçerli
- b. Genel
- c. Eskimiş
- d. Tarihsel
- e. Mülga

2.ÜNİTE SORULARI

1. Yargı organlarının bir uyuşmazlığı çözerken mutlaka başvurması gerektiği kaynaklara ne ad verilir?

- a) Tali kaynaklar
- b) Asli kaynaklar
- c) Şekli kaynaklar
- d) Yargıtay kararları
- e) Kanun Hükmünde Kararnameler

2. Yargı organlarının bir uyuşmazlığı çözerken başvurmak zorunda olmadığı, dilerse başvurduğu, bağlayıcı olmayan kaynaklara ne ad verilir?

- a) Asli kaynaklar
- b) Yargıtay kararları
- c) Danıştay kararları
- d) Tali kaynaklar
- e) Şekli kaynaklar

3. Yazılı hukuk kuralları ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilecek doğru bir ifade olamaz?

- a) Hukukun asli kaynaklarından
- b) Yazılı kurallar belli bir hiyerarşi içinde örgütlenmiştir
- c) Yazılı kurallar; Anayasa, uluslararası antlaşmalar, kanun, kanun hükmünde kararname, tüzük ve yönetmelikten ibarettir.
- d) Normlar hiyerarşisi olarak sisteme göre, piramitti yer alan her bir kural geçerliliğini bir üst normdan alır.
- e) İdare de kanunlardan aldığı yetkiyle kural içeren pek çok işlem yapabilmektedir.

4. Devletin temel kuruluşunu, işleyişini, iktidarın el değiştirmesini ve iktidar karşısında bireylerin özgürlüklerini düzenleyen kurallar hangi adla anılırlar?

- a) Kanun
- b) Tüzük
- c) Yönetmelik
- d) Kanun Hükmünde Kararname
- e) Anayasa

5. Şu an yürürlükte bulunan T.C. Anayasası hangi tarihte yürürlüğe girmiştir?

- a) 1921
- b) 1924
- c) 1961
- d) 1971
- e) 1982

6. 1982 Anayasası'ndan önce hangi Anayasa yürürlükteydi?

- a) 1924 Teşkilat-Esasi
- b) 1921 Teşkilat-i Esasi
- c) 1961 Anayasası
- d) 1971 Anayasası
- e) 1876 Kanuni Esasi

7. Aşağıdakilerden hangisi hem 1961 hem de 1982 Anayasalarının ortak bir özelliğidir?

- a) Askeri darbe sonucu oluşması
- b) Büyük oy oranlarıyla kabul edilmeleri
- c) Sivil iktidarlar tarafından yapılması
- d) Çerçeve anayasalar olması
- e) Başkanlık sistemini benimsemesi

8. 1961 ve 1982 Anayasaları karşılaştırıldığında aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a) Her iki Anayasa'nın hazırlanması aşamasında da askerlerden ve sivillerden oluşan iki grup yer almıştır.
- b) 1982 Anayasa'sı, 1961 Anayasası'na göre daha katı ve 1961 Anayasası'na göre otorite-hürriyet dengesi açısından otoriteden yana tavır almıştır.
- c) 1982 Anayasası'nın oluşumu sırasında görev alan sivil grup "Temsilciler Meclisi" olarak adlandırılmıştır
- d) 1982 Anayasası'nda Yürütme organı, özellikle Cumhurbaşkanı 1961 Anayasası'na göre daha güçlü hale getirilmiştir.
- e) 1961 Anayasası 1982 Anayasası'na göre daha hürriyetçi bir anlayışa sahiptir.

9. Değiştirilmesi usulüne göre Anayasalar nasıl bir ayırmamaya tabi olur?

- a) Yazılı Anayasa – Teamüli Anayasa
- b) Sert Anayasa – Yumuşak Anayasa
- c) Çerçeve Anayasa – Kazuistik Anayasa
- d) Modern Anayasa – Klasik Anayasa
- e) Sivil Anayasa – Askeri Anayasa

10. Değiştirilmesi için mecliste özel bir milletvekili çoğunluğunu gerektirmeyen (toplantı ve karar yeter sayısı bakımından), sıradan bir kanunu değiştirir gibi Anayasa değişikliği yapılabilen Anayasalar hangi adla anılırlar?

- a) Sert Anayasa
- b) Kazuistik Anayasa
- c) Çerçeve Anayasa
- d) Yumuşak Anayasa
- e) Mücadeleci Anayasa

11. Sıradan bir kanun gibi değiştirilemeyen, değişiklik yapılabilmesi özel bir toplantı ve karar yeter sayısına bağlanan Anayasalar hangi adla anılırlar?

- a) Kazuistik Anayasa
- b) Çerçeve Anayasa
- c) Sert Anayasa
- d) Çerçeve Anayasa
- e) Şekli Anayasa

12. Aşağıdakilerden hangisi 1982 Anayasası ile ilgili olarak söylenebilecek doğru bir ifade değildir?

- a) Askeri darbe sonrası yapılmıştır
- b) 1961 Anayasası'na göre otoriter bir Anayasadır
- c) Cumhurbaşkanının yetkileri arttırılmıştır.
- d) 1995, 2001 ve 2010'da önemli değişiklikler geçirmiştir
- e) Yumuşak bir Anayasadır.

13. 1982 Anayasası'nda değişiklik yapılabilmesi için mecliste en az kaç milletvekili tarafından teklifte bulunulması gerekir?

- a) Bir milletvekilin hazırladığı kanun teklifi yeterlidir.
- b) Meclis üye tamsayısının en az üç te birinin (184 milletvekilinin) imzası gerekir
- c) Bakanlar Kurulu tarafından kanun tasarısı gerekir
- d) Meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun (276 milletvekilinin) imzası gerekir
- e) Meclis üye tam sayısının dörtte üçünün (413 milletvekilinin) imzası gerekir

14. 1982 Anayasası göz önüne alındığında, anayasa değişikliği ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a) Anayasa değişikliği için mecliste açık oylama yapılır.
- b) Anayasa değişikliği teklifi üzerine Meclis'te iki defa görüşme yapılır ve bu iki görüşme arasında 2 tam gün boşluk bırakılır.
- c) Anayasa değişikliğinin kabul edilebilmesi için üye tam sayısının en az beşte üçünün yani, 330 milletvekilinin kabul oyu kullanması gerekir.
- d) Kabul edilen Anayasa değişikliği teklifi Cumhurbaşkanına gönderilir.
- e) Cumhurbaşkanı kabul oyunun sayısına göre değişikliği onaylayabilir, halkoyuna sunabilir ya da yeniden görüşülmek üzere Meclise iade edebilir.

15. Anayasa değişikliği mecliste beşte üç ile üçte ikiden daha az bir çoğunlukla kabul edilmişse (330-366) aşağıdakilerden hangisi söz konusu olur?

- a) Cumhurbaşkanı tarafından resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girer
- b) Cumhurbaşkanı söz konusu anayasa değişikliğini mutlaka tekrar görüşülmek üzere meclise iade etmek zorundadır
- c) Cumhurbaşkanı söz konusu anayasa değişikliğini mutlaka onaylamak zorundadır
- d) Cumhurbaşkanı değişikliği onaylayamaz; ya halkoylamasına sunar ya da yeniden görüşülmek üzere Meclis'e iade eder.
- e) Cumhurbaşkanı Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açar.

16. Cumhurbaşkanı tarafından Meclis'e tekrar görüşülmesi için geri gönderilen Anayasa değişikliği meclis tarafından aynen iade edilirse, Cumhurbaşkanı nasıl bir yol izler?

- a) Cumhurbaşkanı iptal davası açar
- b) Cumhurbaşkanı yasayı yayımlamaktan vazgeçer
- c) Cumhurbaşkanı halkoyuna sunabilir ya da onaylayabilir, fakat tekrar iade edemez.
- d) Cumhurbaşkanı aynı gerekçelerle tekrar iade eder.
- e) Mutlaka halk oyuna sunmak zorunda kalır.

17. Kanun çıkartmakla yetkili kılınmış organ aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Bakanlar Kurulu
- b) Başbakan
- c) Cumhurbaşkanı
- d) Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu
- e) Meclis

18. Meclis, yasa yapma yetkisini aşağıdakilerden hangisine devredebilir?

- a) Bakanlar Kurulu'na
- b) Bu yetki devredilemez
- c) Anayasa Mahkemesi'ne
- d) Cumhurbaşkanı'na
- e) Yargıtay'a

19. Meclis kaç milletvekilinden oluşur?

- a) 450
- b) 550
- c) 650
- d) 350
- e) 600

20. Milletvekili genel seçimleri kaç yılda bir yapılmaktadır?

- a) 7 b)5 c)4 d)3 e)6

21. Kanunların genel olması ile ifade edilen aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Sadece belirli bir kimseye değil aynı durumda bulunan herkese uygulanır.
 b) Yürürlükten kaldırılincaya kadar uygulanır.
 c) Detaylı düzenlemeler içermez.
 d) Anayasaya aykırı olamamaları
 e) İnsan haklarına aykırı olamamaları

22. Kanunların sürekli olması ile ifade edilen aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Detaylı düzenlemeler içermesi
 b) Anayasaya aykırı olmaması
 c) Sadece belirli bir kimseye değil aynı durumda bulunan herkese uygulanır.
 d) Yürürlükten kaldırılincaya kadar uygulanır.
 e) Sadece meclis tarafından çıkarılır.

23. Kanun önerisinde bulunmaya aşağıdakilerden hangisi yetkilidir?

- a) Cumhurbaşkanı
 b) Meclis
 c) Bakanlar Kurulu ve TBMM üyeleri
 d) Anayasa Mahkemesi
 e) Sayıştay

24. Bakanlar Kurulunun (hükümetin) hazırlayarak Meclise sunduğu kanun önerisine ne ad verilir?

- a) Kanun teklifi
 b) Tüzük
 c) Yönetmelik
 d) İçtihat
 e) Kanun tasarısı

25. Milletvekillerinin hazırladığı kanun önerisine ne ad verilir?

- a) Kanun teklifi
 b) Tüzük
 c) Yönetmelik
 d) İçtihat
 e) Kanun tasarısı

26. Kanun tasarısı/teklifin yasalasma süreci ile ilgili olarak verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- a) Teklif ya da tasarısı Meclis Başkanlığına sunulur. Meclis Başkanlığı söz konusu teklif ya da tasarısı ilgili komisyonlara havale eder (Komisyonlar Mecliste grubu bulunan siyasi partilerin milletvekili sayısı ile orantılı olarak teşekkül eder).
 b) Bir kanun tasarısı veya teklifinin mecliste görüşmeye başlanabilmesi için, en az 184 milletvekilinin toplantıya katılmış olması gerekir. (TBMM üye tamsayısının 1/3'ü ile toplanır.)
 c) Teklif veya tasarının kabul edilebilmesi için ise toplantıya katılan milletvekillerinin salt çoğunluğu, yani yarıdan bir fazlası kabul yönünde oy kullanmalıdır. Bununla birlikte kabul oyu, hiçbir şekilde 139'dan (meclis üye tam sayısının dörtte birinin bir fazlasından) az olamaz
 d) TBMM'ce kabul edilen kanunları Cumhurbaşkanı Resmi Gazetede yayımlayabileceği gibi yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları ise halkoyuna sunabilir.
 e) Kabul edilen kanunun yürürlüğe girebilmesi için Resmi Gazete'de CB tarafından yayımlanması gerekir. Eğer bir kanun kendi içerisinde yürürlüğe ilişkin bir hüküm taşımıyorsa RG'de yayımından 45 gün sonra yürürlüğe girer.

27. Kanunların şekil ve içerik bakımından yargısal denetimini hangi organ yapmaktadır?

- a) Danıştay
 b) Anayasa Mahkemesi
 c) Yargıtay
 d) Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu
 e) Sayıştay

28. Olağan dönem Kanun Hükmünde Kararnameleri hangi organ tarafından çıkarılır?

- a) Anayasa Mahkemesi
- b) Cumhurbaşkanı
- c) Bakanlar Kurulu
- d) Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu
- e) Başbakanlık

29. Bakanlar Kurulunun olağan dönemlerde Kanun Hükmünde Kararname çıkarabilmesi için öncelikli olarak ne gerekir?

- a) Meclisin tatilde olması
- b) Meclisin savaş ilan etmesi
- c) Başbakanın yurt dışında olması
- d) Meclis tarafından Bakanlar Kurulu'na, KHK çıkarabilmesi için yetki kanunu verilmesi
- e) Meclis Başkanının yurt dışında olması

30. Meclis tarafından Bakanlar Kurulu'na KHK çıkartmak için verilen yetki kanununu, aşağıdaki hususlardan hangisini içermez?

- a) KHK'nın amaç
- b) KHK'nın şekli
- c) KHK'nın kapsamı
- d) KHK'nın ilkeleri
- e) KHK'nın süresi

31. Olağan dönem Kanun Hükmünde Kararnameleri ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a) Olağan dönem Kanun Hükmünde Kararnamelerini çıkarabilmek için meclisten yetki kanunu alınması zorunluluğu bulunmamaktadır.
- b) Anayasa'ya göre temel hak ve hürriyetleri düzenleyen bir KHK çıkarabilmek mümkün değildir. Böyle bir KHK'nın çıkması durumunda Anayasa Mahkemesi iptal eder.
- c) KHK'lar da tıpkı kanunlar gibi Resmi Gazetede yayımlanır ve yayımlandıkları gün yürürlüğe girer ve aynı zamanda meclisin onayına sunulurlar. Meclis söz konusu KHK'yı öncelikle ve ivedilikle görüşür.
- d) Meclis KHK'yı tamamen reddedebileceği gibi, bazı hükümlerini değiştirebilir ya da KHK'yı kabul edebilir.
- e) KHK'ların şekil ve içerik bakımından Anayasaya uygunluk denetimini Anayasa Mahkemesi yapar.

32. Sıkıyönetim ve Olağanüstü Hal KHK'ları hangi organ tarafından çıkarılır?

- a) Bakanlar Kurulu
- b) Başbakanlık
- c) Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu
- d) Cumhurbaşkanı
- e) Milli Güvenlik Kurulu

33. Aşağıdakilerden hangisi Sıkıyönetim ve Olağanüstü Hal KHK'ları ile ilgili olarak söylenebilecek doğru bir ifade değildir?

- a) Sıkıyönetim ve olağanüstü hal ilan edilen durumlarda çıkartılır.
- b) Bu KHK'lar aleyhine Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açılabilir.
- c) Çıkartılması için yetki kanununa ihtiyaç yoktur.
- d) Sıkıyönetim ve OHAL KHK'ları Sıkıyönetim ve Olağanüstü hal süresince geçerli olur.
- e) Sıkıyönetim ve OHAL KHK'ları ile temel hak ve hürriyetlerde düzenleme yapılabilir.

34. Sıkıyönetim ve OHAL KHK'ları Resmi Gazetede yayımlandıkları gün Meclis'e sunulur ve Mecliste görüşülerek karara bağlanır. OHAL KHK'ları en geç kaç gün içinde Meclis'te görüşülerek karara bağlanır?

- a) 15
- b) 7
- c) 10
- d) 30
- e) 60

35. Yazılı Kaynaklardan olan Uluslararası antlaşmalarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a) Usulüne göre yürürlüğe konmuş bütün uluslararası antlaşmalarla kanunların çatışması durumunda, uluslararası antlaşmalar esas alınır.
- b) Anayasa'nın 90. Maddesine göre, usulüne göre yürürlüğe konulmuş bulunan uluslararası antlaşmalar kanun hükmündedir.
- c) Uluslararası antlaşmalar kanun hükmünde olmakla birlikte, Anayasa Mahkemesi'ne Anayasa'ya aykırı olduğu iddia edilerek dava açılıp iptali istenemez.
- d) Yürürlüğe girişi bakımından iki tip uluslararası antlaşma vardır. Birinci grup uluslararası antlaşmaların yürürlüğe girebilmesi için önceden TBMM tarafından uygun bulma kanunu çıkartılması gerekir. İkinci grup uluslararası antlaşmaların yürürlüğe girebilmesi için önceden TBMM tarafından çıkartılacak bir uygun bulma kanununa ihtiyaç yoktur.
- e) T.C. 1982 Anayasası, temel hak ve özgürlükleri düzenleyen uluslararası antlaşmalarla kanunların çatışması durumunda uluslararası antlaşmaların üstün tutulacağını belirtmiştir.

36. İdarenin düzenleyici işlerimden olan tüzük hangi organ tarafından çıkarılır?

- a) Bakanlar Kurulu
- b) Cumhurbaşkanlığı
- c) Meclis
- d) Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu
- e) Anayasa Mahkemesi

37. Tüzüklerle ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- a) Kanunun uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek üzere çıkartılır.
- b) Daha önce kanunla düzenlenmemiş bir alanda dahi tüzük çıkarılabilir.
- c) Tüzükler çıkmadan önce Danıştay incelemesinden geçmek zorundadır.
- d) Tüzükler de Cumhurbaşkanı tarafından imzalanarak Resmi Gazetede yayımlanır ve yürürlüğe girer.
- e) Tüzükler kanunlara aykırı olamaz. Tüzüklerin yargısal denetimini Danıştay yapar.

38. Yönetmeliklerle ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- a) Kanunların ve tüzüklerin uygulanabilmesi için çıkarılır
- b) Anayasa'ya göre Başbakanlık, Bakanlıklar ve Kamu Tüzel Kişileri tarafından çıkarılır. Kamu Tüzel kişileri kendi görev alanlarıyla ilgili olarak yönetmelik çıkarabilir.
- c) Yönetmelikler kanun ve tüzüklere dayanılarak çıkartılır ve onlara aykırı olamaz.
- d) Yönetmeliklerin hepsinin Resmi Gazetede yayımlanması zorunlu değildir
- e) Tüm yönetmeliklerin yargısal denetimini Danıştay yapar.

39. Örf-adet hukuku kuralları aşağıda verilen hangi hukuk dalında uygulanamaz?

- a) Medeni hukuk
- b) Borçlar Hukuku
- c) Ceza hukuku
- d) Ticaret hukuku
- e) Eşya hukuku

40. Bir örf adet kuralının hukuk kuralı olarak uygulanabilmesi için öncelikli gereken şart aşağıdakilerden hangisidir?

- a) İnanılır olması
- b) Ticaret odası tarafından tespit edilmesi
- c) Tarafların istemesi
- d) Hukuk düzeninin açıkça gönderme yapması
- e) Hâkimin istemesi

41. Hukukun tali kaynakları ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a) Bağlayıcıdır
- b) Yargı organlarının kararlarını oluştururken uygulayacakları kuralların belirlenmesinde yardımcı olurlar
- c) Tali kaynaklar; yargı kararları ve bilimsel görüşlerdir(doktrin).
- d) Yargı kararları kural olarak bağlayıcı değildir fakat Yargıtay ve Danıştay tarafından verilen içtihadı birleştirme kararları bağlayıcıdır. Dolayısıyla bu iki karar tali bir kaynak değil, asli bir kaynaktır.
- e) (Doktrin) Hukukçu bilim insanlarının eserlerinde ortaya koydukları görüşlerdir.

42. Hukuk kuralları devletin ülkesinde geçerli olması ve devletin ülkesi içinde meydana gelen olaylara uygulanabilir olmasına ilkesi aşağıdakilerden hangisi ile adlandırılır?

- a) Şahsilik ilkesi
- b) Mülkîlik ilkesi
- c) Genellik ilkesi
- d) Süreklilik ilkesi
- e) Emredicilik ilkesi

43. “Devletin vatandaşları üzerinde egemenlik yetkisine sahip olması dolayısıyla vatandaşlar devletin ülkesi dışında bile olsalar kendi devletlerinin hukukuna tabi olurlar.”

Yukarıda bahsedilen ilke aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Şahsilik ilkesi
- b) Mülkîlik ilkesi
- c) Genellik ilkesi
- d) Emredicilik ilkesi
- e) Süreklilik ilkesi

44. Hukuk kurallarının zaman bakımından uygulanmasıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilecek doğru bir ifade değildir?

- a) Kanunlar eğer kendi içerisinde yürürlüğe giriş tarihi olarak RG’de yayımlandığı tarihi göstermişse, RG’de yayımlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer ve hüküm ve sonuçlarını doğurur.
- b) Kanunların kendi içerisinde yürürlük tarihi olarak RG’de yayımlanmasından daha ileri bir tarih belirtilmişse bu durumda bu tarihten itibaren yürürlüğe girer ve hüküm ve sonuçlarını doğurur.
- c) Kanun, eğer yürürlük tarihi bakımından herhangi bir hüküm içermiyorsa, bu durumda kanunun yürürlük tarihi RG’de yayımından itibaren 75 gün sonrasdır.
- d) Bir kanun, ancak bir kanun ile değiştirilir veya kaldırılır.
- e) Tüzükler de yürürlüğe girme bakımından kanunlar gibidir.

45. “Bir hukuk kuralının, o kuralı daha önceden yaratmış makam veya organ tarafından yürürlükten kaldırılması” olarak ifade edilen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- a) İptal
- b) Değişirme
- c) Son verme
- d) Yürürlükten kaldırma (ilga)
- e) Onama

46. Kanunlar ve KHK’ların anayasaya uygunluğunun denetimini aşağıdaki organlardan hangisi yapar?

- a) Danıştay
- b) Sayıştay
- c) Yargıtay
- d) Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
- e) Anayasa Mahkemesi

47. Tüzüklerin yargısal denetimini aşağıdakilerden hangisi yapar?

- a) Danıştay
- b) Anayasa Mahkemesi
- c) AYİM
- d) Sayıştay
- e) Yargıtay

48. Ülke çapında uygulanmayan yönetmeliklerin yargısal denetimini aşağıdakilerden hangisi yapar?

- a) İdare mahkemeleri
- b) Danıştay
- c) Sayıştay
- d) AYİM
- e) Anayasa Mahkemesi

49. Hukuk kurallarının geçmişe etkili olmaması ile kastedilen aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Hukuk kurallarının herkesi bağlaması
- b) Hukuk kurallarının değişken olması
- c) Hukuk kurallarının yürürlüğe girdikten sonraki kurallara uygulanması
- d) Hukuk kurallarının yasama organınca oluşturulması
- e) Hukuk kurallarının yargısal denetime tabi olması

50. Hukuk kurallarının geçmişe etkili olmaması ilkesine hangi hukuk dalında istisna tanınmıştır?

- a) Medeni hukuk
- b) Ceza hukuku
- c) Borçlar hukuku
- d) Anayasa hukuku
- e) Ticaret hukuku

51. Aynı konunun farklı hukuk kuralları tarafından farklı şekilde düzenlenmesi durumu aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilir?

- a) Hukuk boşluğu
- b) Kanun boşluğu
- c) Kural/kanun çatışması
- d) İptal edilebilirlik
- e) İhmal edilebilirlik

52. Hukuk kurallarının çatışması durumunda çözüm olarak üstün kural ilkesinin uygulanabilmesi için aşağıdakilerden hangisinin bulunması gerekir?

- a) Kurallardan biri özel bir kural olmalıdır.
- b) Kurallardan biri genel bir kural olmalıdır
- c) Kuralların normlar hiyerarşisinde farklı seviyelerde bulunması gerekir
- d) Kurallardan birinin daha yeni tarihli olması gerekir.
- e) Kurallardan birinin toplum tarafından daha çok biliniyor olması gerekir

53. Hukuk kurallarının çatışması durumunda çözüm olarak özel kural ilkesinin uygulanabilmesi için aşağıdakilerden hangisinin bulunması gerekir?

- a) Normlar hiyerarşisinde farklı seviyede yer alan kurallar arasında genellik-özellik ilişkisinin bulunması gerekir.
- b) Kurallardan birinin daha yeni tarihli olması gerekir.
- c) Kurallardan birinin toplum tarafından daha çok biliniyor olması gerekir
- d) Kurallardan birinin daha eski tarihli olması gerekir.
- e) Normlar hiyerarşisinde aynı seviyede yer alan kurallar arasında genellik-özellik ilişkisinin bulunması gerekir.

54. Hukuk kurallarının çatışması durumunda çözüm olarak yeni kural ilkesinin uygulanabilmesi için aşağıdakilerden hangisinin bulunması gerekir?

- a) Normlar hiyerarşisinde aynı seviyede yer alan kurallar arasında genellik-özellik ilişkisinin bulunması gerekir.
- b) Normlar hiyerarşisinde aynı düzeyde bulunan normlar arasında genellik-özellik ilişkisi bulunmaması ve bu kuralların birbirinden farklı hükümler içermesi gerekir.
- c) Normlar hiyerarşisinde farklı seviyede yer alan kurallar arasında genellik-özellik ilişkisinin bulunması gerekir.
- d) Kurallardan birinin toplum tarafından daha çok biliniyor olması gerekir.
- e) Kuralların normlar hiyerarşisinde farklı seviyelerde bulunması gerekir

55. “....., somut olaya uygulanacak olan hukuk normunun ne anlama geldiğinin, neyi ifade ettiğinin açıklanmasıdır.

Yukarıda boş bırakılan yere gelmesi gereken doğru ifade aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Hukukun yorumlanması
- b) İzahat
- c) Tebliğ
- d) İçtihat
- e) Genelge

56. Hukukun yorumlanması ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilecek doğru bir ifade değildir?

- a) Somut olaya uygulanacak olan hukuk normunun ne anlama geldiğinin belirlenmesi amacıyla yapılır.
- b) Bir hukuk kuralı defalarca aynı şekilde uygulanmış olsa dahi yorumlanabilir.
- c) Daha önce dava konusu olmamış hukuk kuralları yorumlanabilir.
- d) Hukuk normu açık bir kanı uyandırmıyorsa yoruma başvurulabilir.
- e) Normu yorumlama yetkisi yargılama makamına aittir.

57. Aşağıdakilerden hangisi hukuk kurallarının yorumlanması için başvuru yöntemlerinden biri değildir?

- a) Sözel yorum
- b) Sistematik yorum
- c) Amaçsal yorum
- d) Müspet yorum
- e) Tarihsel yorum

58. Sözel (lafzi) yorum metodu ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilecek doğru bir ifade değildir?

- a) Bu yorum metoduna göre, hukuk kurallarının metninde yer alan ifadeye sıkı sıkıya bağlı kalınmalıdır.
- b) Kuralı yorumlarken metnin dışındaki unsurlar dikkate alınmadan yorumlama yapılmalıdır.
- c) Bu metoda göre, bir kuralın anlamını belirlerken kuralın yapıldığı dönemde, kural yapma faaliyetine katılanların ve o dönemdeki anlayışın dikkate alınması gerekir
- d) Bu metoda göre, bir kuralın anlamını belirlerken metindeki sözcüklerin hukuk dilindeki ve gündelik hayattaki anlamları, kuralın iade ediliş tarzı, noktalama işaretleri dikkate alınır.
- e) "Sözel (lafzi) yorum metodu hakime sadece teknik bir rol biçtiği dolayısıyla eleştirilmektedir.

59. "Her kural diğer kurallarla ve hatta bir bütün olarak ele alındığında hukukun genel ilkeleriyle ilişki içindedir. Dolayısıyla hukuk kuralları yorumlanırken hukuk düzeni içindeki yeri dikkate alınmalıdır."

Yukarıdaki düşünceye sahip birisi hukuksal yorum metodlarından hangisini savunmaktadır?

- a) Sözel yorum
- b) Amaçsal yorum
- c) Tarihsel yorum
- d) Menfi yorum
- e) Sistematik yorum

60. Kuralın yapıldığı dönemde, kural yapma faaliyetine katılanların ve o dönemdeki anlayışın dikkate alınması gerektiğini söyleyen hukuksal yorum metodu aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Sözel yorum
- b) Amaçsal yorum
- c) Sistematik yorum
- d) Pragmatist yorum
- e) Tarihsel yorum

61. Amaçsal yorumun tarihsel yorumdan farkı aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru olarak ifade edilmiştir?

- a) Kuralın yapıldığı zamanın dikkate alınmaması
- b) Kuralı yapan organı dikkate alınmaması
- c) Kuralın normlar hiyerarşisindeki yerini dikkate alınmaması
- d) Kuralın genellik-özellik dikkate alınmaması
- e) Kuralın ifadelerini dikkate alınmaması

62. Hukukta benzer olaylara benzer şekilde davranılması gerektiğini ifade eden yorum aracı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Evleviyet
- b) Kıyas
- c) Zıt kanıt
- d) Gai yorum
- e) Sistematik yorum

63. Eğer kanun daha fazlasına izin veriyorsa, daha azına da izin verir; daha azını yasaklıyorsa, daha fazlasını da yasaklar biçiminde tanımlanan hukuksal yorum aracı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Zıt kanıt
- b) Kıyas
- c) Evleviyet
- d) Sistematik yorum
- e) Gai yorum

64. Hukuk kurallarının hükme bağladığı durumlara bakılarak, bu durumların dışındaki durumlar için aksi hükmün geçerli olduğu sonucuna varmak şeklinde tanımlanan hukuksal yorum aracı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Kıyas
- b) Evleviyet
- c) Gai yorum
- d) Sistematiik yorum
- e) Zıt kanıt

65. Hakimin hukuk yaratması hangi durumda söz konusu olabilir?

- a) Normalar çatışması söz konusu olduğunda
- b) Sistematiik yorumun uygulanamaması halinde
- c) Yürürlükteki hukuk kurallarının yorumunun dahi mahkeme önüne getirilmiş olayın karara bağlanmasına yetmeyeceği durumlarda
- d) Hukuk normunun Anayasaya aykırı olması durumunda
- e) Hukuk normunun Uluslararası sözleşmelere aykırı olması durumunda

66. Hakimin hukuk kuralı yaratması aşağıdaki hukuk dallarının hangisinde söz konu olamaz?

- a) Medeni hukuk
- b) Borçlar hukuku
- c) Ticaret hukuku
- d) Ceza Hukuku
- e) Deniz ticareti hukuku

1-B	11-C	21-A	31-A	41-A	51-C	61-A
2-D	12-E	22-D	32-C	42-B	52-C	62-B
3-C	13-B	23-C	33-B	43-A	53-E	63-C
4-E	14-A	24-E	34-D	44-C	54-B	64-E
5-E	15-D	25-A	35-A	45-D	55-A	65-C
6-C	16-C	26-D	36-A	46-E	56-B	66-D
7-A	17-E	27-B	37-B	47-A	57-D	
8-C	18-B	28-C	38-E	48-A	58-C	
9-B	19-B	29-D	39-C	49-C	59-E	
10-D	20-C	30-B	40-D	50-B	60-E	

3.BÖLÜM HUKUK SİSTEMLERİ ve TÜRK HUKUK TARİHİ

KARŞILAŞTIRMALI HUKUK ve HUKUK SİSTEMLERİ

- Hukuk sistemleri arasında bir karşılaştırmadan söz edebilmek için, karşılaştırmada örtülü ya da açıkça şu üç unsurun bulunması yöntem bilimsel bir gerekliliktir:
 - Tarihsel temeller: Bir hukuk düzeninin diğerinden farkı ancak tarihsel olarak belirlenebilir. Bu anlamda tarihsel geçmiş ulusal hukuk düzenlerini birbirinden ayırt eden hukuki düşünme biçimlerinin, hukuk terminolojisinin ve hukuki kurumların farklı tarihsel deneyimlere verilmiş farklı yanıtlar olarak anlaşılmasının temelidir. Bir ulusal hukuk düzeni diğerinden az ya da çok farklıdır, çünkü her ulusal hukukun ayrı tarihi vardır.
 - Toplumsal ve kültürel zemin: Din, dil, gelenekler ve sosyo-ekonomik yapı, hukuk kurallarının toplumsal ilişkileri farklı şekillerde düzenlemesini belirleyen etmenlerdir.
 - Hukuk teknikleri: Hukukun yaratılmasında, uygulayıcılarının eğitilmesinde ve uygulanmasında her hukuk kültürü birbirinden az çok farklı teknikler kullanır.

HUKUK SİSTEMLERİ

- Hukuk sistemlerini kabaca dört alt başlıkta kümelendirme eğilimi vardır:
 - Kıta Avrupası Hukuku,
 - Anglo-Amerikan Hukuku, } Batı hukuk kültürü
 - Sosyalist Hukuk,
 - İslam Hukuku
- **Kıta Avrupası Hukuk sistemi**
- Kıta Avrupası Hukuku'ndan, Avrupa'nın ada kısmında, yani İngiltere'de değil de kıta kısmında, yani şimdiki Almanya, İtalya, Fransa, İspanya, Hollanda, Avusturya ve İsviçre ülkelerinin bulunduğu bir coğrafyada ortaya çıkıp evrilen bir hukuk sistemini anlıyoruz. Bu hukuk sisteminin başat özelliği Roma Hukuku'nun yeniden canlandırılmasına dayalı bir hukuk biliminin ürünü olmasıdır. Kıta Avrupası'nın tedvin hareketlerinin temelini Roma Hukuku oluşturur.
 - ✓ Tedvin (codification,yasalaştırma): Bir ülkede dağınık hâlde bulunan hukuk kurallarının ait oldukları hukuk dalına bağlı olarak derlenip sistemli bir bütünlüğe kavuşturulması etkinliğidir.
- **Roma Hukuku:**
 - Hukuk tarihi açısından Roma Hukuku, Roma şehrinin kuruluş tarihi olarak kabul edilen MÖ 753 yılından, Doğu Roma İmparatoru Iustinianus'un MS 565 yılında ölümüne kadar geçen zaman içinde Roma'da ve egemenliği altındaki Akdeniz'i çevreleyen topraklarda uygulanmış olan hukuktur.
 - Hukuk tarihinde Roma Hukuku aynı zamanda, Doğu Roma İmparatoru Iustinianus döneminde MS 527-565) yürürlükte olan Corpus Iuris Civilis kaynaklı hukuku ifade etmekte kullanılır. Doğu Roma İmparatorluğunun 1453'te yıkılmasına kadar geçen süredeki hukuk da Roma Hukuku'dur, fakat Bizans Hukuku adıyla da anılır.
 - ✓ Corpus Iuris Civilis: MS 529-534 yılları arasında Doğu Roma İmparatoru I. Iustinianus tarafından hazırlatılan Roma Hukuku konusunda en kapsamlı külliyattır.
- ✓ **Roma Hukuku'nun İlkeleri**
 - Roma Hukuku'nun kavramsal yapısını anlayabilmek için başvurulabilecek kaynak Institutiones'lerdir. "Kurumlar" anlamına gelen Institutiones, Roma Hukuku kurumlarının nasıl anlaşılabilir uygulanması gerektiği hakkında bir başlangıç kitabıdır.
 - Roma'da hukuk okullarında, hukuk eğitimi giriş amacıyla hazırlanmış Institutiones'lerden günümüze intikal etmiş olan büyük hukukçu Gaius'un ki, Corpus Iuris Civilis'te yer alan Institutiones'lere de kaynaklık etmiştir: Yapıt hukuk kurum ve kavramlarını genelden özele gidecek şekilde ortaya koyar.
 - Gaius'un Institutiones'i, kişiler (personae), şeyler (res) ve davalar (actiones) olmak üzere üç bölümdür.
 - Gaius için kişiler (personae), haklara ve borçlara ehil olan hukuk öznelerini kapsayan bir kavramdı.
 - Roma Hukuku'nda kişi, farklı statülerle farklı hukuki kapasitelere bağlanmış kimseleri ifade eden bir kavramdır.
 - Gaius, üç kategori insanı birbirinden ayırır: Köle, vatandaş ve aile reisi.
 - Köle:** Roma'da "köle" hâlini almanın birçok sebebi vardı. Bunlardan en önemlisi, Roma hukuku dışındaki eski hukuklarda da olduğu gibi savaş esirliği idi. Savaşta esir düşen bir yabancı ve onun alt soyu, onu esir eden veya satın alan Roma vatandaşının malıdır. imparatorluk döneminde, kölenin mallara sahip olmak ve borç yüklenmek anlamında hak ehliyeti yoktur; o bir eşya hükmündedir. Klasik sonrası dönemde ise, kölelerin sayılarının azalmasına bağlı olarak,

durumları özgür insanlarınkine yaklaşmıştır. Köle efendisi adına birtakım işlemler yaptığında, taahhütleri ve devir işlemleri geçersiz ancak iktisapları geçerlidir. Köle borç taahhüdü altına giremez, çünkü o bir hukuk öznesi değildir. Klasik dönem Roma hukukçuları, kölenin borcunu doğal borç olarak kabul etmişlerdir.

- **Doğal borç** ilişkisinde, alacaklı alacağını elde etmek için dava hakkına sahip değildir, ne var ki bu durum kimi hukuki sonuçların doğumuna engel de değildir. Örneğin borçlu borcunu yerine getirirse, sonradan bunun doğal borç olduğu gerekçesiyle onu geri isteyemez. Pek çok modern hukukta kumar borcu, doğal borcun bir örneği olarak yer alır.

Vatandaş: Özgür bir kimsenin Roma Hukuku'na göre hak sahibi olabilmesinin koşulu, onun aynı zamanda vatandaş da olmasıydı. Roma vatandaşlığı doğum yoluyla, azat etme ile ve tevcih yoluyla elde edilebilirdi. Roma vatandaşı ana babadan doğan çocuk Roma vatandaşı idi. Efendisi tarafından hukuki usullere uyularak azat edilen bir köle de vatandaş olabilirdi. Azat edilen eski köleyi özgür yapan efendisi değil Romalılarca devlet olarak tanınan topluluklara dahil oldukları için özgür sayılanlara, senato veya imparatorlar vatandaşlık tevcih edebilirlerdi.

Aile Reisi (pater familias): Roma aile hukukunda aile (*familia*) kavramı, günümüzdekinden farklı olarak bir aile reisinin (*pater familias*'in) egemenliği (*patriapotestas*) altındaki kişilerin topluluğunu ifade ederdi. Bu kişilerin aralarında kan bağı olabileceği gibi; aileye evlat edinme yoluyla katılanlar veya bir aile resinin bir başka aile reisinin egemenliği altına girmesi durumlarında olduğu gibi kan bağı olmayabilirdi de. Roma şehir devletinde, aile içinde hak ehliyetine sahip olan da egemenlik altında olanlar değil, aile reisiydi. Aile reisi hayatta ise yaş ve cinsiyete bakılmaksızın çocuklar ve aile hâkimiyetindeki kadınlar, kölelere benzer biçimde hak ehliyetinden yoksundurlar.

✓ Pandekt Hukuku

- 11. yy.ın sonlarında İtalya-Bologna'da başlayan Roma hukuku çalışmaları neticesinde, Ortaçağ sonlarına doğru Batı Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan Roma hukukunun iktibası, 19. yy.daki kanunlaştırma hareketlerine dek sürmüştür. Bu süreçte ortak hukuk (*ius commune*) olarak da kullanılan Roma hukuku, *Corpus Iuris Civilis*'in en önemli bölümü *Digesta*'nın Yunan dilindeki karşılığıyla Pandekt hukuku şeklinde de ifade edilmiştir. 16.yy.'dan itibaren Pandekt hukuku deyimi, Roma hukukunun Alman kültürünün egemen olduğu ülkelerde ve toplumlarda doktrin ve uygulama yoluyla aldığı biçim için kullanılmıştır.
- 1495 yılında Kutsal Roma Cermen İmparatorluğunun en yüksek yargı organı, kural olarak Roma Hukuku'na göre karar verileceğine; Cermen örf adet hukukuna, ancak böyle bir örf adet kuralının varlığının kanıtlanması halinde başvurulabileceğine hükmetti. Böylece Pandekt Hukuku, bir yandan Almanya'da Roma Hukuku'nun benimsenmesi, öte yandan Roma Hukuku'nun Cermenleşmesi gibi iki işlevli bir süreci ifade eder oldu. Bugün Kara Avrupası'nda uygulanan hukuk büyük ölçüde Roma-Cermen Hukuku'ndan etkilenmiş, birçok kurum Roma-Cermen Hukuku'ndaki esaslar çerçevesinde uygulanmaya gelmiştir.

▪ Anglo-Amerikan Hukuk Sistemi İngiliz Hukuku

- Kıta Avrupası hukuk sisteminden farklı olarak İngiliz Hukuku genel kavramlara ve bağlantılı oldukları yasalara değil, örnek olay gruplarına ve bunların konu edinildiği yargı kararlarına dayalıdır.
- İngilizler için hukuk kuralı, Roma - Cermen geleneğinden farklı bir anlam taşır. Hukuk kuralı, yasama etkinliğinin sonucu olarak ortaya çıkmış genel ve soyut bir düzenlemeyi değil; kimi örnek yargı kararlarında işlenen çözümleri ifade eder.
- Bu durum İngiliz Hukuku'nun tarihsel olarak üç kaynağa dayalı olarak gelişmesiyle ilgilidir. Bunlar Common Law (Ortak Hukuk), Equity (Hakkaniyet) ve Statute Law (Yasa Hukuku) olarak ifade edilirler. **Common Law:** İngiltere tarihinde Common Law, İngiltere'yi işgal eden Norman Krallarının adalet hizmetlerini görmek için gezici yargıçlar atamalarıyla başlar. Bu yargıçların birbirlerinden farklı kararlar vermeleri sonucu yargı birliğini tesis etmek amacıyla 12. ve 13. yüzyıllarda bazıları temyiz işlevi de yüklenen yeni merkezî mahkemeler kuruldu. Bu mahkemeler Krallığın ortak hukukunu yani Common Law'ı inşa etmek üzere yargılamalarını temel bir ilkeye dayandırmayı kararlaştırdılar: Örnek kararların bağlayıcılığı... Örnek kararların mahkemeler için bağlayıcı oluşu, Common Law'ı ta en başından bir içtihat hukuku olarak belirledi. **Equity:** Equity'nin tarihsel doğuşu, Common Law mahkemelerinde adalet bulamayanların Kral'a başvurmaları, Kral'ın da bu işlevi Lord Chancellor'a havale etmesiyle ilişkilidir. Lord Chancellor'a yapılan başvurular giderek bir Lord Chancellor mahkemesinin (Court of Chancery) doğumuna yol açtı. Bu mahkemelerde dava açabilmek için dilekçe hazırlamak yeterliydi. Bu mahkemelerde

biçimsel hukuktan çok vicdani kanaate ağırlık veren bir yargılama tarzı gelişmekle kalmadı, Common Law'da bulunmayan vakıf (trust) gibi yeni hukuki kurumlar da ortaya çıktı.

Statute Law: İngiliz Hukuku'nun örnek yargı kararlarından sonraki hukuk kaynağı yasalardır. İngiliz Hukuku'nda başlıca iki tür yasal düzenleme bulunur: Parlametonun yasa olarak kabul ettiği metinler ile bu birincilerin uygulanma usul ve esaslarını gösteren ikincil düzenlemeler. Gene belirtilmelidir ki, İngiliz Hukuku bilinen anlamıyla yazılı bir anayasaya dayanmaz. İngiliz Anayasası denildiğinde bundan, yasa veya içtihat kaynaklı bir takım ilkeler ile 1215 tarihli Magna Carta gibi bazı tarihsel belgeler anlaşılır. Bu ilkeler vatandaşların temel özgürlüklerinin güvenceleri ve kamu otoritelerinin yetkilerini keyfi kullanmalarına karşı öngörülmüş sınırlamalardır.

- ✓ Magna Carta Libertatum: 1215 tarihinde Papa III. Innocent, Kral John ve baronları arasında imzalanmıştır. Kralın bazı yetkilerinin sınırlandırılmasını ve hukuk kurallarının kralın iradesinden daha üstün olduğunu ilan ediyordu. Magna Carta Kralın keyfi vergi salamayacağını; yargılamanın aleni olarak yapılacağını; yasal dayanağı olmadan tutuklama ve sürgüne göndermeye başvurulamayacağını ve soylulardan oluşan bir kurulun Kralın Magna Carta'ya uygun davranıp davranmadığını denetleyeceğini hüküm altına alıyordu.

Amerikan Hukuku

- Bağımsızlıklarını ilan edip federal bir çatı altında birleşerek Amerika Birleşik Devletlerine dönüşecek olan İngiliz kolonileri ilkel sayılabilecek bir hukuki düzene sahiptiler. Hukuk bazı kolonilerde İncil'e dayandırılmış, bazılarında ise yargıçların insafına terkedilmişti. Üstelik 17. yüzyıl Amerika'sında yazılı hukuk birey özgürlüklerini sınırlandırmaya eğilimli bir tehdit kaynağı olarak algılanıyordu.
- Common Law Kuzey Amerikan hukuk kültürünün de temeli oldu. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nin ilan yılı olan 1776'yı esas alırsak Amerika'da kabul edilen İngiliz Common Law'ı, 1776 yılında İngiltere'de geçerli olan Common Law idi. Ancak bu tarihten sonraki gelişimi, Kuzey Amerika toplumunun isteklerince biçimlendirilip farklılaştı. Benzer bir nitelime Amerikan Hukuku için de bir kaynak niteliği taşıyan Equity için de geçerlidir. Amerika'da İngiltere'deki gibi kilise mahkemeleri olmadığından, Amerikan equity mahkemeleri kilise mahkemelerinin baktığı işlere de bakıp örneğin boşanma, evliliğin iptali gibi aile hukuku konularında gelişkin bir içtihat ortaya koyabilmiştir.
- Amerikan Hukuku'nun mahkeme içtihatları ve yasama olmak üzere iki temel kaynağı vardır.
Mahkeme İchtihatları: Amerika Birleşik Devletleri bir federal devlettir. Eyaletlerin kendi yasaları ve yargı düzeni bulunur. Amerikan Hukuku'nda da İngiliz Hukuku'ndan kökenlenen önceki örnek kararların sonrakiler için bağlayıcı olması ilkesi geçerlidir.
Yasama: Amerika Birleşik Devletlerinin federal yapısı, yasama alanında da sonuçlarını doğurur. Bu yüzden Amerikan yasalarının bir kısmı federal diğer bir kısmı ise Eyalet yasalarıdır. Aralarındaki uyum ve denge, geniş ölçüde A.B.D. Anayasası ve onun mahkemelerce yorumu üzerinden sağlanır. Anayasa, yalnızca bir üst hukuk normu olmaktan daha fazla işlev görür. Yasaların anayasa uygunluğunun denetimi aynı zamanda ülkedeki hukuk birliğini sağlamanın da bir aracıdır. Anayasa'yı yorumlamada nihai yetki **Yüksek Mahkeme**'ninindir. Yüksek Mahkeme, Anayasa'nın herhangi bir bölümü ile çatışan federal yasayı kaldırabilir.

Sosyalist Hukuk Sistemi

- Sosyalist Hukuk, Marksist düşüncenin özel bir yorumuna dayalı olarak tasarlanmış bir hukuk düzenini ifade eder.
- Marx, Mülk sahibi sınıflar ile mülksüz sınıfların yasa önünde eşitliği temelinde kurulan burjuva hukukunun gerçek eşitliği sağlayamayacağını; olsa olsa eşitsizliği haklı göstermeye yarayacağını vurguluyordu. Karl Marx'ın kendisi kapitalist toplumun burjuva hukukuna alternatif olabilecek bir sosyalist hukuk kuramı geliştirmiş değildi. Onun kuramsal hedefi, alternatif bir hukuk sistemi inşa etmekten çok var olanın perdelediklerini açığa çıkartmaktı. Ne var ki, Sovyetler Birliği ve sonra diğer Doğu Bloku ülkelerinde devlet ve toplum düzeni kurulurken ortaya çıkan hukuk Marksist düşüncenin eleştirel kavramları ile meşrulaştırılmaya girişildi.

Sovyetler Birliği Hukuku

- Marksist anlayışa göre, yasa olarak ortaya çıkartılan şey, egemen sınıfın istemlerinden hukuki bir metinde dile gelmesinden başka bir şey değildir. Hukukun işlevi, egemen sınıfın, örneğin, kapitalist düzende kapitalistlerin, sosyalist düzende emekçilerin varlığını sağlamak ve mülkiyet ilişkilerini buna uydurmaktır. Buna göre hukuk düzeni de temeli sınıf çıkarlarınınca belirlenmiş mülkiyet ilişkilerinin tesis edilip sürdürülmesine hizmet eden bir üst yapı kurumudur.
- Sosyalist toplum düzenine ulaşılmasından önceki tarihsel aşamalarda hukuk hep sömürücü sınıfların yararlarına hizmet edegelmiştir. Diğer bir söyleyişle sosyalist toplum aşamasına gelene dek hukuk, sömürücü sınıfların üretim araçları üzerindeki denetimini tesis edip sürdürmüştür. İşçi sınıfının iktidarı ele geçirmesi ile birlikte hukuk bu kez, toplumdan sömürü ilişkilerinin tasfiyesi ve işçi sınıfının

kazanımlarının korunması için var olacaktır. Gerek eski sosyalist, gerekse hâlen sosyalist olan ülkeler anayasalarında sosyalist hukuk başlıca üç temel ilkeye dayandırılmıştır:

Sosyalist Demokrasi ilkesi: Siyasal iktidarın, işçi sınıfı ve onun partisinin önderliğinde, biçimsel burjuva demokrasisini yıkıp emekçilerin egemenliğini kuran, işçi sınıfı ve müttefiki toplumsal sınıflar eliyle kullanılması olarak tarif edilmiştir. Sosyalist hukukun varlık sebebi üretim araçlarının kollektif mülkiyetini tesis etmek; diğer ekonomik ve kültürel koşullara uygun bir toplum düzenini ayakta tutarak sınıfsız ve devletsiz, dolayısıyla da hukuksuz bir toplumu inşa edebilmenin önünü açmaktır.

Sosyalist Yasallık ilkesi: Sosyalist toplum ilişkilerinin oluşturulması için araçsal bir değer taşıyan hukuka, ilgililerin itaati anlamına gelir. Söz konusu ilke, hem yurttaşlar hem de yasa koyucu için bağlayıcıdır: Yurttaşlar yönünden hukuka itaat, yasa koyucu yönünden ise sosyalist düzenin ilkelerine uygun yasama faaliyeti anlamına gelir. Öte yandan bu ilke, iktidar partisinin yargıya ve diğer kurumlara karışabilmesini meşrulaştıran bir araç işlevi de görmüştür. Mahkemelerin parti politikasına uygun hareket etmeleri de “sosyalist yasallık” ilkesinin bir gereğidir. Sosyalist yasallığın kapsamını ve içeriğini, iktidarın işçi sınıfı adına sahibi olan komünist partisi saptar.

Demokratik Merkezizetçilik: İktidardaki komünist partisinin ve sosyalist devletin yönetim ve düzenleme ilkesidir. Demokratik merkezizetçilik ilkesinin sonucu olarak, alt derece mahkemeler üst derece mahkemelerin işlemleri ile bağılıdır.

• Mülkiyet Biçimleri:

Sosyalist hukuk sistemi, aslında çoğu temel kavramıyla Roma Hukuku unsurları taşır. Onu ayrı bir hukuk sistemi yapan temel iki özellik **araçsalcılık** ve mülkiyet biçimleri konusundaki farklılığıdır.

- ✓ **Araçsalcılık (enstrümantalizm):** Hukuku, salt toplumsal değişimin bir aracı olarak gören; onun kendine özgü bir doğası olduğunu yadsıyan hukuk ideolojisi. Araçsalcılığın bir diğer sonucu da, hukukun bağımsız bir değer taşımadığı; olsa olsa istenilen düzeni tesis etmek gibi bir araç-değere yönelik olabileceği, yoksa ortak hayır, adalet ve özgürlük gibi amaç- değerlere yönelik bir değer taşımadığı yolundaki ahlaki tutumdur.

Sovyet yönetiminin kuruluşunda **kollektifleştirme** önce toprak mülkiyetinde başlamış, oradan sanayi ve ticaret alanına yaygınlaşmış; **çözölüşünde** özelleştirme tarım topraklarından başlayıp, doğal kaynaklar ve endüstriyel alana yayılmıştır.

a. Devlet Mülkiyeti

Devlet mülkiyeti, bütün halkın malı anlamına taşır; yani Devlet bu malların yöneticisidir. Sovhozlarda, üretim araçları bütünüyle devlete ait olduğundan, devlet toprağın sahibi sayılmakta, orada çalışanlar ise ücret karşılığında çalışmaktaydılar.

b. Kollektif Çiftlik Mülkiyeti

Bu kategoride kolhozlar yer almaktadır. Kolhozlar, devlet denetiminde tarımsal üretim yapılan kooperatif çiftliklerdir. Buralarda bulunan canlı ve cansız mallar ile tesisler ve üretilen ürünler kolhozların ve kooperatif örgütlerinin ortaklaşa mülkiyetindedir. Kolhozların elindeki topraklar, süreye bağlı olmaksızın kooperatif örgütlerine terk edilir. Böylece bu tür toprakların çıplak mülkiyeti devlete ve yararlanma hakkı kolektif çiftlik tüzel kişiliğine ait olmuş olur. Bu niteliğinden ötürü kolhoz kendine özgü bir mülkiyet biçimidir. Devlet, sovhoz işletmelerinin üretimini istediği gibi kullandığı halde, kolhozlar ürünlerini kendi mallarımış gibi tek başlarına kullanmaktadırlar.

c. Kişisel Mülkiyet

SSCB döneminde bireyler, maddi ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kişisel mülkiyet hakkına sahiptiler. Ancak kural olarak bireyler, kişisel mülkiyet konusu malı çalışmadan, gelir elde etme aracı olarak kullanamazlardı.

d. Özel Mülkiyet

Kişisel mülkiyet ile özel mülkiyet arasındaki fark, bir malın tahsis edilme amacıdır. Yani bir nesne, malikin ve ailesinin kişisel ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılıyorsa kişisel mülkiyet; aynı nesne gelir elde etmek için kullanılıyorsa özel mülkiyet kategorisindedir. Örneğin, bir dikiş makinesinin maliki, bu makine ile kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayacak elbiseler dikiyorsa makine üzerindeki mülkiyeti kişisel; makineyle dikiği elbiseleri semt pazarında kar elde edecek şekilde satıyorsa makine üzerindeki mülkiyeti özeldir.

Sovyet Hukuku'nda özel mülkiyet dolaylı olarak kabul görmüştü. Sosyalist ekonomi yanında çiftçilerin ve zanaatkarların salt kendi kişisel çalışmalarına dayanan küçük ölçekli ekonomileri kabul ediliyordu. Bu çerçevede, kollektif çiftliklerde çalışan her çiftçi ailesinin, kollektif çiftlikten sağladığı gelirden başka, küçük bir toprak parçasını, kişisel mülkiyet olarak elinde bulundurabileceği, bu toprak parçası üzerinde konut sahibi olabileceği, çiftlik ve kümes hayvanlarına ve küçük tarım araçlarına malik olabileceği ve bu mülkiyet alanının kollektif çiftlik statüsünde gösterileceği kabul edilmişti. Kişisel kullanma için elde bulundurulabilen, süresiz ve

karşılıksız yararlanma hakkının konusu olan bu toprak parçası genellikle 2,5 ile 5 dönüm arasında değişirdi. İşte bu özel ekonomi alanında, kişisel mülkiyete konu olan toprak, tarım araçları ve hayvanlarla gelir getirici bir özel mülkiyet ilişkisi tanınmış oluyordu

TÜRK HUKUKUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

İslam Hukuku

- Osmanlı Türkleri İslam dinine mensup olduklarından özel hukuk alanında uygulanan hukuk İslam Hukuku idi.
- Kamu hukuku alanında da İslam Hukuku etkisi görülse de esas olarak Osmanlı'da kamu hukuku örfi hukuka dayanmakta idi.
- “İslam Hukuku”, görece modern zamanlara ait bir terimdir. İslam dininin ilk tebliğ yıllarında hicret döneminde, dört halife devrinde ve sonrasında “İslam Hukuku” gibi ayırıcı bir ifadeye rastlanmaz. Ayrımaya vurgu yapmak, modern dönemin bir ürünüdür. “İslam Hukuku” terimi **Şeriat** olarak da bilinen ve İslam dinince vazedilmiş ilahi ilkeleri ifade etmekte de kullanılır. Gene terim, modern döneme kadar **fıkıh** olarak bilinen “Hukuk Bilimi” kavramına karşılık olarak da kullanılmaktadır.

Şeriat: İslam dini açısından dar anlamda Şeriat, İslam dinini belirleyen ilahi buyrukların toplamıdır.

Geniş anlamda kullanıldığında ise insanın toplumsal varoluşunu sürdürmesinin koşullarını, yani “hukuk düzeni”ni ifade eder.

Fıkıh: İslam Hukuk Bilimi şeriatın belirli hiyerarşik kaynaklardan saptanacağı kabulüne dayanır. Edille-i Şer'iyye (şer'i deliller) olarak da adlandırılan bu kaynakların neler olduğu ilk ikisi dışında **mezhepler** arasında tartışmalıdır. İlk ikisi yani **Kitap** ve **Sünnet** ayrılmaz biçimde birbirlerine bağlıdır.

- Sünni mezhepleri benimseyen hukukçulara göre İslam Hukukunun kaynakları; Kitap (Kur'an) ve Sünnet'ten başka icmâ, kıyas, istihsan, maslahat (mesâlih-i mürsele), örf'tür.
 - **İcma**, fakihlerin bir sorun karşısında aynı çözüme ulaşmalarıdır.
 - **Kıyas** (örnekseme, analogi), belirli bir sorunu çözmek için, ona çok benzeyen başka bir sorunun çözümüne uygulanan hükmü benzeterek uygulamaktır.
 - **İstihsan**, daha önce karşılaşılmamış bir durum ortaya çıktığında fakihin kendisine uygun gelen ve genel kuralın istisnası olarak kıyasen hüküm kurmasıdır. İstihsana örnek olarak, çalıştırıldıkları halde aç bırakılan kölelerin, bir şahsın devesini çaldıktan sonra kesip yemeleri üzerine Halife Ömer'in kölelerin hırsızlık suçundan ellerinin kesilmesine hükmetmek yerine onları suçsuz sayıp, köle sahibini deve sahibine, devenin değerinin iki katı kadar tazminat ödemeye mahkûm etmesi verilebilir
 - maslahat (mesâlih-i mürsele), kaldırılmasında zorunlu ve kamusal yarar bulunan bir güçlüğü kaldırmak için hükmolunan çözümdür.
 - Örf ise toplumunun benimsediği, alışageldiği ve günlük yaşayışında uymak zorunda hissettiği davranış tarzlarıdır.
- Klasik İslam Hukuk Bilimi Şeriatı üç ana bölümde incelemişlerdir:
 1. **İbâdât** (ibadetler): İbadet İslam'da, genel olarak Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla gerçekleştirilen olumlu ve olumsuz eylemleri kapsar. Dar anlamda ise ayet ve hadislerde özel şekil ve şartları belirlenen ritüellerin uygulanması kastedilir. Müminlerin namaz, oruç, hac gibi farizeleri yerine getirmeleri ibadetlerle ilgilidir.
 2. **Muâmelât** (işlemler): İnsanlar arasındaki doğumdan ölüme dek her tür ve düzeydeki toplumsal ilişki, bu bölümde incelenir. Sözleşme, miras, evlenme, boşanma, tazminat ve benzeri işlemler bu bölüm altında incelenmiştir. Devletlerarası ilişkiler de kişiler arası ilişkilere kıyasen hukuk konusu yapıldığından, onlar da bu bölümde dahil olurlar.
 3. **Ukûbât** (ceza hukuku): İslam Hukuku'nda, işlenen ve suç sayılan fiiller ile bunlara uygulanacak yaptırımları gösteren kısma “ukûbât” denilir. Bu bölüm bedenî, malî veya caydırıcı bazı cezai hükümleri kapsar. İslam ceza hukukunda suç sayılan bir fiil ya Allah'ın haklarına (Hakullah) karşı ya da kişilerin haklarına karşı (Hakk-i Ademi) işlenmiş kabul olunur. Kisas, had ve ta'zir olmak üzere üç de yaptırım grubu vardır.
 - ✓ Kisas, öldürme, yaralama ya da bir uzvun kullanılamaz hale getirilmesi ile sonuçlanan fiillerin bilerek ve isteyerek (kasten) işleyen faillerinin, kadı kararıyla işledikleri suçun aynısına maruz bırakılarak cezalandırılmasıdır.
 - ✓ Allah'ın haklarına karşı işlenen suçlara ise hadd cezası uygulanır. Hadd cezası Kur'ân'da yer alan zina, hırsızlık, kazf (zina iftirası), yol kesme (kat'ül târik) suçları ile sonradan icma ile bu kapsama sokulan hamr (ekşime sonucu alkol içeren içkiler) içme suçlarına karşılık gelen yaptırımları topluca ifade eder. Kur'ân'da zinanın seksen değnek ile cezalandırılması buyurulmuş iken, sonradan gene icma ile, değnek vurma cezası recme dönüştürülmüştür. Recm, suçlunun taşlanarak infaz edilmesidir ve Musevi hukukuna dek tarihi izlenebilen bir yaptırımdır.

- ✓ Kısas ve Hadd kapsamında yer almayıp, örneğin dolandırıcılık, evrakta sahtecilik, şantaj, yalancı tanıklık gibi suç ve ceza olarak belirlenmeleri kamu düzenine bırakılmış kimi fiillere ise ta'zir cezaları uygulanır.

Osmanlı Hukuku Şer'iat ve Örf

- Osmanlı İmparatorluğu, millet sistemi ile bir tür çok hukukluluğu başarabilmişken, çöküş döneminde adli kapitülasyonlara karşı hukuk birliği erişilemeyen bir özlem halini almıştır. Her şeye rağmen genellikle Osmanlı Hukuku'nun İslam Hukuku niteliği taşıdığı söylenir.
- Osmanlı Hukuku'nu, özellikle de kamu hukukunu belirleyen bir diğer nitelik onun aynı zamanda bir örfi hukuk oluşudur. Şer'iat'a göre Şa'ri (yasa koyucu) Allah olduğuna göre herhangi bir İslam hükümdarının kendisini yasa koyucu kabul etmesi mümkün değildi. Asli yasa koyucu niteliği taşımayan hükümdar, asli yasa koyucunun iradesinin gözeticisi ve koruyucusu olabilirdi ancak. Üstelik şer'i hükümlere göre hükümdarın fıkıh ve dinî ilimler alanında yeterli donanımı yoksa, kendisinin şer'i ahkama ilişkin bizzat hüküm ve tasarrufta bulunmaması gerekirdi. Ancak olması gerekenle fiilen olan arasındaki ayırım Osmanlı hukuk tarihinde de hükümün icra etti: Hükümdarın kendi iradesine dayanarak şer'iat dışı alanda yasa koyma yetkisi anlamında, şer'i hukukun yanında bir de örfi hukuk ortaya çıktı. Bugünkü anlamıyla, geniş ölçüde kamu hukuku kapsamında yer alabilecek konularda padişah "kanunname", "emirname", "yasakname" gibi adlar altında yasama faaliyetinde bulunuyor; böylece örfi hukuk oluşuyordu. Buradaki örf, günümüzde "örf ve âdet hukuku" derken kullandığımız örften farklı bir anlam taşır: Hükümdarın yasa koyması anlamına gelir. "Emirname", "kanunname", "yasakname" adlarıyla da anılan bu yasama faaliyetleri, aslında Osmanlı'dan önceki Türk devletlerinde de başvurulan bir yolun Osmanlı Hukuku'na yansıması biçimiydi.
- Sultanın yasama ve yürütme yanında yargısal yetkileri de vardır, ancak Osmanlı Hukuku yargılama erkini ilmiye sınıfına bırakmış; belirli ilimlerde eğitim görmüş alimlerin kadılık görevini yerine getirmesi kabul edilmişti. İslam Hukuku'na göre kadıların verdiği kararlar kesindi, ancak rüşvet aldıklarından yakınılmış ya da haksız bir hüküm vermişlerse, ilgilinin talebi üzerine verilen hüküm **kazaskerce** denetlenip gerekirse değiştirilirdi.
- Tanzimat'a kadar şer'i alanda içtihadî, örfi alanda yasa temelli bir hukuk varlığını sürdürdü. Osmanlı milletler sistemi özel hukuk alanında her milletin kendi hukuk veya örfüne göre ve kendi uyuşmazlığını çözmesine olanak tanıyordu. Gerek Osmanlı İmparatorluğu'nun dünya sistemindeki egemen konumunu yitirmesi, gerek ekonomisini üzerine oturttuğu toprak sisteminin çözülmesi, gerekse askerî, bilimsel ve devlet örgütü alanında yenilenme yeteneğinin hızlı yitimi hukuk sistemini işlevsiz kılmaya başlamıştı.

Tanzimat Dönemi

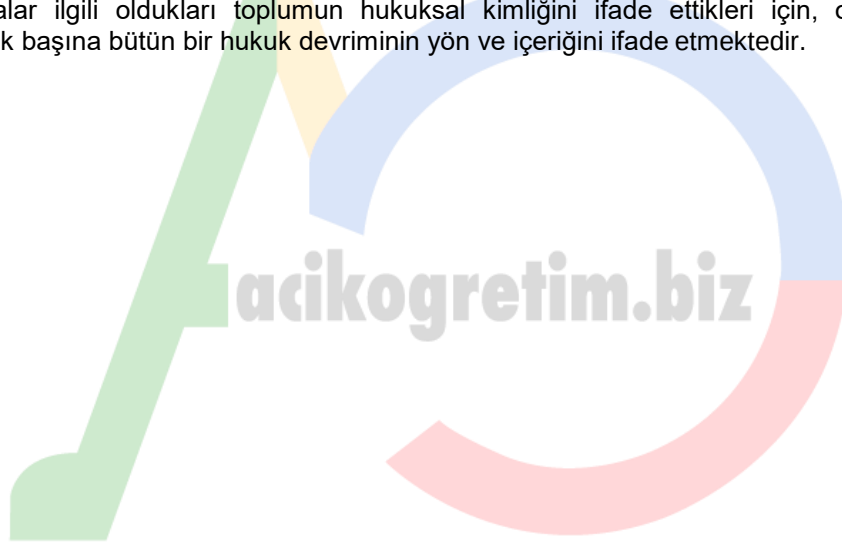
- 1800'lerin başlarında gerek özel hukuk, gerekse kamu hukuku alanının yapısı eskiden yanıt verdiği sorunlara yanıt veremez duruma gelmişti. Böylece Osmanlı toplumu çok geç kalarak da olsa Tanzimat'la beraber hukuksal kurumların modernleştirilmesine ilişkin düzenlemelere girişti. 1839 tarihli Gülhane Hattı Hümayunu'nda vatandaşların kanun önünde eşitliği ilkesi ilk defa beyan edilmiş ve ceza hukukunda keyfiliğin ortadan kaldırılacağı açıklanmıştır. 1856'da Islahat Fermanı ile eşit vatandaşlık hakları yönünde önemli adımlar atılmış, nihayet 1876'da modern anlamda bir anayasa, **Kanun-u Esasî** ile meclis ve meşrutî ilkeler kabul edilmiştir.
- 1850'lerin ikinci yarısından itibaren genellikle Fransız hukukundan iktibas edilen kanunlar söz konusudur. Böylece Türkiye'de Batı hukukunun benimsenmesi süreci başlamış oluyordu. Bir yandan da İslam Hukuku kaynaklı düzenlemeler yasalaştırma aracılığıyla hukuk sisteminin unsuru olmaya devam ediyor, böylece kültürel bakımdan ikili bir görünüm ortaya çıkıyordu. İslam Hukuku'ndan yola çıkılarak yapılan bu özgün yasalaştırmaların en önemlisi **Mecelle-i Ahkamı Adliyye**'dir (Osmanlı Medeni Kanunu).
- Mecelle-i Ahkamı Adliyye (Mecelle)**: 1868-1878 yılları arasında Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki bir komisyon tarafından derlenen ve Hanefî mezhebinin medeni hukuka ilişkin fıkıh kuralları kodeksidir. Bir giriş ile onaltı bölümden oluşur ve 1851 madde içerir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yarım yüzyılında şer'i mahkemelerde, 1926 yılına dek Cumhuriyet mahkemelerinde, 20. yüzyılın sonlarına dek İsrail'de Müslümanlar arasındaki uyuşmazlıklarda uygulanmış ve hâlen Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nde Avusturya Medeni Yasası ile birlikte sınırlı olarak uygulanmaktadır.

Cumhuriyet ve Türk Hukuk Devrimi

- Osmanlı devleti özellikle Tanzimat'tan sonra adli kapitülasyonlardan kurtulmak için gerek yasalaştırma, gerekse yabancı hukukun benimsenmesi alanında çok çaba göstermiştir. İmparatorluğun I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması üzerine dayatılan Sevr Antlaşması ile hem fiilen Osmanlı Devleti sona eriyor hem de adli kapitülasyonlar ve konsolosluk mahkemelerinin yetkileri genişliyordu. Anadolu'da başlatılan Kurtuluş Savaşı'nın zaferinden sonra, batılı devletlerle akdedilen Lozan Antlaşması ile her tür

kapitülasyon, bu arada Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenliğini sınırlayan adli kapitülasyonlar da kaldırılmıştı.

- Adli kapitülasyonların kaldırılması, gecikmiş modernleşmenin tamamlanması amacı ile birlikte yürümüş, hukuk alanında köklü değişimi konu edinen Türk Hukuk Devrimi, hem bağımsızlığın kazanılması hem de modernleşme amacını birlikte yüklenmiştir. Hukuki **benimseme (resepsiyon, iktibas)**, bu amacı gerçekleştirmek için kullanılan araçlardan en önemlisi olmuştur.
- Benimsemenin, hukuk devriminin ana niteliğini belirlemesindeki asıl etken Tanzimat'tan beri çözülmemiş olan adli kapitülasyonlar sorunundan kurtulmak ve bu yolla tam bağımsızlığı sağlamaktır.
- 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu gerekçesinde kapitülasyon ve azınlıkların dini ayrıcalıklarının, ancak laik bir hukuk düzeninde anlamsızlaştırılabileceğini vurgulamaktaydı. Türk Medeni Kanununun 1926'da kabulünün bağımsızlığı güvencelendirme amacını da aşan sonuçları oldu:
 - İlk Türkiye böylelikle laik bir hukuk düzenine geçmiş oldu. Buna bağlı olarak, Türk hukuku Kıta Avrupası hukukunun bir parçası oldu;
 - İkinci olarak, çok hukukluluktan çöküşle birlikte çok başlı hukuka evrilen yapı tasfiye edilerek hukukun birliği ve tekliği sağlanmış oldu;
 - Üçüncüsü, Hukuku Aile Kararnamesi'yle başlayan çok eşli evliliğin yasaklanması ile tek eşli evliliğin kabulü başta olmak üzere aile düzeni ve evli kadının statüsünde kökten bir değişim gerçekleştirilmiş oldu.
 - Dördüncüsü, ve daha kapsayıcı olanı Medeni Kanun ve onu izleyen benimsemelerle, modern hukuki düşünce ve hukuk kültürü de benimsenmiş oldu.
- 1926 ile başlayan ağırlıklı olarak benimsemeye dayalı hukuki modernleşmenin tek ürünü Türk Medeni Kanunu değildi kuşkusuz. Ancak Türk Medeni Kanunu özel hukuk alanında Ticaret Kanunu ve usul kanunları gibi diğer pek çok düzenlemenin temeli olan ana hukuki düzenleme niteliği taşıdığı; dahası medeni yasalar ilgili oldukları toplumun hukuksal kimliğini ifade ettikleri için, onun benimsenmesi neredeyse tek başına bütün bir hukuk devriminin yön ve içeriğini ifade etmektedir.

ÜNİTE SORULARI

1. “Yargısal örnek kararların ana kaynak olduğu İngiliz Hukuku gibi bir hukuk kültüründe hukuki akıl yürütme ve

kanıtlama örnek olayları kullanırken, temel kavramların kurucu nitelik taşıdığı Kıta Avrupası hukuklarında hukuki akıl yürütme ve kanıtlama genel kavramların özel durumlara uyarlanmasına ağırlık verecektir.” Metinde Kıta Avrupası ve İngiliz hukuku hangi yönden karşılaştırılmıştır?

- a. Hukuk teknikleri
- b. Hukuk anlayışları
- c. Hukuk sistemleri
- d. Hukuk tarihleri
- e. Hukuk düzenlemeleri

2. Aşağıdaki ifadelerden hangisi Gaius’un Institutiones’i hakkında söylenemez?

- a. Gaius’un Institutiones’i, kişiler (personae), şeyler (res), borçlar (obligatione), aileler (familias) ve davalar (actiones) olmak üzere beş bölümdür.
- b. Gaius’un Institutiones’i günümüze intikal etmiştir.
- c. Gaius’un Institutiones’i Corpus Iuris Civilis’te yer alan Institutione’lere de kaynaklık etmiştir.
- d. Yapıt hukuk kurum ve kavramlarını genelden özele gidecek şekilde ortaya koyar.
- e. Gaius’un Institutiones’i, kişiler (personae), şeyler (res) ve davalar (actiones) olmak üzere üç bölümdür.

3. Özgür bir kimsenin Roma Hukukuna göre hak sahibi olabilmesinin koşulu nedir?

- a. Aynı zamanda vatandaş olması
- b. Belirli bir yaşı doldurması
- c. Roma’da ikamet ediyor olması
- d. Belirli bir malvarlığına sahip olması
- e. Erkek olması

4. Aşağıdakilerden hangisi Pandekt Hukuku kavramını açıklar?

- a. Roma Hukukunun Almanya’da geçerli olduğu bölgenin ve zamanın gereklerine göre düzenlenmiş halidir.
- b. Roma Hukukunun İtalya’da Rönesanslı birlikte yeniden ele alınmış halidir.
- c. Roma Hukukunun Amerika’nın bazı eyaletlerinde etkili olmuş halidir.
- d. Roma Hukukunun Gaius tarafından Institutiones’te işlenmiş halidir.
- e. Roma Hukukunun Bizans’ta zamanın gereklerine göre düzenlenmiş halidir.

5. Aşağıdakilerden hangisi Equity hukukunu açıklayan ifadedir?

- a. Common Law uygulamalarının aşırı biçimciliğinin adalet arayışını karşılamadaki yetersizliğini giderme gereksiniminden doğmuştur.
- b. Aşırı biçimsel formalitelere sahip olma yüzünden Statute Law ortaya çıkmıştır.
- c. Parlamente’nin yasama faaliyetinin bir sonucudur.
- d. Önceki örnek kararları izleme zorunluluğu yoktur.
- e. Norman krallarının atadığı gezici yargıçların faaliyetinin ürünüdür.

6. Amerikan hukukunun hangi özelliği onun modern hukuk tarihindeki özel yerini vurgular?

- a. Batıya göç hareketi, hukuksuz bir toplumsal yaşam biçiminden hukuki bir yaşam biçimine geçişin yegane modern örneği olması
- b. Yüksek Mahkemenin yetkileri konusunda tutucu davranması
- c. Kongrenin yasama faaliyetine önem vermesi
- d. Önceki örnek kararlara uyma zorunluluğunun bulunması
- e. Kişisel hakların korunmasında etkili hukuki mekanizmalara sahip olması

7. Sosyalist toplum ilişkilerinin oluşturulması için araçsal bir değer taşıyan hukuka ilgililerin itaati hangi sosyalist hukuk ilkesinin içeriğini oluşturur?

- a. Sosyalist Yasallık
- b. Kollektivizm
- c. Demokratik Merkezîyetçilik
- d. Hukuk Devleti
- e. Sosyalist Demokrasi

8. Bir ülkede dağınık halde bulunan hukuk kurallarının ait oldukları hukuk dalına bağlı olarak derlenip sistemli bir bütünlüğe kavuşturulması etkinliğine ne ad verilir?

- a. Tedvin
- b. Benimseme
- c. Aktarma
- d. Yayılma
- e. Kültürleme

9. Fıkıhın insanlar arasındaki doğumdan ölüme her tür ve düzeydeki ilişkilerini inceleyen bölümüne ne ad verilir?

- a. Muâmelât
- b. Münâkehat
- c. Münâkalat
- d. Münâcat
- e. Müçtehid

10. Türkiye Cumhuriyeti'nin 1926'da İsviçre Medeni Kanununu benimsemesinin (iktibasının) amacı en iyi hangi kavram çiftiyle ifade olunabilir?

- a. Bağımsızlık ve modernleşme
- b. Batılılaşma ve dünyevileşme
- c. Batılılaşma ve kalkınma
- d. Refah ve kalkınma
- e. Yenilenme ve dünyevileşme

3.ÜNİTE SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangisi hukuk sistemleri arasında değerlendirilmez?

- A) Kıta Avrupası Hukuku
- B) Anglo-Amerikan Hukuku
- C) Sosyalist Hukuk
- D) İslam Hukuku
- E) Avrasya Hukuku

2. Ada kısmı hariç olmak üzere, Avrupa'da ortaya çıkıp evrilen hukuk sistemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Anglo-Amerikan Hukuku
- B) Kıta Avrupası Hukuku
- C) Sosyalist Hukuk
- D) Helen Hukuku
- E) Cermen Hukuku

3. Kıta Avrupası hukuk sisteminde yasalaştırma hareketlerinin temelini aşağıdakilerden hangisi oluşturur?

- A) Roma Hukuku
- B) Bizans Hukuku
- C) Germen Hukuku
- D) Endülüs Hukuku
- E) Sosyalist Hukuk

4. Bir ülkede dağınık hâlde bulunan hukuk kurallarının ait oldukları hukuk dalına bağlı olarak derlenip sistemli bir bütünlüğe kavuşturulması etkinliği olarak ifade edilen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İktibas
- B) Derleme
- C) Esinlenme
- D) Tedvin (Kodifikasyon, yasalaştırma)
- E) Özgüleme

5. **MS 529-534 yılları arasında Doğu Roma İmparatoru I. Iustinianus tarafından hazırlatılan ve Roma Hukuku konusunda en kapsamlı külliyat olan eser aşağıdakilerden hangisidir?**
A) Institutiones
B) Codification
C) Corpus Iuris Civilis
D) Common Law
E) Statute Law
6. **Roma Hukuku kurumlarının nasıl anlaşılıp uygulanması gerektiği hakkında bir başlangıç kitabı olan ve “kurumlar” anlamına gelen eser aşağıdakilerden hangisidir?**
A) Corpus Iuris Civilis
B) Institutiones
C) Corpus Iuris Civilis
D) Common Law
E) Statute Law
7. **Roma’da hukuk okullarında, hukuk eğitime giriş amacıyla hazırlanmış Institutiones’lerden günümüze intikal etmiş olan en önemlisi aşağıdaki yazarlardan hangisine aittir?**
A) Iustinianus
B) Glossator
C) Novella
D) Digesta
E) Gaius
8. **Gaius’un Instituones’i hakkında aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?**
A) Yapıt, hukuk kurum ve kavramlarını genelden özele gidecek şekilde ortaya koyar.
B) Corpus Iuris Civilis’te yeralan Institutiones’lere de kaynaklık etmiştir.
C) Kişiler (personae), şeyler (res) ve davalar (actiones) olmak üzere üç bölümdür.
D) Gaius, Institutiones’de insanlar arasındaki sınıfsal ayrımı reddetmiştir.
E) Bu eserde kişiler (personae), haklara ve borçlara ehil olan hukuk öznelerini kapsayan bir kavramdı.
9. **Klasik Roma döneminde köle sınıfına ilişkin olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?**
A) Köleler mal statüsündedir
B) Köleler mal sahibi olamazlar
C) Köleler borç yüklenemezler
D) Köle efendisi adına birtakım işlemler yaparsa bu işlemler bütünüyle geçersizdir
E) Köleni borcu doğal borç olarak kabul edilmiştir
10. **Kumar borcu gibi alacaklının alacağını elde etmek için dava hakkına sahip olmadığı borçlar aşağıdaki kavramlardan hangisi ile ifade edilir?**
A) Doğal borç
B) Kısmi borç
C) Karşılıksız borç
D) Temelsiz borç
E) Fiili borç
11. **Roma Döneminde vatandaş statüsüyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**
A) Roma’da hak sahibi olabilmek için vatandaş olmak şarttı
B) Vatandaşların hukuki işlem ehliyeti bulunmamaktaydı
C) Roma vatandaşı ana babadan doğan çocuk Roma vatandaşı idi
D) Efendisi tarafından hukuki usullere uyularak azat edilen bir köle de vatandaş olabilirdi.
E) Senato veya imparatorlar vatandaşlık tevcih edebilirlerdi.
12. **Roma döneminde aile sınıfına ilişkin olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**
A) Roma hukukunda aile, bir aile reisinin (*pater familias’ın*) egemenliği altındaki kişilerin topluluğunu ifade eder
B) Roma Hukukunda aileye dahil olabilmek için bireyler arasında kan bağıının olması şart değildir.
C) Roma Hukukunda aileye dahil bireylerin hepsinin hak ehliyeti vardır
D) Aileye evlat edinilme yoluyla da katılım mümkündür
E) Bir aile resinin bir başka aile reisinin egemenliği altına girmesi yoluyla da aileye katılım mümkündür

13. Aşağıdakilerden hangisi Pandekt Hukuku kavramını açıklar?

- A) Roma Hukukunun Almanya'da geçerli olduğu bölgenin ve zamanın gereklerine göre düzenlenmiş halidir.
- B) Roma Hukukunun İtalya'da Rönesansla birlikte yeniden ele alınmış halidir.
- C) Roma Hukukunun Amerika'nın bazı eyaletlerinde etkili olmuş halidir.
- D) Roma Hukukunun Gaius tarafından Institutiones'te işlenmiş halidir.
- E) Roma Hukukunun Bizans'ta zamanın gereklerine göre düzenlenmiş halidir.

14. Genel kavramlara ve bağlantılı oldukları yasalara değil, örnek olay gruplarına ve bunların konu edinildiği yargı kararlarına dayalı hukuk sistemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kıta Avrupası Hukuk Sistemi
- B) Sosyalist Hukuk Sistemi
- C) İslam Hukuk sistemi
- D) Orta Asya Hukuk Sistemi
- E) Anglo-Amerikan Hukuk Sistemi

15. İngiliz hukuk düzeninin temel dayanağı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Genel düzenlemeler
- B) Soyut Düzenlemeler
- C) Parlamento kararları
- D) Yargı kararları
- E) Anayasa

16. İngiliz Hukukunun tarihsel üç kaynağı aşağıdaki seçeneklerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) Institutiones – Comman Law – State Law
- B) State Law – Comman Law – Digesta
- C) Comman Law – Equity – State Law
- D) Equity – Digesta - Comman Law
- E) Comman Law – Equity - Institutiones

17. Common Law mahkemelerinde adalet bulamayanların Kral'a başvurmaları, Kral'ın da bu işlevi Lord Chancellor'a havale etmesiyle oluşan ve biçimsel hukuktan çok vicdani kanaate ağılık veren bir yargılama tarzını benimseyen İngiliz mahkemesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) State Law
- B) Equity
- C) Institutiones
- D) Eyalet mahkemeleri
- E) Federal mahkeme

18. İngiliz hukuk düzeni ile ilgili olarak aşağıda belirtilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) Temel dayanağını yargı kararları oluşturur
- B) Tarihsel olarak üç kaynağa dayalı olarak gelişmiştir. Bunlar: Common Law (Ortak Hukuk), Equity (Hakkaniyet) ve Statute Law (Yasa Hukuku).
- C) İngiltere tarihinde Common Law, İngiltere'yi işgal eden Norman Krallarının adalet hizmetlerini görmek için gezici yargıçlar atamalarıyla başlar.
- D) İngilizler dünyanın ilk ve en uzun yazılı anayasasına sahiptirler.
- E) İngiliz Hukuku'nun örnek yargı kararlarından sonraki hukuk kaynağı yasalardır

19. 1215 tarihinde Papa III. Innocent, Kral John ve baronları arasında imzalanan; Kralın bazı yetkilerinin sınırlandırılmasını ve hukuk kurallarının kralın iradesinden daha üstün olduğunu ilan eden metin aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Magna Carta Libertatum
- B) Corpus Iuris Civilis
- C) Common Law
- D) State Law
- E) Institutiones

20. Amerikan hukuku ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Common Law Kuzey Amerikan hukuk kültürünün de temeli olmuştur.
- B) Amerika'da İngiltere'deki gibi kilise mahkemeleri olmadığından, Amerikan equity mahkemeleri kilise mahkemelerinin baktığı işlere de bakıp örneğin boşanma, evliliğin iptali gibi aile hukuku konularında gelişkin bir içtihat ortaya koymuştur.
- C) Amerika Birleşik Devletleri bir federal devlet olduğu için eyaletlerin de kendi yasaları ve yargı düzeni bulunur.
- D) Amerikan anayasasını yorumlamada nihai yetki Yüksek Mahkeme'nindir
- E) İngiliz hukukundan önemli bir farkı, mahkeme içtihatlarının Amerikan hukukunda kaynak teşkil etmemesidir.

21. Sosyalist Hukuk sistemi ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Sosyalist Hukuk, Marksist düşüncenin özel bir yorumuna dayalı olarak tasarlanmış bir hukuk düzenini ifade eder
- B) Marksist anlayışa göre, yasa olarak ortaya çıkartılan şey, egemen sınıfın istemlerinden hukuki bir metinde dile gelmesinden başka bir şey değildir.
- C) Sosyalist hukukun varlık sebebi üretim araçlarının kişiselleştirilmesidir.
- D) Sosyalist hukuk başlıca üç temel ilkeye dayandırılmıştır: Sosyalist demokrasi ilkesi, sosyalist asallık ilkesi, demokratik merkezîyetçilik ilkesi
- E) Sosyalist hukuk sistemi, aslında çoğu temel kavramıyla Roma Hukuku unsurları taşır. Onu ayrı bir hukuk sistemi yapan temel iki özellik araçsalcılığı ve mülkiyet biçimleri konusundaki farklılığıdır.

22. Sosyalist Hukuk sisteminde iktidar partisinin yargıya ve diğer kurumlara karışabilmesini meşrulaştıran bir araç işlevi gören ilke aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Demokratik merkezîyetçilik ilkesi
- B) Sosyalist yasallık ilkesi
- C) Sosyalist merkezîyetçilik ilkesi
- D) Devletleştirme ilkesi
- E) Enstrümantalizm ilkesi

23. Osmanlı kamu hukukunun kaynağını esas olarak aşağıdakilerden hangisi teşkil eder?

- A) Örfi hukuk
- B) İslam hukuku
- C) Feraiz
- D) Fıkıh
- E) Şeriat

24. "Belirli bir sorunu çözmek için, ona çok benzeyen başka bir sorunun çözümüne uygulanan hükmü benzeterek uygulamak" şeklinde tanımlanan İslam hukuku kaynağı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İcma
- B) İstihsan
- C) Fıkıh
- D) Kıyas
- E) Şeriat

25. İslam hukukunda, daha önce karşılaşılmamış bir durum ortaya çıktığında fakihin kendisine uygun gelen ve genel kuralın istisnası olarak kıyasen hüküm kurması olarak tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İcma
- B) Kıyas
- C) İstihsan
- D) Maslahat
- E) Muamelat

26. İslam hukukunda, kaldırılmasında zorunlu ve kamusal yarar bulunan bir güçlüğü kaldırmak için hükmolunan çözüm olarak tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İcma
- B) Kıyas
- C) İstihsan
- D) Maslahat
- E) Muamelat

27. Sözleşme, miras, evlenme, boşanma, tazminat ve benzeri işlemler gibi insanlar arasındaki doğumdan ölüme dek her tür ve düzeydeki toplumsal ilişkinin incelendiği Şeriat bölümü aşağıdakilerden hangisidir?
- A) İbâdât
B) Muâmelât
C) Ukûbât
D) İstihsan
E) Maslahat
28. İşlenen ve suç sayılan fiiller ile bunlara uygulanacak yaptırımları gösteren Şeriat bölümü aşağıdakilerden hangisidir?
- A) İbâdât
B) Muâmelât
C) Ukûbât
D) İstihsan
E) Maslahat
29. Osmanlı Devleti'nde kadıların verdiği kararların haksız olduğuna inanılıyorsa aşağıdakilerden hangisine başvurulurdu?
- A) Kazasker
B) Sadrazam
C) Defterdar
D) Nişancı
E) Subaşı
30. Osmanlı Devleti'nde, ceza hukuku alanında keyfiliği ortadan kaldıran belge aşağıdakilerden hangisidir?
- A) 1808 Sened-i İttifak
B) 1839 Gülhane Hattı Hümayunu (Tanzimat Fermanı)
C) 1856 Islahat Fermanı
D) 1876 Kanun-i Esasi
E) 1909 Kanun-i Esasi değişiklikleri
31. Osmanlı Devleti'nde eşit vatandaş hakları yönünden önemli düzenlemeler getiren belge aşağıdakilerden hangisidir?
- A) 1808 Sened-i İttifak
B) 1839 Gülhane Hattı Hümayunu (Tanzimat Fermanı)
C) 1856 Islahat Fermanı
D) 1876 Kanun-i Esasi
E) 1909 Kanun-i Esasi değişiklikleri
32. Türk tarihinin ilk anayasası aşağıdakilerden hangisidir?
- A) 1808 Sened-i İttifak
B) 1839 Gülhane Hattı Hümayunu
C) 1856 Islahat Fermanı
D) 1876 Kanun-i Esasi
E) 1921 Anayasası
33. Mecelle-i Ahkamı Adliyye olarak adlandırılan metin aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Osmanlı Ceza Kanunu
B) Osmanlı Anayasası
C) Osmanlı Muhakeme Kanunu
D) Osmanlı Teşkilat Kanunu
E) Osmanlı Medeni Kanunu
34. 1868-1878 yılları arasında Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki bir komisyon tarafından derlenen ve Hanefi mezhebine ilişkin fıkıh kuralları kodeksi olan metin aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Sened-i İttifak
B) Gülhane Hattı Hümayunu
C) Islahat Fermanı
D) Memurini Mülkiyye Terakki ve Tekaüd Kararnamesi
E) Mecell-i Ahkamı Adliyye

35. Cumhuriyetin ilk yıllarında, Tanzimat'tan beri çözülememiş olan adli kapitülasyonlar sorunundan kurtulmak ve bu yolla tam bağımsızlığı sağlamak için hukuk alanında başvurulan yöntem aşağıdakilerden hangisi olmuştur?

- A) Benimseme (iktibas)
- B) Kodifikasyon
- C) İçtihat
- D) Kıyas
- E) İcma

36. Aşağıdakilerden hangisi Türk Medeni Kanunu'nun kabulü ile ortaya çıkan sonuçlardan birisi değildir?

- A) Türkiye, laik hukuk düzenine geçmiştir.
- B) Hukuk birliği sağlanmıştır.
- C) Türk hukuku Kıta Avrupası hukuk siteminden uzaklaşmıştır.
- D) Tek eşli evlilik kabul edilmiştir.
- E) Modern hukuki düşünce ve hukuk kültürü yerleşmiştir.

1-E	11-B	21-C	31-C
2-B	12-C	22-B	32-D
3-A	13-A	23-A	33-E
4-D	14-E	24-D	34-E
5-C	15-D	25-C	35-A
6-B	16-C	26-D	36-C
7-E	17-B	27-B	
8-D	18-D	28-C	
9-D	19-A	29-A	
10-A	20-E	30-B	

4. ÜNİTE

YARGI ÖRGÜTÜ

- Kişilerin hukuk düzeni tarafından korunan hak ve menfaatlerinin ihlal edilmesi veya ihlal edilmesi tehlikesinin var olması halinde, bozulan toplumsal düzenin yeniden kurulabilmesi ve kişiler arasındaki menfaat dengesinin sağlanabilmesi için, hukuk kurallarının emrettiği yaptırımların devletin yetkili organları tarafından tespit edilmesi ve uygulanması gerekir. Zira devletin yasama ve yürütme gücü yanında diğer bir işlevi de yargıdır.
- Geniş anlamıyla yargı, yargı teşkilatını ve yargı organları tarafından yerine getirilen tüm işleri kapsar. Bağımsız ve tarafsız mahkemelerce somut bir hukuki uyuşmazlığın veya hak ihlalinin çözülmesi amacıyla genel ve soyut nitelikteki hukuk kurallarının, çeşitli yargılama usullerinin kullanılması suretiyle somut olaylara uygulanması ise dar anlamda “yargı” kavramı ile ifade edilir.
- Uyuşmazlıkların ortaya çıktıkları hukuk dallarının ve uyuşmazlıklara uygulanacak hukuk kurallarının farklı olması, bu uyuşmazlıkların çözümünde uygulanacak usuli yöntemlerin de farklı olması sonucunu doğurmuştur. Yargı organlarının daha etkin hukuki korunma sağlanabilmesi bakımından, uyuşmazlıkların niteliğine, düzenlendikleri hukuk dalına, uyuşmazlıkları çözmekle görevli mahkemelere ve bu mahkemelerde uygulanan yargılama usullerine göre “yargı örgütü” farklı “yargı kollarına” ayrılmıştır.
- Türk Hukuku’ndaki yargı kolları şu şekilde sıralanabilir:
Adli yargı,
İdari yargı,
Anayasa yargısı,
Askerî idari yargı,
Askerî ceza yargısı,
Mali yargı,
Uyuşmazlık yargısı.
- **Bu yargı kolları arasında astlık üstlük ilişkisi bulunmamaktadır.** Her yargı kolu, kural olarak, ayrı bir mahkeme örgütlenmesine sahip olup bir yargı kolundaki görevli mahkemeler, kendi yargı kollarına giren dava ve işler hakkında nihai ve kesin karar verme yetkisine sahiptirler.

ADLİ YARGI

- Adli yargı, genel ve olağan yargı koludur, zira diğer yargı kollarının görev alanına girmeyen tüm dava ve yargısal işler adli yargıda çözülür. Adli yargı kolunda, ilk derece mahkemeleri ve Yargıtay olmak üzere iki dereceli bir yargılama sistemi kabul edilmiştir. Bununla beraber 5235 sayılı *Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun*’la (bundan sonraki açıklamalarda kısaca “Adli Yargı Teşkilat Kanunu” olarak ifade edilecektir) kurulması öngörülen bölge adliye mahkemeleri göreve başladığında ise adli yargı kolundaki mahkemeler üç dereceli hale gelecektir.
- Şu an için 15 tane Bölge Adliye Mahkemesi kurulmuş olmakla birlikte, bu mahkemelerde görev alacak hâkim, Cumhuriyet savcısı ve diğer yardımcı personel sayısının yetersiz olması ve bina, araç gereç gibi altyapı ile ilgili ihtiyaçların tamamlanamaması nedeniyle Adalet Bakanlığınca göreve başlama tarihi henüz Resmî Gazete’de ilan edilmediğinden, **bölge adliye mahkemeleri fiilen göreve başlamamıştır.**
- Bölge adliye mahkemelerinin de göreve başlamasıyla birlikte, adli yargı kolundaki üç dereceli mahkeme sistemi aşağıdaki şekilde olacaktır:
 - Kişiler arasında doğan uyuşmazlık hakkında yargılama yapma ve uyuşmazlığı çözmeye yönelik olarak davanın esası hakkında karar vermekle görevli *ilk derece mahkemeleri*,
 - İlk derece mahkemesi kararlarının **istinaf incelemesini** yapmakla görevli ikinci derece *bölge adliye mahkemeleri*,
 - Bölge adliye mahkemesi ve bazı haller ilk derece mahkemesi kararlarının temyiz incelemesini yapmakla görevli *Yargıtay*.
 - **İstinaf:** İlk derece mahkemelerince verilen kararların bölge adliye mahkemeleri tarafından Olgü ve hukuk yönünden incelenmesi (denetlenmesi) suretiyle düzeltilmesi, iyileştirilmesi veya iptal edilmesi amacıyla yönelik bir kanun yoludur.

İlk Derece Mahkemeleri

Adli Yargı Teşkilat Kanununa göre, adli yargı ilk derece mahkemeleri, hukuk ve ceza mahkemeleridir.

1. **Hukuk Mahkemeleri:** Hukuk mahkemeleri, **özel hukuk alanında** ortaya çıkan uyuşmazlıkların (örneğin boşanma, tazminat, alacak davası vb.) çözüldüğü ve karara bağlandığı adli yargı ilk derece mahkemeleridir. Hukuk mahkemeleri, genel ve özel mahkemeler olarak iki gruba ayrılabilir. Genel mahkemeler, bakacakları dava ve işler belli kişi ya da uyuşmazlık türlerine göre sınırlandırılmamış olan ve özel mahkemelerin görevine girmeyen bütün uyuşmazlıkları çözmekle görevli mahkemelerdir. Bu bağlamda **sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri genel mahkemelerdir.**

- Sulh hukuk, asliye hukuk ve asliye ticaret mahkemeleri tek hâkimlidir.
- Hukuk mahkemeleri her il merkezi ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu dikkate alınarak belirli ilçelerde kurulur. Bu mahkemeler kuruldukları il ve ilçenin adı ile anılır Eskişehir Asliye Hukuk Mahkemesi veya Sincan Sulh Hukuk Mahkemesi.
- Mahkemelerin yargı çevresi bulundukları il veya ilçe merkezi ile bunlara adli yönden bağlanan ilçelerin idari sınırlarına göre belirlenir. **Büyükşehir belediyesi bulunan illerde** yer alan ve o ilin adıyla anılan sulh ve asliye hukuk mahkemelerinin yargı çevresi, il veya ilçenin yargı çevresine bakılmaksızın, **Adalet Bakanlığının önerisi ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlenir.**
 - **Yargı çevresi:** Bir mahkemenin yargı yetkisinin sınırlarını belirleyen idari ve coğrafi çevredir. Hukuk ve ceza mahkemelerinin yargı çevresi, kural olarak, bulundukları il merkezi ve ilçeler ile bunlara adli yönden bağlanan ilçelerin idari sınırlarıdır.
- İş yoğunluğunun fazla olduğu yerlerde, hukuk mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturularak bu daireler numaralandırılabilir Eskişehir 1. 2., ve 3. Sulh Hukuk Mahkemesi). Bu **daireler arasındaki iş dağılımı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından** belirlenir. Buna paralel olarak, **bir hukuk mahkemesinin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi de Adalet Bakanlığı'nın önerisi üzerine**, coğrafi durum ve iş yoğunluğu ölçütlerine göre, **Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca** belirlenir.
- **Anayasa'ya göre, mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri ile yargılama usulleri kanunla düzenlenmelidir.**
- Genel mahkemeler yanında, özel bir kanunla kurulan ve bakacakları dava ve işler belirli kişiler veya uyuşmazlık türleri ile sınırlandırılmış bulunan mahkemeler ise **özel mahkeme (uzmanlık mahkemesi)** olarak adlandırılır. Hukuk mahkemeleri arasındaki özel mahkemeler, asliye ticaret mahkemesi, aile mahkemesi, tüketici mahkemesi, iş mahkemesi, icra mahkemesi, kadastro mahkemesi, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi, denizcilik ihtisas mahkemesi olarak özetlenebilir.
- Özel mahkemelerin bakmakla görevli oldukları davalar ise kendi kanunlarında belirlenmiştir; örneğin, tüketici mahkemesi Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'dan doğan tüketici uyuşmazlıklarını çözmekle görevlidir.
- Özel mahkemeler de tek hâkimlidir. Bir yerde özel mahkeme kurulmamışsa, özel mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, özel mahkeme sıfatıyla, **o yerde görevli asliye hukuk mahkemesi tarafından bakılır.**

Ceza Mahkemeleri: Ceza mahkemeleri **kanunların suç saydığı** fiil (davranış) veya işlemlerin gerçekleşmesi halinde, suç işleyenlerin yargılanması ve suçlu bulundukları takdirde alacakları cezaların belirlenmesi için açılan davalara bakmakla görevlidirler. **Ceza mahkemeleri de genel ve özel ceza mahkemeleri olarak iki gruba ayrılabilir.** Adli Yargı Teşkilat Kanunu'na göre, **ceza yargısındaki genel mahkemeler, sulh ceza, asliye ceza ve ağır ceza mahkemeleridir. Sulh ceza ve asliye ceza mahkemeleri tek hâkimlidir. Ağır ceza mahkemesinde ise bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur.**

- Ceza mahkemeleri, her il merkezi ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde **Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığınca kurulur.** İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde ceza mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir. Bu daireler numaralandırılır. Ceza mahkemeleri bulundukları il veya ilçenin adı ile anılır.
- Ceza mahkemelerinin yargı çevresi, bulundukları il merkezi ve ilçeler ile bunlara adli yönden bağlanan ilçelerin idari sınırlarıdır. **Ağır ceza mahkemeleri ile büyükşehir belediyesi bulunan illerde,** büyük şehir belediyesi sınırları içerisindeki il ve ilçenin adı ile anılan sulh veya asliye ceza mahkemelerinin yargı çevresi, il veya ilçe sınırlarına bakılmaksızın **Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir.** Coğrafi durum ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak **bir ceza mahkemesinin kaldırılmasına veya yargı çevresinin değiştirilmesine,** özel kanunlarında yargı çevresi belirtilmemiş olan diğer ceza mahkemelerinin yargı çevresinin belirlenmesine, **Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca karar verilir.**
- Özel ceza mahkemelerinin (uzmanlık mahkemelerinin) kuruluşu ile görev yetkileri özel kanunlarda düzenlenmekte olup, bu mahkemeler özel kanunlarla belirlenen dava ve işleri görür. Özel ceza mahkemeleri, çocuk mahkemesi (5395 s. Çocuk Koruma Kanunu), trafik mahkemesi (Karayolları Trafik Kanunu), fikri ve sınai haklar ceza mahkemesi ve icra ceza mahkemesidir (İcra ve İflâs Kanunu)
- Ceza yargısında görev yapan genel ve özel mahkemeler yanında, her il merkezi ve ilçede, o il veya ilçenin adı ile anılan bir Cumhuriyet Başsavcılığı kurulur.
- Cumhuriyet Başsavcılığında, bir Cumhuriyet başsavcısı ve yeteri kadar Cumhuriyet savcısı bulunur .

- Cumhuriyet başsavcılığı, kamu davasının açılmasına yer olup olmadığına karar vermek üzere soruşturma yapmak veya yaptırmak; kanun hükümlerine göre, yargılama faaliyetlerini kamu adına izlemek, bunlara katılmak ve gerektiğinde kanun yollarına başvurmak; kesinleşen mahkeme kararlarının yerine getirilmesi ile ilgili işlemleri yapmak ve izlemek ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla görevlidir.

Bölge Adliye Mahkemeleri

- Bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen yerlerde, **Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığınca kurulur.**
- Bölge adliye mahkemelerinin yargı çevrelerinin belirlenmesine, değiştirilmesine veya bu mahkemelerin kaldırılmasına ise **Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu karar verilir.**
- Bölge adliye mahkemelerinin asli görevi, adli yargı **ilk derece mahkemelerince verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararlara karşı** yapılacak istinaf başvurularını inceleyip karara bağlamak ve kanunlarla verilen diğer işleri yapmaktır.
- Bölge adliye mahkemeleri, başkanlık, başkanlar kurulu, daireler, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı, bölge adliye mahkemesi adalet komisyonu ve müdürlüklerden oluşur.

Yargıtay

- Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merci olup, Anayasa ve diğer kanunlara göre görev yapan bağımsız bir yüksek mahkemedir. Kanunla gösterilen belli davalara ise ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar
- Yargıtay'ın asli fonksiyonu, adli yargı alanında çözüme bağlanan dava ve işler bakımından, **ülkede hukukun aynı şekilde uygulanmasını ve hukuk birliğini sağlamaktır.**
- Yargıtay'ın kuruluşu ve çalışma usulleri 2797 sayılı Yargıtay Kanunu ile düzenlenmiştir.
- Yargıtay'da *yirmi üç hukuk, on beş ceza dairesi* ve her dairede bir *daire başkanı* ile yeteri kadar *üye* bulunur. Yargıtay'da ayrıca yeteri kadar *tetkik hâkimi* bulunur.
- Tetkik hâkimleri kurul ve daire başkanlarının kendilerine verecekleri dosya ve evrakı inceleyerek, kararlara ve yapılacak işlere ilişkin düşüncelerini içeren rapor düzenlerler.
- *Temyiz başvurusu üzerine inceleme Yargıtay'daki ilgili daire tarafından yerine getirilir.*
- **Dairelerin üstünde hukuk genel kurulu ve ceza genel kurulu bulunur.** Hukuk Genel Kurulu hukuk dairelerinin başkan ve üyelerinden, Ceza Genel Kurulu ise ceza dairelerinin başkan ve üyelerinden oluşur.. Hukuk ve Ceza Genel kurullarının temel görevlerinden biri, *Yargıtay dairelerince verilen bozma kararlarına direnen bölge adliye mahkemesi ve ilk derece mahkemesi kararlarının temyiz incelemesini yapmaktır (YK m. 15, I, 1). Bir diğer önemli görevi ise içtihatların birleştirilmesine karar vermektir.*
- Yargıtay'ın bir diğer karar organı ise *Büyük Genel Kuruldur.* Yargıtay Büyük Genel Kurulunun görevlerinden bazıları, Yargıtay Başkanını, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısını, daire başkanlarını ve Yargıtay üyelerinin katılması gereken kurullara gönderilecek üyeleri seçmektir. Ayrıca içtihat uyumsuzluklarını gidermek ve içtihatları birleştirmek de Genel Kurulun görevleri arasındadır.
- **Bir hukuk dairesi ile bir ceza dairesi arasındaki içtihat uyuşmazlıkları Büyük Genel Kurulun içtihadı birleştirme kararlarıyla giderilir.**

İDARİ YARGI

- İdari yargı, hukuka aykırı idari işlemlere karşı açılan iptal davaları veya idari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan zarar görenler tarafından açılan tam yargı davaları ve kamu hizmetlerinin yürütülmesi için yapılan idari sözleşmelerden kaynaklanan (tahkime tâbi olmayan uyuşmazlıklara ilişkin) davaların görüldüğü yargı koludur. Örneğin, hakkında atama işlemi yapılan bir kamu görevlisinin, söz konusu idari işlemin hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edilmesi için idari yargı kolunda dava açması gerekir.
- İdari yargı kolunda görevli olan mahkemeler üç dereceye ayrılmıştır:
 - İlk derece *idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleri*
 - İkinci derece *bölge idare mahkemeleri*
 - İdari yargının en üst yargı merci olan *Danıştay*
- Bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleri, bölgelerin coğrafi durumları ve iş hacmi göz önünde tutularak Adalet Bakanlığınca kurulur ve yargı çevreleri tespit olunur. Bu mahkemelerin kaldırılmasına veya yargı çevrelerinin değiştirilmesine ise ilgili bakanlıkların önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca karar verilir.
- Aynı yargı çevresinde birden fazla idare veya vergi mahkemesi kurulduğu takdirde, bu mahkemeler arasındaki iş bölümü de Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir.

İlk Derece Mahkemeleri

İlk derece mahkemeleri İdare mahkemeleri ve Vergi mahkemeleridir.

1. **İdare Mahkemeleri:** Başka bir yargı merciine bırakılmayan iptal davalarını, tam yargı davalarını, tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davaları çözmekle görevli mahkemelerdir. Buna göre, idare mahkemeleri, vergi mahkemelerinin görevine giren davalar ve Danıştay'ın ilk derece mahkemesi sıfatıyla bakacağı davalar dışında kalan idari davalara bakar.
 2. **Vergi Mahkemeleri:** Genel bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları ile tarifelere ilişkin davaları ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un uygulanmasına ilişkin davaları çözmekle görevli ilk derece mahkemeleridir.
- İdare mahkemeleri ve vergi mahkemeleri bir başkan ile yeteri kadar üyeden oluşur. Kurul halinde karar verilmesi gereken dava ve işlerde, mahkeme kurulu başkan ile iki üyeden oluşur. Ancak, kanunda öngörülen parasal sınırın altındaki iptal ve tam yargı davaları ile vergi davalarında tek hâkimle karar verilebilir.

Bölge İdare Mahkemeleri

- Bölge idare mahkemeleri, kendi yargı çevreleri içindeki idare ve vergi mahkemelerinin tek hâkimli olarak verdikleri kararlara yönelik itirazları inceleyerek kesin olarak karara bağlamak ve idare ve vergi mahkemeleri arasındaki görev ve yetki uyuşmazlıklarını kesin olarak karara bağlamakla görevlidir.
 - **İtiraz:** İdare ve vergi mahkemelerinin tek hâkimle verdikleri kararlara tebliğden itibaren otuz gün içinde bölge idare mahkemesinde karşı konulmasına imkân sağlayan bir hukuki çaredir.

Danıştay

- Danıştay, idare mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme (temyiz) merci olup, kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar .
- Danıştay, kanun tasarıları, kamu hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin imtiyaz sözleşmeleri hakkında görüş bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla da görevlidir .
- Danıştay, on dördü *dava*, biri *idari daire* olmak üzere on beş *daireden* oluşur.
- İdare mahkemeleri ile vergi mahkemelerince verilen nihai kararlar ve ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'da görülen davalarla ilgili nihai kararların temyiz incelemesi *Danıştay Dava Daireleri* tarafından yapılır.
- *İdari Dava Daireleri Genel Kurulu*, Danıştay İdari Dava Dairelerince verilen bozma kararları üzerine idare mahkemelerinin verdikleri direnme kararlarının ve idari dava dairelerinin ilk derece mahkemesi olarak verdikleri kararların temyiz incelemesini yapar.
- *Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu* ise Danıştay vergi dava dairelerince verilen bozma kararlarına üzerine vergi mahkemelerince verilen direnme kararlarının ve vergi dava dairelerinin ilk derece mahkemesi olarak verdikleri kararların temyiz incelemesini yapar.
- *İçtihatları Birleştirme Kurulu*, dava dairelerinin veya idari ve vergi dava daireleri genel kurullarının kendi kararları veya ayrı ayrı verdikleri kararlar arasında uyuşmazlık (çelişki) bulunması ya da birleştirilmiş içtihatların değiştirilmesi gerektiğinde, içtihadın birleştirilmesi veya değiştirilmesi hakkında karar vermekle görevlidir.

ANAYASA YARGISI

- Anayasa yargısı demokratik bir hukuk devletinin varlığı için gerekli yargı kollarından biridir.
- Anayasa yargısı, sadece kanunların anayasaya uygunluğu denetimini yapmakla yetinmemekte, aynı zamanda temel hak ve hürriyetlerin ihlal edilmesi halinde, kişilerin bireysel başvuru yolunu işleterek Anayasa ile güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlamaktadır.

Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yapısı

- Anayasa yargısında görevli mahkeme Anayasa Mahkemesidir.
- Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, hem Anayasada hem de 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da düzenlenmiştir.
- Anayasa Mahkemesi **on yedi üyeden oluşur**. Üyelerin **üçü Türkiye Büyük Millet Meclisi, on dördü ise Cumhurbaşkanı tarafından** Anayasa'da öngörülen belirli yargı organları ile kurumların üyeleri veya belirli kişiler arasından seçilir.

- Anayasa Mahkemesi üyeleri **on iki yıl** için seçilirler. Bir kişi ikinci kez Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez.
- Üyeler **altmış beş yaşını** doldurunca emekliye ayrılırlar.
- Anayasa Mahkemesi başkanı ve başkanvekilleri ise üyeler arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için seçilir. Süresi bitenler başkan ve başkanvekilleri yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesinin Görev ve Yetkileri

Anayasaya uygunluk denetimi üç şekilde gerçekleşebilir:

1) Soyut norm denetimi: Anayasa Mahkemesi **kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi iç tüzüğünün** veya bunların belirli madde veya hükümlerinin şekil ve esas bakımından, **Anayasa değişikliklerinin ise sadece şekil açısından** Anayasaya aykırılığı iddiasıyla açılan iptal davalarına bakmakla görevlidir.

Soyut norm denetiminde Anayasa'da öngörülen belirli kişiler tarafından doğrudan Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılması söz konusudur. Buna göre, **Anayasa Mahkemesinde doğrudan iptal davası açma hakkı, Cumhurbaşkanına, iktidar ve ana muhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. İktidarda birden fazla siyasi partinin bulunması halinde, iktidar partilerinin dava açma hakkını en fazla üyeye sahip olan parti kullanır.**

Doğrudan iptal davası açma hakkı, **esas yönünden** iptali istenen normun Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak **altmış gün** içinde kullanılmalıdır. Bu süre **şekil yönünden iptal taleplerinde on gündür.**

2) Somut Norm Denetimi: Görülmekte olan (derdest) bir davada, davaya bakan mahkeme **uygulanacak kanun veya kanun hükmünde kararname hükümlerini** Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi bulursa, itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesi başvurusu ve Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakması suretiyle gerçekleşir. Anayasa Mahkemesi, itiraz başvurusunun kendisine ulaşmasından itibaren **beş ay** içinde kararını vermelidir. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır.

3) Bireysel Başvuru: Anayasa'ya göre, *"Herkes, Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır."*

Anayasa Mahkemesinin Diğer Görevleri

1) Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi başkan ve üyelerini, başsavcılarını, Cumhuriyet başsavcı vekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay başkan ve üyelerini, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanını görevleri ile ilgili suçlardan dolayı **Yüce Divan sıfatıyla yargılamak,**

2) Siyasi partilerin kapatılmasına ve devlet yardımından yoksun bırakılmasına ilişkin davaları karara bağlamak,

3) Siyasi partilerin mal edinmeleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunu denetlemek,

4) Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına, milletvekilliklerinin düşmesine ya da milletvekili olmayan bakanların dokunulmazlıklarının kaldırılmasına karar verilmesi hâllerinde, Anayasa, kanun veya Türkiye Büyük Millet Meclisi iç tüzüğü hükümlerine aykırılık iddiasına dayanan iptal istemlerini karara bağlamak,

5) Mahkeme üyeleri arasından Anayasa Mahkemesi Başkanı ve başkanvekilleri ile Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı ve Başkanvekilini seçmek.

Anayasa Mahkemesinin Çalışma Usulü

- Anayasa Mahkemesi, iki *Bölüm* ve *Genel Kurul* halinde çalışır.
- Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az on iki üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır.
- Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulda bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerde karara bağlanır.
- Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.
- Anayasa Mahkemesi, *Yüce Divan* sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

- Anayasa Mahkemesinde açılan *iptal davalarında*, kural olarak *kanunların esas ve şekil bakımından, anayasa değişikliklerinin ise şekil bakımından* Anayasa'ya uygun olup olmadığı denetlenir. Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı bakımından mümkün iken Anayasa değişikliklerinde ise teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmayacağı gibi daha sonra somut norm denetimi yoluyla da ileri sürülemez.

ASKERİ İDARİ YARGI

- Askerî idari yargı, askerî olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan yargı koludur. **Askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda ise ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaz.**
- **Askerî idari yargı tek dereceli olup, bu yargı kolunda görevli mahkeme Askerî Yüksek İdare Mahkemesidir.** Buna göre, asker kişileri ilgilendiren idari işlem ve eylemlerin yetki, sebep, şekil, konu veya maksat yönünden hukuka aykırı olması sebebiyle menfaatleri ihlal edilenlerin açacakları iptal veya tam yargı davaları, doğrudan doğruya ve kesin olarak Askerî Yüksek İdare Mahkemesinde karara bağlanır.
- Askerî Yüksek İdare Mahkemesi üyeleri Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.

ASKERİ CEZA YARGISI

- Asker kişilerce işlenen askerî suçlar ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakılır. Buna karşılık, **asker kişilerce işlenmiş olsa dahi, devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davalar her halükarda adli yargı kolunda görevli olan mahkemelerde görülür.**
- **Askerî ceza yargısındaki ilk derece mahkemeleri, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleridir.** *Askerî mahkemeler*, asker kişilerin askerî olan suçları ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerî mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler. *Disiplin mahkemeleri* ise, asker kişilerin 477 sayılı Disiplin Mahkemelerinin Kuruluşu, Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanun'da düzenlenen disiplin suçlarına ait davalara bakmakla görevlidir.
- Kural olarak olağan zamanlarda asker olmayan kişiler askerî mahkemelerde yargılamaz. Ancak, savaş durumu bu ilkenin istisnasıdır.
- Askerî mahkemeler tarafından verilen karar ve hükümlerin temyiz incelemesi ise *Askerî Yargıtay*'ca yapılır. Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararları inceleyip karara bağlamak; askerî yargı alanında hukuk birliğini sağlamak ve Askerî Yargıtay'ın kendi kurulları arasındaki içtihat uyuşmazlıklarını gidermekle görevli ve yetkili bir üst mahkemedir. Ayrıca asker kişilerin kanunla gösterilen belli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak da Askerî Yargıtay'ca bakılır.
- Askerî Yargıtay üyeleri kendisine sunulan adaylar arasından Cumhurbaşkanınca seçilir.

Mali Yargı

- Mali yargının amacı, kamu idarelerinin etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak çalışması ve kamu kaynaklarının öngörülen amaçlara ve kanunlara uygun olarak elde edilmesi, muhafazası ve kullanılması için gerekli denetimin gerçekleştirilmesi ve sorumluların hesap ve işlemlerinin kesin hükme bağlanmasıdır.
- Mali yargı kolunda görevli organ *Sayıştay*'dır. Sayıştay'ın hem *idari*, hem de *yargısal* görevleri bulunmaktadır.
- Anayasa'ya göre, Sayıştay, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını, **Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek** ve ayrıca sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamakla görevlidir. Mahalli idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması da Sayıştay tarafından gerçekleştirilir. Bununla beraber **vergiler, benzeri malî yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyuşmazlıklarda Danıştay kararları esas alınır.**
- İlgililer, Sayıştay'ın kesin hükümlerine karşı, kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde karar düzeltme yoluna başvurabilirler. Karar düzeltme bir kez talep edilebilir. Bu kararlar hakkında, ayrıca idari yargı yoluna başvurulamaz.

Uyuşmazlık Yargısı

- Farklı yargı kolları arasında ortaya çıkan yargı yolu uyuşmazlıklarını gidermek amacıyla teşkil edilen yargı kolu uyuşmazlık yargısıdır. Anayasa'ya göre, adlî, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmekle görevli ve yetkili yüksek yargı merci *Uyuşmazlık Mahkemesidir*.
- Buna karşılık, diğer yargı mercileri ile Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Uyuşmazlık Mahkemesi değil, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.
- Uyuşmazlık Mahkemesi bir başkan ile on iki asıl, on iki yedek üyeden kurulur
- Uyuşmazlık Mahkemesinin başkanlığını, Anayasa Mahkemesinin kendi üyeleri arasından görevlendireceği bir üye yapar.
- Uyuşmazlık Mahkemesi, hukuk ve ceza bölümlerine ayrılır. Hukuk uyuşmazlıkları *Hukuk Bölümünde*, ceza uyuşmazlıkları *Ceza Bölümünde* karara bağlanır.
- *Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulu* ise hukuk ve ceza bölümlerinin birlikte toplanmasıyla oluşur.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ YARGISI

- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) görevi, Türkiye'nin de 18 Mayıs 1954 tarihinde onaylayarak tarafı olduğu "İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Sözleşmesi"nin taraflara yüklediği yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlamaktır.
- Bu görev başlangıçta İnsan Hakları Avrupa Komisyonu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Avrupa Konseyi arasında paylaştırılmışken, 1 Kasım 1998 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 11. Protokol ile bu görev AİHM'ye bırakılmıştır
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, sözleşmecî devletlerin sayısına eşit sayıda hâkimden oluşmaktadır. Hâkimler, her bir sözleşmecî devlet için, o devlet tarafından gösterilen üç aday arasından Avrupa Parlamenterler Meclisi tarafından seçilir.
- Mahkemede görev alan hâkimler, Mahkemeye geldikleri devlet adına değil, kendi adlarına katılırlar.
- Altı yıl görev yapmak üzere seçilen hâkimler, daha sonra tekrar mahkeme üyeliğine seçilebilirler. Hâkimlerin görev süresi yetmiş yaşında sona erer.
- Kişilerin mahkemeye başvuru yapabilmeleri için **iç hukuk yollarını tüketmiş olmaları** gerekmektedir. Buna göre, iç hukuk yollarının tüketilmesi ve kesin bir karara ulaşılmışından itibaren **altı ay içinde** başvuru yapılmalıdır.
- Mahkemenin yargılama (resmî) dilleri İngilizce ve Fransızca olmasına rağmen, kişiler başvurularını sözleşmecî devletlerin dillerinden herhangi biri ile (söz gelimi Türkçe) yapabilirler.
- Mahkeme kendisine yapılan başvuruyu kabul edilebilir bulursa, öncelikle başvuruda bulunan taraf ile şikâyet olunan devlet arasında, insan haklarına saygı esassından hareketle, *dostane çözüm sürecinin* başlatılmasına ve yürütülmesine yardımcı olur.
- Dostane çözüm süreci başarıyla sonuçlanırsa, Mahkeme varılan çözümle sınırlı, kısa açıklama içeren bir karar vererek başvuruyu kayıttan düşürür.
- Dostane çözüme varılamazsa, başvurunun esası hakkında inceleme yapılır. Mahkeme, başvuru hakkındaki incelemesini, kural olarak dosya üzerinden (duruşmasız) yürütür. Bununla beraber, duruşma yapılmasına karar verilen hallerde duruşmalar herkese açıktır.
- İnceleme sonucunda, Sözleşme veya Eki Protokollerin ihlal edildiği sonucuna varılırsa ve sözleşmecî devletin iç hukukunda bu ihlal tam olarak telafi edilemiyorsa, Mahkeme, gerektiğinde hakkaniyete uygun bir tazminata hükmederek, başvuruda bulunan tarafın zararlarının giderilmesine hükmedebilir.
- Sözleşmecî devletler, taraf oldukları davalarda Mahkemenin kesinleşmiş kararlarına uymayı taahhüt ederler. Mahkemenin kesinleşmiş kararı, kararın uygulanmasını denetleyecek olan Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine gönderilir. Bakanlar Komitesi sözleşmecî devletlerden, mahkeme kararının yerine getirilip getirilmediği konusunda bilgi isteme yetkisine sahiptir.

ÜNİTE SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangi adli yargı kolunda görevli mahkemelerden biri değildir?

- a. Bölge adliye mahkemesi
- b. Çocuk mahkemesi
- c. Tüketici mahkemesi
- d. Vergi mahkemesi
- e. Yargıtay

2. Bir kanun hükmünde kararnamenin Anayasaya aykırı olması nedeniyle açılan iptal davasına aşağıdaki mahkemelerden hangisinde bakılır?

- a. Danıştay
- b. Anayasa Mahkemesi
- c. Uyuşmazlık Mahkemesi
- d. Yargıtay
- e. Bölge İdare Mahkemesi

3. Aşağıdakilerden hangisi adli yargı kolunda yer alan hukuk mahkemelerinden biri değildir?

- a. Asliye ticaret mahkemesi
- b. Tüketici mahkemesi
- c. Trafik mahkemesi
- d. Sulh hukuk mahkemesi
- e. Aile mahkemesi

4. Aşağıdakilerden hangisi idari yargı kolundaki en üst mahkemedir?

- a. Anayasa Mahkemesi
- b. Uyuşmazlık Mahkemesi
- c. Danıştay
- d. Yargıtay
- e. Sayıştay

5. Aşağıdakilerden hangisi adli yargı kolundaki özel hukuk mahkemelerinden biridir?

- a. İcra mahkemesi
- b. Çocuk mahkemesi
- c. Sulh hukuk mahkemesi
- d. Trafik mahkemesi
- e. Vergi mahkemesi

6. Her türlü idari eylem ve işlemler ile idarenin sorumlu olduğu diğer sebeplerin yol açtığı vücut bütünlüğü-nün kısmen veya tamamen yitirilmesine yahut kişinin ölümüne bağlı maddî ve manevî zararların tazminine ilişkin davalara aşağıdaki mahkemelerden hangisinde bakılır?

- a. Bölge adliye mahkemesi
- b. İdare Mahkemesi
- c. Danıştay
- d. Bölge idare mahkemesi
- e. Asliye hukuk mahkemesi

7. Aşağıdakilerden hangisi, birden fazla hâkimden oluşan ve heyet halinde çalışan toplu mahkemelerden biri değildir?

- a. Ağır ceza mahkemesi
- b. İdare mahkemesi
- c. Bölge adliye mahkemesi
- d. Asliye ticaret mahkemesi
- e. Danıştay

8. Aşağıdakilerden hangisi adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyumsuzluklarını kesin olarak çözmekle görevli ve yetkili yüksek yargı merciidir?

- a. Anayasa Mahkemesi
- b. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
- c. Yargıtay
- d. Danıştay
- e. Uyuşmazlık Mahkemesi

9. İdari yargı kolunda, birden fazla idare veya vergi mahkemesi kurulduğu takdirde, bu mahkemeler arasındaki işbölümü aşağıdaki mercilerden hangisi tarafından belirlenir?

- a. Danıştay
- b. Adalet Bakanlığı
- c. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
- d. Uyuşmazlık Mahkemesi
- e. Yargıtay

10. Askerî mahkemelerce verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararları inceleyip karara bağlamakla görevli yüksek yargı organı aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi
- b. Askerî Yargıtay
- c. Yargıtay
- d. Danıştay
- e. Anayasa Mahkemesi

4. ÜNİTE SORULARI

1. Geniş anlamıyla “Yargı” aşağıdakilerden hangisini ifade eder?

- a) Mahkemelerin fiziki örgütlenmesini
- b) Yargıçların atanma usulünü
- c) Yargı organı tarafından yerine getirilen işleri
- d) Yargı teşkilatını ve yargı organları tarafından yerine getirilen tüm işleri
- e) Yargı teşkilatını

2. Dar anlamıyla “Yargı” kavramıyla ifade edilen aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Genel ve soyut nitelikteki hukuk kurallarının, çeşitli yargılama usullerinin kullanılması suretiyle somut olaylara uygulanması
- b) Yargı teşkilatını ve yargı organları tarafından yerine getirilen tüm işler
- c) Yargı teşkilatı
- d) Yargıçların atanma usulü
- e) Mahkemelerin hukuki örgütlenmesi

3. Aşağıdakilerden hangisi Türk hukukunda yer alan yargı kollarından birisi değildir?

- a) Adli Yargı
- b) İdari Yargı
- c) Çekişmesiz Yargı
- d) Anayasa Yargısı
- e) Uyuşmazlık Yargısı

4. Aşağıdakilerden hangisi olağan ve genel bir yargı koludur?

- a) İdari Yargı
- b) Anayasa Yargısı
- c) Askeri Yargı
- d) Adli Yargı
- e) Mali Yargı

5. Türk hukukunda, diğer yargı kollarının görev alanına girmeyen tüm dava ve yargısal işler hangi yargı kolunda çözülür?
- İdari Yargı
 - Anayasa Yargısı
 - Askeri Yargı
 - Adli Yargı
 - Mali Yargı
6. Bugün için Adli Yargı sistemi, kaç dereceli olarak örgütlenmiştir?
- 2
 - 3
 - 4
 - 5
 - 6
7. Bölge Adliye Mahkemelerinin faaliyete geçmesiyle Adli Yargı sistemi kaç dereceli olacaktır?
- 2
 - 3
 - 4
 - 5
 - 6
8. Henüz faaliyete geçmemiş olmasına rağmen, 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'a dayanılarak kaç Bölge Adliye Mahkemesi kurulmuştur?
- 12
 - 13
 - 14
 - 15
 - 16
9. Bugün için Bölge Adliye Mahkemelerinin fiilen göreve başlamamasının temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?
- Ödenek yetersizliği
 - Yasal zeminin tam olarak hazırlanamaması
 - İlgili yasanın Resmi Gazete'de henüz yayımlanmaması
 - İlgili yasanın Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi
 - Hakim-savcı ve personel yetersizliği
10. Adli yargı kolunda, kişiler arasında doğan uyuşmazlık hakkında yargılama yapma ve uyuşmazlığı çözmeye yönelik olarak davanın esası hakkında karar vermekle görevli mahkemeler aşağıdakilerden hangisidir?
- İstinaf Mahkemeleri
 - Bölge İdare Mahkemeleri
 - İlk derece mahkemeleri
 - Temyiz mahkemeleri
 - Uyuşmazlık mahkemeleri
11. Adli yargı kolunda, ilk derece mahkemelerinin istinaf incelemesini aşağıdakilerden hangisi yapar?
- Danıştay
 - Sayıştay
 - Bölge Adliye Mahkemeleri
 - Bölge İdare Mahkemeleri
 - Uyuşmazlık Mahkemesi
12. Adli yargı kolunda, Bölge Adliye Mahkemesi ve bazı hallerde ilk derece mahkemesi kararlarının temyiz incelemesini yapmakla görevli organ aşağıdakilerden hangisidir?
- Yargıtay
 - Danıştay
 - Sayıştay
 - Anayasa Mahkemesi
 - Uyuşmazlık Mahkemesi
13. Özel hukuk alanında ortaya çıkan uyuşmazlıkların (örneğin boşanma, tazminat, alacak davası vb.) çözüldüğü ve karara bağlandığı adli yargı ilk derece mahkemeleri aşağıdakilerden hangisidir?
- Bölge Adliye Mahkemeleri
 - İstinaf Mahkemeleri
 - Hukuk Mahkemeleri
 - Ceza Mahkemeleri
 - Vergi Mahkemeleri

14. Bakacakları dava ve işler belli kişi ya da uyuşmazlık türlerine göre sınırlandırılmamış olan hukuk mahkemeleri aşağıdaki seçeneklerin hangisi ile ifade edilir?
- Genel mahkeme
 - Sulh mahkemesi
 - Asliye mahkemesi
 - Ceza mahkemesi
 - Özel mahkeme
15. Genel hukuk mahkemeler aşağıdaki seçeneklerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?
- Sulh Ceza Mahkemesi/Asliye Ceza Mahkemesi
 - Bölge Adliye Mahkemesi/Asliye Hukuk Mahkemesi
 - Sulh Hukuk Mahkemesi/Asliye Ceza Mahkemesi
 - Sulh Hukuk Mahkemesi/Asliye Hukuk Mahkemesi
 - Asliye Hukuk Mahkemesi/Sulh Ceza Mahkemesi
16. Hukuk mahkemeleri ile ilgili olarak aşağıdaki seçeneklerden hangisi söylenemez?
- İlk derece hukuk mahkemeleri genel ve özel olmak üzere iki türdür.
 - Hukuk mahkemeleri her il merkezi ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu dikkate alınarak belirli ilçelerde kurulur. Bu mahkemeler kuruldukları il ve ilçenin adı ile anılır.
 - Mahkemelerin yargı çevresi bulundukları il veya ilçe merkezi ile bunlara adli yönden bağlanan ilçelerin idari sınırlarına göre belirlenir.
 - Büyükşehir belediyesi bulunan illerde yer alan ve o ilin adıyla anılan sulh ve asliye hukuk mahkemelerinin yargı çevresi, il veya ilçenin yargı çevresine bakılmaksızın, Adalet Bakanlığının önerisi ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlenir.
 - Anayasa'ya göre, mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri ile yargılama usulleri kanunla ya da kanun hükmünde kararname ile düzenlenmelidir.
17. İş yoğunluğunun fazla olduğu yerlerde, hukuk mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturularak bu daireler numaralandırılabilir. Bu daireler arasındaki iş dağılımı aşağıdakilerden hangisi tarafından yapılır?
- Yargıtay
 - Adalet Bakanlığı
 - Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
 - Bölge İdare Mahkemesi
 - Bölge Adliye Mahkemesi
18. Bir hukuk mahkemesinin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesini aşağıdakilerden hangisi önerir?
- Yargıtay
 - Adalet Bakanlığı
 - Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
 - Bölge İdare Mahkemesi
 - Bölge Adliye Mahkemesi
19. Bir hukuk mahkemesinin kaldırılması veya çevresinin değiştirilmesi kararını aşağıdakilerden hangisi verir?
- Yargıtay
 - Adalet Bakanlığı
 - Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
 - Bölge İdare Mahkemesi
 - Bölge Adliye Mahkemesi
20. Özel bir kanunla kurulan, bakacakları dava ve işler belirli kişiler veya uyuşmazlık türleri ile sınırlandırılmış bulunan hukuk mahkemeleri aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilir?
- Genel mahkeme
 - Sulh mahkemesi
 - Asliye mahkemesi
 - Ceza mahkemesi
 - Özel mahkeme

21. Aşağıdakilerden hangisi bir özel hukuk mahkemesi değildir?

- a) İdare mahkemesi
- b) Asliye ticaret mahkemesi
- c) Aile mahkemesi
- d) Tüketici mahkemesi
- e) Denizcilik ihtisas mahkemesi

22. Bir yerde özel mahkeme kurulmamışsa, özel mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, özel mahkeme sıfatıyla, aşağıdaki mahkemelerden hangisi bakar?

- a) Sulh Hukuk Mahkemesi
- b) Asliye Hukuk Mahkemesi
- c) Bölge İdare Mahkemesi
- d) Bölge Adliye Mahkemesi
- e) Yargıtay

23. Kanunların suç saydığı fiil (davranış) veya işlemlerin gerçekleşmesi halinde, suç işleyenlerin yargılanması ve suçlu bulundukları takdirde alacakları cezaların belirlenmesi için açılan davalara bakmakla görevli mahkemeler aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Hukuk mahkemeleri
- b) İdare Mahkemeleri
- c) Ceza Mahkemeleri
- d) Vergi Mahkemeleri
- e) Bölge İdare Mahkemeleri

24. Ceza Mahkemeleri ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a) Genel ceza mahkemeleri ve özel ceza mahkemeleri olmak üzere iki gruba ayrılırlar
- b) Kanunların suç saydığı fiilleri yargırlarlar.
- c) Genel ceza mahkemeleri; sulh ceza, asliye ceza ve ağır ceza mahkemeleridir.
- d) Sulh ceza ve asliye ceza mahkemeleri tek hakimlidir.
- e) Ceza mahkemeleri Adalet Bakanlığının olumlu görüşü alınarak Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından kurulur.

25. Ceza Mahkemeleri ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilecek doğru bir ifade değildir?

- a) Ceza mahkemeleri, her il merkezi ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığınca kurulur.
- b) İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde ceza mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir.
- c) Adalet Bakanlığı, coğrafi durum ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak bir ceza mahkemesinin kaldırılmasına veya yargı çevresinin değiştirilmesine karar verebilir.
- d) Ceza mahkemelerinin yargı çevresi kural olarak, bulundukları il merkezi ve ilçeler ile bunlara adli yönden bağlanan ilçelerin idari sınırlarıdır.
- e) Ağır ceza mahkemeleri ile büyükşehir belediyesi bulunan illerde, büyükşehir belediyesi sınırları içerisindeki il ve ilçenin adı ile anılan sulh veya asliye ceza mahkemelerinin yargı çevresi, il veya ilçe sınırlarına bakılmaksızın Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir.

26. Cumhuriyet Başsavcılığıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a) Ceza yargısında görev yapan genel ve özel mahkemeler yanında, her il merkezi ve ilçede, o il veya ilçenin adı ile anılan bir Cumhuriyet Başsavcılığı kurulur.
- b) Cumhuriyet savcısı gerektiğinde kanun yollarına başvurabilir.
- c) Cumhuriyet savcısı yargılama yapar
- d) Cumhuriyet savcısı kamu davası almasına gerek olup olmadığına karar verir
- e) Cumhuriyet savcısı yargılamayı kamu adına takip eder

27. Adli yargı ilk derece mahkemelerince verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararlara karşı yapılacak istinaf başvurularını inceleyip karara bağlamakla görevli mahkeme aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Yargıtay
- b) Bölge İdare Mahkemesi
- c) Danıştay
- d) Bölge Adliye Mahkemesi
- e) Sayıştay

28. Adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme mercii aşağıdakilerden hangisidir?
- Yargıtay
 - Danıştay
 - Sayıştay
 - Anayasa Mahkemesi
 - Uyuşmazlık Mahkemesi
29. Aşağıdakilerden hangisi Yargıtay için söylenebilecek doğru bir ifade değildir?
- asli fonksiyonu, adli yargı alanında çözüme bağlanan dava ve işler bakımından, ülkede hukukun aynı şekilde uygulanmasını ve hukuk birliğini sağlamaktır.
 - Yirmi üç hukuk ve on ceza dairesinden oluşur.
 - Yargıtay'da yeteri kadar tetkik hâkimi bulunur.
 - Yargıtay dairelerinin üstünde hukuk genel kurulu ve ceza genel kurulu bulunur.
 - Yargıtay'da temyiz başvurularını inceleme yetkisi genel kurullara aittir.
30. Yargıtay'da kurul ve daire başkanlarının kendilerine verecekleri dosya ve evrakı inceleyerek, kararlara ve yapılacak işlere ilişkin düşüncelerini içeren rapor düzenlemekle görevli birim aşağıdakilerden hangisidir?
- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı
 - Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı vekili
 - Tetkik hakim
 - Daire üyeleri
 - Yedek üyeler
31. Yargıtay dairelerince verilen bozma kararlarına direnen bölge adliye mahkemesi ve ilk derece mahkemesi kararlarının temyiz incelemesini yapmakla görevli Yargıtay birimi aşağıdakilerden hangisidir?
- Büyük genel kurul
 - Başkanlar kurulu
 - Yönetim kurulu
 - Hukuk ve Ceza Genel kurulları
 - Disiplin Kurulu
32. Yargıtay'da içtihatların birleştirilmesiyle görevle birim aşağıdakilerden hangisidir?
- Büyük genel kurul
 - Başkanlar kurulu
 - Yönetim kurulu
 - Hukuk ve Ceza Genel kurulları
 - Disiplin Kurulu
33. Bir hukuk dairesi ile bir ceza dairesi arasındaki içtihat uyuşmazlıklarını çözmekle görevli Yargıtay birimi aşağıdakilerden hangisidir?
- Büyük genel kurul
 - Başkanlar kurulu
 - Yönetim kurulu
 - Hukuk ve Ceza Genel kurulları
 - Disiplin Kurulu
34. Hukuka aykırı idari işlemlere karşı açılan iptal davaları veya idari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan zarar görenler tarafından açılan tam yargı davaları ve kamu hizmetlerinin yürütülmesi için yapılan idari sözleşmelerden kaynaklanan (tahkime tâbi olmayan uyuşmazlıklara ilişkin) davaların görüldüğü yargı kolu aşağıdakilerden hangisidir?
- Uyuşmazlık Yargısı
 - İdari Yargı
 - Adli Yargı
 - Anayasa Yargısı
 - Askeri yargı

35. Vergi mahkemelerinin görevine giren davalar ve Danıştay'ın ilk derece mahkemesi sıfatıyla bakacağı davalar dışında kalan idari davalara bakmakla görevli mahkemeler aşağıdakilerden hangisidir?
- Sulh Ceza Mahkemeleri
 - Asliye Ceza Mahkemeleri
 - İdare Mahkemeleri
 - Bölge İdare Mahkemeleri
 - Bölge Adliye Mahkemeleri
36. Genel bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları ile tarifelere ilişkin davaları ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un uygulanmasına ilişkin davaları çözmekle görevli ilk derece mahkemeleri aşağıdakilerden hangisidir?
- Sulh Ceza Mahkemeleri
 - Asliye Ceza Mahkemeleri
 - İdare Mahkemeleri
 - Bölge İdare Mahkemeleri
 - Vergi mahkemeleri
37. Kendi yargı çevreleri içindeki idare ve vergi mahkemelerinin tek hâkimli olarak verdikleri kararlara yönelik itirazları inceleyerek kesin olarak karara bağlamak ve idare ve vergi mahkemeleri arasındaki görev ve yetki uyuşmazlıklarını kesin olarak karara bağlamakla görevli mahkeme aşağıdakilerden hangisidir?
- Anayasa Mahkemesi
 - Yargıtay
 - Sayıştay
 - Bölge İdare Mahkemeleri
 - Danıştay
38. İdare ve vergi mahkemelerinin tek hâkimle verdikleri kararlara tebliğden itibaren kaç gün içinde itiraz edilebilir?
- 15
 - 30
 - 45
 - 60
 - 90
39. İdare mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme (temyiz) mercii aşağıdakilerden hangisidir?
- Danıştay
 - Sayıştay
 - Bölge İdare Mahkemesi
 - Yargıtay
 - Anayasa Mahkemesi
40. Kamu hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin imtiyaz sözleşmeleri hakkında görüş bildirmek ve tüzük tasarılarını incelemekle görevli mahkeme aşağıdakilerden hangisidir?
- Danıştay
 - Sayıştay
 - Bölge İdare Mahkemesi
 - Yargıtay
 - Anayasa Mahkemesi
41. Danıştay İdari Dava Dairelerince verilen bozma kararları üzerine idare mahkemelerinin verdikleri direnme kararlarının ve idari dava dairelerinin ilk derece mahkemesi olarak verdikleri kararların temyiz incelemesini yapmakla görevli Danıştay birimi aşağıdakilerden hangisidir?
- Danıştay Genel Kurulu
 - İdari Dava Daireleri Genel Kurulu
 - İdari İşler Kurulu
 - İçtihatları Birleştirme Kurulu
 - Başkanlık Kurulu

42. Danıştay vergi dava dairelerince verilen bozma kararlarına üzerine vergi mahkemelerince verilen direnme kararlarının ve vergi dava dairelerinin ilk derece mahkemesi olarak verdikleri kararların temyiz incelemesini yapmakla görevli Danıştay birimi aşağıdakilerden hangisidir?
- a) Danıştay Genel Kurulu
 - b) İdari Dava Daireleri Genel Kurulu
 - c) İdari İşler Kurulu
 - d) Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu
 - e) Başkanlık Kurulu
43. Danıştay dava dairelerinin veya idari ve vergi dava daireleri genel kurullarının kendi kararları veya ayrı ayrı verdikleri kararlar arasında uyumsuzluk (çelişki) bulunması ya da birleştirilmiş içtihatların değiştirilmesi gerektiğinde, içtihadın birleştirilmesi veya değiştirilmesi hakkında karar vermekle görevli Danıştay birimi aşağıdakilerden hangisidir?
- a) Danıştay Genel Kurulu
 - b) Başkanlık Kurulu
 - c) İctihatları Birleştirme Kurulu
 - d) İdari İşler Kurulu
 - e) Yüksek Disiplin Kurulu
44. Kanunların ve diğer yasama işlemlerinin üst normlara, temel hak ve hürriyetlere, insan haklarına uygunluğunu sağlayabilmek için oluşturulan mahkeme aşağıdakilerden hangisidir?
- a) Sayıştay
 - b) Danıştay
 - c) Yargıtay
 - d) Uyuşmazlık Mahkemesi
 - e) Anayasa Mahkemesi
45. Anayasa Mahkemesi'nin yapısıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?
- a) Anayasa Mahkemesi on yedi üyeden oluşur. Üyelerin üçü Türkiye Büyük Millet Meclisi, on dördü ise Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.
 - b) Anayasa Mahkemesi üyeleri on iki yıl için seçilirler.
 - c) Bir kişi ikinci kez Anayasa Mahkemesi üyesi seçilebilir.
 - d) Üyeler altmış beş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar.
 - e) Anayasa Mahkemesi başkanı ve başkanvekilleri, üyeler arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için seçilir.
46. Anayasa mahkemesi aşağıdakilerden hangisinin yalnızca şekil bakımından anayasaya uygunluğunu denetleyebilir?
- a) Anayasa değişiklikleri
 - b) Kanunlar
 - c) Kanun Hükmünde Kararnameler
 - d) TBMM İçtüzüğü
 - e) Milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması
47. Anayasa'da öngörülen belirli kişiler tarafından doğrudan Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılması suretiyle gerçekleşen anayasaya uygunluk denetimi aşağıdakilerden hangisidir?
- a) Somut norm denetimi
 - b) Soyut norm denetimi
 - c) Bireysel başvuru yolu
 - d) Kurumsal başvuru yolu
 - e) Önleyici başvuru yolu
48. Esas yönünden anayasaya aykırılığı iddia edilen bir norm hakkında, Anayasa Mahkemesi'nde en geç kaç gün içinde iptal davası açabilir?
- a) İptali istenen normun Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak on beş gün içinde
 - b) İptali istenen normun Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak otuz gün içinde
 - c) İptali istenen normun Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak kırk beş gün içinde
 - d) İptali istenen normun Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altmış gün içinde
 - e) İptali istenen normun Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak yetmiş beş gün içinde

49. Şekil yönünden anayasaya aykırılığı iddia edilen bir norm hakkında, Anayasa Mahkemesi'nde en geç kaç gün içinde iptal davası açabilir?
- İptali istenen normun Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak yedi gün içinde
 - İptali istenen normun Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak otuz gün içinde
 - İptali istenen normun Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak on beş gün içinde
 - İptali istenen normun Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak yirmi gün içinde
 - İptali istenen normun Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak on gün içinde
50. Somut norm denetimi aşağıdaki normlardan hangisi için uygulanabilir?
- TBMM İçtüzüğü
 - Anayasa değişiklikleri
 - Kanunlar
 - Tüzük
 - Yönetmelik
51. Görülmekte olan bir davada, davaya bakan mahkeme, uygulanacak kanun veya kanun hükmünde kararname hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi bulursa, itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması şeklinde gerçekleşen anayasaya uygunluk denetimi yolu aşağıdakilerden hangisidir?
- Somut norm denetimi
 - Soyut norm denetimi
 - Bireysel başvuru yolu
 - Kurumsal başvuru yolu
 - Önleyici başvuru yolu
52. Somut norm denetimine başvurulması halinde, davanın görüldüğü mahkeme Anayasa Mahkemesi'nin konuya ilişkin kararını en fazla kaç ay bekler?
- 3
 - 7
 - 4
 - 5
 - 9
53. Anayasa Mahkemesi, itiraz başvurusunun kendisine ulaşmasından itibaren beş ay içinde kararını vermezse, davanın görüldüğü mahkeme nasıl hareket eder?
- Söz konusu kanun hükmünü iptal eder ve kendisi norm türeterek somut olaya uygular.
 - Davayı yürürlükteki kanun hükmüne göre sonuçlandırır.
 - Davayı reddeder.
 - Davayı düşürür.
 - Anayasa Mahkemesi kararını verene kadar davayı geri bırakır.
54. Anayasa'da 2010 yılında yapılan değişiklikle getirilen "Herkes, Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir" şeklindeki düzenleme ile ifade edilen anayasaya uygunluk denetimi aşağıdakilerden hangisidir?
- Somut Norm denetimi
 - Soyut Norm Denetimi
 - İtiraz yolu
 - Kanun yolu
 - Bireysel başvuru
55. Bireysel başvuru yoluna aşağıdaki hangi uluslararası sözleşme kapsamındaki haklar için gidilebilir?
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
 - Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi
 - İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme
 - Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
 - Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi

56. Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilmek için gerekli önkoşul aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Olağan kanun yollarının tüketilmiş olması
- b) Olağanüstü kanun yollarının tüketilmiş olması
- c) İlk derece mahkemelerinde dava açılmamış olması
- d) İlk derece mahkemelerinde davanın reddedilmiş olması
- e) Adalet Bakanının izni

57. Aşağıdakilerden hangisi Anayasa Mahkemesi'nin görevlerinden birisi değildir?

- a) Belirli kimseleri Yüce Divan sıfatıyla yargılamak
- b) Kanunların esas bakımından anayasaya uygunluğunu denetlemek
- c) Anayasa değişikliklerinin esas bakımından anayasaya uygunluğunu denetlemek
- d) Siyasi partilerin mali denetimini yapmak
- e) Siyasi partilerin kapatılmasına ve devlet yardımından yoksun bırakılmasına ilişkin davaları karara bağlamak

58. Aşağıdakilerden hangisi görev suçu işlediği iddiasıyla Yüce Divan'da yargılanmaz?

- a) TBMM Başkanı
- b) Devlet Denetleme Kurulu üyeleri
- c) Bakanlar Kurulu üyeleri
- d) Yüksek mahkeme başkan ve üyeleri
- e) Kuvvet komutanları

59. Anayasa Mahkemesinin yapısı ve çalışma usulü ile ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- a) Anayasa Mahkemesi, iki Bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır.
- b) Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulda bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerde karara bağlanır.
- c) Anayasa Mahkemesi, Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir.
- d) Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı bakımından mümkün iken Anayasa değişikliklerinde ise teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır.
- e) Bölümler, başkanvekili başkanlığında on iki üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az dört üye ile toplanır.

60. Anayasa Mahkemesinin; anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için hangi çoğunlukla karar vermek zorundadır?

- a) 1/5
- b) 1/3
- c) 2/3
- d) 3/5
- e) $\frac{3}{4}$

61. Askeri İdari Yargı koluyla ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerin hangisi yanlıştır?

- a) Askerî olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan yargı koludur.
- b) Askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda, ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaksızın uyuşmazlık, askeri idari yargı kolunda çözülür.
- c) Askerî idari yargı iki dereceli olup, bu yargı kolunda görevli mahkemeler Askeri İdare Mahkemeleri ile Askerî Yüksek İdare Mahkemesidir.
- d) Asker kişileri ilgilendiren idari işlem ve eylemlerin yetki, sebep, şekil, konu veya maksat yönünden hukuka aykırı olması sebebiyle menfaatleri ihlal edilenlerin açacakları iptal veya tam yargı davaları, doğrudan doğruya ve kesin olarak Askerî Yüksek İdare Mahkemesinde karara bağlanır.
- e) Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyeleri Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.

62. Asker kişilerce işlenen askerî suçlar ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli yargı kolu aşağıdakilerden hangisidir?
- a) Askeri İdari Yargı Kolu
 - b) Askeri Ceza Yargısı
 - c) Askeri Disiplin Yargısı
 - d) Uyuşmazlık Yargısı
 - e) İdari Yargı
63. Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davalar hangi yargı kolunda görevli olan mahkemelerde görülür?
- a) Askeri İdari Yargı Kolu
 - b) Askeri Ceza Yargı Kolu
 - c) İdari Yargı Kolu
 - d) Adli Yargı Kolu
 - e) Anayasa Yargısı
64. Askeri ceza yargısıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlış bir ifadedir?
- a) Askerî ceza yargısındaki ilk derece mahkemeleri, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleridir.
 - b) Kural olarak olağan zamanlarda asker olmayan kişiler askerî mahkemelerde yargılanamaz. Ancak, savaş durumu bu ilkenin istisnasıdır.
 - c) Askerî mahkemeler tarafından verilen karar ve hükümlerin temyiz incelemesi ise Askerî Yargıtay'ca yapılır.
 - d) Askerî Yargıtay üyeleri kendisine sunulan adaylar arasından Cumhurbaşkanınca seçilir.
 - e) Asker kişiler, işlemiş oldukları bütün suçlardan dolayı askerî mahkemelerde yargılanırlar.
65. Kamu idarelerinin etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak çalışması ve kamu kaynaklarının öngörülen amaçlara ve kanunlara uygun olarak elde edilmesi, muhafazası ve kullanılması için gerekli denetimin gerçekleştirilmesi ve sorumluların hesap ve işlemlerinin kesin hükme bağlamakla görevli yargı kolu aşağıdakilerden hangisidir?
- a) Mali Yargı
 - b) İdari Yargı
 - c) Denetim Yargısı
 - d) Uyuşmazlık Yargısı
 - e) Adli Yargı
66. Mali yargı kolunda görevli organ aşağıdakilerden hangisidir?
- a) Danıştay
 - b) Sayıştay
 - c) Anayasa Mahkemesi
 - d) Uyuşmazlık Mahkemesi
 - e) Yargıtay
67. Merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını denetlemek ve ayrıca sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamakla görevli organ aşağıdakilerden hangisidir?
- a) Danıştay
 - b) Yargıtay
 - c) Sayıştay
 - d) Uyuşmazlık Mahkemesi
 - e) Anayasa Mahkemesi
68. Sayıştay, kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile malları üzerindeki denetim görevini aşağıdaki organların hangisi adına gerçekleştirir?
- a) TBMM
 - b) Cumhurbaşkanı
 - c) Bakanlar Kurulu
 - d) Anayasa Mahkemesi
 - e) Devlet Denetleme Kurulu

69. İlgililer, Sayıştay'ın kesin hükümlerine karşı, kararın tebliğinden itibaren aşağıdaki yollardan hangisine başvurabilir?

- a) İtiraz
- b) Temyiz
- c) Şikayet
- d) İtirazen şikayet
- e) Karar düzeltme

70. Sayıştay'ın kesin hükümlerine karşı ilgililerin, karar düzeltme yoluna başvurulması için ne kadar süresi vardır?

- a) Kararın tebliğinden itibaren 7 gün
- b) Kararın tebliğinden itibaren 10 gün
- c) Kararın tebliğinden itibaren 12 gün
- d) Kararın tebliğinden itibaren 15 gün
- e) Kararın tebliğinden itibaren 30 gün

71. Farklı yargı kolları arasında ortaya çıkan yargı yolu uyumsuzluklarını gidermek amacıyla teşkil edilen yargı kolu aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Anayasa Yargısı
- b) İdari Yargı
- c) Uyuşmazlık Yargısı
- d) Adli Yargı
- e) Seçim Yargısı

72. Uyuşmazlık mahkemesi, aşağıdaki görev uyumsuzluklarından hangisini çözemez?

- a) Askeri ceza yargısı ile Adli yargı arasındaki görev uyumsuzluğu
- b) Anayasa mahkemesi ile Danıştay arasındaki görev uyumsuzluğu
- c) İdari yargı ile Askeri yargı arasındaki görev uyumsuzluğu
- d) İdari yargı ile Adli yargı arasındaki görev uyumsuzluğu
- e) Adli yargı ile Askeri İdari yargı arasındaki görev uyumsuzluğu

73. Uyuşmazlık mahkemesinin başkanı aşağıdaki mahkemelerden hangisinden seçilir?

- a) Anayasa Mahkemesi
- b) Danıştay
- c) Sayıştay
- d) Yargıtay
- e) Askeri Yüksek İdare Mahkemesi

74. Avrupa İnsan Hakları mahkemesine başvurabilmenin önkoşulu aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Kanun yoluna gidilmemiş olması
- b) İlk derece mahkemesi tarafından verilen kararın kesinleşmiş olması
- c) İlk derece mahkemesi tarafından verilen kararın kesinleşmiş olması
- d) İç hukuk yollarının tüketilmiş olması
- e) Yargılamanın yavaş işletilmiş olması

75. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurabilmek için, iç hukuk yollarının tüketilmesi ve kesin bir karara ulaşılmışından itibaren süre ne kadardır?

- a) 3 ay
- b) 1 ay
- c) 1 yıl
- d) 5 ay
- e) 6 ay

76. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin resmi dilleri aşağıdaki seçeneklerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- a) Türkçe-İngilizce
- b) Almanca-İngilizce
- c) Fransızca-İngilizce
- d) Çince-İngilizce
- e) İspanyolca-İngilizce

77. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kendisine yapılan başvuruyu kabul edilebilir bulursa, öncelikle nasıl hareket eder?

- a) Şikayet olunan devlet sözleşme yükümlülüğü yerine getirmediği için Avrupa Konseyinden ihraç edilir.
- b) Şikayet olunan devlet sözleşme yükümlülüğünü yerine getirmediği için kınanır
- c) Dostane çözüm yolunu dener
- d) Başvuruyu kayda alarak sorunun çözümü için ilgili daireye gönderir
- e) Şikayet olunan devlet, uygun bir tazminata mahkum edilerek sorun çözülür

78. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kesinleşmiş kararlarının uygulanmasını denetlemekle görevli birim aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Avrupa Parlamentosu
- b) Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi
- c) Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi
- d) Avrupa Birliği Konseyi
- e) Uluslararası Ceza Mahkemesi

1-D	11-C	21-A	31-D	41-B	51-A	61-C	71-C
2-A	12-A	22-B	32-D	42-D	52-D	62-B	72-B
3-C	13-C	23-C	33-A	43-C	53-B	63-D	73-A
4-D	14-A	24-E	34-B	44-E	54-E	64-E	74-D
5-D	15-D	25-D	35-C	45-C	55-D	65-A	75-E
6-A	16-E	26-C	36-E	46-A	56-A	66-B	76-C
7-B	17-C	27-D	37-D	47-B	57-C	67-C	77-C
8-D	18-B	28-A	38-B	48-D	58-B	68-A	78-B
9-E	19-C	29-E	39-A	49-E	59-E	69-E	
10-C	20-E	30-C	40-A	50-C	60-C	70-D	

acikogretim.biz

5. ÜNİTE HUKUKİ İLİŞKİLER VE HAKLAR

Hak Kavramı ve Tanımı

- Hak, "hukuk tarafından tanınan, yararlanılması hak sahibinin iradesine bırakılan ve korunmasını isteme hususunda bireyin yetkili sayıldığı menfaatlerdir." Sözlük anlamına bakıldığında hakkın hukuk sözcüğünün tekili olarak ifade edildiği görülmektedir.
- Hukukun, toplum yaşamını düzenleyen ve Devlet gücü ile yerine getirilen, hukuki yaptırımla kuvvetlendirilmiş olan kuralların bütünüdür ifade eden haline öğretide **objektif hukuk** denilmektedir. Objektif hukukun **kişilere bahsettiği yetkileri ifade eden kısmı ise, sübjektif hukuk** olarak adlandırılmaktadır. İşte öğretide objektif hukuk sadece hukuk sözcüğü ile ifade edilirken, sübjektif hukuk için ise hak sözcüğü kullanılmaktadır. Alacak hakkı, ortaklık hakkın, mülkiyet hakkı, sınırlı ayni haklar, marka, patent hakları, telif hakkı, kişilik haklarında geçen hak kavramı da esasen sübjektif hukukun kapsamına girmekte olup, kısaca hak kavramı ile ifade edilmektedir.
- Hukuk ve hak kavramları birbirinden farklı gibi görünse de aslında her hak bir hukuk kuralına dayanmak zorundadır. Bu hukuk kuralının, kanun, kanun hükmünde kararname, tüzük, yönetmelik gibi bir yazılı kural yahut örf ve âdet hukuku gibi yazılı olmayan bir kural olması önem arz etmez. Bu nedenle **hukuk kurallarının korumadığı bir hareket tarzının, bir menfaatin, bahsetmediği bir yetkinin hak olarak nitelendirilmesi mümkün değildir.**
- Bir hukuki ilişkinin özünü teşkil eden hak kavramı, bazen yetki sözcüğü ile de ifade edilir.
- Hukukta hak sahibi olan varlıklara kişi (şahıs) denir.

Kamu Hakları Özel Haklar Ayrımı

- Haklar doğdukları hukuk kuralının niteliğine göre** kamu hakları ve özel haklar olmak üzere iki alt gruba ayrılır:
 - Kamu hakları** kamu hukukundan doğan, **vatandaşların Devlet'e karşı sahip olduğu hakları ifade eder. Diğer ifadesiyle kamu hakları, kişiler ile Devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarından doğan haklardır.** Bu haklara örnek olarak kişisel özgürlükler, seçme hakkı, seçilme hakkı, eğitim ve öğretim hakkı, çalışma hakkı, dilekçe hakkı gibi haklar sayılabilir. Kamu hakları kendi içinde genel nitelikli kamu hakları ve özel nitelikli kamu hakları olmak üzere iki alt dala ayrılır.
 - Özel haklar** ise, özel hukuk tarafından hak süjesine tanınan hukuki yetkililerdir. Diğer ifadesiyle **özel haklar, kişiler ile kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen özel hukuk kurallarından doğan haklardır. Bunlar medeni haklar olarak da nitelendirilmektedir.** Bu haklara örnek olarak mülkiyet hakkı, sınırlı ayni haklar, alacak hakkı, fikri mülkiyet hakları, kişilik hakları sayılabilir. Özel haklar mahiyetlerine (niteliklerine), konularına, kullanılmalarına, devredilebilmelerine ve amaçlarına göre çeşitli ayrımlara tâbi tutulmaktadırlar.

Kamu Hakları ile Özel Haklar Arasındaki Farklar

- Kamu hakları ile özel haklar arasında çeşitli farklar bulunmaktadır. Bunlar arasındaki en önemli fark bu haklardan yararlanmada ortaya çıkmaktadır. Özel haklardan yararlanabilmek için Türk vatandaşı olma zorunluluğu bulunmadığı halde kamu haklarından yararlanabilmek için bu şarttır.
- Ayrıca, özel haklardan yararlanmada vatandaşlar arasında yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi vb. hususlarda eşitlik ilkesi geçerlidir. Ancak kamu haklarından yararlanmada böyle bir eşitlik mevcut değildir.

Kamu Hakları ve Türleri

- Kamu hakları, kişilerin toplumla olan ilişkilerini düzenleyen kurallardan doğan haklardan oluştuğu için sınır ve kapsamları yönünden henüz oluş halindedirler. Kamu haklarını *genel nitelikli kamu hakları* ve *özel nitelikli kamu hakları* olmak üzere iki alt dala ayırmak mümkündür.

Genel Nitelikli Kamu Hakları

- Anayasa'nın ikinci kısmında 12. madde ve devamında "**Temel Haklar ve Ödevler**" başlığı altında düzenlenmiş bulunan kamu haklarına genel nitelikli kamu hakları denilmektedir. Kamu kuruluşları ile hukuken bir ilişkiye girilmeksizin, genel olarak kişilere verilen bu hukuki yetkiler üç kategoride toplanmaktadır: Bunlar, *kişisel kamu hakları*, *sosyal ve ekonomik kamu hakları* ve *siyasal kamu hakları*dir.

Kişisel Kamu Hakları

- Kişisel kamu haklarına "**koruyucu kamu hakları (negatif statü hakları)**" da denilir. Bunlar, kişinin maddi ve manevi tüm varlığı ile ilgili bulunan ve bu varlığın serbestçe geliştirilmesi amacına yönelik olan; kişinin Devlet tarafından aşılamayacak ve dokunulamayacak özel alanının sınırlarını çizen hak ve hürriyetlerdir.
- Bu haklar **Devlet'e negatif bir tutum, kişiye karşı karışmama ödevi yüklerler.** Söz konusu haklar, kişiyi topluma ve özellikle de Devlet'e karşı korumak için öngörülmüşlerdir.

- Kişisel kamu hakları Anayasa'nın ikinci kısmının ikinci bölümünde, "Kişinin Hakları ve Ödevleri" başlığını taşıyan 17-40. maddeleri arasında düzenlenmiştir.
- Bu hak ve hürriyetlere örnek olarak, "kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı" (m.17), "kişi hürriyeti ve güvenliği" (m.19), "özel hayatın gizliliği ve korunması" (m.20), "konut dokunulmazlığı" (m.21), "haberleşme hürriyeti" (m.22), "yerleşme ve seyahat hürriyeti" (m.23), "din ve vicdan hürriyeti" (m.24), "düşünce ve kanaat hürriyeti" (m.25), "düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti" (m.26), "bilim ve sanat hürriyeti" (m.27), "basın hürriyeti" (m.28), "sürelili ve süresiz yayın hakkı" (m.29), gösterilebilir.

Sosyal ve Ekonomik Kamu Hakları

- Kişinin toplum hayatı içindeki sosyal ve ekonomik faaliyetleri ile ilgili olan; **bireylere Devlet'ten olumlu bir davranış, bir hizmet, bir yardım isteme imkânını tanıyan haklardır. Bu haklara "isteme hakları (pozitif statü hakları)" da denir.**
- Bu haklar Anayasa'nın ikinci kısmının üçüncü bölümünde 41-65. maddeler arasında düzenlenmiştir. Bu haklara örnek olarak "ailenin korunması ve çocuk hakları" (m.41), "eğitim ve öğretim hakkı" (m.42), "çalışma ve sözleşme hürriyeti" (m.48), "çalışma hakkı" (m.49), "çalışma şartları ve dinlenme hakkı" (m.50), "sendika kurma hakkı" (m.51), "toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı" (m.53), "grev hakkı ve lokavt" (m.54), gösterilebilir.
- Bu tür haklar Devlet'in bazı hizmetleri yapmasını zorunlu kılar, Devlet'e sosyal alanda birtakım ödevler yükler. Ancak **Anayasa'ya göre Devlet'in bu hizmetleri yerine getirebilmesi mali kaynaklarının yeterliliğine bağlıdır.**

Siyasal Kamu Hakları

- **Siyasal kamu hakları, kişinin genelde seçim yolu ile yahut diğer herhangi bir biçimde Devlet yönetimine ve siyasal kuruluşlara katılmasını sağlayan haklardır. Bu nedenle bu haklara "katılma hakları (aktif statü hakları)" da denilmektedir.**
- Siyasal kamu hakları, Anayasa'nın ikinci kısmının dördüncü bölümünde 66-74. maddeler arasında düzenlenmiştir. Bu haklara "seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları ile halkoylamasına katılma hakkı" (m.67), "siyasal parti kurma hakkı" (m.68), "kamu hizmetlerine girme hakkı" (m.70), "dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı" (m.74) örnek gösterilebilir.

Özel Nitelikli Kamu Hakları

- **Belli kişilerin kamu kuruluşları ile olan ilişkilerini düzenleyen kamu hakları özel nitelikli kamu hakları olarak nitelendirilmektedir. Devlet memurunun aylık hakkı yahut ücretli izin hakkı gibi haklar kanunlarda öngörülmekte ve taraf iradelerinden bağımsız olarak düzenlenmektedirler.**
- **Kamu Haklarının Sınırlandırılması**
- Anayasa'da düzenlemeye kavuşturulmuş olan "temel hak ve hürriyetler" Anayasa'nın öngördüğü çerçevede sınırlanabilmektedir. Anayasa'nın 13. maddesinde düzenlemeye göre, **"Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."** Anayasa, temel hak ve hürriyetlerin özlerine dokunulmadan, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlandırılabilceğini hükme bağlamaktadır. Anayasa'nın m.14/1 hükmüne göre, **"Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devlet'in ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz."**

Özel Haklar ve Türleri

- Özel hukukun kapsamında eşit **durumda olan kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarının bahsettiği haklar özel haklardır.**
- Özel haklar, özel hukuktan doğarlar ve kişilerin birbirlerine karşı sahip oldukları hakları ifade ederler. **Genellik ilkesi** çerçevesinde, kamu haklarının aksine, özel haklardan herkes yararlanır..
- **Her özel hakkın karşısında kural olarak bir hukuki yükümlülük de yer almaktadır.** Bu hukuki yükümlülük genel nitelikte bir yükümlülük olabileceği gibi, bir kişinin bir şeyi yapması, yapmaması ya da vermesi şeklinde de cereyan edebilir.
- Özel haklar da kamu hakları gibi çeşitli ayrımlara tâbidir.

Mahiyetlerine (Niteliklerine) Göre Özel Haklar

- **Mutlak Haklar**
- Mutlak haklar, sahibine şahıslar (kişiler) ile maddi ve gayri maddi (maddi olmayan) bütün mallar üzerinde **en geniş yetkileri veren ve hak sahibi tarafından herkese karşı ileri sürülebilen haklardır.** Herkes mutlak haklara uymak ve saygı göstermekle yükümlüdür.
- Mutlak haklar, hukuk düzeninin belirlediği sınırlar içinde kalmak suretiyle **hakkın sahibi tarafından istenilen şekilde kullanılır.**

- **Mutlak haklar yalnızca kamu yararı düşüncesiyle ve ancak kanunla sınırlanabilir.** Mutlak haklar konularına göre iki grupta incelenebilir: Mallar üzerindeki mutlak haklar (hâkimiyet hakları) ve şahıslar üzerindeki mutlak haklar (kişilik hakları).

Mallar Üzerindeki Mutlak Haklar

- Mal hukuku anlamda, para ile ölçülebilen ve başkalarına devredilebilen şeyleri ifade eder. Mallar, *maddi mallar* ve *maddi olmayan mallar* (gayri maddi mallar) olmak üzere ikiye ayrılır.
- **Maddi Mallar Üzerindeki Mutlak Haklar (Ayni Haklar)**
- Maddi mallar, fiziki (cismani) varlığı olan, elle tutulup gözle görülebilen şeyleri ifade eder (arsa, konut, kitap, otomobil, uçak, çamaşır makinesi, bilgisayar, elbise vb.).
- Hukuk dilinde maddi mallara eşya denilmektedir.
- Maddi mallar üzerindeki mutlak haklara “ayni haklar” (eşya üzerindeki haklar) da denir. Ayni haklar, sahibine tanıdığı yetkinin tam ve sınırsız olup olmamasına göre, “mülkiyet hakkı” ve “sınırlı ayni haklar” olmak üzere iki ana gruba ayrılır.

Mülkiyet Hakkı:

- **Sahibine tam ve sınırsız yetki veren ayni hak mülkiyet hakkıdır.** Diğer bir ifade ile sahibine en geniş yetki veren ayni hak olarak mülkiyet hakkı ortaya çıkmaktadır. Mülkiyet hakkına sahip olan **malik**, bu hakkın konusunu oluşturan eşyayı, hukuk düzeninin belirlediği sınırlar içinde kalmak kaydıyla dilediği gibi kullanabilir, ondan dilediği gibi yararlanabilir ve o eşya üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunabilir.
 - Mülkiyet hakkı sahibine **malik** denir.

Sınırlı Ayni Haklar:

- **Mülkiyet hakkının aksine bir kısım ayni haklar sahibine tam ve sınırsız yetkiler vermez.** Bu tür ayni haklara sınırlı ayni haklar denilmektedir.
- Mülkiyet hakkının bünyesinde barındırdığı kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkilerinden sadece bir kısmını hak sahibine tanır.
- Sınırlı ayni haklar, hak sahibine tanıdıkları yetkinin niteliğine göre **irtifak hakları**, **taşınmaz yükü** ve **rehin hakları** olmak üzere üç gruba ayrılır.
 - **İrtifak hakları**, başkasına ait (başkasının mülkiyetinde olan) bir eşyayı kullanma veya ondan yararlanma yetkisini veren ayni haklardır. Bir eşyanın maliki, bu eşyası üzerinde bir irtifak hakkının tesis edilmiş olması halinde, sahip olduğu mülkiyet hakkının kendisine bahşetmiş olduğu yetkilerden bazılarının irtifak hakkı sahibi tarafından kullanılmasına katlanmak yahut bu hakları kullanmaktan sakınmak mecburiyetinde kalır. Böyle bir durumda malikin üzerinde genellikle tasarrufta bulunabilme yetkisini içeren çıplak mülkiyet kalır.
 - İrtifak hakları kendi aralarında **ayni irtifak hakları**, **şahsi irtifak hakları** ve **karma irtifak hakları** olmak üzere üçe ayrılır.
 - **Ayni irtifak hakları**, genellikle iki taşınmazdan birinin diğeri üzerinde haiz olduğu hak şeklinde ortaya çıkar. Hak sahibi olan taşınmaza **hakim taşınmaz**, üzerine külfet yüklenmiş taşınmaza da **yükümlü taşınmaz** denir. TMK 779. maddede taşınmaz lehine irtifak hakkı, “Taşınmaz lehine irtifak hakkı, bir taşınmaz üzerinde diğer bir taşınmaz lehine konulmuş bir yük olup, yüklü taşınmazın malikini mülkiyet hakkının sağladığı bazı yetkileri kullanmaktan kaçınmaya veya yararlanan taşınmaz malikinin yüklü taşınmazı belirli şekilde kullanmasına katlanmaya mecbur kılar.” şeklinde tanımlanmıştır. **Taşınmazın el değiştirmesi, geçerli bir şekilde kurulmuş olan irtifak hakkı üzerinde bir tesir icra etmez.** Bir taşınmaz üzerinde diğer taşınmaz lehine kurulmuş olan “geçit hakkı”, ayni bir irtifak hakkı niteliği taşır
 - **Şahsi irtifak hakları**, bir mal üzerinde kişiler lehine kurulur. Taşınır, taşınmazlar, haklar veya bir malvarlığı üzerinde kurulabilen ve hak sahibine konusu üzerinde tam yararlanma yetkisi veren “intifa hakkı” ya da bir binadan veya onun bir bölümünden konut olarak yararlanma yetkisini veren “oturma hakkı” şahsi irtifak haklarına örnek olarak verilebilir.
 - **Karma irtifak hakları ise bir taşınmaz lehine veya belli bir kişi lehine kurulabilen irtifak haklarıdır.** Başkasına ait bir arazinin altında (örneğin mahzen) veya üstünde (örneğin bina) inşaat yapma yetkisi veren “üst hakkı” başka birisinin taşınmazında çıkan sulardan yararlanma hakkı veren “kaynak hakkı” da karma irtifak hakları arasında yer alırlar. **Taşınmaz yükü**, bir taşınmazın malikinin yalnız o taşınmazla sorumlu olmak üzere diğer bir kimseye bir şey vermek veya bir iş yapmakla yükümlü kılınmasıdır. **Rehin hakları**, güvence teşkil eden haklardır. Rehin hakkı sahibine, alacağını borçlusundan alamaması halinde rehin verilmiş olan şeyi sattırıp paraya çevirmek yoluyla alacağını tahsil etmek yetkisini veren bir sınırlı ayni haktır. Hakkın konusunu teşkil eden eşyanın taşınır veya taşınmaz olmasına göre rehin “taşınır rehni” ve “taşınmaz rehni” olmak üzere ikiye ayrılır.

Taşınır rehni türleri yoksa da **taşınmaz rehni üç türü vardır. Bunlar, “ipotek”, “ipotekli borç senedi” ve “irat senedi”dir.**

İrtifak haklarıyla taşınmaz yükü ve taşınmaz rehni ancak taşınmazlar üzerinde kurulabilir ve tapu siciline tescil ile geçerlilik kazanabilir.

- **Maddi Olmayan Mallar Üzerindeki Mutlak Haklar**
- İnsan zekâ, düşünce ve iradesinin ürünü olan eserler maddi olmayan malları oluşturur.
- Eser sahiplerinin, yaratmış oldukları fikir ve sanat eserleri üzerinde, mali ve manevi hakları bulunur.
- Mali haklar, o eseri çoğaltmak, yaymak ve satmak gibi yetkileri bünyesinde barındırır. Manevi haklar, eserin kamuya sunulması, esere yapımcısının adının yazılması, eserde değişiklik yapılabilmesi gibi yetkileri içerir.
- **Fikri ve edebi eserler** üzerindeki haklar 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile düzenlenmiş ve korunmuştur. eser sahiplerinin yanı sıra bu eserleri icra eden veya yorumlayan icracı sanatçıların, seslerin ilk tespitini yapan fonogram yapımcıları ile filmlerin ilk tespitini gerçekleştiren film yapımcılarının ve ayrıca radyo ve televizyon kuruluşlarının ürünleri üzerindeki mali ve manevi hakları da belirlenerek korunmuştur.
- Eseri meydana getiren kişinin ortaya çıkardığı *fikri eserler*’in yanı sıra **sınai eserler** de bulunmaktadır. Sınai (endüstriyel) eserler üzerindeki haklar halen 1995 yılında çıkarılmış olan 551 sayılı “Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile korunmaktadır. Yeni, tekniğin bilinen durumunu aşan ve sanayiye uygulanabilir olan buluşlar, *patent* veya *faydalı model* belgesi verilerek korunmaktadır. Patent, buluşu meydana getirmiş kişiye belirli bir süre için ondan kendisinin veya haleflerinin yararlanması hakkını sağlar. Buluş yapan kişinin sahip olduğu bu hakka “buluş hakkı” denilmektedir.
- Maddi varlığı olmayan mallar arasında **markalar** da bulunmaktadır. 1995 yılında çıkarılmış olan 556 sayılı “Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile düzenlenmiş olan marka, bir teşebbüsün mal veya hizmetlerini bir başka teşebbüsün mal veya hizmetlerinden ayırt etmeyi sağlaması koşuluyla kişi adları dahil, özellikle sözcükler, şekiller, harfler, sayılar, malların biçimi veya ambalajları gibi çizimle görüntülenebilen veya benzer biçimde ifade edilebilen, baskı yoluyla yayınlanabilen ve çoğaltılabilen her türlü işaretleri içermektedir. Markalar da patentler gibi Türk Patent Enstitüsünce tutulan ilgili sicile tescil edilir.
- Bu sınai eserler dışında, **endüstriyel tasarımlar** 1995 yılında çıkarılmış olan 554 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, *coğrafi işaretler* de yine aynı yıl çıkarılan 555 sayılı Kanun Hükmünde Kararname gereğince Türk Patent Enstitüsünce tutulan ilgili sicillere tescil edilirler.
- **Şahıslar (Kişiler) Üzerindeki Mutlak Haklar**
- Şahıslar üzerindeki mutlak haklar, hak sahibinin kendi şahsiyeti üzerindeki mutlak haklar ve başkalarının şahsiyeti üzerindeki mutlak haklar olmak üzere ikiye ayrılır:

- **Hak Sahibinin Kendi Şahsiyeti (Kişiliği) Üzerindeki Mutlak Haklar**
- **Bir insanın maddi, manevi ve iktisadi bütünlüğü ve varlıkları üzerinde sahip olduğu mutlak haklara şahsiyet (kişilik) hakları denilmektedir.** Anayasa ile de kamusal haklar arasında güvenceye alınmış olan kişilik hakları, hakkın süjesi olan insanın maddi varlığını ve bu varlığı oluşturan tüm unsurları korumaya yarar. Kişiliği oluşturan unsurlar; vücut tamlığı, şeref ve haysiyet, aile ve itibarı, isim vb. şeylerdir. TMK m. 23 hükmü gereğince, “*Kimse hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez. Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlaka aykırı olarak sınırlandırmaz. ...*”
- **Başkalarının Kişiliği Üzerindeki Mutlak Haklar**
- Modern hukuk anlayışında kişiler hakkın konusu değil ancak sahibi olabilecekleri için başkalarının kişiliği üzerindeki haklar istisnai nitelik taşırlar. **Özellikle küçük olanları, akıl yönünden zayıf durumda bulunanları sadece koruma amacıyla bu kişiler üzerinde bir başka kimsenin hak sahibi olmasına hukuk düzenince müsaade edilmektedir.** Bunlar, anne ve babanın henüz ergin olmayan çocukları üzerindeki yetkilerini ifade eden velayet hakkı, velayet altında bulunmayan küçüğe veya kendisinde kısıtlama sebeplerinden birisi mevcut olan kişiye, mahkeme kararı ile vasi tayin edilen vesayet kurumu ve aynı çatı altında oturan kişilerin çıkarlarını koruma ve iyiliklerini gerçekleştirme ve ev düzenini sağlama konusunda bazı yetkileri bulunan ev başkanıdır.

2. Nispi Haklar

- Yalnız hukuki işleme veya ilişkiye taraf olan kişilere karşı ileri sürülebilen haklardır. Nisbi haklar, mutlak hakların aksine herkese karşı değil, ancak belli bir kişiye veya belirli kişilere karşı ileri sürülebilen haklardır. Diğer bir ifade ile nisbi haklar birbiri ile belli bir ilişki içinde olan iki kişi arasında mevcut olur.
- Nisbi haklar, özellikle borç ilişkilerinden meydana gelir ve alacaklıya (hak sahibine), karşısındaki kişiden (borçludan) belirli bir davranışta bulunmasını; bir şey vermesini, bir şey yapmasını veya bir şey yapmamasını (bir şey yapmaktan kaçınmasını) istemek yetkisini verirler.
- Nisbi haklar **alacak hakları ve grup hakları**ndan meydana gelmektedir.

- **Alacak hakları** kendi içinde *alelade alacak hakları* ve *güçlendirilmiş (etkisi kuvvetlendirilmiş) alacak hakları* olarak ikiye ayrılır:

Alelade Alacak Hakları: Bu haklar, borçlar hukukundan, tüzel kişilere ilişkin hukuktan, aile, miras ve eşya hukukundan ortaya çıkabilir.

Borçlar hukukunda düzenlenmiş olan alacak haklarının kaynağını genellikle bir borç ilişkisi teşkil eder. Bu borç ilişkisinde alacaklı, borçludan belli bir davranış ya da edimde bulunmasını talep etmek hakkını haizdir. Bu iki kişi arasındaki borç ilişkisi ya **hukuki işlemlerden** veya **haksız fiillerden** (hukuka aykırı fiillerden) yahut **sebepsiz zenginleşmeden** doğabilir.

Hukuki işlem, hukuki bir sonuç yaratmak üzere irade açıklamasında bulunmayı ifade eder. Hukuki işlemler tarafları bakımından **tek taraflı hukuki işlemler** ve **çok taraflı hukuki işlemler** olmak üzere ikiye ayrılır.

Tek taraflı hukuki işlemlerde bir kişinin sadece kendi iradesini açıklaması ile hukuki işlem meydana gelmektedir (kanunun aradığı şekle uygun olarak vasiyet yapılması; bir kişinin hayır amaçlı malını vakfederek vakıf kurması gibi). Çok taraflı hukuki işlemler ise tek kişinin değil birden fazla kişinin iradelerini açıklamalarıyla meydana gelebilen hukuki işlemleri ifade eder. Bu tür hukuki işlemlerin uygulamadaki en tipik örneğini karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamalarıyla kurulan *sözleşmeler* (akit, mukavele) teşkil etmektedir (örneğin; kira sözleşmesi) Kiracı kirasını ödemediği takdirde kiralayan bu kira borcunu ödemesini sadece kiracıdan isteyebilecektir.

Nisbi haklar, hukuk düzeninin izin vermediği, hukuka aykırı zarar verici fiiller (*haksız fiiller*) den de doğabilirler (örneğin, bir kişinin dükkanına zarar vermek, bir arabaya çarpmak, bir insanı yaralamak ya da öldürmek gibi).

Nisbi haklar, bir kişinin malvarlığının başka bir kişinin malvarlığı aleyhine çoğaldığı *sebepsiz zenginleşme* den de doğabilir.

Tüzel kişiler bakımından da örneğin dernek üyeliği söz konusu olduğunda, üye ile tüzel kişi arasındaki hukuki ilişkiden üye lehine doğan üyelik hakları (**grup hakları**) da nisbi niteliktedir. Zira bu tür dernek faaliyetine, yönetimine katılma, tesislerden yararlanma gibi haklar sadece derneğe karşı ileri sürülebilecektir.

Aile hukukunda da özellikle eşlerin birbirlerine karşı sahip oldukları aile hukukundan doğan alacak hakları da nisbi niteliktedir (örneğin; “Evlenmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur. Eşler, bu birliğin mutluluğunu sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler. Eşler birlikte yaşamak, birbirlerine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar” diyerek evlilikte eşlere yükümlülük getiren TMK m.185 hükmü).

Miras hukukunda da nisbi haklardan bahsedilir. Bu tür haklar miras hukukunda sadece mirasçılara karşı ileri sürülebilir (örneğin kendi lehine muayyen mal vasiyeti yapılmış bir kişi, bu hakkını bunu yapan kişinin sadece mirası reddetmemiş mirasçılarına karşı ileri sürebilir).

Eşya hukukunda da iki kişi arasında yapılmış bir taşınmaz satış vaadi sözleşmesinde de kendisine taşınmazın devredileceği vaadinde bulunan kişi tarafından ancak vaatte bulunan diğer tarafa karşı ileri sürülebilir.

Güçlendirilmiş alacak hakları; tapu kütüğüne şerh verilmesi şartı aranarak, sadece işlemin tarafına değil, üçüncü kişilere de ileri sürülebilmesi imkânı getirilmiş, sınırlı olarak kanunda açıkça düzenlenmiş olan haklardır. Şerh verilebilecek haklar, tapu kütüğünün güvenliğini ve aleniyetini korumak amacıyla sınırlı olarak kanunda açıkça düzenlenmiştir. **Öğretideki hakim görüş, bu tür tapuya şerh verilmesiyle kuvvetlendirilmiş alacak haklarının aynı hak niteliği kazanmadığı yönündedir.** Zira tapuya şerh sadece şerh edilen alacak hakkının (kişisel hakkın) taşınmazın sonraki maliklerine ve o taşınmazda şerhten sonra hak kazanan kişilere karşı ileri sürülmesi imkânı dışında bir imkân sağlamaz.

Mutlak Haklarla Nisbi Haklar Arasındaki Farklar

1. Mutlak haklar herkese karşı ileri sürülebilirken (mülkiyet hakkı gibi), nisbi haklar belirli bir kişiye yahut kişilere karşı yöneltilmektedir (alacak hakkı gibi).

2. Mutlak haklarda, hak sahibinin bu hakkına diğer bütün kişiler saygı göstermek zorundadır. Mutlak haklar karşısında üçüncü kişiler pasif bir görev üstlenirler. Zira mutlak hakları herkesin ihlâl

edebilmesi ihtimal dâhilindedir. Nisbi haklarda ise hak sahibinin karşısındaki kişi, bazen pasif olsa da genellikle aktif bir görevi yerine getirmekle yükümlü bulunmaktadır (bir şeyi yapmak, vermek ya da yapmamak gibi). Nisbi haklardaki görevin üçüncü kişilerce ihlal edilmesi mümkün değildir.

3. Mutlak haklarla nisbi haklar arasındaki bir başka fark sayılarında ortaya çıkar. Mutlak haklar belli sayıdadır. Kanunda öngörülen mutlak haklar dışında yeni mutlak haklar yaratılması mümkün değildir. Nisbi haklarda ise aile hukukunda öngörülmüş bulunan sınırlı sayıdaki nisbi haklar haricinde nisbi haklar çok çeşitlilik göstermektedir. Sözleşme özgürlüğü ilkesi çerçevesinde borç ilişkilerinden doğan nisbi haklar bu şekildedir.

4. Mutlak haklar bir mal ya da kişi üzerinde doğrudan doğruya sahip olunan iktidar hakları iken, nisbi hakların konusunu bir edimin yerine getirilmesi (bir şeyin verilmesi, yapılması ya da yapılmaması) yönündeki talepler teşkil eder.

Konularına Göre Özel Haklar

Özel haklar korudukları menfaatin maddi ya da manevi oluşuna göre *malvarlığı (mamelek) hakları* ve *kişilik hakları* şeklinde ayrılırlar.

Malvarlığı (Mamelek) Hakları

- Hukuki açıdan “malvarlığı hakları”, kişilerin para ile ölçülebilir nitelikte olan, **paraya çevrilebilen, kural olarak başkalarına devredilebilen ve miras yoluyla intikal eden hak ve borçlarının bütünü** ifade eder.
- **Malvarlığı hakları aktif ve pasif kısımdan oluşur.** Aktif kısma kişinin para ile ifade edilebilen tüm hakları girerken, pasif kısım kişinin borçlarından oluşur. Taşınır ve taşınmaz eşyalar üzerindeki haklar (örneğin mülkiyet hakkı, sınırlı ayni haklar), fikir ve sanat eserleri üzerindeki haklar (örneğin telif hakkı), nisbi haklar (örneğin maddi alacak hakkı), maddi değeri olan yenilik doğuran haklar malvarlığı hakları arasındadır. Malvarlığı haklarından, ölçülebilen, tartılabilen ve sayılabilen, başka bir ifade ile biri diğerinin yerine ikame edilebilen haklara “maddi malvarlığı hakları”, buna karşı fikir ve sanat eserleri üzerindeki haklara da “manevi malvarlığı hakları” denilmektedir.

Kişilik (Kişi Varlığı) Hakları

- Kişilerin, değerleri **para ile ölçülemeyen, paraya çevrilemeyen, başkalarına devredilemeyen ve miras yoluyla da intikali mümkün olmayan**, sahibi için sadece manevi bir değer ifade eden haklarına “kişilik (kişi varlığı/şahsiyet) hakları” denilmektedir. Bu haklar kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar olup kişinin ölümü ile sona ererler. Kişilik hakları arasında, kişinin adı, vücut tamlığı, şeref ve haysiyeti, resmi üzerindeki hakları, özgürlüklerine karşı saldırıda bulunmaktan kaçınmalarını herkesten isteme hakkı sayılabilir. **Gerçek kişiler gibi tüzel kişiler de nitelikleriyle bağdaştığı ölçüde kişilik haklarına sahiptirler.**

Kullanılmalarına Göre Özel Haklar

Kullanma yetkisi bakımından, hak sahibine bağlılıklarına göre özel haklar, *devredilebilen haklar* ve *devredilemeyen haklar* şeklinde ikiye ayrılır.

Devredilebilen Haklar

- Devredilebilen haklar, sağlar arası bir hukuki işlemle başkalarına devredilebilen, miras yolu ile de intikal eden haklardır.
- Özel hakların büyük bir kısmı devredilen haklar kategorisindedir (mülkiyet hakkı, telif hakkı, kira hakkı, alacak hakkı gibi).
- Bu tür haklar temsilci aracılığıyla da kullanılabilir. Ancak, malvarlığı haklarından bazıları başkalarına devredilemeyecekleri gibi miras yoluyla da intikal etmezler (örneğin intifa hakkı, oturma hakkı, bir nisbi hak olan nafaka hakkı).

Devredilemeyen Haklar

- Devredilemeyen haklar, sağlar arası bir hukuki işlemle başkalarına devredilemeyen, miras yolu ile de intikal etmeyen haklardır.
- **Kişiyeye bağlı haklar**, kişi ile hak arasındaki sıkı ilişki nedeniyle **sadece hak sahibi kişi tarafından kullanılabilen** haklardır. Bu haklar başkalarına devredilemedikleri gibi, miras yoluyla da intikal etmezler. Malvarlığı haklarının bir bölümü de kişiye bağlı haklardanır (örneğin, ayni haklardan oturma hakkı, yararlanma hakkı).

- Başkalarına devredilemeyen ve miras yoluyla da intikal etmeyen haklardan bir bölümü de sahibine çok sıkı şekilde bağlıdır. Bu tür haklara **kişiyeye sıkı sıkıya bağlı haklar** denilmektedir. Kişilik hakları bu şekilde kişiyeye sıkı sıkıya bağlı haklardır.

Amaçlarına Göre Özel Haklar

Bir kısım haklar kullanılmalarıyla birlikte yeni bir hukuki durum ortaya çıkarırken bir kısım haklar kullanıldıklarında yeni bir hukuki durum yaratmazlar. İşte özel haklar kullanılmalarının yarattığı hukuki etki bakımından amaçlarına göre de bir ayrıma tâbi tutularak **yenilik doğuran (inşai) haklar** ve **alelade haklar (yenilik doğurmeyen yalın haklar)** olarak ikiye ayrılmaktadırlar.

Yenilik Doğuran Haklar

- Yenilik doğuran (inşai) hak, özel bir hukuki duruma dayanarak hak sahibinin **tek taraflı irade açıklaması (beyanı) ile yeni bir hukuki ilişki kurabilme, mevcut hukuki ilişkiyi değiştirebilme veya ortadan kaldırabilme yetkisini ifade eder**. Yenilik doğuran (inşai) haklar, kural olarak hak sahibi tarafından tek taraflı bir irade açıklamasıyla kullanılır ve bu açıklamanın karşı tarafa ulaşmasıyla da sonuçlarını doğurur.

Yenilik doğuran hakları üç grupta toplanmaktadır:

Kurucu (yaratıcı) yenilik doğuran haklar: Kurucu yenilik doğuran hakkın kullanılması ile yeni bir hukuki ilişki yaratılır, başka bir ifade ile bir hak kazanılır. Hak sahibi iradesini açıklamak suretiyle yeni bir hukuki ilişkinin doğmasını sağlar. Bir sözleşme kurulurken taraflardan birinin yapmış olduğu öneriyi (icabı) karşı tarafın kabul etmesi (kabul beyanı), kurucu yenilik doğuran haklardandır.

Değiştirici yenilik doğuran haklar: Değiştirici yenilik doğuran haklar, tek taraflı irade açıklaması ile mevcut bir hukuki durumun değiştirilmesi sonucunu doğururlar. Örneğin; boşanma davası açmaya hakkı olan eşe tanınan boşanma veya dilerse ayrılık davası açabilme hakkı, seçimlik borçlarda borçlu tarafından seçim hakkının kullanılması, satılanın ayıplı çıkması halinde satış bedelinden (semenden) indirim yapılmasını isteme hakkı.

Bozucu yenilik doğuran haklar: Bozucu yenilik doğuran haklar, hak sahibi tarafından kullanılmaları ile mevcut bir hukuki durumu ortadan kaldıran haklardır. Boşanma/ayrılık talep etmek; önceki vasiyetname ortadan kaldırılmaksızın yeni bir vasiyetname yapılmak suretiyle önceki (tamamlanmamış) vasiyetnamenin iptali; kira, hizmet, adi şirket sözleşmelerindeki feshi ihbar hakkı, vekaletten azil ya da istifa hakkı gibi.

Alelade Haklar

Hak sahibinin hakkını **kullanmasıyla herhangi bir yeni hukuki ilişki doğurmeyen haklara** alelade haklar (yenilik doğurmeyen/yalın haklar) denir. Kapsamına ergin olmayan çocuğa (küçüğe) öğüt vermek, ihtarda bulunmak, çocuğun mallarını yönetmek, onu temsil etmek haklarının da girdiği sadece anne ve babalara tanınmış olan velâyet hakkı, bu tür hakların örneğini oluşturur. Esasen anne ve babanın velayet hakkını kullanmalarıyla yeni bir hukuki durum ortaya çıkmadığı gibi, mevcut hukuki durumda bir değişiklik olmaz yahut mevcut hukuki durum ortadan kalkmaz.

Bağımsız Olup Olmamalarına Göre Özel Haklar

Özel haklar, elde edilmeleri yönünden başka bir hakka bağlı olup olmamalarına göre, **bağımsız haklar (asıl haklar)** ve **bağımlı haklar** olmak üzere ikiye ayrılırlar:

Bağımsız Haklar

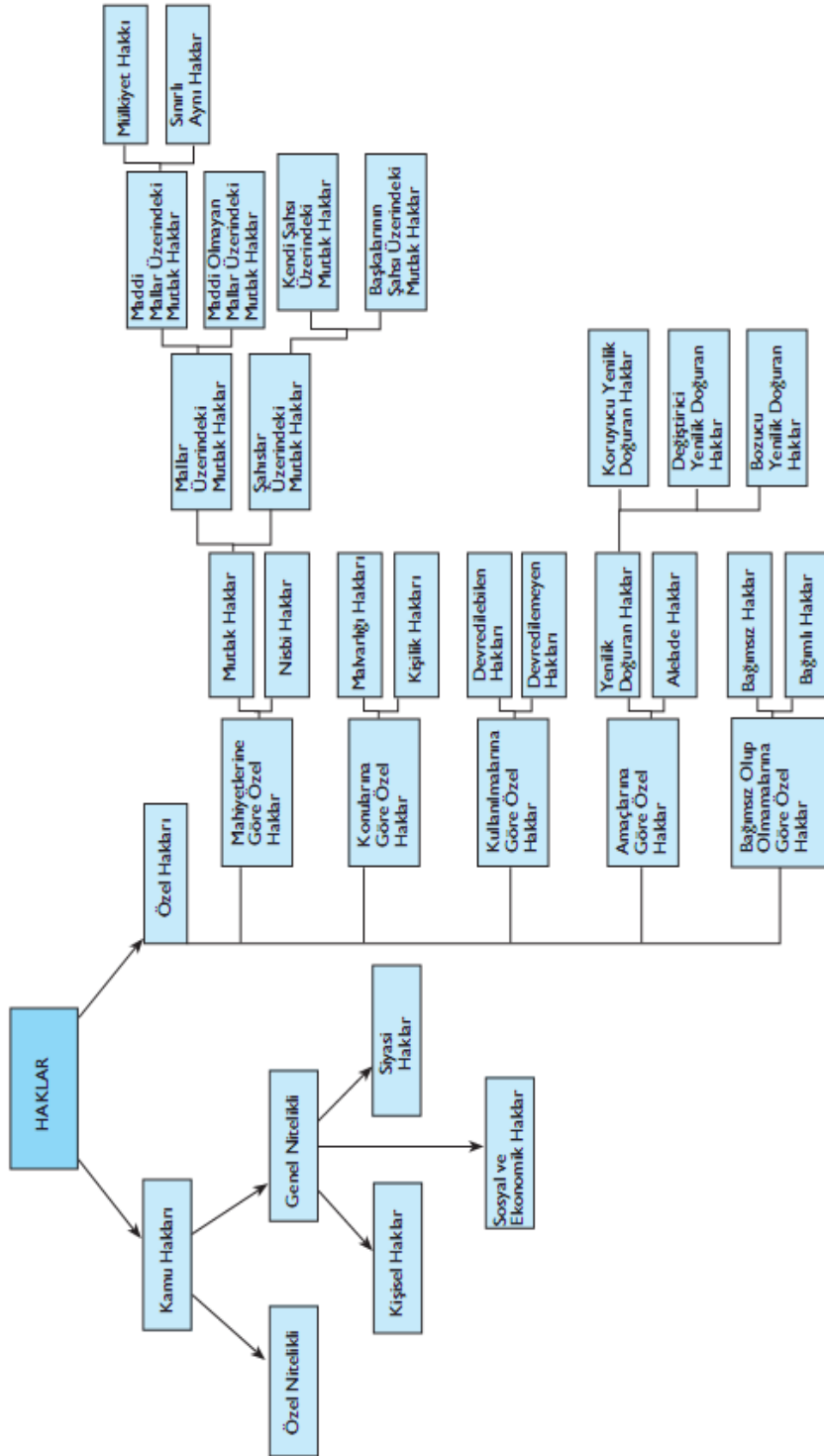
Bağımsız haklar (asıl haklar), herhangi bir hakka bağlı olmayan hakları ifade eder. Bu haklar, hak sahibinin doğrudan doğruya sahip olduğu haklar olup, (istisna teşkil eden oturma hakkı, intifa hakkı gibi devredilemeyen bağımsız haklar hariç olmak üzere) başkalarına devredilebilir, miras yolu ile de mirasçılara intikal eder (örneğin; mülkiyet hakkı, alacak hakkı, fikri haklar).

Bağımlı Haklar

Bağımlı haklar (fer'i haklar/yan haklar) ise **bağımsız bir hakka belirli bir bağlılığı olan, asıl hak bulunmaksızın mevcut olmayan hakları ifade etmektedir**. Bağımlı haklar, asıl (bağımsız) hakların amacına ulaşmasına yardımcı olmayı (alacaklının kefile karşı sahip olduğu hak), bu hakları güçlendirmeyi, bu haklara güvence vermeyi (ipotek hakkı) ya da o hakların kapsamını genişletmeyi (bir sözleşmede yer alan faiz talepleri) amaçlamaktadır.

Şekil 5.1

Hakların Sınıflandırılması

ÜNİTE SORULARI

1. “Hak kavramı” için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a. Hak kavramı, özel hukuk alanının temel kavramıdır.
- b. Haklar, korunmasını isteme hususunda bireyin yetkili sayıldığı menfaatlerdir.
- c. Öğretide objektif hukuk için ise hak sözcüğü kullanılmaktadır.
- d. Hak kavramı hukuki ilişkinin özünü teşkil etmektedir.
- e. Hukuk kurallarının korumadığı bir hareket tarzı, bir menfaat, bahsetmediği bir yetki hak olarak nitelendirilemez.

2. Aşağıdakilerden hangisi kamu haklarından biri değildir?

- a. Seçme hakkı
- b. Dilekçe hakkı
- c. Alacak hakkı
- d. Eğitim ve öğretim hakkı
- e. Çalışma hakkı

3. Aşağıdakilerden hangisi özel haklar arasında yer almaz?

- a. Mülkiyet hakkı
- b. Sınırlı ayni haklar
- c. Alacak hakkı
- d. Seçilme hakkı
- e. Kişilik hakları

4. Aşağıdaki şıklardan hangisi genel nitelikli kamu hakları ile ilgili doğru bilgi içermez?

- a. Kamu kuruluşları ile hukukten ilişkiye girilerek, genel olarak kişilere verilen hukuki yetkililerdir.
- b. Vatandaşların Devlet'e karşı sahip oldukları haklardır.
- c. Kişilerin toplumla olan ilişkilerini düzenleyen kurallardan doğan haklardan oluştukları için sınır ve kapsamı yönünden henüz oluş halindedirler.
- d. Anayasanın ikinci kısmında “Temel Haklar ve Ödevler” başlığı altında düzenlenmişlerdir.
- e. Kişisel kamu hakları, sosyal ve ekonomik kamu hakları ve siyasal kamu hakları olmak üzere üç kategoride toplanmaktadır.

5. Kişisel kamu hakları Anayasanın ikinci kısmının ikinci bölümünde, “Kişinin Hakları ve Ödevleri” başlığı altında düzenlenmiştir. Aşağıdakilerden hangisi kişisel kamu haklarından biri değildir?

- a. Özel hayatın gizliliği ve korunması
- b. Konut dokunulmazlığı
- c. Yerleşme ve seyahat hürriyeti
- d. Süreli ve süresiz yayın hakkı
- e. Çalışma ve sözleşme hürriyeti

6. Sahibine şahıslar (kişiler) ile maddi ve gayrimaddi (maddi olmayan) bütün mallar üzerinde en geniş yetkileri veren ve hak sahibi tarafından herkese karşı ileri sürülebilen haklar aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Kişisel haklar
- b. Mülkiyet hakkı
- c. Özel nitelikli haklar
- d. Bağımsız haklar
- e. Alelade haklar

7. Sınırlı ayni haklar, hak sahibine aşağıdaki yetkilerden hangisini vermez?

- a. Kullanma hakkı
- b. Yararlanma hakkı
- c. İrtifak hakkı
- d. Yok etme hakkı
- e. İpotek tesis etme hakkı

8. Aşağıdakilerden hangisi “Kişilik (Kişi Varlığı) Hakları” ile ilgili yanlış bir ifadedir?

- a. Kişilerin, değerleri para ile ölçülemeyen, paraya çevrilemeyen ancak başkalarına devredilebilen haklarıdır.
- b. Sahibi için sadece manevi bir değer ifade eden haklardır.
- c. Kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardır.
- d. Kişilerin, özgürlüklerine karşı saldırıda bulunmaktan kaçınmalarını herkesten isteme hakkı kişilik hakları arasında yer alır.
- e. Gerçek kişiler gibi tüzel kişiler de nitelikleriyle bağdaştığı ölçüde kişilik haklarına sahiptirler.

9. Aşağıdakilerden hangisi, yenilik doğuran haklar ile ilgili doğru bir ifadedir?

- a. Bir sözleşme kurulurken taraflardan birinin yapmış olduğu öneriyi (icabı) karşı tarafın kabul etmesi (kabul beyanı), değiştirici yenilik doğuran haklardandır.
- b. Bir taşınmazın üçüncü bir kişiye satılması halinde hak sahibine o taşınmazı öncelikle satın alabilme yetkisi veren önalım (şüfa) hakkı, kurucu yenilik doğuran haklardandır.
- c. Kendisine ait bir taşınmazı bir başkasına devre-den kişinin devrettiği bu taşınmazı daha sonra tek taraflı irade beyanı ile geri alabilme yetkisini içeren gerialım (vefa) hakkı, bozucu yenilik doğuran haklardandır.
- d. Satılanın ayıplı çıkması halinde satış bedelinden (semenden) indirim yapılmasını isteme hakkı, bozucu yenilik doğuran haklardandır.
- e. Boşanma/ayrılık talep etmek, değiştirici yenilik doğuran haklardandır.

10. Bağımsız olup olmamalarına göre özel haklar ayırımı tâbi tutulduğunda, aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a. Alacaklının kefile karşı sahip olduğu hak, bağımlı haklardandır.
- b. İpotek hakkı bağımlı haklardandır.
- c. Bir sözleşmede yer alan faiz talepleri bağımsız haklardandır.
- d. Mülkiyet hakkı bağımsız haklardandır.
- e. Alacak hakkı bağımsız haklardandır.

5. ÜNİTE SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangisi hak kavramı için söylenebilecek doğru bir ifade değildir?

- A) Hak, hukuk düzeni tarafından korunan menfaattir.
- B) Hak sözcüğü hukuk öğretisinde, sübjektif hukuku ifade etmektedir.
- C) Hukukta, hak sahibi olan varlıklara kişi denilmektedir.
- D) Hakkın hukuk düzenince korunması için onun, mutlaka bir hukuk kuralına dayanması gerekmez.
- E) Hak, sözlük anlamıyla hukukun tekil halini ifade eder.

Cevap D. Her hak bir hukuk kuralına dayanmak zorundadır. Bu hukuk kuralının, kanun, kanun hükmünde kararname, tüzük, yönetmelik gibi bir yazılı kural yahut örf ve âdet hukuku gibi yazılı olmayan bir kural olması önem arz etmez. Bu nedenle **hukuk kurallarının korumadığı bir hareket tarzının, bir menfaatin, bahsetmediği bir yetkinin hak olarak nitelendirilmesi mümkün değildir.**

- B şıkkına da dikkat edilmelidir. **Hukuk, öğretide objektif ve sübjektif hukuk olarak ikiye ayrılmıştır.** Objektif hukuk; toplum yaşamını düzenleyen ve devlet gücü ile yerine getirilen, hukuki yaptırımla kuvvetlendirilmiş olan kuralların bütünüdür. Sübjektif hukuk ise, objektif hukukun kişilere sağladığı yetkileri ifade eden kısımdır. Sübjektif hukuka kısaca "hak" denilmektedir.

2. Kamu hakları ile ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi doğru değildir?

- A) Vatandaşların devlete karşı sahip olduğu haklardır.
- B) Kişiler ile devlet arasındaki ilişkileri düzenler.
- C) Bu haklardan herkes yararlanabilir.
- D) Kamu hakları kendi içerisinde, genel nitelikli kamu hakları ve özel nitelikli kamu hakları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.
- E) Kamu hukukundan doğan haklardır.

Cevap C. Kamu hakları ile özel haklar arasındaki en önemli fark, bu haklardan yararlanmada ortaya çıkmaktadır. **Özel haklardan herkesin yararlanması mümkün iken, kamu haklarından ancak vatandaş olanlar yararlanabilir.**

3. Aşağıdakilerden hangisi kamu haklarından biri değildir?

- A) Seçilme hakkı
- B) Eğitim ve öğretim hakkı
- C) Çalışma hakkı
- D) Dilekçe hakkı
- E) Mülkiyet hakkı

Cevap E. Mülkiyet hakkı Özel haklar kategorisinde yer almaktadır. **Diğer özel haklara örnekler: sınırlı ayni haklar, alacak hakkı, fikri mülkiyet hakları, kişilik hakları.**

4. **Sosyal ve Ekonomik kamu hakları, Anayasanın ikinci kısmının 3. bölümünde “Sosyal ve Ekonomik haklar ve ödevler” başlığı altında düzenlenmiştir. Aşağıdakilerden hangisi Sosyal ve ekonomik kamu haklarından birisi değildir?**

- A) Din ve vicdan hürriyeti
- B) Çalışma hakkı
- C) Sendika kurma hakkı
- D) Sosyal Güvenlik hakkı
- E) Konut hakkı

Cevap A. Sosyal ve ekonomik kamu hakları, kişinin toplum hayatı içindeki sosyal ve ekonomik faaliyetleri ile ilgili olan; **bireylere Devlet’ten olumlu bir davranış, bir hizmet, bir yardım isteme imkânını tanıyan haklardır. Bu haklara “isteme hakları (pozitif statü hakları)” da denir.** Bu haklara örnek olarak “ailenin korunması ve çocuk hakları” (m.41), “eğitim ve öğretim hakkı” (m.42), “çalışma ve sözleşme hürriyeti” (m.48), “çalışma hakkı” (m.49), “çalışma şartları ve dinlenme hakkı” (m.50), “sendika kurma hakkı” (m.51), “toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı” (m.53), “grev hakkı ve lokavt” (m.54), “sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması” (m.56), “konut hakkı” (m.57), “sosyal güvenlik hakkı” (m.60) gösterilebilir.

- **A şıkkında belirtilen Din ve Vicdan hürriyeti ise Kişisel kamu hakları içerisinde bir haktır.** Kişisel kamu haklarına “**koruyucu kamu hakları (negatif statü hakları)**” da denilir. Bu haklar **Devlet’e negatif bir tutum, kişiye karşı karışmama ödevi yüklerler.** Söz konusu haklar, kişiyi topluma ve özellikle de Devlet’e karşı korumak için öngörülmüşlerdir. Bu hak ve hürriyetlere örnek olarak, “kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı” (m.17), “kişi hürriyeti ve güvenliği” (m.19), “özel hayatın gizliliği ve korunması” (m.20), “konut dokunulmazlığı” (m.21), “haberleşme hürriyeti” (m.22), “yerleşme ve seyahat hürriyeti” (m.23), “din ve vicdan hürriyeti” (m.24), “düşünce ve kanaat hürriyeti” (m.25), “düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti” (m.26), “bilim ve sanat hürriyeti” (m.27), “basın hürriyeti” (m.28), “sürelili ve süresiz yayın hakkı” (m.29), “dernek kurma hürriyeti” (m.33), “toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı” (m.34), “mülkiyet hakkı” (m.35), “hak arama hürriyeti” (m.36) gösterilebilir.
- **Anayasa’da bir de siyasal kamu hakları düzenlenmiştir. Bunlar, kişinin genelde seçim yolu ile yahut diğer herhangi bir biçimde Devlet yönetimine ve siyasal kuruluşlara katılmasını sağlayan haklardır. Bu nedenle bu haklara “katılma hakları (aktif statü hakları)” da denilmektedir.** Siyasal kamu hakları, “seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları ile halkoylamasına katılma hakkı” (m.67), “siyasal parti kurma hakkı” (m.68), “kamu hizmetlerine girme hakkı” (m.70), “dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı” (m.74) örnek gösterilebilir.

5. **Anayasa göre devlet, sosyal alanda yapması gereken hizmetleri yerine getirirken aşağıdaki hangi koşulla bağlı kılınmıştır?**

- A) Ekonomik istikrar
- B) Mali kaynakların yeterliliği
- C) Siyasi istikrar
- D) Ülke bütünlüğü
- E) Kalkınma planı

Cevap B. Sosyal ve ekonomik kamu hakları Devlet’in bazı hizmetleri yapmasını zorunlu kılar, Devlet’e sosyal alanda birtakım ödevler yükler. Ancak **Anayasa’ya göre Devlet’in bu hizmetleri yerine getirebilmesi mali kaynaklarının yeterliliğine bağlıdır** (m.65).

6. **Aşağıdakilerden hangisi özel nitelikli bir kamu hakkıdır?**

- A) Aylık hakkı
- B) Çalışma hakkı
- C) Konut hakkı
- D) Sağlık hakkı
- E) Basın hürriyeti

Cevap A. **Belli kişilerin kamu kuruluşları ile olan ilişkilerini düzenleyen** kamu hakları özel nitelikli kamu hakları olarak nitelendirilmektedir. Devlet memurunun aylık hakkı yahut ücretli izin hakkı bunların başlıcalarıdır.

7. Aşağıdakilerden hangisi kamu haklarının sınırlandırılmasında Anayasa'nın belirttiği kısıtlardan birisi **değildir**?

- A) Temel hak ve hürriyetler sınırlandırılırken özlerine dokunulamaz.
- B) Temel hak ve hürriyetler kanun hükmünde kararnamelerle sınırlandırılabilir.
- C) Temel hak ve hürriyetlere getirilecek olan sınırlamalar anayasanın sözüne ve ruhuna aykırı olamaz.
- D) Temel hak ve hürriyetlere getirilecek olan sınırlamalar demokratik toplum düzenine uygun olmak zorundadır.
- E) Temel hak ve hürriyetle ilişkin sınırlamalar laik cumhuriyetin gereklerine aykırı olamaz.

Cevap B. Temel hak ve hürriyetle YALNIZCA kanunla sınırlanabilir. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına ilişkin Anayasa'nın 13. maddesi önemlidir. Buna göre, "**Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.**"

Anayasa ayrıca, temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamayacağını da belirtmiştir. Buna göre, "**Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devlet'in ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.**"

8. Hak sahibine mallar üzerinde tam ve sınırsız yetkiler vermeyip kullanma, yararlanma ya da tasarrufta bulunma yetkilerinden sadece bir kısmını hak sahibine tanıyan haklar aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kişisel haklar
- B) Mülkiyet hakkı
- C) Özel nitelikli haklar
- D) Sınırlı ayni haklar
- E) Alelade haklar

Cevap D. Maddi mallar üzerinde sahibine **tam ve sınırsız yetki veren ayni hak, mülkiyet hakkıdır**. Mülkiyet hakkına sahip olan malik, bu hakkın konusunu oluşturan eşyayı, **hukuk düzeninin belirlediği sınırlar içinde kalmak kaydıyla dilediği gibi kullanma**, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir. Yani malik, eşyasını, örneğin bir başkasına satabilir, bağışlayabilir yahut onu terk ya da tahrip edebilir.

Mülkiyet hakkının aksine bir kısım ayni haklar sahibine tam ve sınırsız yetkiler vermez. Bu tür ayni haklara **sınırlı ayni haklar** denilmektedir.

Mülkiyet hakkının bünyesinde barındırdığı kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkilerinden sadece bir kısmını hak sahibine tanıır.

Sınırlı ayni haklar hak sahibine tanıdıkları yetkinin niteliğine göre **irtifak hakları, taşınmaz yükü ve rehin hakları olmak üzere üç gruba ayrılır**.

9. Başkasının mülkiyetinde olan bir eşyayı kullanma veya ondan yararlanma yetkisini veren sınırlı ayni hak aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mülkiyet hakkı
- B) Taşınmaz yükü
- C) İpotek hakkı
- D) İrad senedi
- E) İrtifak hakkı

Cevap E. **İrtifak hakları**, başkasına ait (başkasının mülkiyetinde olan) bir eşyayı kullanma veya ondan yararlanma yetkisini veren ayni haklardır. İrtifak hakları kendi aralarında **ayni irtifak hakları, şahsi irtifak hakları ve karma irtifak hakları** olmak üzere üçe ayrılır.

10. İrtifak hakları ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi **söylenemez**?

- A) İrtifak hakları başkasına ait bir eşyayı kullanma veya ondan yararlanma yetkisini veren ayni haklardır.
- B) Bir taşınmaz lehine veya belli bir kişi lehine kurulabilen irtifak hakları, karma irtifak hakları olarak adlandırılır.
- C) Üzerinde irtifak hakkı kurulan taşınmaz el değiştirirse, irtifak hakkı da sona erer.
- D) Şahsi irtifak hakları bir mal üzerinde kişiler lehine kurulur.
- E) Geçit hakkı ayni bir ittifak hakkıdır.

Cevap C. **Taşınmazın el değıştirmesi, geçerli bir şekilde kurulmuş olan irtifak hakkı üzerinde bir etki yaratmaz.** E şikkına dikkat! Aynı irtifak hakkına örnek, geçit hakkı.

Şahsi irtifak hakkına örnek, intifa hakkı, oturma hakkı
Karma irtifak hakkına örnek, üst hakkı, kaynak hakkı

11. Aşağıdaki haklardan hangisi taşınır eşyalar üzerinde de kurulabilir?

- A) Taşınmaz yükü
- B) Rehin hakkı
- C) Aynı irtifak hakkı
- D) Şahsi irtifak hakkı
- E) Karma irtifak hakkı

Cevap B. Hakkın konusunu teşkil eden eşyanın taşınır veya taşınmaz olmasına göre rehin “taşınır rehni” ve “taşınmaz rehni” olmak üzere ikiye ayrılır. Diğer seçeneklerde belirtilen hakların hepsi ancak bir taşınmaz üzerinde kurulabilir.

Ayrıca, taşınır rehninin türleri yoksa da **taşınmaz rehninin üç türü vardır. Bunlar, “ipotek”, “ipotekli borç senedi” ve “irat senedi”dir.**

12. Şahıslar üzerindeki mutlak haklar, hak sahibinin kendi şahsiyeti üzerindeki mutlak haklar ve başkalarının şahsiyeti üzerindeki mutlak haklar olmak üzere ikiye ayrılır.

Aşağıdakilerden hangisi başkalarının şahsiyeti üzerindeki mutlak haklardan birisidir?

- A) Velayet hakkı
- B) İsim hakkı
- C) Şeref ve haysiyet hakkı
- D) Vücut tamlığı hakkı
- E) Özgürlük hakkı

Cevap A. Velayet hakkı, anne ve babanın henüz ergin olmayan çocukları üzerindeki yetkilerini ifade eder. Dolayısıyla velayet hakkı, başkalarının şahsiyeti üzerindeki mutlak haklardandır.

13. Aşağıdakilerden hangisi mutlak haklarla nispi haklar arasındaki farklardan birisi değildir?

- A) Mutlak haklar herkese karşı ileri sürülebilirken, nispi haklar belirli bir kişiye yahut kişilere karşı yöneltilmektedir.
- B) Mutlak hakları herkesin ihlâl edebilmesi mümkünken, nispi hakların üçüncü kilerce ihlal edilmesi mümkün değildir.
- C) Mutlak haklar belli sayıdadır yani kanunda öngörülen mutlak haklar dışında yeni mutlak haklar yaratılması mümkün değildir. Nispi haklar ise, çok çeşitlilik göstermektedir.
- D) Mutlak haklar sınırlandırılmazken, nispi haklar sınırlandırılabilirler.
- E) Mutlak haklar bir mal ya da kişi üzerinde doğrudan doğruya sahip olunan iktidar hakları iken, nisbi hakların konusunu bir edimin yerine getirilmesi (bir şeyin verilmesi, yapılması ya da yapılmaması) yönündeki talepler teşkil eder.

Cevap D. Hukuk düzenindeki hiçbir hak sınırsız değildir. **Mutlak haklar yalnızca kamu yararı düşüncesiyle ve ancak kanunla sınırlanabilir.**

14. Kanunda öngörülen bir kısım alacak hakkının etkisinin arttırılarak üçüncü kişilere karşı da ileri sürülebilmesi mümkündür. Bu tür alacak haklarına öğretide güçlendirilmiş alacak hakları denmektedir.

Güçlendirilmiş alacak hakkının kurulabilmesi aşağıdakilerden hangisinin gerçekleşmesine bağlıdır?

- A) Alacak hakkının noter senedi ile kurulması
- B) Alacak hakkının tapu kütüğüne şerh edilmesi
- C) Alacak hakkının ipotekle desteklenmesi
- D) Alacak hakkının kefile desteklenmesi
- E) Alacak hakkının yazılı olarak kurulması

Cevap B. **Güçlendirilmiş alacak hakları; tapu kütüğüne şerh verilmesi şartı aranarak,** sadece işlemin tarafına değil, üçüncü kişilere de ileri sürülebilmesi imkânı getirilmiş, sınırlı olarak kanunda açıkça düzenlenmiş olan haklardır.

15. Aşağıdakilerden hangisi devredilemeyen bir haktır?

- A) Mülkiyet hakkı
- B) Telif hakkı
- C) Alacak hakkı
- D) Nafaka hakkı
- E) Kira hakkı

Cevap D. **Devredilebilen haklar**, sağlararası bir hukuki işlemle başkalarına devredilebilen, miras yolu ile de intikal eden haklardır. Özel hakların büyük bir kısmı devredilen haklar kategorisindedir (**mülkiyet hakkı, telif hakkı, kira hakkı, alacak hakkı** gibi).

Devredilemeyen haklar, sağlar arası bir hukuki işlemle başkalarına devredilemeyen, miras yolu ile de intikal etmeyen haklardır. (**oturma hakkı, yararlanma hakkı, intifa hakkı, nafaka hakkı** gibi).

16. Aşağıdakilerden hangisi kurucu (yaratıcı) yenilik doğuran haklardan birisi değildir?

- A) Bir taşınmazın üçüncü bir kişiye satılması halinde hak sahibine o taşınmazı öncelikle satın alabilme yetkisi veren ön alım (şüfa) hakkı.
- B) Bir sözleşme kurulurken taraflardan birinin yapmış olduğu öneriyi (icabı) karşı tarafın kabul etmesi (kabul beyanı), kurucu yenilik doğuran haklardandır.
- C) Hak sahibine tek taraflı irade beyanı ile bir taşınmazı satın alabilme yetkisi veren alım (iştira) hakkı
- D) Kendisine ait bir taşınmazı bir başkasına devreden kişinin devrettiği bu taşınmazı daha sonra tek taraflı irade beyanı ile geri alabilme yetkisini içeren geri alım (vefa) hakkı
- E) Satılanın ayıplı çıkması halinde satış bedelinden (semenden) indirim yapılmasını isteme hakkı

Cevap E. Yenilik doğuran (inşai) hak, özel bir hukuki duruma dayanarak hak sahibinin **tek taraflı irade açıklaması (beyanı) ile yeni bir hukuki ilişki kurabilme, mevcut hukuki ilişkiyi değiştirebilme veya ortadan kaldırabilme yetkisini ifade eder.**

Yenilik doğuran hakları üç grupta toplanmaktadır:

Kurucu (yaratıcı) yenilik doğuran haklar: Kurucu yenilik doğuran hakkın kullanılması ile yeni bir hukuki ilişki yaratılır, başka bir ifade ile bir hak kazanılır.

- Bir sözleşme kurulurken taraflardan birinin yapmış olduğu öneriyi (icabı) karşı tarafın kabul etmesi (kabul beyanı), kurucu yenilik doğuran haklardandır.
- Bir taşınmazın üçüncü bir kişiye satılması halinde hak sahibine o taşınmazı öncelikle satın alabilme yetkisi veren ön alım (şüfa) hakkı,
- Hak sahibine tek taraflı irade beyanı ile bir taşınmazı satın alabilme yetkisi veren alım (iştira) hakkı
- Kendisine ait bir taşınmazı bir başkasına devreden kişinin devrettiği bu taşınmazı daha sonra tek taraflı irade beyanı ile geri alabilme yetkisini içeren geri alım (vefa) hakkı
- "Sahipsiz bir taşınırı malik olmak iradesiyle zilyetliğine geçiren kimse, onun maliki olur" hükmünü içeren sahipsiz şeylere (ihraza) ilişkin düzenleme, kurucu yenilik doğan hakların örneklerindendir.

Değiştirici yenilik doğuran haklar: Değiştirici yenilik doğuran haklar, tek taraflı irade açıklaması ile mevcut bir hukuki durumun değiştirilmesi sonucunu doğururlar.

- Örneğin; boşanma davası açmaya hakkı olan eşe tanınan boşanma veya dilerse ayrılık davası açabilme hakkı
- Seçimlik borçlarda borçlu tarafından seçim hakkının kullanılması
- Satılanın ayıplı çıkması halinde satış bedelinden (semenden) indirim yapılmasını isteme hakkı.

Bozucu yenilik doğuran haklar: Bozucu yenilik doğuran haklar, hak sahibi tarafından kullanılmaları ile mevcut bir hukuki durumu ortadan kaldıran haklardır.

- Boşanma/ayrılık talep etmek önceki vasiyetname ortadan kaldırılmaksızın
- Yeni bir vasiyetname yapılmak suretiyle önceki (tamamlanmamış) vasiyetnamenin iptali
- Kira, hizmet, adi şirket sözleşmelerindeki feshi ihbar hakkı,
- Vekaletten azil ya da istifa hakkı gibi.

Hak sahibinin hakkını **kullanmasıyla herhangi bir yeni hukuki ilişki doğurmayan haklara alelade haklar (yenilik doğurmayan/yalın haklar) denir.** Kapsamına ergin olmayan çocuğa (küçüğe) öğüt vermek, ihtarda bulunmak, çocuğun mallarını yönetmek, onu temsil etmek haklarının da girdiği sadece anne ve babalara tanınmış olan velâyet hakkı, bu tür hakların örneğini oluşturur.

17. **Bağımsız haklar (asıl haklar), herhangi bir hakka bağlı olmayan hakları ifade eder. Aşağıdakilerden hangisi bağımsız haklar kategorisine dahil değildir?**

- A) Mülkiyet hakkı
- B) Alacak hakkı
- C) Fikri haklar
- D) Kişilik hakkı
- E) İpotek hakkı

Cevap E. **Bağımsız Haklar** (asıl haklar), herhangi bir hakka bağlı olmayan hakları ifade eder. Bu haklar, hak sahibinin doğrudan doğruya sahip olduğu haklar olup başkalarına devredilebilir, miras yolu ile de mirasçılarına intikal eder (örneğin; mülkiyet hakkı, alacak hakkı, fikri haklar).

Bağımlı Haklar ise, bağımsız bir hakka belirli bir bağlılığı olan, asıl hak bulunmaksızın mevcut olmayan hakları ifade etmektedir. Bağımlı haklar, asıl (bağımsız) hakların amacına ulaşmasına yardımcı olmayı (alacaklının kefile karşı sahip olduğu hak), bu hakları güçlendirmeyi, bu haklara güvence vermeyi (ipoteke hakkı) ya da o hakların kapsamını genişletmeyi (bir sözleşmede yer alan faiz talepleri) amaçlamaktadır.

Bağımlı haklar, asıl (bağımsız) hak herhangi bir nedenle sona ererse, kanundan dolayı son bulmakta (örneğin; asıl alacak son bulunca alacaklının kefile karşı olan hakkı da sona erer), **asıl hakkın devri halinde, bağımlı haklar da kural olarak asıl hak ile birlikte devredilmektedir** (örneğin; ipotek ile teminat altına alınmış bir alacağın temliki halinde teminat da alacakla birlikte devredilmiş olur).

6. ÜNİTE- HAKLARIN KAZANILMASI, KAYBEDİLMESİ, KULLANILMASI ve KORUNMASI HAKKIN KAZANILMASI

Hakkın Kazanılmasına Yol Açan Sebepler

- **Bir hakkın bir kişiye bağlanmasına hakkın kazanılması adı verilir.** Hak, hukuk düzeninin kişilere tanıdığı yetkiler veya kişilerin hukuk düzeni tarafından korunmakta olan menfaatleri olarak ifade edildiğine göre, her hakkın bir sahibi var demektir. Sahipsiz bir haktan söz edilemez.
- Bir hakkın herhangi bir kişiye bağlanması ve o kişinin hak sahibi haline gelmesi de kendiliğinden olmaz. Birtakım olgular bu sonucun doğmasına yol açarlar. Bir hakkın kazanılmasına, başka bir ifade ile hakkın doğumuna yol açan olgular üç tanedir. Bunlar; **hukuki olay, hukuki fiil ve hukuki işlemdir.**

Hukuki olay:

- **Hukuk düzeninin kendilerine hukuki sonuçlar bağladığı olaylardır.** Gerçekten kanun koyucu dış dünyada meydana gelen olayların bir kısmına hüküm ve sonuç bağlamıştır (örneğin, doğum ve ölüm). **Hukuki olaylar iki grupta toplanır. Bunlar, geniş anlamda hukuki olay ve dar anlamda hukuki olaydır.**
- Geniş anlamda hukuki olay, kanun koyucunun kişi iradesi sonucu olup olmadığına bakmaksızın hüküm ve sonuç bağladığı olayları ifade eder [örneğin; kişiliğin, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlaması ve ölümlü sona ermesi ; mirasın, miras bırakanın ölümüyle açılması.
- Dar anlamda hukuki olay ise kişi iradesi sonucu olan ve hukuk düzeni tarafından kendisine hukuki sonuç bağlanan olaylardır ki, bunlara **hukuki fiil** denir.

Hukuki fiil:

- Hukukun kendisine hukuki sonuç bağladığı insan iradesini (insan davranışlarını) ifade eder. Diğer bir ifade ile **hukuki olaylar içinden, sadece insanların davranışlarının ürünü olanlar, hukuki fiilleri meydana getirir.** Hukuk düzeni insan davranışlarının hepsine olmasa da bir kısmına hukuki sonuçlar bağlamaktadır.
- Hukuki fiilde, kişinin o hukuki sonucu isteyip istemediği önem taşımaz. Kişi fiiline (davranışına), böyle bir hukuki sonucun bağlanmasını istememiş olsa dahi hukuk düzeni kişinin iradi fiiline belli bir hukuki sonuç bağlayabilmektedir. Örneğin TMK m.19'un "Yerleşim yeri bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir. Bir kimsenin aynı zamanda birden çok yerleşim yeri olamaz" diyen hükmü karşısında, bir gerçek kişinin yerleşmek niyetiyle bir şehirde sürekli oturmaya başlaması halinde, o şehir o kişinin istese de istemese de yerleşim yeri sayılacaktır.
- Hukuki fiiller, **hukuka uygun fiiller** (hukuk düzeninin onayladığı fiiller) ve **hukuka aykırı fiiller** (hukuk düzeninin uygun bulmadığı fiiller) olmak üzere ikiye ayrılır.

Hukuka uygun fiiller: Hukuka uygun fiiller, hukuk düzeninin uygun gördüğü, onayladığı ve kendilerine hukuki sonuçlar bağladığı davranışları ifade eder.

- Hukuka uygun fiiller, **irade veya iş ve emek açıklamaları, bilgi veya haber verme (tasavvur) açıklamaları ve duygu açıklamaları** olmak üzere üç gruptur.
- **İrade veya iş ve emek açıklamaları, hukuki işlem, hukuki işlem benzeri fiiller ve maddi fiiller** olmak üzere üçe ayrılır:
- **Hukuki işlem, bir veya birden fazla kişinin hukuki bir sonuca yöneltilmiş irade açıklamasıdır.** Diğer ifade ile hukukun, kişinin davranışına, onun iradesine uygun sonucu bağlaması halinde hukuki işlem ortaya çıkar [örneğin, satış sözleşmesi, bağışlama sözleşmesi birer hukuki işlemdir. **Her hukuki işlemde, irade açıklaması ve hukuki sonuç olmak üzere iki unsur bulunmaktadır.** Hukuki işlemler, irade açıklamasında bulunan tarafın sayısına göre iki veya çok taraflı hukuki işlemler (örneğin, bir satış sözleşmesi, bir bağışlama sözleşmesi iki taraflı iken on ortaklı bir limited şirket sözleşmesi çok taraflıdır; yine çok taraflı irade açıklaması gereken haller arasında "kararlar" da yer alır) olabileceği gibi tek taraflı hukuki işlemler de olabilir. İki ya da daha fazla tarafın iradesinin arandığı sözleşmeler ile çok tarafın irade açıklamasıyla oluşan kararlardan farklı olarak tek bir irade açıklaması ile hukuki sonuç yaratan tek taraflı hukuki işlemlerin bir kısmının bir muhatabı bulunmamaktadır (örneğin, vasiyetname yapılması; taşınır malın terki; evlilik dışı doğan çocuğun tanınması). Bir kısım tek taraflı hukuki işlemler ise belli bir muhataba yöneltilmektedir (örneğin, bir sözleşmeden dönülmesi, bir vekilin azledilmesi, önalım, alım, gerialım haklarının kullanılması).

İradenin açıklanmasıyla istenen bir hakkın veya hukuki işlemin kurulmasının, değiştirilmesinin veya sona erdirilmesinin bir hukuki bir sonuç olarak ortaya çıkması mümkündür. Hukuki sonuç, kişinin isteği sonucu ortaya çıkar. Bu nedenle istenen bir hukuki sonucun doğması için insan iradesinin bu hukuki sonucun doğmasına yönelik olarak açıklanması gerekir. Sözleşme ilişkilerinde hukuki sonuca yönelmiş bu tür iradeye taraf iradesi denilmektedir.

Açık veya örtülü (zımni) olabilen irade açıklamaları, karşı tarafa ulaşması gereken irade açıklamaları ve karşı tarafa ulaşması gerekli olmayan irade açıklamaları olarak ikiye ayrılırlar. İlkinde, irade açıklamasının hukuki sonuç doğurabilmesi için mutlaka karşı tarafa yöneltilmiş olması gerekirken (örneğin, sözleşmelerde); diğerinde ise hukuki sonucun doğması için irade açıklamasının karşı tarafa yöneltilmesi gerekli değildir. Bu tür irade açıklamalarının üçüncü kişiler tarafından tanınabilecek şekilde yapılmış olması yeterli olacaktır (örneğin, vasiyetname yapılmasında).

- **Hukuki işlem benzeri fiillerde** de hukuki işlemler gibi bir irade açıklamasına ihtiyaç vardır. Böyle bir durumda irade açıklaması sadece pratik sonuca yönelik olup, hukuki sonuç bu irade açıklamasından bağımsız olarak meydana gelir (örneğin, muaccel bir borcun borçlusunun alacaklının ihtarıyla temerrüde düşeceğini düzenleyen TBK m.117 hükmündeki ihtar hukuki işlem benzeri bir fiildir. İ
- **Maddi fiiller**, bir irade açıklamasına yönelik olmayan fiillerdir. Bu tür fiillerde bir açıklama bulunmamaktadır. Kişinin dış alemde bir değişiklik meydana getirmiş olan iradesinin bir hukuki sonuca yönelmiş olması da gerekli değildir. Burada kanundan dolayı hukuki sonuç ortaya çıkmaktadır [örneğin, TMK m.772/3 hükmü gereğince (maddi bir fiil olarak) define bulmuş bir kişi kanundan dolayı değerinin yarısını aşmamak üzere uygun bir ödül isteyebilecektir].
- **Bilgi veya haber verme (tasavvur) açıklamaları** ile meydana gelmiş bir olay ilgili kişi ya da kişilere bildirilir. Bu tür bildirimlerden de hukuki sonuçlar ortaya çıkabilmektedir (örneğin, bir kişinin bir başka kişiyi vekil tayin etmesi).
- **Duygu açıklamaları** kanun koyucu istisnaen bir duygu açıklamasına da hukuki sonuç bağlayabilmektedir (örneğin TMK m.578'deki mirastan yoksunluk nedenlerinden birinin varlığı nedeniyle mirasçı olamayacak bir kişiyi, miras bırakan affederse o kişi mirastan mahrum edilemez).
- **Hukuka aykırı fiiller:** Hukuk düzenini ihlal eden hukuka aykırı davranışlar karşısında kanun koyucu sessiz kalmamış bu davranışlara da hüküm ve sonuçlar bağlamıştır. Kişinin hukuk düzenince onaylanmayan davranışı, borcun yerine getirilmesini engelliyorsa **akde aykırılık**, objektif bir hukuk kuralını ihlal ediyorsa **kanuna aykırılık** ortaya çıkar. Hukuk düzeninin uygun görmediği hukuka aykırı fiiller, herkese veya sadece belirli kişilere genel veya özel nitelikte ödevler yükleyen bir hukuk kuralının (hukuk normunun) ihlâl edilmesiyle ortaya çıkar. Hukuki sonuç, o davranıştan failin sorumlu olmasıdır. **Hukuka aykırı fiiller, haksız fiiller ve borca aykırı fiiller (borca aykırılık) olmak üzere ikiye ayrılır.** Haksız fiillerde taraflar arasında önceden mevcut bir hukuki ilişkiye aykırılık söz konusu olmaz. Hatta taraflar arasında bir hukuki ilişki de mevcut değildir (örneğin, bir kişinin bir başka kişiyi yaralaması; bir kişinin arabasıyla bir başka araca çarpması, göstericilerin bir mağazanın vitrinine ve içindekilere zarar vermesi). Taraflar arasında daha önceden mevcut bir hukuki ilişkiye aykırı bir davranışta bulunuluyorsa borca aykırılık söz konusu olur (örneğin, bir borçlunun bir sözleşmeden doğan borcunu alacaklısına zamanında ifa etmemesi).

Hakkın Aslen Kazanılması

- **Kişinin o ana kadar kimsenin malı olmayan bir şey üzerinde kendi fiili ile kendi lehine bir hak kurmasına, hiçbir aracı olmadan şey üzerinde ilk defa hak kurmasına, kazanmasına (iktisap etmesine) "hakkın aslen kazanılması (asli / asıl yoldan iktisabı)"** denir. Diğer bir ifade ile o zamana kadar hiç kimseye ait olmayan ve aslında daha önceden mevcut olmayan bir hakkı, kişi kendi fiiliyle elde etmekte, onun ilk sahibi olmaktadır. O hak ilk defa o hak süjesinin şahsında ortaya çıkmaktadır.
- Bir hakkına aslen kazanılmasında, **o hakka daha önce bir başka kişinin sahip olup dahasonra terketmiş olması bir önem taşımamaktadır.** Aslen kazanma hukuki olay, hukuki fiil ya da kanundan kaynaklanır.
- Hakların aslen kazanılması, maddi mallar (eşya) üzerinde olabileceği gibi, maddi olmayan mallar veya kişiler üzerindeki haklara ilişkin de olabilir. Bir yazarın yayımlanmış kitabı üzerindeki telif hakkı, yeni bir buluşa ilişkin patent hakkı yahut anne ve babanın yeni doğmuş çocukları üzerindeki velayet hakkı da bir başkasından devralınmamakta, aslen kazanılmaktadır.
- Kanunda öngörülen koşullarla belli bir sürenin geçmesi sonucunda **kazandırıcı zamanaşımı** ile bir kişinin bir taşınmaz ya da taşınır üzerindeki mülkiyet hakkını kazanması da bir aslen kazanmadır.
- Bir kişi bir malın mülkiyetini başkasına ait bir şeyi işleme, malların karışması yahut birleşmesi ile de kazanabilir. Böyle bir durumda mülkiyet hakkı **doğrudan doğruya kanundan** (ipso jure) doğmaktadır.
- Uygulamada hakların aslen kazanılması istisnai olup genellikle haklar devren kazanılmaktadır.

Hakkın Devren Kazanılması

- Bir kişinin bir hakkı o zamana kadar sahibi olan kişiden elde etmesi hakkın devir yoluyla / devren kazanılmasıdır (fer'en iktisap).
- devren kazanmada bir hak eski sahibinden yeni bir hak sahibinin malvarlığına geçmekte, bir kişi hakkı kaybederken diğeri devren kazanmaktadır. Bir kişinin bir kitabını bir başkasına satması ya da hediye etmesi (bağışlaması) halinde kitap karşı tarafa teslim edildiği anda kitap üzerindeki mülkiyet hakkı satım sözleşmesinde alıcı, bağışlama sözleşmesinde de bağışlanan tarafından devralınmış olmakta; satıcı ya da bağışlayan o anda kitap üzerindeki mülkiyet hakkını kaybetmektedir.

- Hakların devren kazanılması, genellikle bir hukuki işlemle bir başka kişiye geçirilmesi veya miras yoluyla olur.
- Malvarlığı haklarının büyük bölümü devren kazanılabilirler. Ancak şahsa bağlı haklar (örneğin, intifa hakkı malvarlığı hakkı olsa da kullanılması şahsa bağlı olduğu için başkasına devredilemeyeceğinden) buna istisna teşkil ederler.
- Taşınmazlar üzerindeki haklar kural olarak tapu siciline tescil anında kazanılır. Taşınırlarda ise, aynı hakların kazanılması, teslim (eşyanın zilyetliğinin karşı tarafa devri) anıdır. Miras hakları ise, mirasbırakanın ölümü anında mirasçılara geçmiş, diğer ifade ile onlar tarafından kazanılmış olur.
- Hakların devren kazanılmasında, aslen kazanmanın aksine aracı bir kişinin varlığı gerektiği için, öğretide devren kazanmanın, “halefiyet yolu ile hakların kazanılması” üst başlığı altında da incelenebileceği ifade edilmektedir. Zira, devren hak kazanılmasında bir taraf hakkı kazanırken, diğer taraf hakkını kaybetmektedir. Bu nedenle devir yoluyla hakkı kazanana “halef (ardıl/art gelen)” denilmektedir. Bu yaklaşım açısından devren kazanma, “**külli halefiyet**” ya da “**cüzi halefiyet**” sonucunda ortaya çıkmaktadır. Hak, bütün alacak (aktif) ve borçları (pasif) ile devrediliyorsa, “külli halefiyet” söz konusu olur [Mirasın intikalinde TMK m.599/2 hükmü gereği, mirasçılar, mirasbırakanın aynı haklarını, alacaklarını, diğer malvarlığı haklarını, taşınır ve taşınmazlar üzerindeki zilyetliklerini doğrudan doğruya kazanmakta ve miras bırakanın borçlarından da kişisel olarak sorumlu olmaktadır; Buna karşın taşınırlarda “teslim”, taşınmazlarda “tescil” ve alacaklarda “temlik” işlemiyle haklar geçiriliyorsa, “hakkın devren kazanılması” veya ipotek kuruluşunda olduğu gibi “hakkın tesisen kazanılması” söz konusu olur. Bu iki alt ayırım, “cüzi halefiyet” yoluyla devre işaret eder.

Hakların Kazanılmasında İyiniyet

İyiniyet Kavramı

- **Bir hakkın kazanılabilmesi için, kanunen aranan şartların var olması veya kazanmaya engel bir durumun bulunmaması gerekir.** Gerekli şartlardan biri mevcut değil veya hakkın geçişini engelleyen bir sebebin varlığı söz konusuysa o hakkın geçerli bir şekilde kazanılması mümkün olmaz. Bir eşya üzerindeki hakkın devren kazanılabilmesi için, bu eşyayı devreden kişinin onun üzerinde (maliki olarak) *tasarruf yetkisine* sahip olması gerekir. Aksi takdirde, bu hakkın ondan kazanılması söz konusu olmaz. **Oysa iyiniyet kurumu bu tür durumlarda hakların geçerli şekilde kazanılması yönünde hizmet etmektedir.** İyiniyet, sadece malvarlığı haklarında değil, kişilik haklarının (örneğin; aile hukuku ile ilgili bir kısım hakların) doğması, kazanılması, hüküm ve sonuçlarını meydana getirmesinde de önemli rol oynar. Ancak iyiniyetin en çok rol oynadığı alan, özellikle hakların devren kazanılmasındadır.
- **İyiniyet kavramı, bir hak kazanılırken hakkın kazanılmasına engel olan bir sebebin mevcudiyeti veya o hakkı kazanma için gerekli olan bir unsurun yokluğu hakkında gerekli özeni göstermesine rağmen kişide var olan, makul görülebilen bir yanlış bilgi ya da bilgisizliği ifade eder.** TMK m.3'te yer alan “*Kanunun iyiniyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır*” şeklindeki hüküm, hakların doğumuna, hüküm ve sonuçlarına uygulanacak ana ilke olan iyiniyet kuralını düzenlemektedir.
- Esasen iyiniyet kavramı, bir olayı bilmek veya bilmemek şeklindeki subjektif bir esasa dayanır. İyiniyet, esas itibarıyla bir kişideki dürüstlüğü, kişisel ahlâkı göstermektedir. TMK m.3, kişilerin bir hakkı kazanırken dürüst ve namuslu bir şekilde hareket etmeleri gerektiğini hatırlatmaktadır.
- Bir hakkın doğumuna veya kazanılmasına engel olan fiili veya hukuki bir unsuru makul bir özür kabul edilecek bir nedene dayanarak bilmeyen veya bilmesi mümkün olmayan kişi iyiniyetli sayılırken, bu tür bir engeli bilen veya bilmesi gereken kişi “kötü niyetli (suiniyetli)” olacaktır.
- TMK m.3'te yer alan “*Kanunun iyiniyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır*” şeklindeki hüküm, içi boş bir genel hüküm niteliği taşır. Bu hüküm ile herkesin iyiniyetli olduğu farz ve kabul edilmiştir. Bu şekilde de **iyiniyet bir karine niteliği kazanmıştır. Karine, mevcut ve bilinen olgulardan bilinmeyen bir olgunun varlığı sonucunu çıkarmak** olduğundan, iddiasını bir karineye dayandıran kişiye önemli bir imkân sağlamaktadır. İddiasını karineye dayandıran kişi, bu karine dolayısıyla iddiasını ispat yükünden kurtulmakta, ispat yükünü karşı tarafa geçirmektedir. İyiniyete ilişkin bu madde, kanunda iyiniyete ilişkin bir hüküm mevcutsa bir sonuç doğurur. Kişinin bir olayda bilgisiz olması, ancak bu hususu düzenleyen özel bir hüküm mevcut olursa bir anlam ifade eder. Dolayısıyla, iyiniyet sadece kanunun iyi niyeti düzenlediği durumlarda ortaya çıkmaktadır.
- Bir kişinin iyi niyetli olduğunu ileri sürmesi onun mutlaka iyi niyetli olduğu anlamına da gelmeyecektir. Kanunda iyi niyete ilişkin yer alan düzenlemeler, sadece iyi niyetin varlığına ilişkin *kanuni karine* teşkil ederler. İyi niyetli kişi iyi niyetin varlığını ispat etmek zorunda değildir. Ancak karşı taraf, iyi niyetli olduğunu ileri süren kişinin bu iddiasının aksini ispat edebilir. Diğer ifade ile, iyiniyet karinesi nedeniyle iyi niyetli olduğunu ispat etme yükünden kurtulmuş kişinin karşısında diğer taraf onun iyi niyetli olmadığını ispat etmek zorundadır.

İyi niyetin Unsurları

- İyi niyetin unsurları üçe ayrılarak incelenebilir:
 - Kişi hatalı (yanlış) bir bilgiye sahip veya bilgisiz olmalıdır.
 - Bu hatalı (yanlış) bilgi veya bilgisizlik kendi kusurundan ortaya çıkmış olmamalıdır. Başka bir ifade ile, mazur görülebilir bir hatalı (yanlış) bilgi veya bilgisizlik bulunmalı; gereken özenin gösterilmesi ihmal edilmiş olmamalıdır.
 - Bu hatalı (yanlış) bilgi veya bilgisizlik; ya yalnız hakkın doğumu veya kazanılması anında bulunmalı ya da devamlı olarak mevcut olmalıdır.

İyi niyetin Sonuçları

- İyi niyetin en önemli sonucu (hükmü), hakların kazanılmasını sağlamasıdır. Gerçekten iyiniyet, bir hakkın kazanılması için gerekli olan şartların mevcut olmamasına veya hakkın geçişini engelleyen sebeplerin varlığına rağmen, o hakkın geçerli bir şekilde kazanılmasına imkan sağlamaktadır. Demek ki, bir hakkın kazanılması için gerekli olan unsurlar mevcut olmasa dahi, iyi niyetli davranan kişi, bu hakkı geçerli olacak bir şekilde kazanmış olur.
- Ancak bazı istisnai hallerde kişi iyi niyetli de olsa, hakkı kazanması söz konusu olmayacaktır. Bu istisnai haller; iyi niyetin, daha öncelikli korunması öngörülmüş olan yararlarla çatışması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu istisnai haller, ayırt etme gücü bulunmayan, malı çalınanın ve malı elinden rızası olmadan çıkmış olan kişinin korunmasına ilişkindir:

Ayırt Etme Gücü Bulunmayan Kişinin Korunması: Bir hakkı iyiniyetle kazanabilecek bir kişinin menfaati, ayırt etme gücü bulunmayan bir kişiden hakkı kazanabilmesinde hukuk düzeni tarafından ilk sırada korunmamıştır. Burada Kanun, bir hakkın iyiniyetle kazanılmasından önce, ayırt etme gücü bulunmayan kişinin menfaatlerini öne alarak onu korumaktadır. Gerçekten TMK m.15'te bu yönde, "*Kanunda gösterilen ayrık durumlar saklı kalmak üzere, ayırt etme gücü bulunmayan kimsenin fiilleri hukuki sonuç doğurmaz*" şeklindeki hükme yer verilmiştir.

Malı Çalınanın Korunması: Çalınmış olan bir malın temlik halinde, gerçek malik, iyi niyetli kişiye de takipte bulunabilir. TMK 989. maddede taşınır çalınan, kaybolan ya da iradesi dışında başka herhangi bir şekilde elinden çıkan zilyetin, o şeyi elinde bulunduran herkese karşı beş yıl içinde taşınır davası açabileceği hükme bağlanmıştır. Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre bu taşınır, açık arttırmadan veya pazardan ya da benzeri eşya satanlardan iyiniyetle edinilmiş ise iyi niyetli birinci ve sonraki edinenlere karşı taşınır davası, ancak ödenen bedelin geri verilmesi koşuluyla açılabilir.

Malı Elinden Rızası Olmadan Çıkmış Kimsenin Korunması: Malvarlığı kendisinin rızası olmadan elinden çıkmış kişiyi de kanun koyucu, iyi niyetli kişiden önce korumaktadır. Malvarlığının bir kişinin rızası olmadan elinden çıkması, üç halde söz konusu olur:

a) **Malı kaybolmuş kişinin korunması:** Bir kimsenin mal varlığından kaybolmuş bir şeyi bulan iyi niyetli kişi, Kanun'da aranan bazı yükümlülükleri yerine getirmemişse bulduğu eşya üzerinde mülkiyet hakkını kazanamaz. TMK m.769 hükmüne göre, "*Kaybedilmiş bir şeyi bulan kimse, malın sahibine, sahibini bilmiyorsa kolluk kuvvetlerine, köylerde muhtara bildirmek veya araştırma yapmak ve gerektiğinde ilan etmek zorundadır. Bulunan şey önemli ölçüde değerli ise her halde kolluk kuvvetlerine veya muhtara bildirmek gerekir. Oturulan bir evde veya iş yerinde ya da kamu hizmeti görülen yerde bir şey bulan kimse, bunu o yer sahibine veya kiracıya ya da kamu hizmeti görülen yerde denetim ve gözetim ile görevli olanlara teslim etmek zorundadır.*"

b) **Malı çalınmış kişinin korunması:** Bir kimsenin malvarlığından bir şey çalınmışsa, malı çalan da ondan satım ve benzeri yollardan alan kişi de iyi niyetli olsalar bile o mal üstünde herhangi bir hak kazanamaz.

c) **Malı gaspedilen kişinin korunması:** Bir kimsenin malvarlığından bir şey gasp edilmişse, ne malı gaspeden ve ne de ondan satım ve benzeri yollardan elde eden kişi, iyi niyetli olsa bile, o mal üstünde herhangi bir hak kazanamaz. Yalnız, bulunmuş, çalınmış ve gaspedilmiş malı bir pazar veya aleni bir müzayededen almış olan iyi niyetli kişiden, ödediği bedel verilme koşuluyla, malın iadesi istenebilecektir

- İyi niyetli olma sonuçlarını, özellikle eşya hukuku, aile hukuku, miras hukuku ve borçlar hukukunda göstermektedir.

Eşya Hukukunda

Taşınırlar Üzerinde Mülkiyet Hakkının İyiniyetle Kazanılması

Taşınırlar üzerindeki mülkiyet hakkının iyiniyetle kazanılıp kazanılamayacağı, o taşınır malın sahibinin elinden rızası ile çıkıp çıkmamasına göre belirlenmektedir.

- Sahibinin elinden isteğiyle çıkan taşınırlarda,** bir eşyanın sahibi o eşyayı bir hukuki işlem (kullanım ödücü TBK m.379; saklama sözleşmesi TBK m.561) ile belli bir süreliğine bir başkasına vermiş olmaktadır. Bu tür eşyalara **birakılmış eşyalar** denilmektedir. Bir kişi bir taşınırını kiraya vermiş ya da rehin olarak bırakmışsa bu eşyalar da sahibinin elinden isteğiyle çıkmış demektir. Bir kişinin eşyasını elinde bulunduran (zilyedi olan) bir başka kişiden o eşyanın mülkiyet hakkını kazanan kişinin iyi niyetini bu Kanun hükmü korumaktadır. Bu durumda iyi niyetli olarak eşyayı (o eşyanın gerçek hak sahibi olmadığını bilmediği kişiden, bilgisizliğinde bir kusuru olmaksızın) satın alan kişinin o eşya

üzerindeki mülkiyet hakkı korunmaktadır. Sonuçta, hak sahibi olmayan bir kişiden taşınırın mülkiyetini bu şekilde iyiniyetle elde etmiş kişilere karşı, eşyayı kendi isteği ile elinden çıkarmış kişinin eşyanın iadesini talep etmesi mümkün olmayacaktır.

- **Sahibinin elinden isteği olmadan çıkan taşınırlarda** ise durum daha farklıdır. Sahibinin elinden isteği dışında çıkan mal (eşya), çalınmış, kaybedilmiş veya iradesi dışında başka herhangi bir şekilde elinden alınmış [örneğin; elinden zorla alınmış (gasp edilmiş)] malı (eşyayı) ifade eder. TMK m.989 hükmü bu durumlara işaret etmektedir.
Madde hükmüne göre, taşınırı çalınan, kaybolan ya da iradesi dışında başka herhangi bir şekilde elinden çıkan zilyet, o şeyi elinde bulunduran herkese karşı **beş yıl içinde** taşınır davası (istihkak davası) açabilecektir. Ancak bir taşınır malı beş yıl süre ile davasız ve aralıksız iyiniyetle ve malik sıfatıyla (malik olduğu inancıyla) zilyetliğinde bulunduran kişi, zamanaşımı yoluyla bu sürenin sonunda o taşınır malın maliki olur (TMK m.777/1). Bu durumda kişinin mülkiyet hakkını kazanabilmesi için, iyi niyetli olması, bu iyi niyetin (bir dava açılmadan ve hukuken bir kesinti olmadan) davasız ve aralıksız sürmesi ve beş yıllık bir sürenin geçmiş olması şartları aranacaktır.
- Zilyetliğin irade dışı kaybedilmesi halinde zilyet, bir yıl içinde malı (eşyayı) ele geçirir veya açacağı dava yoluyla onu yeniden elde ederse zamanaşımı kesilmiş olmaz (TMK m.777/2).
- TMK, sahibinin elinden isteğiyle çıkan taşınırlarda iyi niyetli kişileri koruyarak hakkı kazandırdığı halde, sahibinin isteği dışında elinden çıkan taşınırlarda iyi niyetli kişiyi değil, asıl hak sahibini korumakta ve hakkın iyi niyetli kişi tarafından kazanılmasına müsaade etmemektedir. Diğer ifade ile böyle bir durumda kanun koyucu, eşyası elinden isteği dışında çıkmış olan hak sahiplerinin menfaatini, iyi niyetli kişilerin menfaatlerinden üstün tutmaktadır.
- Kanun koyucu TMK m.989'da düzenlenen hükme bir istisna getirmiştir. O da 990. maddedeki hükümdür. Bu düzenleme uyarınca *"Zilyet, iradesi dışında elinden çıkmış olsa bile, para ve hamiline yazılı senetleri iyiniyetle edinmiş olan kimseye karşı taşınır davası açamaz."* Sahibinin elinden isteği dışında çıkan şey para ya da hamiline yazılı senet (örneğin; çek, pay senedi) ise (bu durumu bilmeyen) iyi niyetli kişilerin para ya da bu tür senetleri edinmeleri mümkün olabilecektir.

Aile Hukukunda

Aile hukukunda da iyi niyetin sonuçlarına rastlanmaktadır. Örneğin, evliyken yeniden evlenen bir kimsenin önceki evliliği mutlak butlan kararı verilmeden önce sona erer ve ikinci evlenmede diğer eş iyi niyetli ise (yani evlendiği kişinin halen evli olduğunu bilmiyorsa) artık ikinci evliliğin butlanına karar verilemez.

Borçlar Hukukunda

Borçlar hukukunda iyi niyetin sonuçları açısından "alacağın devri (alacağın temliki)" örnek verilebilir. Alacağın devri, bir alacağın alacaklı tarafından yazılı şekilde bir başkasına devredilmesini ifade eder. Bu devrin gerçekleşebilmesi için borçlunun izninin alınmasına ihtiyaç yoktur. Borçluya, alacağın devredilmiş olduğu haber verilirse borcunu artık yeni alacaklıya ödemesi gerekir. Ancak borcun devredildiği kendisine bildirilmemişse, eski alacaklısına iyiniyetle borcunu ödemekle borcundan kurtulmuş olur. Bu yönde TBK m.186 hükmü şu şekildedir: Böyle bir durumda alacağın başkasına devredilmiş olduğu bilgisi kendisine verilmemiş olan borçlu bilgisizliği nedeniyle iyi niyetlidir ve Kanun da onu korumaktadır. Borçlu iyi niyetli olarak borcunu eski alacaklısına ödemiş ise yeni alacaklının borcun kendisine ödenmesini ondan istemesi mümkün olmayacaktır.

HAKKIN KAYBEDİLMESİ

- Bir hakkın hak sahibinin elinden çıkması, o hakkın hak sahibinden ayrılması hakkın kaybedilmesi demektir. Hakların kaybedilmesi iki grupta toplanabilir. Biri hakkın *nisbi kaybı* iken diğeri hakkın *mutlak kaybı*dır.
- Bir hak sahibi, sahip olduğu bir hakkı bir başka kişiye devretmekle sahip olduğu hakkı kaybetmiş olur. Bu hakkın **nisbi kaybını** teşkil eder. Hakların devren kazanılmasına yol açan bir *hukuki işlem* (örneğin; satış sözleşmesinde satış ile; bağışlama sözleşmesinde bağışlama ile) veya *hukuki olay* (örneğin; bir kişinin ölümü ile mirasın mirasçılara geçmesi), eski sahibi bakımından hakkın kaybedilmesi sonucunu doğururlar.
- Bir hakkın kaybı sonucunda hak tamamen ortadan kalkıyorsa hakkın **mutlak kaybı** söz konusu olur. Hakkın mutlak kaybı da bir hukuki olay, hukuki fiil ya da hukuki işlem sonucu gerçekleşebilir. Bir *hukuki olay* olan *ölümün* gerçekleşmesiyle hak sahibinin kişilik hakları, bu tür haklar mirasçılara intikal edemeyeceğinden tamamen ortadan kalkar. Aynı şekilde hak sahibinin ölümüyle (varsa) sahip olduğu velayet hakkı da son bulur.
- Hak konusu şeyin **telef olması** da o şey üzerindeki hakkı sona erdirir (örneğin; bir kişinin kedisinin ölmesi; arabasının yanarak kullanılamayacak hale gelmesi; teknesinin açık denizde batması).
- **Kazandırıcı zamanaşımı** ile yeni bir kişi hak kazandığında, önceki hak sahibinin hakkı ortadan kalkar. Bu kaybın sebebi, belli bir sürenin geçmesinden yararlanılarak yeni bir hakkın kazanılmış olmasıdır.

- **Hak düşürücü süre** de belli bir süre içinde kullanılması gereken bir hakkın kullanılmaması nedeniyle hakkın sona ermesine neden olur (örneğin; TMK m.606 hükmüne göre mirasçılar miras bırakanın ölümünü öğrendikleri tarihten itibaren üç ay içinde mirası reddetme hakkına sahiptirler. Bu süre içinde mirası reddetme hakkını kullanmamış mirasçı mirası kayıtsız şartsız kazanmış olur.
- Bir **hukuki fiil** de hakların mutlak olarak kaybedilmesine yol açabilir.
- Bir kişinin bir taşınırını **terk** etmesi de (örneğin; sahip olduğu bir eşyasını çöpe atması) hakkı sona erdirir. Bu şekilde terkedilmiş bir eşya sahipsiz eşya haline gelir.
- TMK m.578 “*mirastan yoksunluk*” başlığı altında mirasçılık hakkının kaybedileceği halleri saymıştır. Bunlardan birisi de mirasçılardan birinin miras bırakanı öldürmesi halidir. Miras bırakanı öldürmüş bir mirasçı bu hükme göre mirasçılık hakkını kaybetmiş olur. Türk Medeni Kanunu’nda zina bir boşanma sebebi olarak düzenlenmiş bulunmaktadır. Ancak dava hakkı olan eş, diğerini affeder ve süresi içinde dava açmazsa bu hakkını kaybetmiş olur .
- Bir **hukuki işlem** de hakkın mutlak kaybına neden olabilir.
- **Feragat** halinde bir hukuki işlemle hak sona erebilir (örneğin; mirastan feragat sözleşmesiyle mirastan feragat eden, mirasçılık sıfatını, dolayısıyla miras hakkını kaybeder.
- **Kamulaştırma** da taşınmaz mülkiyetinin bir hukuki işlemle mutlak kaybına yol açmaktadır.

HAKLARIN KULLANILMASI

Hakkın Kullanılması ve Sınırları

- Hak, kişinin hukuk düzenince korunan menfaatleri olduğuna göre bu korunan menfaatler çerçevesinde kendisine tanınan yetkilerinden faydalanmak üzere kişinin harekete geçmesi hakkın kullanmasını ifade eder.
- Bu şekilde kişilerin haklarını kullanırken ve borçlarını ifa ederken hangi kurallara göre hareket edeceklerini gösteren, başka deyişle hakların kapsamını ve içeriğini düzenleyen kurallar “**davranış kuralları**” olarak nitelendirilir. Türk Medeni Kanunu “Hukuki ilişkilerin kapsamı” kenar başlığını taşıyan 2. maddesinde genel bir düzenleme ile davranış kurallarına (objektif iyiniyet kurallarına) yer vermektedir.
- Türk Medeni Kanunu’nun 2. maddedeki “Herkes haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken **dürüstlük kurallarına uymak zorundadır**” hükmü ile Kanun, kişinin haklarını kanunla kendisine tanınan sınırlar içinde dilediği gibi kullanabileceğini öngören yaklaşımın (**bireyci görüş**) ötesine geçerek, konulan kuralların bireysel yararlar kadar toplumsal yararları da gerçekleştirmek amacının bulunması gerektiğinden hareketle, hakkın sahibi tarafından ancak bu amaca uygun ölçülerde kullanıldığında hukuk düzenince korunabileceği esasını (**toplumsal görüş**) benimsemiştir. Bu yönde örnek olarak, mülkiyet hakkının kullanılmasının toplum yararına aykırı olamayacağını düzenleyen Anayasa’nın 35.maddesi hükmü gösterilebilir.

Hakkın Kullanılmasında Dürüst Davranma (Dürüstlük Kuralları)

- Türk Medeni Kanunu’nun 2. maddesinde bahsi geçen dürüstlük kuralları hukuki ilişkilerin içeriğini düzenlemektedir. **Bu kurallar belirli bir makam tarafından konulmuş yazılı kurallar değildir.** Bu yazılı olmayan kurallar kişiler dışında oluşmuş ve onlara zorla kabul ettirilmiş kurallardır. **Dürüstlük kurallarını hakim önüne gelen uyuşmazlıkta tarafların bir talebi olmasa da kendiliğinden uygulamakla yükümlüdür.**
- **Dürüstlük kuralları (objektif iyiniyet kuralları)**, dürüst, normal, orta zekalı, makul kişilerin, toplum içinde karşılıklı güvene, ahlaka ve dürüstlüğe dayalı davranışları sonucunda ortaya çıkan ve toplumun ihtiyaçlarıyla iş hayatının gereklerine uygun olduğu ölçüde herkesçe benimsenen yazılı olmayan kuralların tümünü ifade etmektedir.
- Bir hak sahibi hakkını kullanırken, bir borçlu borcunu ifa ederken bu esaslara uygun hareket etmiş mi etmemiş mi ona bakılacak ve dürüstlük kurallarına uygun davranıp davranmadığı belirlenecektir.
- Her hukuki olayda kişilerin haklarını kullanırken veya borçlarını yerine getirirken dürüst davranıp davranmadıklarını hakim takdir edecektir.
- Bir hakkın kullanılması, sözleşmeye dayalı olabilir. Sözleşmenin tarafları, sözleşmeden doğan ilişkide birbirlerine verdikleri söz ve taahhütleri yerine getirmekle yükümlüdürler. Bu sayede tarafların verdikleri söz ve taahhütlere bağlı kalacakları (**ahde vefa**) kanaati taraflar arasında uyanır ve bir güven ilişkisi tesis edilmiş olur. Sözleşme yapıldıktan sonra, sözleşmeye ilişkin hal ve şartlarda önemli değişiklikler ortaya çıksa ve bu nedenle de borçlunun ifa edeceği edim daha da ağırlaşsa bile ahde vefa ilkesi gereği sözleşmenin aynen ifa edilmesi gerekir. Ancak bu durum mutlak değildir. Bazen ahde vefa ilkesinin uygulanması dürüstlük kurallarına aykırı sonuçlar ortaya çıkarabilir. Özellikle sözleşme yapılırken önceden öngörülemediği için sözleşmede hükme bağlanmamış olan olağanüstü bir halin sonradan ortaya çıkması halinde sözleşmenin aynı şartlarla yerine getirilmesi borçlunun ciddi şekilde zarar görmesine hatta mahfına yol açacağından, sözleşmedeki mevcut hükümlere göre ifanın istenmesi dürüstlük kurallarına uygun olmaz. Böyle bir durumda hakim borçlunun talebi üzerine sözleşmeyi yeni durum ve şartlara uygun olarak değiştirmeli, sözleşmeden dönülmesine imkân tanımalı ya da dürüstlük

kurallarının gerektirdiği hallerde ileriye etkili sonuçlar doğuracak şekilde sözleşmenin feshine karar vermelidir. Sözleşmenin bu yeni duruma uyarlanması haline **Emprevizyon teorisi (öngöremezlik teorisi)** denilmektedir.

- Bir hukuki işlem yapılırken tarafların, kapsamını belirledikleri esaslı noktalar dışında kalan ikinci derecedeki (tali) noktalar hakkında da hakim işin niteliğine göre, bu **ikinci derecedeki noktaları belirlerken dürüstlük kurallarını göz önünde bulunduracak** ve hayatın normal akışına göre dürüst, makul, hukuka saygılı, orta zekâlı bir kişinin ne gibi hususları ikinci derece koşullar olarak belirleyeceğini dikkate alarak taraflar arasındaki hukuki işlemin tali noktalarını tespit edecektir.
- **Taraflar bir sözleşme yapılmadan önceki aşamada da dürüstlük kurallarına uymalıdır.** Bu aşamada taraflar özellikle sözleşmenin yapılmasına etkili olacak hususlar hakkında birbirlerini bilgilendirmelidir.
- Bir emredici hukuk kuralının hukuka aykırı bir fiil için öngördüğü yaptırımdan korunmak amacıyla kanunda yer alan bir başka kuraldan yararlanarak yasaklanmış sonucu elde etmek demek olan **kanuna karşı hilede** de esasen bir hukuk kuralı, dürüstlük kurallarına aykırı kullanılmaktadır. Kanun koyucu, kişilere tanıdığı hakların belirli sınırlar çerçevesinde kullanılmasını öngörmektedir.

Hakkın Kötüye Kullanılması

- Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz" şeklindeki düzenleme, hakkın kötüye kullanılmasına işaret eder. Bir hak, sahibi tarafından iyi kullanıldığı takdirde hukuk düzenince korunmaya layıktır, aksi takdirde hukuk düzeninin korumasından yararlanamaz.
- Hakkın kötüye kullanılmasını yasaklayan hukuk kuralı emredici nitelikte olup, davada ileri sürülen olgular göz önünde bulundurularak hakim tarafından doğrudan dikkate alınacaktır.
- Hakkın kötüye kullanılmasından bahsedebilmek için, bazı koşulların gerçekleşmiş olması gerekir. Bu koşullar şunlardır:
 - 1- Hukuk düzeni (kanun) tarafından tanınmış bir hakkın varlığı,
 - 2- Bu hakkın (haklı bir menfaatin yokluğu, hakkın sosyal veya ekonomik amacından sapıtırılması gibi) açıkça dürüstlük kuralına aykırı olarak kullanılması,
 - 3- Hakkın dürüstlük kuralına aykırı kullanılmasından başkalarının zarar görmüş veya zarar görme tehlikesiyle karşılaşmış olmaları.
- Bir hakkın kullanılmasının başkalarının menfaatlerini zarara uğratmış olsa bile her zaman hakkın kötüye kullanılması teşkil etmeyebileceğini de unutmamak gerekir. Örneğin bir kişinin maliki olduğu bir arsa üzerine gerekli yapı iznini alarak inşaat yapması ve bunun sonucunda evimizin önündeki manzaranın kapanması bu şekilde değerlendirilmelidir.

HAKKIN KORUNMASI

Talep Hakkı ve Hakkın Devlet Eliyle Korunması

- Bir kişinin sahip olduğu talep hakkı, bir kişinin hakkını elde etmek veya hakkına saygı gösterilmesini sağlamak amacıyla sözlü ya da yazılı olarak karşı tarafa yöneltiltiği isteme yetkisidir. Diğer bir ifade ile talep hakkı, hukuki ilişkinin içeriğini oluşturan edimin yerine getirilmesini, yükümlü olan kişiden istemek yetkisidir.
- **Talep hakkı, asıl hakka bağlı bir yetkidir.** Mutlak haklarda talep hakkı, mutlak hakkın üçüncü kişi tarafından ihlâl edilmesi ile ortaya çıkar. Nisbi haklardan alacak hakkında talep hakkı; hak sahibinin karşı tarafa hukuki ilişkinin konusuna uygun olarak, bir şeyi vermesi, yapması veya yapmaması için doğrudan doğruya başvurmasını ifade etmektedir. Hak sahibi, hakkını elde etmek için öncelikle talep hakkını kullanma yoluna gidecektir. Bu yolla hakkını elde etme imkânı bulamadığı takdirde dava açma hakkını kullanmak zorunda kalacaktır. Görüldüğü üzere dava açma hakkı talep hakkının doğrudan sonuç vermemesi halinde mahkemeler (devletin yargı organları) önünde kullanılması anlamına gelmektedir.
- Dava hakkı, talep hakkını Devletin tarafsız ve bağımsız yargı organları (mahkemeler) önünde ileri sürme ve onlar aracılığı ile yerine getirilmesini isteme yetkisini ifade eder. Bir kişinin, hakkının korunması ya da elde edilmesi, bir uyuşmazlığın halli veya önlenmesi yahut bir kişiye karşı hukuki bir etkinin sağlanması için mahkeme yoluyla Devletin harekete geçmesinin istenmesine dava denir. Bir davada davayı açan davacı, aleyhine dava açılan ise davalıdır.
- **Bir mahkemenin önüne gelen davada, davacı ve davalı bulunuyorsa mahkemeler önündeki bu tür yargılama çekişmeli yargı (nizalı kaza); davada sadece davacı bulunuyor (davalı yoksa), mahkemenin yargılama faaliyeti çekişmesiz yargı (nizasız kaza) niteliği taşır.** Bir kişinin borcunu zamanında ödemeyen borçlusuna karşı açtığı alacak davası çekişmeli yargı örneği iken, bir kişinin mirasçısı olduğu bir kişinin ölümü üzerine mahkemeye başvurup veraset ilamı talep etmesi çekişmesiz yargı örneği teşkil eder.
- **Eda davası** ile mahkemeden, davalının, bir şeyi vermeye veya yapmaya yahut yapmamaya mahkûm edilmesi talep edilmektedir. Eda davası, davanın dayandığı hakka göre göre çeşitli isimler almaktadır (örneğin; bir zararın giderilmesi talep edilirse tazminat davası, davalının bir borcunu yerine getirmesi

talep edilirse ifa davası, mülkiyet hakkına bağlı olarak bir malın iadesi talep edilirse istihkak davası söz konusu olur).

- **Tespit davası** ile mahkemeden, bir hakkın veya hukuki ilişkinin varlığının ya da yokluğunun yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesi talep edilmektedir. Tespit davası açanın, kanunlarda belirtilen istisnai durumlar dışında, bu davayı açmakta hukuken korunmaya değer güncel bir yararı bulunması gereğini de Kanun aramaktadır. Maddi olaylar, tek başlarına tespit davasının konusunu oluşturamayacaktır (HMK m.106). Bir hakkın ya da hukuki ilişkinin varlığının tespiti isteniyorsa müspet tespit davası, yokluğunun tespiti talep ediliyorsa menfi tespit davası söz konusu olur.
- **İnşai dava (yenilik doğuran dava)** ile mahkemeden, yeni bir hukuki durum yaratılması veya mevcut bir hukuki durumun içeriğinin değiştirilmesi yahut onun ortadan kaldırılması talep edilebilmektedir. Bir inşai hakkın (yenilik doğurucu hakkın), dava yoluyla kullanılmasının zorunlu olduğu hâllerde, inşai dava açılacaktır. Kanunlarda aksi belirtilmedikçe, mahkemenin vereceği inşai hükümler, geçmişe etkili olmayacaktır (HMK m.108).
- **HMK'da yer verilen yeni bir dava çeşidi de belirsiz alacak davasıdır.** HMK m. 107 hükmüne göre, davanın açıldığı tarihte alacağın miktarını yahut değerini tam ve kesin olarak belirleyebilmesinin kendisinden beklenemeyeceği veya bunun imkânsız olduğu hâllerde, alacaklı, hukuki ilişkiyi ve asgari bir miktar ya da değeri belirtmek suretiyle belirsiz alacak davası açabilecek; hatta, karşı tarafın verdiği bilgi veya tahkikat sonucu alacağın miktarı veya değerinin tam ve kesin olarak belirlenebilmesinin mümkün olduğu anda davacı, iddianın genişletilmesi yasağına tabi olmaksızın davanın başında belirtmiş olduğu talebini artırabilecektir.
- **HMK'da yer verilen bir diğer yeni dava çeşidi de topluluk davasıdır.** HMK m.113 hükmüne göre, dernekler ve diğer tüzel kişiler, statüleri çerçevesinde, üyelerinin veya mensuplarının yahut temsil ettikleri kesimin menfaatlerini korumak için, kendi adlarına, ilgililerin haklarının tespiti veya hukuka aykırı durumun giderilmesi yahut ilgililerin gelecekteki haklarının ihlâl edilmesinin önüne geçilmesi için dava açabileceklerdir.
- Bir davada davalı davayı **kabul** ederse kural olarak dava sona erer. **İkrarda** da bir taraf, diğer tarafça ileri sürülen veya aleyhine hukuki sonuç doğuracak nitelikteki bir maddi vakıanın (olgunun) doğruluğunu bildirmektedir.
- Davalıda, hak sahibinin taleplerini reddetmesini haklı gösterecek sebepler de bulunabilir. Bu gibi durumlarda davaya karşı davalının çeşitli savunma imkânları elinde var demektir. Davalı savunması ile iddia edilen olgulara karşılık vermekte, onları cevaplandırmaktadır.
- **Savunma, kural olarak üç şekilde yapılır: İnkâr Ederek Savunmada,** davacının dayandığı olguların, olayların mevcut olmadığı iddia edilir. **İtiraz Edilerek Savunmada,** davacının ileri sürdüğü olaylara, olgulara karşı, davalı da karşı olaylar, olgular belirterek, hakkın mevcut olmadığını iddia etmektedir. Burada inkârdan farklı olarak, davalı, davacının ileri sürdüğü olayları, olguları esas itibarıyla kabul etmekle birlikte; bunlara karşı, kendisi de bu olay ve olguları hükümsüz kılacak bazı olaylar, olgular ileri sürmektedir. Davalı **def'i ileri sürerek** de savunma yapabilir. Def'i davacının ileri sürdüğü olay ve dava konusunun davalı tarafından kabul edilmekle birlikte, davalının edimini yerine getirmekten çekinmesini haklı gösterecek karşı sebeplerin ileri sürülmesini ifade eder [örneğin; zamanaşımı süresinin geçmesi halinde zamanaşımı def'inde bulunulması; iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde önce karşı tarafın borcunu ödemesinin ileri sürüldüğü ödemelik def'i ileri sürülmesi (dermeyanı)].
- Savunmada davalının ileri sürebileceği **itirazla def'i arasında iki fark mevcuttur.** İlki, itirazdan farklı olarak def'ide hak mevcut olmakla birlikte bazı haklı sebepler dolayısıyla hak artık dava yoluyla hiç veya geçici olarak elde edilemez hale gelmektedir (alacağın zamanaşımına uğramasında olduğu gibi). İkincisi; usul hukukuna göre itiraz söz konusu olduğunda hakimin itirazı re'sen dikkate alması gerekirken, def'i hakim tarafından re'sen dikkate alınamaması, davalının def'inin varlığını ileri sürmesi gerekliliğidir.
- Borçlunun borçlarını yerine getirmemesi halinde, alacaklının talebi ile borçlunun borcunu yerine getirmesi (haciz ya da iflas yoluyla) zorla, Devletin adalet örgütü içinde yer alan resmî makamlarca (icra daireleri, iflas daireleri, icra mahkemeleri) sağlanır. Buna cebri icra denilmektedir.

Hakkın Bizzat Sahibi Eliyle (Kişinin Kendisi Tarafından) Korunması

- Kanun çok istisnai durumlarda, kişinin hakkını bizzat kendisinin korumasına izin vermektedir. Bu istisnai haller arasında haklı savunma (meşru savunma / meşru müdafaa), zaruret (ıztırar) hali ve kuvvet kullanma (ihkakı hak) sayılabilir.
- **Haklı savunma (meşru savunma / meşru müdafaa)** Meşru müdafaa olarak da yerleşmiş olan haklı savunmada, bir kişinin hayatına, özgürlüğüne, beden tamlığına, haysiyetine veya malına yönelik bir saldırıda, o kişiye belirli şartlar altında kuvvet kullanarak bu saldırıyı uzaklaştırma imkânı verilmektedir. TBK m. 64 birinci fıkrasında, "Haklı savunmada bulunan, saldıranın şahsına veya malına verdiği zarardan sorumlu tutulamaz" demektir.
- Kişi haklı savunmada, kendi kişiliğine veya malına yahut bir başka kişinin kişiliğine ya da malına karşı yapılan hukuka aykırı ve halen devam eden bir saldırıyı defetmek için ölçülü ve uygun bir savunmada

bulunursa, verdiği zarardan dolayı tazmin yükümlülüğü doğmayacağı gibi bu şekilde işlenen fiilden dolayı kendisine ceza da verilmez.

- Zaruret (ıztırar) halinde, bir kişi kendisini veya başkasını açık ya da yakın bir zarar tehlikesinden korumak için diğer bir kişinin mallarına zarar vermektedir. Böyle bir durumda hakim, ortaya çıkan zararı tazmin yükümlülüğünü hakkaniyete göre belirleyecektir. Evinde çıkan yangından kaçmak için balkondan yan daireye geçip komşusunun kapı ve penceresini kırmak zorunda kalan kişinin durumu bir zaruret halidir. Zaruret halinde bu kişi verdiği zararı hakkaniyete uygun olarak ödemekle yükümlü olacaktır.
- **Kuvvet (güç) kullanma (ihkakı hak)**, bir kişinin hakkını bizzat kuvvet kullanarak koruması TBK 64. maddenin üçüncü fıkrasında öngörülen şartların varlığı halinde hukuka aykırı sayılmamaktadır. TBK m.64/3 hükmüne göre, “Hakkını kendi gücüyle koruma durumunda kalan kişi, durum ve koşullara göre o sırada kolluk gücünün yardımını zamanında sağlayamayacak ise ve hakkının kayba uğramasını ya da kullanılmasının önemli ölçüde zorlaşmasını önleyecek başka bir yol da yoksa, verdiği zarardan sorumlu tutulamaz”.

Hakkın Korunmasında İspat Yükü

- İspat, bir olayın veya olgunun varlığı veya yokluğu hakkında hakimin kanaat sahibi olmasına yönelik bir ikna faaliyetidir. Bir davada davacı, bir hakkın varlığını, davalı da böyle bir hakkın yokluğunu ileri sürmektedir. Dava, iddia ve savunma olmak üzere iki kısımdan meydana gelmektedir. Davacı talebini çeşitli iddialara dayandırır. Davalı da bu iddialara karşı kendisini savunur. Bunu yaparken davalı da savunmasını çeşitli iddialara dayandırmaktadır. İddia ve savunmalardan oluşan davayı bir sonuca bağlamak zorunda bulunan hakim, ya davayı kabul etmek suretiyle davacının haklılığına veya davayı reddetmek suretiyle davalının haklı olduğuna karar verecektir. Bunun için hakimin, öncelikle birbirine karşıt iddialardan hangisinin doğru ve gerçeğe uygun olduğu konusunda bir kanaat sahibi olması gerekir. Bu ise, hakime sunulan delillerle (kanıt / beyyine) sağlanır.
- TMK m.6’da düzenlenmiş olan bu ilkeye göre, **“Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, taraflardan her biri, hakkını dayandığı olguların varlığını ispatla yükümlüdür.”** Demek ki, bir davada davacı iddiasını dayandığı olguların varlığını, davalı da savunmasını dayandığı olguların varlığını ispat etmekle yükümlüdür.
- TMK’nın 6. maddesinde hükme bağlanmış olan “taraflardan her birini”, “hakkını dayandığı olguların varlığını” ispatla yükümlü tutan ilkenin bazı istisnaları bulunmaktadır. Esasen TMK m.6, “kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça” kuralıyla bu istisnaların var olabileceklerini ortaya koymuştur. Böyle bir durumda, istisnalar lehine olan kimse, ispat yükünden kurtulmuş olacaktır. Bu sebeple, ispat yükü istisnai hallede ters çevrilmekte ve iddia edenin değil, karşı tarafın bu iddianın aksini ispat etmesi söz konusu olmaktadır. Bu istisnalar arasında aşağıda yer verilen hususlar dikkat çekicidir.
- **İspat yükünün kanun hükmü ile yer değiştirmesi:** Bazı hallerde ispat yükü, bir kanun hükmü ile değiştirilmiş olabilir. Haksız fiillerde, bazı koşulların yanı sıra, haksız fiilde bulunan kimsenin kusurunun da ispat edilmesi zorunlu olduğu halde, sözleşmelerde, edimin ifa edilmemesinde borçlu, kusursuz olduğunu ispat ile yükümlü tutulmuştur. Anonim şirketlerde yönetim kurulu üyeleri de kusursuz olduklarını ispatlamadıkça, hem şirkete hem pay sahiplerine hem de şirket alacaklılarına karşı verdikleri zararlardan sorumlu tutulmaktadırlar.
- **Karineler:** Karine, kanun tarafından mevcut ve belli olarak kabul edilen bir olaydan, bir olgudan, bilinmeyen bir olayın, bir olgunun varlığı hakkında sonuç çıkarılmasını ifade eder. Lehine karine olan kişi de ispat yükünden kurtulmakta, sadece karineyi ileri sürmesi yeterli sayılmaktadır. TMK’nın 3. maddesinde düzenlenmiş olan, “... asıl olan iyiniyetin varlığıdır” şeklindeki iyiniyet (sübjektif iyiniyet) karinesi, TMK’nın örnek olarak gösterilebilir.
- **İkrar:** Taraflardan birinin iddiasının gerçek olduğunun karşı tarafça kabul edilmesi demek olan ikrar halinde de diğer tarafın ispat yükümlülüğü ortadan kalkar. Ancak TMK’nın boşanmada yargılama usulüne ilişkin 184. maddesinin 3. bendinde yer alan “tarafların bu konudaki her türlü ikrarları hâkimi bağlamaz” şeklindeki hüküm ikrarın istisnasını teşkil eder.

ÜNİTE SORULARI**1. “Bir kısım tek taraflı hukuki işlemler belli bir muhataba yöneltilmektedir.”**

Yukarıdaki ifadeye göre aşağıdakilerden hangisi bu tür bir hukuki işlem değildir?

- Evlilik dışı doğan çocuğun tanınması
- Bir sözleşmeden dönülmesi
- Bir vekilin azledilmesi
- Önalım hakkının kullanılması
- Gerialım hakkının kullanılması

2. Hakkın kazanılmasına (doğumuna) yol açan olgular ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- Hakkın kazanılmasına (doğumuna) yol açan olgular; “hukuki olay”, “hukuki fiil” ve “hukuki işlemler” olmak üzere üç tanedir.
- Geniş anlamda hukuki olay, kanun koyucunun kişi iradesi sonucu olup olmadığına bakmaksızın hüküm ve sonuç bağladığı olaylardır.
- Hukuki fiil, hukukun kendisine hukuki sonuç bağladığı insan iradesini (insan davranışlarını) ifade eder.
- Hukukun, kişinin davranışına onun iradesine uygun sonucu bağlaması halinde hukuki işlem ortaya çıkar.
- Her hukuki işlemde, irade açıklaması ve duygu açıklaması olmak üzere iki unsur bulunur.

3. Aşağıdakilerden hangisi, hakların aslen kazanılması yollarından değildir?

- Başkasına ait bir eşyayı zamanaşımı ile kazanma
- Sahipsiz bir taşınmaz üzerinde aslen mülkiyet hakkının kazanılmasını sağlayan “işgal”
- Sahipli taşınırılar üzerinde bu yolla mülkiyet hakkının kazanılmasına imkan veren “ihraz”
- Başkasına ait bir şeyi işleme
- Malların karışması ya da birleşmesi

4. TMK m.3’te yer alan “Kanunun iyi niyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyi niyetin varlığıdır...” şeklindeki hüküm, hakların doğumuna, hüküm ve sonuçlarına uygulanacak ana ilke olan iyiniyet kuralını düzenlemektedir.

Yukarıdaki paragraf doğrultusunda aşağıdaki ifadelerden hangisi söylenemez?

- TMK m.3, özel hüküm niteliğindedir.
- Esasen iyiniyet kavramı, bir olayı bilmek veya bilmemek şeklindeki sübjektif bir esasa dayanır.
- TMK m.3, kişilerin bir hakkı kazanırken dürüst ve namuslu bir şekilde hareket etmeleri gerektiğini hatırlatmaktadır.
- TMK. m.3’de iyiniyet, bir karine niteliği kazanmıştır.
- MK m.3’de, herkesin iyi niyetli olduğu kanun tarafından farz ve kabul edilmiştir.

5. Bir taşınır malı kaç yıl süre ile davasız ve aralıksız iyiniyetle ve malik sıfatıyla zilyetliğinde bulunduran kişi, zamanaşımı yoluyla bu sürenin sonunda o taşınır malın maliki olur?

- 1 yıl
- 2 yıl
- 3 yıl
- 5 yıl
- 10 yıl

6. Aşağıdakilerden hangisi, hakkın mutlak kaybının söz konusu olduğu hallerden değildir?

- Satış sözleşmesinde satıcının malı satması
- Bir kimsenin gazetesini çöpe atması
- Bir kimsenin evinin yanarak kül olması
- Bir kimsenin arazisinin kamulaştırılması
- Miras bırakanı öldüren mirasçının mirasçılık hakkını kaybetmesi

7. Dürüstlük kuralları ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi doğru değildir?

- a. Türk Medeni Kanununun 2. maddesinde bahsi geçen dürüstlük kuralları hukuki ilişkilerin içeriğini düzenlemektedir.
- b. Dürüstlük kuralları, belirli bir makam tarafından konulmuş yazılı kurallardır.
- c. Dürüstlük kuralları, kişiler dışında oluşmuş ve onlara zorla kabul ettirilmiş kurallardır.
- d. Dürüstlük kurallarını hakim önüne gelen uyuşmazlıkta tarafların bir talebi olmasa da kendiliğinden uygulamakla yükümlüdür.
- e. Dürüstlük kuralları, normal, orta zekalı, makul, dürüst kişilerin, toplum içinde karşılıklı güvene, ahlaka ve dürüstlüğüye dayalı davranışları sonucunda ortaya çıkan ve toplumun ihtiyaçlarıyla iş hayatının gereklerine uygun olduğu ölçüde herkesçe benimsenen kurallardır.

8. Bir kişinin kendisine veya malına yönelik bir saldırı söz konusu olduğunda belirli şartlar altında kuvvet kullanarak bu saldırıyı uzaklaştırma hakkına sahip olması ne denir?

- a. İztırar
- b. İhkakı hak
- c. Cebri icra
- d. Meşru müdafaa
- e. Def'i

9. Hakkın korunması için açılacak davalarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a. Eda davası ile mahkemeden, davalının, bir şeyi vermeye veya yapmaya yahut yapmamaya mahkûm edilmesi talep edilmektedir.
- b. Tespit davası ile mahkemeden, bir hakkın veya hukuki ilişkinin varlığının ya da yokluğunun yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesi talep edilmektedir.
- c. Eda davası ile mülkiyet hakkına bağlı olarak bir malın iadesi talep edilirse ifa davası söz konusu olur.
- d. İnşai dava ile mahkemeden, yeni bir hukuki durum yaratılması veya mevcut bir hukuki durumun içeriğinin değiştirilmesi yahut onun ortadan kaldırılması talep edilebilmektedir.
- e. Tespit davası açanın, kanunlarda belirtilen istisnai durumlar dışında, bu davayı açmakta hukuken korunmaya değer güncel bir yararı bulunması gereğini de Kanun aramaktadır.

10. Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesinin ikinci fıkrasında, "Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz" şeklindeki düzenleme yer alır. Yukarıdaki ifade doğrultusunda, "hakkın kötüye kullanılması" ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a. Hakkın kötüye kullanılmasından bahsedebilmek için, hukuk düzeni tarafından tanınmış bir hakkın varlığı gerekir.
- b. Hakkın açıkça dürüstlük kuralına aykırı olarak kullanılması gerekir.
- c. Hakkın dürüstlük kuralına aykırı kullanılmasından başkalarının zarar görmüş ya da zarar görme tehlikesiyle karşılaşmış olmaları gerekir.
- d. Bir hakkın kullanılmasının başkalarının menfaatlerini zarara uğratmış olması her zaman hakkın kötüye kullanılması teşkil eder.
- e. Sırf başkasına zarar vermek amacıyla hareket edilmesi ve yaratılmış olan güvene aykırı hareket edilmesi, hakkın kötüye kullanılmasına ilişkin olay örnekleridir.

6. ÜNİTE SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangisi geniş anlamda bir hukuki olaydır?

- A) Kişiliğin, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlaması.
- B) Bir kimsenin satım sözleşmesi yapması.
- C) Bir kişinin bir başka kişiyi yaralaması
- D) Muaccel bir borcun borçlusunun alacaklının ihtarıyla temerrüde düşmesi
- E) Bir kişinin bir başka kişiyi vekil tayin etmesi

Cevap A. **Hukuk düzeninin kendilerine hukuki sonuçlar bağladığı olaylardır.** Hukuki olaylar iki grupta toplanır. Bunlar, *geniş anlamda hukuki olay* ve *dar anlamda hukuki olaydır*.

Geniş anlamda hukuki olay, kanun koyucunun kişi iradesi sonucu olup olmadığına bakmaksızın hüküm ve sonuç bağladığı olayları ifade eder (örneğin; kişiliğin, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlaması ve ölümle sona ermesi; mirasın, miras bırakanın ölümüyle açılması).

Dar anlamda hukuki olay ise kişi iradesi sonucu olan ve hukuk düzeni tarafından kendisine hukuki sonuç bağlanan olaylardır ki, bunlara **hukuki fiil** denir.

A seçeneği dışındaki tüm olaylar insan iradesinin ürünüdür. Kişiliğin başlaması ise, doğrudan kanundan kaynaklanır.

2. Hukuki işlemler irade açıklamasında bulunan tarafın sayısına göre iki veya çok taraflı hukuki işlemler olabilir.

Aşağıdakilerden hangisi çok taraflı hukuki bir işlemdir?

- A) Satım sözleşmeleri
- B) Kira sözleşmeleri
- C) Ödünç sözleşmeleri
- D) Kararlar
- E) Bağışlama sözleşmeleri

Cevap D.

3. Aşağıdakilerden hangisinde hukuki işlemin sonuç doğurabilmesi için, irade açıklamasının karşı tarafa yöneltilmiş olması gerekmez?

- A) Vasiyetname yapılmasında
- B) Satım sözleşmesi yapılmasında
- C) Kira sözleşmesi yapılmasında
- D) Bağışlama sözleşmesi yapılmasında
- E) Ödünç sözleşmesi yapılmasında

Cevap A. İrade açıklamaları, **karşı tarafa ulaşması gereken irade açıklamaları ve karşı tarafa ulaşması gerekli olmayan irade açıklamaları olarak ikiye ayrılırlar.** İlkinde, irade açıklamasının hukuki sonuç doğurabilmesi için mutlaka karşı tarafa yöneltilmiş olması gerekirken (örneğin, sözleşmelerde); diğerinde ise hukuki sonucun doğması için irade açıklamasının karşı tarafa yöneltilmesi gerekli değildir. Bu tür irade açıklamalarının üçüncü kişiler tarafından tanınabilecek şekilde yapılmış olması yeterli olacaktır (örneğin, vasiyetname yapılmasında).

4. “Hukuki işlem benzeri fiillerde irade açıklaması sadece pratik sonuca yönelik olup, hukuki sonuç bu irade açıklamasından bağımsız olarak meydana gelir.”

Yukarıdaki ifadeye göre aşağıdakilerden hangisi bu türden bir işlemdir?

- A) Şirket sözleşmesi
- B) İhtar
- C) Bağışlama sözleşmesi
- D) Vasiyetname
- E) Ödünç sözleşmesi

Cevap B. Hukuki işlem benzeri fiillerde irade açıklaması sadece sonuca yöneliktir, hukuki sonuç bu irade açıklamasından bağımsız olarak meydana gelmektedir. Muaccel (vadesi gelmiş) bir borcun borçlusunun alacaklının ihtarıyla temerrüde düşeceğini düzenleyen “ihtar” hukuki işlem benzeri bir fiildir. İhtarın amacı borçlunun borcunu ödemesine yöneliktir. Ancak borçlunun temerrüde düşmesi şeklinde bir hukuki sonuç kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

5. Aşağıdaki hukuka aykırı fiillerden hangisi borca aykırı bir fiildir?

- A) Bir kişinin bir başka kişiyi yaralaması
- B) Bir kişinin bir başkasının evini yakması
- C) Bir kişinin dikkatsizlikle aracıyla başka birine çarpması
- D) Protestocu grubun yoldan geçen bir araca zarar vermesi
- E) Bir kişinin kirasını vadesinde ödememesi

Cevap E. **Hukuka aykırı fiiller, haksız fiiller ve borca aykırı fiiller (borca aykırılık) olmak üzere ikiye ayrılır.** Haksız fiillerde taraflar arasında önceden mevcut bir hukuki ilişkiye aykırılık söz konusu olmaz. Hatta taraflar arasında bir hukuki ilişki de mevcut değildir (örneğin, bir kişinin bir başka kişiyi yaralaması; bir kişinin arabasıyla bir başka araca çarpması, göstericilerin bir mağazanın vitrinine ve içindekilere zarar vermesi). Taraflar arasında daha önceden mevcut bir hukuki ilişkiye aykırı bir davranışta bulunuluyorsa borca aykırılık söz konusu olur (örneğin, bir borçlunun bir sözleşmeden doğan borcunu alacaklısına zamanında ifa etmemesi).

6. Aşağıdakilerden durumların hangisinde, hak devren kazanılmaz?

- A) Bir kişinin sahibi olduğu otomobili bir başkasına satması
- B) Bir kişinin sahibi olduğu cep telefonunu bir başkasına hediye etmesi
- C) Bir kişinin ölen babasının miras bıraktığı evin sahibi olması
- D) Bir kişinin terk edilmiş bir malı sahiplenmesi.
- E) Bir kişinin sahibi olduğu otomobilini kardeşine bağışlaması

Cevap D. Haklar aslen ya da devren olmak üzere iki şekilde kazanılabilir.

Hakkın Aslen Kazanılması

- **Kişinin o ana kadar kimsenin malı olmayan bir şey üzerinde kendi fiili ile kendi lehine bir hak kurmasına, hiçbir aracı olmadan şey üzerinde ilk defa hak kurmasına, kazanmasına (iktisap etmesine) “hakkın aslen kazanılması (asli / asıl yoldan iktisabı)” denir.** Bir hakkına aslen kazanılmasında, **o hakka daha önce bir başka kişinin sahip olup daha sonra terketmiş olması bir önem taşımamaktadır.**
- Hakların aslen kazanılması, maddi mallar (eşya) üzerinde olabileceği gibi, maddi olmayan mallar veya kişiler üzerindeki haklara ilişkin de olabilir.
 - Bir yazarın yayımlanmış kitabı üzerindeki telif hakkı, yeni bir buluşa ilişkin patent hakkı,
 - Anne ve babanın yeni doğmuş çocukları üzerindeki velayet hakkı da bir başkasından devralınmamakta, aslen kazanılmaktadır.
- Kanunda öngörülen koşullarla belli bir sürenin geçmesi sonucunda **kazandırıcı zamanaşımı** ile bir kişinin bir taşınmaz ya da taşınır üzerindeki mülkiyet hakkını kazanması da bir aslen kazanmadır.
- Bir kişi bir malın mülkiyetini **başkasına ait bir şeyi işleme, malların karışması yahut birleşmesi ile de kazanabilir.**
- **Hakların aslen kazanılması istisnai olup genellikle haklar devren kazanılmaktadır.**

Hakkın Devren Kazanılması

- Bir kişinin bir hakkı o zamana kadar sahibi olan kişiden elde etmesi hakkın devir yoluyla / devren kazanılmasıdır (fer’en iktisap).
- Bir kişi haiz (sahip) olduğu bir hakkı, diğer bir kimseye devir (temlik) eder, ona geçirirse, örneğin; malik bulunduğu evini yani taşınmaz **malını satarak**, onun üzerindeki mülkiyet hakkını bir başka kişiye devrederse, alıcı taşınmazı (taşınmaz üzerindeki mülkiyet hakkını) satıcıdan (satıcı vasıtasıyla) “devren kazanmış” olmaktadır.
- Bir kişinin bir kitabını bir başkasına satması ya da **hediye etmesi (bağışlaması)** halinde kitap karşı tarafa teslim edildiği anda kitap üzerindeki mülkiyet hakkı satım sözleşmesinde alıcı, bağışlama sözleşmesinde de bağışlanan tarafından devralınmış olmaktadır.
- **Hakların devren kazanılması, genellikle bir hukuki işlemle bir başka kişiye geçirilmesi veya miras yoluyla olur.**
- **Malvarlığı haklarının büyük bölümü devren kazanılabilirler. Ancak şahsa bağlı haklar (örneğin, intifa hakkı malvarlığı hakkı olsa da kullanılması şahsa bağlı olduğu için başkasına devredilemeyeceğinden) buna istisna teşkil ederler.**

7. Aşağıdaki durumların hangisinde hak, bütün alacak (aktif) ve borçları (pasif) ile devredilmektedir?

- A) Mirasın intikalinde
- B) Satım sözleşmesi sonucu taşınır bir malın teslim yolu ile intikal etmesi
- C) Satım sözleşmesi sonucu taşınmaz bir malın tescil yolu ile intikal etmesi
- D) Bir alacağın temlik yoluyla intikal etmesi
- E) Bir taşınmaz üzerinde ipotek tesis edilmesi

Cevap A. Hakların devren kazanılmasında, aslen kazanmanın aksine aracı bir kişinin varlığı gerektiği için, öğretide devren kazanmanın, “halefiyet yolu ile hakların kazanılması” üst başlığı altında da incelenebileceği ifade edilmektedir. Zira, devren hak kazanılmasında bir taraf hakkı kazanırken, diğer taraf hakkını kaybetmektedir. Bu nedenle devir yoluyla hakkı kazanana “halef (ardıl/art gelen)” denilmektedir. Bu yaklaşım açısından devren kazanma, “**külli halefiyet**” ya da “**cüzi halefiyet**” sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Hak, bütün alacak (aktif) ve borçları (pasif) ile devrediliyorsa, “külli halefiyet” söz konusu olur [Mirasın intikalinde TMK m.599/2 hükmü gereği, mirasçılar, miras bırakanın aynı haklarını, alacaklarını, diğer malvarlığı haklarını, taşınır ve taşınmazlar üzerindeki zilyetliklerini doğrudan doğruya kazanmakta ve miras bırakanın borçlarından da kişisel olarak sorumlu olmaktadır; “külli halefiyet”, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’na (TTK) göre, ticaret şirketlerinin birleşmelerinde de söz konusu olur ve birleşen şirketlerin tüm malvarlığı birleşme gerçekleşince bir bütün, bir küll halinde birleşme sonucu yeni kurulan veya devralan şirkete başka bir devir işlemine gerek olmaksızın geçmiş olur]. Buna karşın taşınırlarda “teslim”, taşınmazlarda “tescil” ve alacaklarda “temlik” işlemiyle haklar geçiriliyorsa, “hakkın devren kazanılması” veya ipotek kuruluşunda olduğu gibi “hakkın tesisen kazanılması” söz konusu olur. Bu iki alt ayırım, “cüzi halefiyet” yoluyla devre işaret eder.

8. Türk Medeni Kanunu’nun 3 maddesinde yer alan “iyiniyet”, hakların doğumuna, hüküm ve sonuçlarına uygulanacak temel bir ilkedir.

Aşağıdakilerden hangisi TMK’da düzenlenen iyiniyetin unsurlarından birisi değildir?

- A) Kişi, hatalı (yanlış) bir bilgiye sahip olmalıdır.
- B) Kişi, bilgisiz olmalıdır.
- C) Bu hatalı (yanlış) bilgi veya bilgisizlik kendi kusurundan ortaya çıkmış olmalıdır.
- D) Hatalı (yanlış) bilgi veya bilgisizlik, hakkın doğumu anında söz konusu olabilir.
- E) Hatalı (yanlış) bilgi veya bilgisizlik, devamlı olarak mevcut olabilir.

Cevap C. **İyiniyet kavramı, bir hak kazanılırken hakkın kazanılmasına engel olan bir sebebin mevcudiyeti veya o hakkı kazanma için gerekli olan bir unsurun yokluğu hakkında gerekli özeni göstermesine rağmen kişide var olan, makul görülebilen bir yanlış bilgi ya da bilgisizliği ifade eder.**

TMK m.3’te yer alan “*Kanunun iyiniyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır*” şeklindeki hüküm, içi boş bir genel hüküm niteliği taşır. Bu hüküm ile herkesin iyiniyetli olduğu farz ve kabul edilmiştir. Bu şekilde de **iyiniyet bir karine niteliği kazanmıştır.**

- İyiniyetten söz edebilmek için belirli özellikleri bulunan bir bilgisizliğin varlığı gereklidir. İyiniyetin unsurları üçe ayrılarak incelenebilir:
 1. Kişi hatalı (yanlış) bir bilgiye sahip veya bilgisiz olmalıdır.
 2. Bu hatalı (yanlış) bilgi veya bilgisizlik **kendi kusurundan ortaya çıkmış olmamalıdır.** Başka bir ifade ile, mazur görülebilir bir hatalı (yanlış) bilgi veya bilgisizlik bulunmalı; gereken özenin gösterilmesi ihmal edilmiş olmamalıdır.
 3. Bu hatalı (yanlış) bilgi veya bilgisizlik; ya yalnız hakkın doğumu veya kazanılması anında bulunmalı ya da devamlı olarak mevcut olmalıdır.

9. Aşağıdakilerden hangisi, kişinin iyiniyetli olmasına rağmen hakkı kazanmasının söz konusu olamayacağı durumlardan birisi değildir?

- A) İyiniyetli kimsenin, ayırt etme gücü bulunmayan bir kimseden hak kazanması
- B) İyiniyetli kimsenin, çalıntı bir mal üzerinde mülkiyet hakkı kazanması
- C) İyiniyetli kimsenin, gaspedilmiş bir mal üzerinde mülkiyet hakkı kazanması
- D) İyiniyetli kimsenin, kaybolmuş bir mal üzerinde mülkiyet hakkı kazanması
- E) İyiniyetli kimsenin, sahibinin elinden rızası dışında çıkmış hamiline yazılı senedi elde etmesi

Cevap E. Bazı istisnai hallerde kişi iyiniyetli de olsa, hakkı kazanması söz konusu olmayacaktır. Bu istisnai haller; iyiniyetin, daha öncelikli korunması öngörülmüş olan yararlarla çatışması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu istisnai haller, ayırt etme gücü bulunmayanın, malı çalınanın ve malı elinden rızası olmadan çıkmış olan (kaybolma ve gasp) kişinin korunmasına ilişkindir.

Ancak, sahibinin elinden isteği dışında çıkan şey para ya da hamiline yazılı senet (örneğin; çek, pay senedi) ise (bu durumu bilmeyen) iyiniyetli kişilerin para ya da bu tür senetleri edinmeleri mümkün olabilecektir.

10. Bir taşınırın emin sıfatıyla zilyedinden, o şey üzerinde iyiniyetle mülkiyet veya sınırlı ayni hak kazanılabilmesi için, iyiniyetli kişinin söz konusu taşınırı ne kadar süreyle davasız ve aralıksız elinde bulundurması gerekmektedir?

- A) Kanunda, emin sıfatıyla zilyetten iyiniyetli hak kazanımının her zaman korunacağı belirtildiği için herhangi bir süre öngörülmemiştir.
- B) 1 yıl
- C) 2 yıl
- D) 3 yıl
- E) 5 yıl

Cevap A. Taşınırlar üzerindeki mülkiyet hakkının iyiniyetle kazanılıp kazanılamayacağı, o taşınır malın sahibinin elinden rızası ile çıkıp çıkmamasına göre belirlenmektedir.

Sahibinin elinden isteğiyle çıkan taşınırlarda, bir eşyanın sahibi o eşyayı bir hukuki işlem (kullanım ödöncü TBK m.379; saklama sözleşmesi TBK m.561) ile belli bir süreliğine bir başkasına vermiş olmaktadır. Bu tür eşyalara **bırakılmış eşyalar** denilmektedir. Bir kişi bir taşınırını kiraya vermiş ya da rehin olarak bırakmışsa bu eşyalar da sahibinin elinden isteğiyle çıkmış demektir.

TMK m. 988 hükmü, bir taşınırın emin sıfatıyla zilyedinden o şey üzerinde iyiniyetle mülkiyet veya sınırlı ayni hak edinen kimsenin ediniminin, zilyedin bu tür tasarruflarda bulunma yetkisi olmasa bile korunacağı yönündedir. Bir kişinin eşyasını elinde bulunduran (zilyedi olan) bir başka kişiden o eşyanın mülkiyet hakkını kazanan kişinin iyiniyetini bu Kanun hükmü korumaktadır. Bu durumda iyiniyetli olarak eşyayı (o eşyanın gerçek hak sahibi olmadığını bilmediği kişiden, bilgisizliğinde bir kusuru olmaksızın) satın alan kişinin o eşya üzerindeki mülkiyet hakkı korunmaktadır. Sonuçta, hak sahibi olmayan bir kişiden taşınırın mülkiyetini bu şekilde iyiniyetle elde etmiş kişilere karşı, eşyayı kendi isteği ile elinden çıkarmış kişinin eşyanın iadesini talep etmesi mümkün olmayacaktır.

Sahibinin elinden isteği olmadan çıkan taşınırlarda ise durum daha farklıdır. Sahibinin elinden isteği dışında çıkan mal (eşya), çalınmış, kaybedilmiş veya iradesi dışında başka herhangi bir şekilde elinden alınmış [örneğin; elinden zorla alınmış (gasp edilmiş)] malı (eşyayı) ifade eder. TMK m.989 hükmü bu durumlara işaret etmektedir. Madde hükmüne göre, taşınırı çalınan, kaybolan ya da iradesi dışında başka herhangi bir şekilde elinden çıkan zilyet, o şeyi elinde bulunduran herkese karşı **beş yıl içinde** taşınır davası (istihkak davası) açabilecektir. Ancak bir taşınır malı beş yıl süre ile davasız ve aralıksız iyiniyetle ve malik sıfatıyla (malik olduğu inancıyla) zilyetliğinde bulunduran kişi, zamanaşımı yoluyla bu sürenin sonunda o taşınır malın maliki olur. Bu durumda kişinin mülkiyet hakkını kazanabilmesi için, iyiniyetli olması, bu iyiniyetin (bir dava açılmadan ve hukuken bir kesinti olmadan) davasız ve aralıksız sürmesi ve beş yıllık bir sürenin geçmiş olması şartları aranacaktır.

11. Aşağıdakilerden hangisi, hakkın nispi kaybının söz konusu olduğu hallerden birisi değildir?

- A) Satış sözleşmesinde satıcının taşınır malını satması
- B) Bir kimsenin arazisi üzerinde kamulaştırma yapılması
- C) Bağışlama sözleşmesi ile bir kimsenin malını bağışlaması
- D) Bir kişinin ölümü ile mirasın mirasçılara geçmesi
- E) Satışa sözleşmesinde satıcının taşınmaz malını satması

Cevap B. Bir hakkın hak sahibinin elinden çıkması, o hakkın hak sahibinden ayrılması hakkın kaybedilmesi demektir. Hakların kaybedilmesi iki grupta toplanabilir. Biri hakkın *nisbi kaybı* iken diğeri hakkın *mutlak kaybı*dır.

Bir hak sahibi, sahip olduğu bir hakkı bir başka kişiye devretmekle sahip olduğu hakkı kaybetmiş olur. Bu hakkın **nisbi kaybını** teşkil eder. Hakların devren kazanılmasına yol açan bir *hukuki işlem* (örneğin; satış sözleşmesinde satış ile; bağışlama sözleşmesinde bağışlama ile) veya *hukuki olay* (örneğin; bir kişinin ölümü ile mirasın mirasçılara geçmesi), eski sahibi bakımından hakkın kaybedilmesi sonucunu doğururlar.

Bir hakkın kaybı sonucunda hak tamamen ortadan kalkıyorsa hakkın **mutlak kaybı** söz konusu olur. Hakkın mutlak kaybı da bir hukuki olay, hukuki fiil ya da hukuki işlem sonucu gerçekleşebilir. Hakkın mutlak kaybını doğuran haller:

- **Ölümün** gerçekleşmesiyle hak sahibinin kişilik hakları, bu tür haklar mirasçılara intikal edemeyeceğinden tamamen ortadan kalkar. Aynı şekilde hak sahibinin ölümüyle (varsa) sahip olduğu velayet hakkı da son bulur.
- Hak konusu şeyin **telef olması** da o şey üzerindeki hakkı sona erdirir (örneğin; bir kişinin kedisinin ölmesi; arabasının yanarak kullanılamayacak hale gelmesi; teknesinin açık denizde batması).

- **Kazandırıcı zamanaşımı** ile yeni bir kişi hak kazandığında, önceki hak sahibinin hakkı ortadan kalkar. Bu kaybın sebebi, belli bir sürenin geçmesinden yararlanılarak yeni bir hakkın kazanılmış olmasıdır.
- **Hak düşürücü süre** de belli bir süre içinde kullanılması gereken bir hakkın kullanılmaması nedeniyle hakkın sona ermesine neden olur (örneğin; TMK m.606 hükmüne göre mirasçılar mirasbırakanın ölümünü öğrendikleri tarihten itibaren üç ay içinde mirası reddetme hakkına sahiptirler. Bu süre içinde mirası reddetme hakkını kullanmamış mirasçı mirası kayıtsız şartsız kazanmış olur.
- Bir kişinin bir taşınırını **terk** etmesi de (örneğin; sahip olduğu bir eşyasını çöpe atması) hakkı sona erdirir. Bu şekilde terkedilmiş bir eşya sahipsiz eşya haline gelir.
- **Feragat** halinde bir hukuki işlemle hak sona erebilir (örneğin; mirastan feragat sözleşmesiyle mirastan feragat eden, mirasçılık sıfatını, dolayısıyla miras hakkını kaybeder.)
- **Kamulaştırma** da taşınmaz mülkiyetinin bir hukuki işlemle mutlak kaybına yol açmaktadır.

12. Medeni Kanun'a göre kişilerin haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken uymak zorunda oldukları ilke aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Karşılıklılık ilkesi
- B) Ölçülülük ilkesi
- C) İyiniyet ilkesi
- D) Dürüstlük ilkesi
- E) Kanunilik ilkesi

Cevap D. Bir hakkın kazanılmasında esas alınan ilke iyiniyet ilkesi (sübjektif iyiniyet) ilkesi iken; hakkın kullanılması ve borçların yerine getirilmesinde esas alınan ilke dürüstlük (objektif iyiniyet) ilkesidir.

13. Dürüstlük kuralları ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi doğru değildir?

- A) Bu kurallar belirli bir makam tarafından konulmuş yazılı kurallar değildir.
- B) Dürüstlük kurallarını hakim, önüne gelen uyuşmazlıkta tarafların talebi olmadan uygulayamaz.
- C) Dürüstlük kuralları (objektif iyiniyet kuralları), dürüst, normal, orta zekalı, makul kişilerin, toplum içinde karşılıklı güvene, ahlaka ve dürüstlüğü dayalı davranışları sonucunda ortaya çıkan ve toplumun ihtiyaçlarıyla iş hayatının gereklerine uygun olduğu ölçüde herkesçe benimsenen yazılı olmayan kuralların tümünü ifade etmektedir.
- D) Dürüstlük kuralları, kişiler dışında oluşmuş ve onlara zorla kabul ettirilmiş kurallardır.
- E) Dürüstlük kuralları hukuki ilişkinin içeriğini düzenlemektedir.

Cevap B. Hakim, dürüstlük kurallarını önüne gelen uyuşmazlıkta tarafların bir talebi olmasa da kendiliğinden uygulamakla yükümlüdür.

14. Bir emredici hukuk kuralının, hukuka aykırı bir fiil için öngördüğü yaptırımdan korunmak amacıyla, kanunda yer alan bir başka kuraldan yararlanarak yasaklanmış sonucu elde etmek olarak tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Öngörülmezlik teorisi
- B) Karine
- C) Kanuna karşı hile
- D) Haksız fiil
- E) Hukuki tağyir

Cevap C. Kanuna karşı hile, aynı zamanda dürüstlük kurallarına da aykırılık teşkil etmektedir.

15. Hakkın kötüye kullanılması ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi doğru değildir?

- A) Bir hak, sahibi tarafından iyi kullanıldığı takdirde hukuk düzenince korunmaya layıktır. Ancak sahibi hakkını kötüye kullanıyorsa hukuk düzeninin korumasından yararlanamaz.
- B) Hakkın kötüye kullanılmasını yasaklayan hukuk kuralı emredici nitelikte olup, davada ileri sürülen olgular göz önünde bulundurularak hakim tarafından doğrudan dikkate alınır.
- C) Hakkın kötüye kullanılmasından bahsedebilmek için, hukuk düzeni (kanun) tarafından tanınmış bir hakkın olması gerekir.
- D) Hakkın kötüye kullanılmasından bahsedebilmek için, hukuk düzeni (kanun) tarafından tanınmış bir hakkın olması gerekir.
- E) Hakkın kötüye kullanılmasından bahsedebilmek için başkalarının mutlaka zarar görmüş olması gerekir.

Cevap E. Hakkın kötüye kullanılmasından bahsedebilmek için, bazı koşulların gerçekleşmiş olması gerekir. Bu koşullar şunlardır:

- 1- Hukuk düzeni (kanun) tarafından tanınmış bir hakkın varlığı,
- 2- Bu hakkın (haklı bir menfaatin yokluğu, hakkın sosyal veya ekonomik amacından sapıtırılması gibi) açıkça dürüstlük kuralına aykırı olarak kullanılması,
- 3- Hakkın dürüstlük kuralına aykırı kullanılmasından başkalarının **zarar görmüş veya zarar görme tehlikesiyle karşılaşmış olmaları.**

16. Karşılıklı bir uyuşmazlığın bulunmadığı, dolayısıyla davalının yer almadığı usule görülen yargı türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çekişmeli yargı
- B) Çekişmesiz yargı
- C) Eda yargısı
- D) Belirsiz alacak yargısı
- E) Tespit yargısı

Cevap B. **Bir mahkemenin önüne gelen davada, davacı ve davalı bulunuyorsa mahkemeler önündeki bu tür yargılama çekişmeli yargı (nizalı kaza); davada sadece davacı bulunuyor (davalı yoksa), mahkemenin yargılama faaliyeti çekişmesiz yargı (nizasız kaza) niteliği taşır.** Bir kişinin borcunu zamanında ödemeyen borçlusuna karşı açtığı alacak davası çekişmeli yargı örneği iken, bir kişinin mirasçısı olduğu bir kişinin ölümü üzerine mahkemeye başvurup veraset ilamı talep etmesi çekişmesiz yargı örneği teşkil eder. İsim değişikliği davası ve yaş düzeltme davası da çekişmesiz yargı türüne girer.

17. Aşağıdakilerden hangisi, hukuk davası türlerinden birisi değildir?

- A) Eda davası
- B) Tespit davası
- C) Belirsiz alacak davası
- D) Topluluk davası
- E) Def'i davası

Cevap E. Hukuk davası türleri: Eda davası, Tespit davası, İnşai dava, Belirsiz alacak davası ve Topluluk davasıdır. Bu dava türlerinden Belirsiz alacak davası ve Topluluk davası 1 Ekim 2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı HMK ile ilk kez hukuk sistemine girmiştir.

18. Mahkemeden, yeni bir hukuki durum yaratılması veya mevcut bir hukuki durumun içeriğinin değiştirilmesi yahut onun ortadan kaldırılması talep eden dava türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Eda davası
- B) Tespit davası
- C) İnşai dava
- D) Topluluk davası
- E) Belirsiz alacak davası

Cevap C.

- **Eda davası** ile mahkemeden, davalının, bir şeyi vermeye veya yapmaya yahut yapmamaya mahkûm edilmesi talep edilmektedir. Eda davası, davanın dayandığı hakka göre göre çeşitli isimler almaktadır (örneğin; bir zararın giderilmesi talep edilirse tazminat davası, davalının bir borcunu yerine getirmesi talep edilirse ifa davası, mülkiyet hakkına bağlı olarak bir malın iadesi talep edilirse istihkak davası söz konusu olur).
- **Tespit davası** ile mahkemeden, bir hakkın veya hukuki ilişkinin varlığının ya da yokluğunun yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesi talep edilmektedir. Bir hakkın ya da hukuki ilişkinin varlığının tespiti isteniyorsa müspet tespit davası, yokluğunun tespiti talep ediliyorsa menfi tespit davası söz konusu olur.
- **İnşai dava (yenilik doğuran dava)** ile mahkemeden, yeni bir hukuki durum yaratılması veya mevcut bir hukuki durumun içeriğinin değiştirilmesi yahut onun ortadan kaldırılması talep edilebilmektedir.
- **Belirsiz alacak davası,** davanın açıldığı tarihte alacağın miktarını yahut değerini tam ve kesin olarak belirleyebilmesinin kendisinden beklenemeyeceği veya bunun imkânsız olduğu hâllerde, alacaklı, hukuki ilişkiyi ve asgari bir miktar ya da değeri belirtmek suretiyle belirsiz alacak davası açabilecek; hatta, karşı tarafın verdiği bilgi veya tahkikat sonucu alacağın miktarı veya değerinin tam ve kesin olarak belirlenebilmesinin mümkün olduğu anda davacı, iddianın genişletilmesi yasağına tabi olmaksızın davanın başında belirtmiş olduğu talebini artırabilecektir.
- **Topluluk davasıdır,** dernekler ve diğer tüzel kişiler, statüleri çerçevesinde, üyelerinin veya mensuplarının yahut temsil ettikleri kesimin menfaatlerini korumak için, kendi adlarına, ilgililerin

haklarının tespiti veya hukuka aykırı durumun giderilmesi yahut ilgililerin gelecekteki haklarının ihlâl edilmesinin önüne geçilmesi için dava açabileceklerdir.

19. Bir davada davalının, davacının ileri sürdüğü olay ve dava konusunu kabul etmekle birlikte, kendi edimini yerine getirmekten çekinmesini haklı gösterecek karşı sebepleri ileri sürmesi aşağıdaki kavramlardan hangisi ile ifade edilir?

- A) Def'i
- B) İtiraz
- C) İkrar
- D) İnkâr
- E) Şikâyet

Cevap A.

Savunma, kural olarak üç şekilde yapılır:

İnkâr Ederek: Savunmada, davacının dayandığı olguların, olayların mevcut olmadığı iddia edilir.

İtiraz Edilerek: Savunmada, davacının ileri sürdüğü olaylara, olgulara karşı, davalı da karşı olaylar, olgular belirterek, hakkın mevcut olmadığını iddia etmektedir. Burada inkârdan farklı olarak, davalı, davacının ileri sürdüğü olayları, olguları esas itibarıyla kabul etmekle birlikte; bunlara karşı, kendisi de bu olay ve olguları hükümsüz kılacak bazı olaylar, olgular ileri sürmektedir.

Def'i ileri sürerek de savunma yapabilir. Def'i davacının ileri sürdüğü olay ve dava konusunun davalı tarafından kabul edilmekle birlikte, davalının edimini yerine getirmekten çekinmesini haklı gösterecek karşı sebeplerin ileri sürülmesini ifade eder [örneğin; zamanaşımı süresinin geçmesi halinde zamanaşımı def'inde bulunulması; iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde önce karşı tarafın borcunu ödemesinin ileri sürüldüğü ödemelik def'i ileri sürülmesi (dermeyanı)].

- Savunmada davalının ileri sürebileceği **itirazla def'i arasında iki fark mevcuttur**. İlki, itirazdan farklı olarak def'ide hak mevcut olmakla birlikte bazı haklı sebepler dolayısıyla hak artık dava yoluyla hiç veya geçici olarak elde edilemez hale gelmektedir (alacağın zamanaşımına uğramasında olduğu gibi). İkincisi; usul hukukuna göre itiraz söz konusu olduğunda hakimın itirazı re'sen dikkate alması gerekirken, def'i hakim tarafından re'sen dikkate alınamaması, davalının def'inin varlığını ileri sürmesi gerekliliğidir.

20. Bir kişinin kendisini veya başkasını açık ya da yakın bir zarar tehlikesinden korumak için diğer bir kişinin mallarına zarar vermesine ne denir?

- A) Zaruret
- B) Meşru müdafaa
- C) İhkakı hak
- D) Def'i
- E) Cebri icra

Cevap A. Kişinin hakkını bizzat kendisinin korunmasına izin verilen haller:

- **Meşru müdafaa** (haklı savunma), kişi kendi kişiliğine veya malına yahut bir başka kişinin kişiliğine ya da malına karşı yapılan hukuka aykırı ve halen devam eden bir saldırıyı defetmek için ölçülü ve uygun bir savunmada bulunursa, verdiği zarardan dolayı tazmin yükümlülüğü doğmayacağı gibi bu şekilde işlenen fiilden dolayı kendisine ceza da verilmez.
- **Zaruret (ıztırar) hali**, bir kişi kendisini veya başkasını açık ya da yakın bir zarar tehlikesinden korumak için diğer bir kişinin mallarına zarar vermektedir. Böyle bir durumda hakim, ortaya çıkan zararı tazmin yükümlülüğünü hakkaniyete göre belirleyecektir (TBK m.64/2). Evinde çıkan yangından kaçmak için balkondan yan daireye geçip komşusunun kapı ve penceresini kırmak zorunda kalan kişinin durumu bir zaruret halidir. Zaruret halinde bu kişi verdiği zararı hakkaniyete uygun olarak ödemekle yükümlü olacaktır.
- **Kuvvet (güç) kullanma (ihkakı hak)**, bir kişinin hakkını bizzat kuvvet kullanarak koruması TBK 64. maddenin üçüncü fıkrasında öngörülen şartların varlığı halinde hukuka aykırı sayılmamaktadır. TBK m.64/3 hükmüne göre, "Hakkını kendi gücüyle koruma durumunda kalan kişi, durum ve koşullara göre o sırada kolluk gücünün yardımını zamanında sağlayamayacak ise ve hakkının kayba uğramasını ya da kullanılmasının önemli ölçüde zorlaşmasını önleyecek başka bir yol da yoksa, verdiği zarardan sorumlu tutulamaz".

Def'i ve Cebri icra kişinin hakkını bizzat kendisinin koruduğu haller değildir.

21. İspat yükü ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilecek doğru bir ifade değildir?

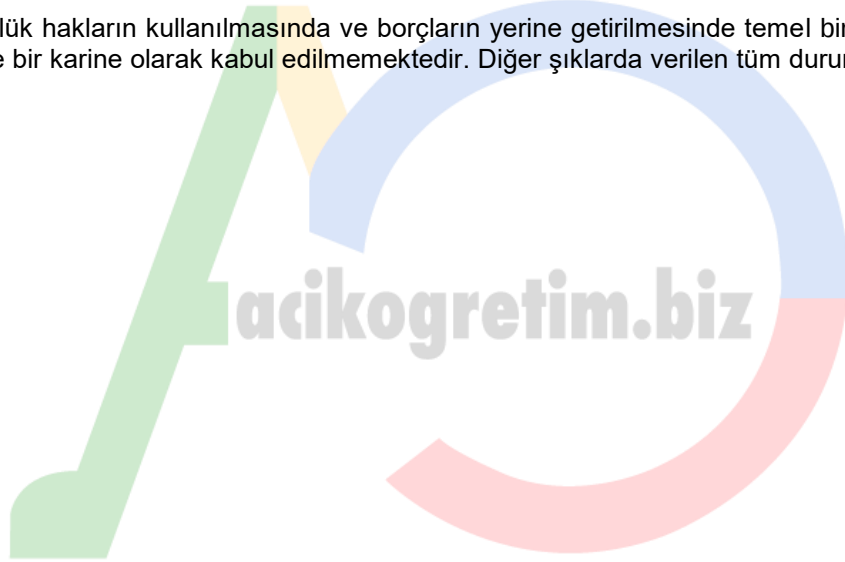
- A) İspata ilişkin hükümler Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenmiştir.
- B) Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, taraflardan her biri, hakkını dayandığı olguların varlığını ispatla yükümlüdür.
- C) Karineler ispat yükünü tersine çevirmektedir.
- D) Taraflardan birinin iddiasının gerçek olduğunun karşı tarafça kabul edilmesi demek olan ikrar halinde diğer tarafın ispat yükümlülüğü ortadan kalkar.
- E) Medeni Kanun'a göre ispat; resmi senetler, resmi siciller ya da yazılı belgelerle mümkün olabilir.

Cevap E. Medeni Kanun'a göre, kanunda başka bir düzenleme bulunmuyorsa ispat herhangi bir şekilde bağlı değildir.

22. Karine, kanun tarafından mevcut ve belli olarak kabul edilen bir olaydan, bir olgudan, bilinmeyen bir olayın, bir olgunun varlığı hakkında sonuç çıkarılmasını ifade eder. Lehine karine olan kişi de ispat yükünden kurtulmakta, sadece karineyi ileri sürmesi yeterli sayılmaktadır.**Aşağıdakilerden hangisi karine değildir?**

- A) Resmi sicil ve senet karinesi
- B) Babalık karinesi
- C) İyiniyet karinesi
- D) Dürüstlük karinesi
- E) Ayırtetme gücü karinesi

Cevap D. Dürüstlük hakların kullanılmasında ve borçların yerine getirilmesinde temel bir ilke olmakla birlikte hukuk sisteminde bir karine olarak kabul edilmemektedir. Diğer şıklarda verilen tüm durumların karine olduğu unutulmamalıdır.

7. ÜNİTE ÖZEL HUKUKUN DALLARI

Özel hukukun dalları: Medeni Hukuk, İş Hukuku, Ticaret Hukuku, Devletler Özel Hukuku

MEDENİ HUKUK

- Medeni hukuk, gerçek ya da tüzel kişilerin toplumsal ilişkilerinde ön plana çıkan haklarını konu alır. Temeli Roma hukukunda, Roma vatandaşlarına tanınan özel hukuka dayalı olan medeni hukukta esasen insanın doğumla kazandığı haklar dışında, sonradan elde ettiği haklar da düzenlenir.
- Medeni Kanun'un başlangıç kısmını oluşturan ilk yedi maddesinde, temel ilkelere yer verilmiştir.** Bu ilkeler hukukun hemen her alanında küçük değişikliklerle uygulanmaktadır. Nitekim 5. maddeye göre "Bu Kanun ve Borçlar Kanununun genel nitelikli hükümleri, uygun düştüğü ölçüde tüm özel hukuk ilişkilerine uygulanır". Buna göre kanun, sözüyle ve özüyle değindiği bütün konularda uygulanır. **Kanunda uygulanabilir bir hüküm yoksa**, hâkim, örf ve âdet hukukuna göre, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir. Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz (m.2). Kanunun iyiniyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır (iyiniyet kuralı). Yani kişilerin kural olarak iyiniyetle davrandığı kabul edilir. Aksini iddia eden bunu ispatlamak durumundadır. Ancak, durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyet iddiasında bulunamaz (m.3). **Hakimin takdir yetkisi** de aynı bölümde, 4. maddede yer alır. Hükme göre, kanunun takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği konularda hâkim, hukuka ve hakkaniyete göre karar verir. Yine kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, taraflardan her biri, hakkını dayandırdığı olguların varlığını ispatla yükümlüdür.
- 1926 tarihli eski Medeni Kanun, 2001 yılında yerini yenisine bırakmıştır. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 22.11.2001'de kabul edilmiştir. Yasa toplam dört kitaptan oluşturulmuştur. Bunlar, kişiler hukuku, aile hukuku, eşya hukuku ve miras hukuku kitaplarıdır.

Kişiler Hukuku

- Medeni Kanun kişileri, gerçek ve tüzel kişiler olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bu sebeple kişiler hukukunda da aynı yapı kullanılır. Gerçek kişiler hukukunda, önce her insanın **hak ehliyeti** olduğu belirtilir. **Fiil ehliyeti** ise ayrıca irdelenir ve fiil ehliyetine sahip olan kimsenin kendi fiilleriyle hak edinebileceği ve borç altına gire-bileceğinden hareket edilir. Bunun dışında kişiler hukuku, on sekiz yaşın doldurulmasıyla başlayan erginliği de ele alır.
- Kişiler hukuku, kişiler arasındaki hısımlık ilişkilerini de ele alır. Hısımları birbirine bağlayan doğum sayısı belli olan hısımlığa **kan hısımlığı** denir. Eşlerden biri ile diğer eşin kan hısımları, aynı tür ve dereceden **kayın hısımları** olur.
- Kişileri ilgilendiren bir diğer konu da ikametgâhtır. Yeni yasanın **yerleşim yeri olarak ifade ettiği bu kavram, bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yeri** ifade eder. Kişiler hukuku, kişinin yerleşim yerini, nasıl değiştirilebileceğini, yasal olarak ne şekilde belirlendiğini de ele alır.
- Kişiliğin korunması** da kişiler hukukunun konusuna girer. Kişiliğe yönelik saldırıların ne şekilde engelleneceği, ortaya çıkan zararın nasıl karşılanacağı hep kişiler hukukunda incelenir.
- Doğum, ölüm, gaiplik kararı** gibi kişisel durum sicilleri de kişiler hukuku kapsamına girer.
- Tüzel kişiler, başlı başına bir varlığı olmak üzere örgütlenmiş kişi toplulukları ve belli bir amaca özgülenmiş olan bağımsız mal topluluklarını ifade eder.** Kişiler hukuku, tüzel kişilerin hak ve fiil ehliyetlerini de inceler. Gerçekten de tüzel kişiler, cins, yaş, hısımlık gibi yaratılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehildirler. Tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetini kazanırlar. Tüzel kişiler hukukunda, onların kuruluşu, malvarlıkları genel olarak ele alındıktan sonra, **iki temel tüzel kişi türü ele alınır. Bunlardan ilki derneklerdir.** Dernekler, **en az yedi gerçek kişinin kazanç paylaşma dışında** belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır. Derneklerin kuruluşu, organları, işleyişi, sona ermesi ve diğer ayrıntıları bu kapsamda incelenmektedir. **Tüzel kişiler bağlamında ele alınan ikinci yapı vakıflardır.** Vakıflar, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır. Kişiler hukuku, vakıfları da tıpkı dernekler gibi tüm ayrıntılarıyla ele alır ve inceler. Kuruluşları, vakıf senetleri, işleyişleri ve tasfiyeleri bu kapsamda yer alır.

Aile Hukuku

- Bu alan öncelikle **evlenme ve nişanlanma** kavramlarını ele alır. Bu iki yapının oluşum şartları, sonuçları yanı sıra, batıl olan evlilikler de aynı kapsamda incelenir.
- Boşanma** da aile hukukuna dâhildir. Boşanma sebepleri, ayrı yaşama ve nafaka bu kapsamdadır.

- Evlenme ile ortaya çıkan bir başka konu, mal rejimleridir. Mal ayrılığı, paylaşmalı mal ayrılığı, mal ortaklığı gibi kavramlar mal rejimine dahil edilen konulardır. Eşlerin birbirlerinin malları üzerindeki hakları ve ortak edinilen malların hukuki durumu, bu bağlamda irdelenir.
- **Aile hukukunda ele alınan konulardan biri de hısımlıktır.** Soybağının kurulması, kocanın babalığı, tanıma ve babalık kararı, evlat edinme, velayet gerek koşulları gerek sonuçları itibarıyla aile hukuku konusudur. Ailenin üyelerinden olan çocuğun malları da bu kapsamda görülmüştür. Ana ve baba, velayetleri devam ettiği sürece çocuğun mallarını yönetme hakkına sahip ve bununla yükümlüdürler ve kural olarak hesap ve güvence vermezler. Ana ve babanın yükümlülüklerini yerine getirmedikleri durumlarda hâkim müdahale eder.
- Aile hukuku kapsamındaki yapılardan biri de aile içi **nafakadır**. Medeni Kanuna göre herkes, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üstsoyu ve alt-soyu ile kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür. **Kardeşlerin nafaka yükümlülükleri, refah içinde bulunmalarına bağlıdır.**
- **Ev yönetimi de bir aile hukuku konusudur.** Yasaya göre, aile hâlinde yaşayan birden çok kimsenin oluşturduğu topluluğun kanuna, sözleşmeye veya örf'e göre belirlenen bir ev başkanı varsa, evi yönetme yetkisi ona ait olur. Evi yönetme yetkisi, kan veya kayın hısımlığı, işçilik, çıraklık veya benzeri sebeplerle ya da koruma ve gözetme ilişkisi içinde ev halkı olarak bir arada yaşayanların hepsini kapsar.
- **Vesayet, vesayet organları ve kayyım, aile hukukunun ele aldığı son konudur.** Bu kurumların oluşması, koşulları, sona ermesi ve sonuçları ayrı ayrı değerlendirilir. **Vesayet organları, vesayet daireleri ile vasi ve kayyımlardır.** Kamu vesayeti, vesayet makamı ve denetim makamından oluşan vesayet daireleri tarafından yürütülür. **Vesayet makamı, sulh hukuk mahkemesi, denetim makamı, asliye hukuk mahkemesidir. Vasi,** vesayet altındaki küçüğün veya kısıtlının kişiliği ve malvarlığı ile ilgili bütün menfaatlerini korumak ve hukuki işlemlerde onu temsil etmekle yükümlüdür. **Kayyım,** belirli işleri görmek veya mal varlığını yönetmek için atanır. **Vesayeti gerektiren haller olan küçüklük, kısıtlamayı gerektiren akıl hastalığı veya akıl zayıflığı, savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim** de aile hukuku içinde incelenir. Kısıtlanması için yeterli sebep bulunmama ile beraber korunması bakımından fiil ehliyetinin sınırlandırılması gerekli görülen ergin bir kişiye belirli işlerde görüşü alınmak üzere atanan **yasal danışmanlık** da bir aile hukuku konusudur.

Miras Hukuku

- Miras hukuku, kişinin ölümü sonrasında geride kalan malvarlığı üzerindeki hakları ele alır. Bu alan, kendine özgü çeşitli kavramlar içerir.
- Mirasçılar tanımlar. **Mirasçı bırakmaksızın ölen kimsenin mirası Devlete geçer.**
- Miras hukuku, mirasçıların yasayla belirlenen paylarının dağıtımı ile de ilgilenir.
- Miras hukukunun önemli konularından birisi de vasiyettir. **Vasiyet yapabilmek için ayırt etme gücüne sahip ve onbeş yaşını doldurmuş olmak gerekir. Miras sözleşmesi yapabilmek için ise ayırt etme gücüne sahip ve ergin olmak, kısıtlı bulunmamak gerekir.**
- Miras hukukunda miras bırakanın tüm malvarlığı üzerindeki tasarruf yetkisine ilişkin sınırlamalar (**saklı pay**) da ele alınır. Mirasçı olarak altsoyu, ana ve babası, eşi bulunan miras bırakan, mirasının saklı paylar dışında kalan kısmında ölüme bağlı tasarrufta bulunabilir. Bu mirasçılardan hiç biri yoksa, miras bırakan mirasının tamamında tasarruf edebilir.
- Miras bırakanın mirasçılıktan çıkarma hakkı da bu kapsamda incelenir. Mirasçı, miras bırakana veya miras bırakanın yakınlarından birine karşı ağır bir suç işlemişse; miras bırakana veya miras bırakanın ailesi üyelerine karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine getirmemişse, ölüme bağlı bir tasarrufla saklı paylı mirasçısını mirasçılıktan çıkarabilir. Bunun sonuçları da miras hukuku tarafından incelenir.
- Ölüme bağlı tasarruflar, bu alanın önemli konularından bir diğeridir. Buna göre miras bırakan, tasarruf özgürlüğünün sınırları içinde, malvarlığının tamamında veya bir kısmında, vasiyetname ya da miras sözleşmesiyle tasarrufta bulunabilir. Miras bırakanın üzerinde tasarruf etmediği kısım yasal mirasçılara kalır. Miras bırakan, ölüme bağlı tasarruflarını koşullara veya yüklemelere bağlayabilir. Tasarruf hüküm ve sonuçlarını doğurduğu andan itibaren, her ilgili koşul veya yüklemenin yerine getirilmesini isteyebilir. Hukuka veya ahlâka aykırı koşullar ve yüklemeler, ilişkin bulundukları tasarrufu geçersiz kılar. Anlamsız veya yalnız başkalarını rahatsız edici nitelikte olan koşullar ve yüklemeler yok sayılır. Miras bırakan, mirasının tamamı veya belli bir oranı için bir veya birden çok kişiyi mirasçı atayabilir.
- Mirasın açılması, paylaşılması, istihkak davaları, mirasın reddi ve tasfiyesi, miras hukukunda yargısal sorunlara neden olan en önemli konular arasındadır. Mirasçıların sorumluluğu da aynı şekilde miras hukukunda ele alınan diğer bir konudur. Zira **mirasçılar, tereke borçlarından müteselsilen sorumludurlar.**

Eşya Hukuku

- Medeni hukukun dördüncü bölümü olan eşya hukuku, temelde taşınır ve taşınmaz malların üzerindeki hakları konu alır. **Bu alanın temel kavramı mülkiyettir.** Mülkiyet hakkının içeriği Medeni Kanun'da belirlenmiştir. Buna göre bir şeye malik olan kimse, hukuk düzeninin sınırları içinde, o şey üzerinde

dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir. Malik, malını haksız olarak elinde bulunduran kimseye karşı istihkak davası açabileceği gibi her türlü haksız el atmanın önlenmesini de dava edebilir.

Bir şeye malik olan kimse, o şeyin bütünleyici parçalarına da malik olur. **Bütünleyici parça**, yerel âdetlere göre asıl şeyin temel unsuru olan ve o şey yok edilmedikçe, zarara uğratılmadıkça veya yapısı değiştirilmedikçe ondan ayrılmasına olanak bulunmayan parçadır. Bir şeyin maliki, onun ürünlerinin de maliki olur.

Ürünler, dönemsel olarak elde edilen doğal veya hukuki ürünler ile bir şeyin özgülendiği amaca göre âdetler gereği ondan elde edilmesi uygun görülen diğer verimlerdir. Doğal ürünler asıl şeyden ayrılınca kadar onun bütünleyici parçasıdır.

- **Eşya hukukunda mülkiyet iki başlık altında ele alınır. Bunlar ferdi mülkiyet ve birlikte mülkiyettir.** Birlikte mülkiyet ise paylı mülkiyet ve el birliği mülkiyeti olmak üzere ikiye ayrılmıştır. **Paylı mülkiyette (müşterek mülkiyette) birden çok kimse, maddî olarak bölünmüş olmayan bir şeyin tamamına belli paylarla maliktir.**
- **Kanun veya kanunda öngörülen sözleşmeler uyarınca oluşan topluluk dolayısıyla mallara birlikte malik olanların mülkiyeti ise elbirliği mülkiyetidir (iştirak halinde mülkiyettir). Elbirliği mülkiyetinde ortakların belirlenmiş payları olmayıp her birinin hakkı, ortaklığa giren malların tamamına yaygındır. Ortakların hakları ve yükümlülükleri, topluluğu doğuran kanun veya sözleşme hükümleri ile belirlenir.**
- Taşınmaz mülkiyeti, belki de eşya hukukunun en önemli bölümünü oluşturur. **Arazi, tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız ve sürekli haklar ve kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümler, taşınmaz mülkiyetinin konusunu oluşturur.** Taşınmaz mülkiyetinin kazanılması, tescille olur. Miras, mahkeme kararı, cebri icra, işgal, kamulaştırma hâlleri ile kanunda öngörülen diğer hâllerde, mülkiyet tescilden önce kazanılır. Ancak, bu hâllerde malikin tasarruf işlemleri yapabilmesi, mülkiyetin tapu kütüğüne tescil edilmiş olmasına bağlıdır.
- Eşya hukuku içinde özgün nitelik taşıyan çeşitli haklar düzenlenmiştir. Bunlar özellikle komşuluk hukuku bağlamında gündeme gelir. Buna göre herkes, taşınmaz mülkiyetinden doğan yetkileri kullanırken ve özellikle işletme faaliyetini sürdürürken, komşularını olumsuz şekilde etkileyecek taşkınlıktan kaçınmakla yükümlüdür. Özellikle, taşınmazın durumuna, niteliğine ve yerel âdete göre komşular arasında hoş görülebilecek dereceyi aşan duman, buğu, kurum, toz, koku çıkartarak, gürültü veya sarsıntı yaparak rahatsızlık vermek yasaktır. Taşınmaz maliki, üst taraftaki araziden kendi arazisine doğal olarak akan suların ve özellikle yağmur, kar ve tutulmamış kaynak sularının akışına katlanmak zorundadır. Her taşınmaz maliki, uğrayacağı zararın tamamının önceden ödenmesi koşuluyla, su yolu, kurutma kanalı, gaz ve benzerlerine ait boruların, elektrik hat ve kablolarının, başka yerden geçirilmesi olanaksız veya aşırı ölçüde masraflı olduğu takdirde, kendi arazisinin altından veya üstünden geçirilmesine katlanmakla yükümlüdür.
- **Taşınır mülkiyeti** eşya hukukunun temel iki bölümünden ikincisidir. Taşınır mülkiyetinin konusu, nitelikleri itibarıyla taşınabilen maddî şeyler ile edinmeye elverişli olan ve taşınmaz mülkiyetinin kapsamına girmeyen doğal güçlerdir. **Taşınır mülkiyetinin nakli için zilyetliğin devri gerekir.** Bir taşınırın zilyetliğini iyi niyetle ve malik olmak üzere devralan kimse, devreden mülkiyeti devir yetkisi olmasa bile, zilyetlik hükümlerine göre kazanmanın korunduğu hâllerde o şeyin maliki olur. Taşınır mülkiyetini kazanma yolları eşya hukukunda ayrı ayrı ele alınmakta ve Medeni Kanun tarafından da ayrıntılı düzenlenmektedir.
- Eşya hukukunun en temel bölümlerinden bir diğeri de **sınırlı ayni haklardır.** Bunlar; irtifak hakkı, intifa hakkı, oturma hakkı, üst hakkı, kaynak hakkı, geçit hakkıdır.
- Taşınır rehni, taşınmaz rehni (ipotek, ipotekli borç senedi veya irat senedi), taşınmaz rehniyle güvence altına alınan ödünç senetleri, alacaklar ve diğer haklar üzerinde rehin, rehin karşılığında ödünç verme işi ile uğraşanlar, zilyetlik ve tapu sicili, eşya hukuku içinde incelenen diğer konulardır.

BORÇLAR HUKUKU

- Borçlar hukuku, kişiler arasındaki borç ilişkilerini konu alır. **Hukuk sistemimiz içinde borcun kaynağı kural olarak, kanun, sözleşme ya da hukuka aykırı fiil olabilir.** Borçlar hukuku bu borç kaynaklarını, yarattıkları sorumluluk türünü ve sonuçlarını düzenler.
- Borçlar hukukunun temel kaynağı durumundaki **Türk Borçlar Kanunu, iki temel bölümden oluşur.** İlk bölüm **genel hükümler** olarak adlandırılmıştır ve hemen her borç ilişkisine uygulanabilen hükümlerden oluşur. Bunlara borçlar hukukunun genel ilkeleri denir. Bu ilkeler, bünyesi uygun olduğu ölçüde ilgili borç ilişkilerini düzenler. Yasanın ikinci bölümü **özel hükümler** olarak adlandırılmıştır ki burada da, çeşitli sözleşme tipleri ve onlara özgü hükümler düzenlenmektedir.
- Borçlar hukukunun genel ilkeleri denildiğinde bazı temel yapılar akla gelir. Bunlardan ilki sözleşmenin kuruluşudur. **Sözleşme, tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla kurulur.** İrade açıklaması, açık veya örtülü olabilir. Sözleşmelerin geçerliliği, kanunda aksi

öngörülmedikçe, hiçbir şekle bağlı değildir. Kanunda sözleşmeler için öngörülen şekil, kural olarak geçerlilik şeklidir. Öngörülen şekle uyulmaksızın kurulan sözleşmeler hüküm doğurmaz.

Borçlar hukukunun en önemli ilgi alanlarından biri, ilk kez yeni Borçlar Kanunu'nda düzenlenen genel işlem koşullarıdır. Genel işlem koşulları, bir sözleşme yapılırken düzenleyenin, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleridir.

Bankalar, sigorta şirketleri, seyahat ve taşıma işletmeleri, dayanıklı tüketim malları üretimi ve pazarlaması yapan teşebbüsler, bireysel sözleşmelerin kurulmasından önce, soyut olarak tek yanlı kaleme alınmış sözleşme koşulları hazırlamakta ve bunlarla gelecekte kurulacak belirsiz sayıda, fakat aynı şekil ve tipteki hukuki işlemleri düzenlemektedirler. İşte, **önceden hazırlanan tipik sözleşme koşulları için genel işlem koşulları terimi kullanılmakta, bu tip sözleşmelere “kitle sözleşme”, “katılmalı sözleşme” ya da “formüler sözleşme” denilmektedir.** Kitlelere, yığınlara yönelik bu sözleşmelerde, sözleşmenin kurulması ile ilgili görüşmeler ve pazarlıklar yapılması söz konusu değildir.

- Borçlar hukuku, sadece sözleşmelerin kuruluşu ile değil, işleyişi ve sona ermesi ile de yakından ilgilenir. Aynı şekilde sözleşmenin yapılması aşamasında iradeyi sakatlayan yanıltma, aldatma ve korku bu kapsama girer.
- Temsil de borçlar hukuku konusudur. Sözleşme yapanların ya da ifa edenlerin hangi şekilde temsil edileceği, temsilin içeriği, çeşitleri, yetkisiz temsil, temsilin icrası ve sona ermesi bu alanda ele alınır.
- Sözleşme sonrası borcun ikinci kaynağı olan hukuka aykırı (haksız) filler de bu alanın çok önem verilen konularından biridir. Haksız fiilin icra şekli ve sonuçları ayrıntılı incelenir. Yine böyle bir fiil ile oluşan maddi manevi zararlar ile ölüm halinde ortaya çıkan destekten yoksun kalma zararları ve tazmini, borçlar hukuku alanına girer.
- **Borçlar hukukunda sorumluluğun kaynağı kural olarak kusurlu eylemlerdir.** Ancak bu alanda, istisnai nitelik taşıyan kusursuz sorumluluk halleri de ele alınır; Borçlar Kanunu'nda yer verilen hakkaniyet sorumluluğu, adam çalıştıranın sorumluluğu, hayvan bulunduranın sorumluluğu, yapı malikinin sorumluluğu bu niteliktedir.
- Sebepsiz zenginleşmeden doğan borç ilişkileri de borçlar hukukunda incelenir. Buna göre, haklı bir sebep olmaksızın, bir başkasının malvarlığından veya emeğinden zenginleşen, bu zenginleşmeyi geri vermekle yükümlüdür.
- Borçların ifası, borçlar hukukunun konularından bir başkasıdır. Borcun, bizzat borçlu tarafından ifa edilmesinde alacaklının menfaati bulunmadıkça borçlu, borcunu şahsen ifa etmekle yükümlü değildir. Bu ifa şartlarına göre, tam ya da kısmi olabilir.
- Borç konusunun kurulması ile başlayan borçlar hukuku genel ilkeleri, borç konusu kaynağın işleyişini ve sona ermesini de ayrıntılı olarak ele alır. Bu bağlamda, **birden çok borçludan her birinin, alacaklıya karşı borcun tamamından sorumlu olmayı kabul ettiğini bildirmesi ile oluşan müteselsil borçluluk;** Bağlanma ve cayma parası, ceza koşulu; Kanun, sözleşme veya işin niteliği engel olmadıkça alacaklının alacağını üçüncü bir kişiye devrine imkân veren alacak devri; borcun üstlenilmesi; borca katılma, borçlar hukukunun ayrıntılı olarak ele aldığı diğer yapılarıdır.
- Borçlar hukukunun ikinci kısmında, çeşitli sözleşmeler incelenir. Borçlar Kanunu'nda yer verilen sözleşmeler dışında, atipik, karma nitelikli sözleşmeler de borçlar hukukunun konusu olabilir.

İŞ HUKUKU

Çalışma yaşamına ilişkin kuralları ele alıp inceleyen iş hukuku, esasen içerdiği konular itibarıyla hem özel hukuk hem de kamu hukuku karakteri taşıyan bir alandır.

Bireysel İş Hukuku

- Bireysel iş hukuku, 4857 sayılı İş Kanunu'nu temel alır. **İş hukukunun en temel özelliği, bir özel hukuk sözleşmesi olan ve Borçlar Kanunu'nda düzenlenen hizmet sözleşmesiyle taraflardan birinin korunmasını amaçlamasıdır.** Gerçekten de iş hukuku, serbest koşullarda yapıldığında pazarlık şansı olmayan işçinin aleyhine hükümler içermesi muhtemel bir hizmet sözleşmesine müdahale ederek işçiyi korumaya çalışır.
- Sözleşmenin niteliği, ücret, yıllık izin, fazla çalışma, kıdem tazminatı, ihbar tazminatı, hafta tatili ve sözleşmenin feshi, İş Kanunu'nda oldukça ayrıntılı düzenlenmiş ve işçinin burada belirtilenlerden daha aşağıda haklarla karşılaşması engellenmiştir. Örneğin İş Kanunu'na göre fazla çalışma ücreti %50 zamlı ödenmelidir. Bu hüküm sayesinde işçi, imzaladığı bireysel iş sözleşmesinde kendisine %20 zam kabul ettirilmiş olsa da %50 zam talep edebilecektir. O sebeple **İş Kanunu'ndaki düzenlemelerin büyük çoğunluğunu, işçi aleyhine değiştirilemeyen ama lehine değiştirilebilen hükümler (yani nisbi emredici hükümler) olduğunu söyleyebiliriz.**
- Ancak İş Kanunu, hizmet (iş) sözleşmesi ile çalışan her işçiyi kapsamına almaz. Dolayısıyla iş hukuku, İş Kanunu'nun kapsamına giren işçilerle ilgilenir. İş Kanunu'nun kapsamına girmeyen işçiler, hizmet sözleşmesi ile çalışıyor olsalar da Borçlar Kanunu hükümlerine tabi olacaklar, orada tanınan haklarla yetineceklerdir.

- Bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişiye **işçi**,
- İşçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişiye yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlara **işveren**,
- İşçi ile işveren arasında kurulan ilişki **iş ilişkisi**,
- İşveren tarafından mal veya hizmet üretmek amacıyla maddi olan ve olmayan unsurlar ile işçinin birlikte örgütlendiği birim ise **işyeri**,
- İşveren adına hareket eden ve işin, işyerinin ve işletmenin yönetiminde görev alan kimselere **işveren vekili** denir.
- İş hukukunun temel konularından biri **alt işverenlik**dir. Genel bir ifadeyle tanımlamak gerekirse bir **işverenden, işyerinde yürüttüğü mal veya hizmet üretimine ilişkin işlerinde iş alan ve bu iş için görevlendirdiği işçilerini sadece bu işyerinde aldığı işte çalıştıran işveren alt işveren olarak ifade edilir**. Bu ilişkide **asıl işveren**, alt işverenin işçilerine karşı o işyeri ile ilgili olarak bu Kanun'dan, iş sözleşmesinden veya alt işverenin taraf olduğu toplu iş sözleşmesinden doğan yükümlülüklerinden **alt işveren ile birlikte sorumludur**.
- İş hukukunda ücret, sıradan bir edimden çok daha farklı muamele görür. İşçi için taşıdığı önem dikkate alınarak, güvence içinde olabilmesi için ücreti koruyan özel hükümler getirilmiştir.
- İş hukukunun en önemli özelliklerinden birisi, hiçbir ikili borç ilişkisinde olmadığı kadar taraflardan birinin (işçinin), diğerine (işverenin) bağımlı olmasıdır. İşçi işverenin emir ve talimatlarına uygun hareket etmek zorundadır.
- İşyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmak, işçiler de iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan her türlü önleme uymakla yükümlüdürler.
- İş sözleşmelerinin uygulanması ve İş Kanunu hükümlerinin ihlal edilip edilmediği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından müfettişler vasıtasıyla denetlenir.

Toplu İş Hukuku

- İş hukukunun diğer bir bölümünü oluşturan toplu iş hukuku, **Sendikalar Kanunu ile Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu ile düzenlenmektedir. Söz konusu yasalar, işçilerin Anayasa'dan kaynaklanan örgütlenme hakkını güvence altına almaktadır**.
- Toplu iş hukukunda, işçi ve memurların sendikal hakları ele alınır. Söz konusu sendikaların kuruluşu, işleyişi ve tasfiyesi dışında, üyelerine sağladıkları haklar, bu bağlamda incelenmektedir. Sendikaların kendi iç işleyişindeki sendikal demokrasi, bu sendikaların imzaladıkları toplu iş sözleşmelerinin hukuki yapısı ve getirdiği haklar, toplu iş hukukunun ilgi alanına girer.

Sosyal Güvenlik Hukuku

- Sosyal güvenlik sisteminin temel yasası, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'dur. Yasa esasen, sigortalı ve genel sağlık sigortalısı olarak tanımladığı kişileri ve onların bakmakla yükümlü oldukları kişileri muhatap alır.
- Bu Kanun'un amacı, sosyal sigortalar ile genel sağlık sigortası bakımından kişileri güvence altına almak, bu sigortalardan yararlanacak kişileri ve sağlanacak hakları, bu haklardan yararlanma şartları ile finansman ve karşılanma yöntemlerini belirlemek, sosyal sigortaların ve genel sağlık sigortasının işleyişi ile ilgili usûl ve esasları düzenlemektir.
- Yasaya göre **sigortalı, kısa ve/veya uzun vadeli sigorta kolları bakımından adına prim ödenmesi gereken veya kendi adına prim ödemesi gereken kişiyi ifade eder**.

TİCARET HUKUKU

Ticaret hukuku bir **ticari işletmeyi ilgilendiren işlem ve fiilleri konu almaktadır**. Bu yapısıyla ticari işletme, şirketler hukuku, deniz ticareti, kıymetli evrak, taşıma işleri ve sigorta olmak üzere altı bölümden oluşur.

Ticari İşletme Hukuku

- Ticaret Kanunu'nda yer alan hükümlerle, bir ticari işletmeyi ilgilendiren işlem ve fiillere ilişkin diğer kanunlarda yazılı özel hükümler, ticari hükümlerdir**. Mahkeme, hakkında ticari bir hüküm bulunmayan ticari işlerde, ticari örf ve âdete, bu da yoksa genel hükümlere göre karar verir.
- Ticari işletme, esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve bağımsız şekilde yürütüldüğü işletmedir**. Ticari işletme ile esnaf işletmesi arasındaki sınır, Bakanlar Kurulunca çıkarılacak kararnamede gösterilmektedir.
- Ticaret hukukunun temel sùjelerinden biri tacirdir. **Bir ticari işletmeyi, kısmen de olsa, kendi adına işleten kişiye tacir denir**.
- Bir ticari işletmeyi kurup açtığını, sirküler, gazete, radyo, televizyon ve diğer ilan araçlarıyla halka bildirmiş veya işletmesini ticaret siciline tescil ettirerek durumu ilan etmiş olan kimse, **fiilen işletmeye başlamamış olsa bile tacir sayılır**.

- **Bir ticari işletme açmış gibi**, ister kendi adına, ister adi bir şirket veya her ne suretle olursa olsun hukuken var sayılmayan diğer bir şirket adına ortak sıfatıyla işlemlerde bulunan kimse, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı **tacir gibi sorumlu olur.**
- Ticaret şirketleriyle amacına varmak için ticari bir işletme işleten vakıflar, dernekler ve kendi kuruluş kanunları gereğince özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafından **kurulan kurum ve kuruluşlar da tacir sayılırlar. Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri ile kamu yararına çalışan dernekler ve gelirinin yarısından fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlere harcayan vakıflar**, bir ticari işletmeyi, ister doğrudan doğruya ister kamu hukuku hükümlerine göre yönetilen ve işletilen bir tüzel kişi eliyle işletsinler, kendileri **tacir sayılmazlar.**
- Tacir ile karıştırılmaması için esnaf, Ticaret Kanunu'nda ayrıca tanımlanmıştır. Buna göre **esnaf**, ister gezici olsun ister bir dükkânda veya bir sokağın belirli yerlerinde sabit bulunsun, **ekonomik faaliyeti sermayesinden fazla bedenî çalışmasına dayanan ve geliri çıkarılacak kararnamede gösterilen sınırı aşmayan** ve sanat veya ticaretle uğraşan kişidir.
- Ticari iş karinesi bu alanın en temel kavramlarından biridir. **Bir tacirin borçlarının ticari olması asıldır. Ancak**, gerçek kişi olan bir tacir, işlemi yaptığı anda bunun ticari işletmesiyle ilgili olmadığını diğer tarafa açıkça bildirdiği veya işin ticari sayılmasına durum elverişli olmadığı takdirde borç adi sayılır. Taraflardan yalnız biri için ticari iş niteliğinde olan sözleşmeler, Kanun'da aksine hüküm bulunmadıkça, diğeri için de ticari iş sayılır.
- Tacir olan veya olmayan bir kişiye, ticari işletmesiyle ilgili bir iş veya hizmet görmüş olan tacir, uygun bir ücret isteyebilir. Ayrıca, tacir, verdiği avanslar ve yaptığı giderler için, ödeme tarihinden itibaren faize hak kazanır.
- Ticari işletmelerin kayıtlı olduğu sicil Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiştir. Ticaret sicili, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının gözetim ve denetiminde ticaret ve sanayi odaları veya ticaret odaları bünyesinde kurulacak ticaret sicili müdürlükleri tarafından tutulur.
- **Ticaret unvanı ve işletme adı, konunun önemli kavramlarından**dır. Her tacir, ticari işletmesine ilişkin işlemleri, ticaret unvanıyla yapmak ve işletmesiyle ilgili senetlerle diğer belgeleri bu unvan altında imzalamak zorundadır. İşletme sahibi ile ilgili olmaksızın doğrudan doğruya işletmeyi tanıtmak ve benzer işletmelerden ayırt etmek için kullanılan **işletme adlarının da sahipleri tarafından tescil ettirilmesi gerekir.**
- **Haksız rekabet** konusu da ticari işletme hukuku içinde yer alır.
- **Ticari defterler ve cari hesap sözleşmesi** de bu kapsamda incelenir. İki kişinin herhangi bir hukuki sebep veya ilişkiden doğan alacaklarını teker teker ve ayrı ayrı istemekten karşılıklı olarak vazgeçip bunları kalem kalem alacak ve borç şekline çevirerek hesabın kesilmesinden sonra çıkacak artan tutarı isteyebileceklerine ilişkin sözleşme, cari hesap sözleşmesi olarak tanımlanır.
- Acentelik, ticari işletme hukukunun özgün alanlarından biridir. İşletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir.

Ticaret Şirketleri Hukuku

- Şirket, iki veya daha fazla kişinin ortak bir ekonomik amaca erişmek için emek ve sermayelerini bir araya getirmelerini ifade eder.
- Ticaret hukukunun ticari şirketlere ilişkin kısmı, ticari şirket olarak tanımlanan, **kolektif şirket, komandit şirket, anonim şirket, limited şirket ve kooperatiflerin hukuki yapısı ile ilgilidir. Ticaret Kanunu'nda, kolektif ile komandit şirket şahıs; anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket sermaye şirketi sayılır.**
- Ticaret şirketleri tüzel kişiliğe sahiptir. O sebeple kural olarak, Türk Medenî Kanunu'nun 48. maddesi çerçevesinde bütün haklardan yararlanabilir ve borçları üstlenebilirler.

Kıymetli Evrak Hukuku

- İçeriğinde bir hakkı barındıran ve piyasada dolaşımı mümkün evraklar incelenir. Bu alanın temel kavramı olan kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez.
- Kıymetli evrakın borçlusu, ancak senedin teslimi karşılığında ödeme ile yükümlüdür. Hile veya ağır kusuru bulunmadıkça borçlu, vade geldiğinde, senedin niteliğine göre alacaklı olduğu anlaşılan kişiye ödemede bulunmakla borcundan kurtulur.
- Devirleri için bir takım yöntemler belirlenmiştir. Bunlardan en bilineni cirodur.
- Kıymetli evrak hukukunun konusunu oluşturan çeşitli senetler bulunmaktadır: Nama yazılı senetler, Hamiline yazılı senetler, Kambiyo senetleri (Polçe, Bono, Çek).

- Kıymetli evrakın önemli problemlerinden birisi de kabul edilmemesi ya da ödenmemesidir. Bu gibi hallerde, kabul etmemenin veya ödememenin, kabul etmeme veya **ödememe protestosu** denilen resmî bir belge ile belirlenmesi zorunludur.

Taşıma İşleri Hukuku

- 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu'yla ilk kez (dördüncü kitap) olarak düzenlenen taşıma işleri hukuku kısmında eşya taşıma, taşınma eşyası taşıma, değişik tür araçlarla taşıma ve yolcu taşıma işleri düzenlenmiştir.

Deniz Ticareti Hukuku

- Deniz ticaretinin temel unsurlarından biri gemidir. Ticaret Kanunu'na göre, tahsis edildiği amaç, suda hareket etmesini gerektiren, yüzme özelliği bulunan ve pek küçük olmayan her araç, kendiliğinden hareket etmesi imkânı bulunmasa da "gemi" sayılır.
- Türk gemileri için, Denizcilik Müsteşarlığının uygun göreceği yerlerde **gemi sicili tutulur. Gemi, bağlama limanının tâbi olduğu sicil müdürlüğüne tescil olunur.**
- Deniz ticaret hukukunun bir diğer ilgi alanı **donatma iştirakidir**. Gemisini menfaat sağlamak amacıyla suda kullanan gemi malikine donatan denir. Kendisinin olmayan bir gemiyi menfaat sağlamak amacıyla suda kendi adına bizzat veya kaptan aracılığıyla kullanan kişi, üçüncü kişilerle olan ilişkilerinde donatan sayılır.
- Zaman charteri sözleşmesi, navlun sözleşmesi, yolculuk charter partisi, taşıyanın, gemiyi denize, yola ve yüke elverişli bulundurma yükümlülüğü, yükleme ve boşaltma, kırkambar sözleşmesi, taşıyanın sorumluluğu, denizde kurtarma, taşıtanın ve yükletenin sorumluluğu, denizde taşıma senetleri (konişmento), deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi, deniz kazaları, müşterek avarya, kurtarma, gemi alacakları, petrol kirliliği zararının tazmini deniz ticaret hukuku alanında yer alan diğer konular arasındadır.

Sigorta Hukuku

- Ticaret Kanunu'nun altıncı kitabı sigorta hukukudur. Bu alanda sigorta sözleşmesi ve çeşitli sigorta tipleri incelenir.
- Sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmedir.
- Birden çok kişinin birleşerek, içlerinden herhangi birinin, belli bir rizikonun gerçekleşmesi durumunda doğacak zararlarını tazmin etmeyi borçlanmaları **karşılıklı sigortadır. Karşılıklı sigorta faaliyeti ancak kooperatif şirket şeklinde yürütülebilir.**
- Sigortacının sigorta ettiği menfaati tekrar sigorta ettirmesine **reasürans** denir.
- Sigorta hukuku kapsamında çeşitli sigorta tipleri: Mal sigortası, Başkası lehine sigorta, Geçmişe etkili sigorta, Eksik sigorta, Aşkın sigorta, Taksitli sigorta, Birden çok sigorta, Müşterek sigorta, çifte sigorta, Kısmi sigorta, Hayat sigortası, Grup sigortası
- Sigorta bedeli, sigorta değerinden az olduğu takdirde, sigorta edilmiş menfaatin bir kısmının zarara uğraması hâlinde sigortacı, aksine sözleşme yoksa, sigorta bedelinin sigorta değerine olan oranına göre tazminat öder. Buna **eksik sigorta** denir. **Aşkın sigortada ise**, sigorta bedeli sigorta olunan menfaatin değerinin üstündedir ve aşan kısım geçersizdir. Bu sebeple, sigorta bedeli ile sigorta priminin onu karşılayan kısmı indirilir ve tahsil edilmiş fazla prim geri verilir.

ÜNİTE SORULARI**1. Medeni Kanun ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?**

- a. İnsanın doğumla kazandığı haklar MK'da ele alınmazken, insanların sonradan elde ettiği haklar MK'da düzenlenmektedir.
- b. MK'un başlangıç kısmını oluşturan ilk yedi maddesinde, temel ilkelere yer verilmiştir.
- c. MK'da düzenlendiği üzere, bu kanun, sözüyle ve özüyle değindiği bütün konularda uygulanır. Kanunda uygulanabilir bir hüküm yoksa, hâkim, örf ve âdet hukukuna göre, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir.
- d. MK 'a göre herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz.
- e. Medeni Kanun'un iyiniyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır, yani kişilerin kural olarak iyiniyetle davrandığı kabul edilir, aksini iddia eden bunu ispatlamak durumundadır.

2. Medeni hukukun dalları ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- a. Vesayet ve kayyımlik, Eşya hukuku kapsamında ele alınır.
- b. Boşanma, Kişiler hukuku kapsamında ele alınır.
- c. Nafaka, Miras hukuku kapsamında ele alınır.
- d. Rehin ve ipotek, Eşya hukuku kapsamında ele alınır.
- e. Kişiliğin korunması, Miras hukuku kapsamında ele alınır.

3. Aşağıdakilerden hangisi Borçlar hukukunun inceleme alanına girmez?

- a. Sözleşmelerin kuruluşu
- b. Zilyetlik
- c. Genel işlem koşulları
- d. Yetkisiz temsil
- e. Hukuka aykırı (haksız) fiillerin sonucunda oluşan maddi zararın tazmini

4. "Borçlar hukukunda sorumluluğun kaynağı genel kural olarak kusurlu eylemlerdir. Ancak Borçlar hukukunda, istisnai nitelik taşıyan kusursuz sorumluluk halleri de ele alınır."

Aşağıdakilerden hangisi, yukarıdaki ifadede bahsedilen kusurlu eylemlerden doğan sorumluluktur?

- a. Hakkaniyet sorumluluğu
- b. Haksız fiil işlenmesi halindeki sorumluluk
- c. Adam çalıştıranın sorumluluğu
- d. Hayvan bulunduranın sorumluluğu
- e. Yapı malikinin sorumluluğu

5. Aşağıdakilerden hangisi, İş Kanunu uyarınca, işveren adına hareket eden ve işin, işyerinin ve işletmenin yönetiminde görev alan kimselere denir.

- a. Alt işveren
- b. Müfettiş
- c. İşveren vekili
- d. Müdür
- e. İşyeri temsilcisi

6. "İş Kanunun bir bölümü, iş sağlığı ve güvenliğine ayrılmıştır. Buna göre işverenler işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almalıdır. İşçinin çalışırken sağlık sorunu yaşamaması, işçinin tehlikeye girmemesi için işverene önemli mükellefiyetler getirilmiştir."

Aşağıdakilerden hangisi, işverenin, yukarıda bahsedilen mükellefiyetlerinden biri değildir?

- a. İşverenlere, İş Kanunu uyarınca özürlü ve eski hükümlü çalıştırma mükellefiyeti getirilmiştir.
- b. İşverenler işyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine uyulup uyulmadığını denetlemelidir.
- c. İşverenler, işçileri karşı karşıya bulundukları mesleki riskler ve bunlar karşısında alınması gerekli tedbirler konusunda bilgilendirmelidir.

- d. İşverenler, işçileri iş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili yasal hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirmelidir.
e. İşverenler, işçilere gerekli iş sağlığı ve güvenliği eğitimi vermek zorundadırlar.

7. Tacir ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- a. Bir tacirin borçlarının ticari olması asıldır.
b. Tacir, kendisi gibi tacir olan veya olmayan bir kişiye, ticari işletmesiyle ilgili bir iş veya hizmet görmüş olması halinde, uygun bir ücret isteyebilir.
c. Taraflardan yalnız biri için ticari iş niteliğinde olan sözleşmeler, kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, diğeri için de ticari iş sayılır.
d. Gerçek kişi olan bir tacir, işlemi yaptığı anda bunun ticari işletmesiyle ilgili olduğunu diğeri tarafa açıkça bildirmesi veya işin ticari sayılmasına durum elverişli olması halinde borç adi sayılır.
e. Tacir, verdiği avanslar ve yaptığı giderler için, ödeme tarihinden itibaren faize hak kazanır.

8. Şirketler hukuku ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a. Kolektif şirket şahıs şirkettir.
b. Komandit şirket şahıs şirkettir.
c. Anonim şirket sermaye şirkettir.
d. Limited şirket şahıs şirkettir.
e. Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket sermaye şirkettir.

9. Aşağıdakilerden hangisi Devletler özel hukukunun içeriğine dahil değildir?

- a. Vatandaşlık
b. Yabancılar hukuku
c. Kanunlar ihtilafı
d. Yabancı mahkeme ve hakem kararlarının tenfizi ve tanınması
e. Türk mahkemelerinin ulusal ve uluslararası tüm yetkileri

10. Devletler özel hukukunun getirdiği düzenlemeler ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a. İçinde yabancı bir unsur taşıyan özel hukuk ilişkilerini ilgilendiren bir uyumsuzluk varsa hakim, Türk kanunlar ihtilâfı kurallarını ve bu kurallara göre yetkili olan yabancı hukuku re'sen uygular.
b. Hakim, yetkili yabancı hukukun muhtevasının tespitinde tarafların yardımını isteyemez.
c. Yabancı hukukun olaya ilişkin hükümlerinin tüm araştırmalara rağmen tespit edilememesi halinde, Türk hukuku uygulanır.
d. Uygulanacak yabancı hukukun kanunlar ihtilâfı kurallarının başka bir hukuku yetkili kılması, sadece kişinin hukuku ve aile hukukuna ilişkin ihtilâflarda dikkate alınır ve bu hukukun maddî hukuk hükümleri uygulanır.
e. Uygulanacak hukuku seçme imkânı verilen hâllerde, taraflarca aksi açıkça kararlaştırılmadıkça seçilen hukukun maddî hukuk hükümleri uygulanır

7. ÜNİTE SORULAR**1. Aşağıdakilerden hangisi özel hukukun dallarından birisi değildir?**

- a) Medeni hukuk
- b) İş hukuku
- c) Ticaret hukuku
- d) Devletler özel hukuku
- e) Devletler genel hukuku

2. Medeni Kanunla ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- a) Temel ilkelere yer veren 7 maddelik bir başlangıç kısmı vardır.
- b) Medeni Kanun'un genel nitelikli hükümleri, uygun düştüğü ölçüde tüm özel hukuk ilişkilerine uygulanır.
- c) Medeni Kanun, sözüyle ve özüyle değindiği bütün konularda uygulanır.
- d) Medeni Kanun; kişiler hukuku, aile hukuku, eşya hukuku, miras hukuku ve borçlar hukuku olmak üzere toplam beş kitaptan oluşur.
- e) 1926 tarihli eski Medeni Kanun, 2001 yılında yerini yenisine bırakmıştır.

3. Medeni Kanun'a göre hakim, somut olaya uygulanacak bir hüküm bulamazsa nasıl bir yol izler?

- a) Hâkim, önce içtihatlarla bakar, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir.
- b) Hâkim, önce örf ve âdet hukukuna bakar, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir.
- c) Hâkim, önce tüzüklere bakar, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir.
- d) Hâkim davayı bir üst dereceli mahkemeye gönderir.
- e) Hâkim, kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir.

4. Medeni Hukukun dalları ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a) Hak ve fiil ehliyeti, hısımlık kişiler hukuku kapsamında ele alınır.
- b) Vesayet, kayımlık, yasal, soy bağı, danışmanlık aile hukuku kapsamında ele alınır.
- c) Ölüme bağlı tasarruflar miras hukuku kapsamında ele alınır.
- d) Ölüm, gaiplik kararı miras hukuku kapsamında ele alınır.
- e) Rehin ve ipotek eşya hukuku kapsamında ele alınır.

5. Medeni Kanun'un bir kimsenin sürekli oturduğu yer olarak tanımladığı kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Mesken
- b) Yerleşim yeri
- c) Konut
- d) Bölge
- e) Mahalle

6 En az yedi gerçek kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluğu aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Dernek
- b) Vakıf
- c) Şirket
- d) İştirak
- e) Birlik

7. Gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve haklarını belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Dernek
- b) Vakıf
- c) Şirket
- d) İştirak
- e) Birlik

8. Medeni Kanun'a göre kardeşlerin nafaka yükümlülüğü hangi şarta bağlanmıştır?

- a) Aynı konutta yaşamalarına
- b) Ayrı konutta yaşamalarına
- c) Refah içinde bulunmalarına
- d) Meslek sahibi olmalarına
- e) Meslek sahibi olmamalarına

9. Medeni Kanun'a göre vesayet makamı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Kaymakam
- b) Vali
- c) Asliye hukuk mahkemesi
- d) Aile mahkemesi
- e) Sulh hukuk mahkemesi

10. Medeni Kanun'a göre vasi, aşağıdaki organların hangisinin denetimindedir?

- a) Kaymakam
- b) Vali
- c) Asliye hukuk mahkemesi
- d) Aile mahkemesi
- e) Sulh hukuk mahkemesi

11. Bir kimsenin belirli işleri görmek veya mal varlığını yönetmek için atan kimse aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Veli
- b) Vasi
- c) Kayyım
- d) Vekil
- e) Yasal danışman

12. Kısıtlanması için yeterli sebep bulunmamakla beraber korunması bakımından fiil ehliyetinin sınırlandırılması gerekli görülen ergin bir kişiye belirli işlerde görüşü alınmak üzere atanan kişi aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Veli
- b) Vasi
- c) Kayyım
- d) Vekil
- e) Yasal danışman

13. Miras hukukuyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a) Miras hukuku, kişinin ölümü sonrasında geride kalan malvarlığı üzerindeki hakları ele alır.
- b) Mirasçı bırakmaksızın ölen kimsenin mirası Devlete geçer.
- c) Mirasçı saklı paylı bir mirasçı ise, miras bırakan tarafından mirasçılıktan çıkarılamaz.
- d) Mirasçılar, tereke borçlarından müteselsil olarak sorumludurlar.
- e) Miras bırakan, tasarruf özgürlüğünün sınırları içinde, malvarlığının tamamında veya bir kısmında, vasiyetname ya da miras sözleşmesiyle tasarrufta bulunabilir.

14. Medeni kanuna göre, vasiyet düzenlemek için gerekli koşullar aşağıdaki seçeneklerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- a) Ayırt etme gücüne sahip olmak ve on sekiz yaşını bitirmiş olmak
- b) Kısıtlı bulunmamak ve ergin olmak
- c) Ayırt etme gücüne sahip ve ergin olmak
- d) Ayırt etme gücüne sahip olmak ve on beş yaşını bitirmiş olmak
- e) Tam ehliyetli olmak

15. Aşağıdakilerden hangisi taşınmaz mülkiyetinin konusunu oluşturmaz?

- a) Arazi
- b) Tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız haklar haklar
- c) Kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümler
- d) Tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız haklar haklar
- e) Sicile kayıtlı motorlu taşıtlar

16. Aşağıdakilerden hangisi sınırlı ayni haklardan birisi değildir?

- a) İrtifak hakkı
- b) İntifa hakkı
- c) Rehin hakkı
- d) Oturma hakkı
- e) Kaynak hakkı

17. Medeni Kanun'a göre bir kimsenin miras sözleşmesi yapabilmesi için aşağıdaki koşullardan hangisini taşıması gerekir?

- a) Ayırtım gücüne sahip olmak, ergin olmak, kısıtlı olmamak.
- b) Ayırtım gücüne sahip olmak, ergin olmamak.
- c) Ayırt etme gücüne sahip olmak ve on sekiz yaşını bitirmiş olmak.
- d) Ayırt etme gücüne sahip olmak ve on beş yaşını bitirmiş olmak.
- e) Ayırtım gücüne sahip olmak, kısıtlı olmamak.

18. Kanun ya da sözleşme uyarınca oluşan topluluk dolayısıyla mallara birlikte malik olanların mülkiyeti aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilir?

- a) Paylı (müşterek) mülkiyet
- b) Elbirliği (iştirak) halinde mülkiyet
- c) Taşınır mülkiyeti
- d) Taşınmaz mülkiyeti
- e) Sınırlı mülkiyet

19. Eşya hukukunda malikin haklarına ilişkin olarak verilen bilgilerden hangisi doğru değildir?

- a) Bir şeye malik olan kimse, hukuk düzeninin sınırları içinde, o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir.
- b) Malik, malını haksız olarak elinde bulunduran kimseye karşı istihkak davası açabileceği gibi her türlü haksız el atmanın önlenmesini de dava edebilir.
- c) Bir şeye malik olan kimse, o şeyin bütünleyici parçalarına da malik olur.
- d) Malikin mülkiyet hakkı sınırlanamaz.
- e) Bir şeyin maliki, onun ürünlerinin de maliki olur.

20. Sözleşmenin kurulma anı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirlerine uygun olarak açıkladıkları an.
- b) Tarafların iradelerinin yazılı olarak hazırlandığı an.
- c) Yazılı olarak hazırlanan taraf iradelerinin taraflar tarafından imzalandığı an.
- d) Taraf iradelerinin hukuka aykırı olmadığının tespit edildiği an.
- e) Tarafların edimlerini yerine getirdikleri an.

21. Bir sözleşmenin yapılması sırasında sözleşmeyi düzenleyen, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme türü aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Simsarlık sözleşmesi
- b) Kitle sözleşme (katılmalı sözleşme, formüler sözleşme)
- c) Komisyon sözleşmesi
- d) Kefalet sözleşmesi
- e) Ortaklık sözleşmesi

22. Bir sözleşmenin yapılması sırasında sözleşmeyi düzenleyen, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu ve hukuk sistemimize yeni Borçlar Kanunu ile giren kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Özel işlem koşulu
- b) Genel işlem koşulu
- c) Benzer işlem koşulu
- d) Nisbi işlem koşulu
- e) Amaçsal işlem koşulu

23. Aşağıdakilerden hangisi Borçlar Kanunu'nda düzenlenen kusursuz sorumluluk hallerinden birisi değildir?

- a) Hakkaniyet sorumluluğu
- b) Adam çalıştırmanın sorumluluğu
- c) Hayvan bulunduranın sorumluluğu
- d) Yapı malikinin sorumluluğu
- e) Haksız fiil sorumluluğu

24. Birden çok borçludan her birinin, alacaklıya kaşı borcun tamamından sorumlu olmayı kabul ettiğini bildirdiği borç türü aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Eksik borç
- b) Nispi borç
- c) Müteselsil borç
- d) Doğal borç
- e) Sözleşmesel borç

25. Aşağıdaki hukuk dallarından hangisi içerdiği konular itibarıyla hem özel hukuk hem de kamu hukuku karakteri taşıyan bir daldır?

- a) Ticaret Hukuku
- b) Borçlar Hukuku
- c) İdare Hukuku
- d) İş Hukuku
- e) Ceza Hukuku

26. İş Kanunu'ndaki düzenlemelerin büyük çoğunluğunun, işçi aleyhine değiştirilemeyen ama lehine değiştirilebilen hükümlerden oluşması, İş Kanunu hükümlerinin hangi özelliğini ifade etmektedir?

- a) Nispi emrediciliği
- b) Mutlak emrediciliği
- c) Değişkenliği
- d) Detaycılığı
- e) Yüzeyselciliği

27. Aşağıdakilerden hangisi, İş Kanunu uyarınca işverenden, işyerinde yürüttüğü mal veya hizmet üretimine ilişkin işlerinde iş alan ve bu iş için görevlendirdiği işçilerini sadece bu işyerinde aldığı işte çalıştıran kimselerdir?

- a) Müfettiş
- b) Alt işveren
- c) İşveren vekili
- d) Müdür
- e) İşyeri temsilcisi

28. Sendikalar Kanunu ile Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu ile düzenlenen hukuk dalı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Sosyal güvenlik Hukuku
- b) Borçlar Hukuku
- c) Bireysel İş Hukuku
- d) Sigorta Hukuku
- e) Toplu iş Hukuku

29. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'na göre, kısa ve/veya uzun vadeli sigorta kolları bakımından adına prim ödenmesi gereken veya kendi adına prim ödemesi gereken kişi aşağıdakilerden hangisidir?

- a) İşçi
- b) İşveren
- c) Sigortalı
- d) Alt işveren
- e) İşveren vekili

30. İşletme sahibi ile ilgili olmaksızın doğrudan doğruya işletmeyi tanıtmak ve benzer işletmelerden ayırt etmek için kullanılan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- a) İşletme adı
- b) Ticaret unvanı
- c) Ticari defter
- d) Ticaret sicili
- e) Cari hesap

31. Tacirle ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi doğru değildir?

- a) Bir ticari işletmeyi, kısmen de olsa, kendi adına işleten kişiye tacir denir.
- b) Bir ticari işletmeyi kurup açtığını, sirküler, gazete, radyo, televizyon ve diğer ilan araçlarıyla halka bildirmiş veya işletmesini ticaret siciline tescil ettirerek durumu ilan etmiş olan kimse, fiilen işletmeye başlamamış olsa bile tacir sayılır.
- c) Bir ticari işletme açmış gibi, ister kendi adına, ister adi bir şirket veya her ne suretle olursa olsun hukukten var sayılmayan diğer bir şirket adına ortak sıfatıyla işlemlerde bulunan kimse, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı tacir gibi sorumlu olur.
- d) Bir tacirin borçlarının ticari olması asıldır.
- e) Amacına varmak için ticari bir işletme işleten vakıflar, dernekler ve kendi kuruluş kanunları gereğince özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşlar tacir sayılmaz, bunları kuran tüzel kişiler tacir sayılır.

32. Ekonomik faaliyeti sermayesinden fazla bedenî çalışmasına dayanan ve geliri çıkarılacak kararnamede gösterilen sınırı aşmayan ve sanat veya ticaretle uğraşan kişi aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Tacir
- b) Esnaf
- c) Mümessil
- d) Acente
- e) Ticari vekil

33. İki kişinin herhangi bir hukuki sebep veya ilişkiden doğan alacaklarını teker teker ve ayrı ayrı istemekten karşılıklı olarak vazgeçip bunları kalem kalem alacak ve borç şekline çevirerek hesabın kesilmesinden sonra çıkacak artan tutarı isteyebileceklerine ilişkin sözleşme aşağıdakilerden hangisidir?

- a) İbra sözleşmesi
- b) Şirket sözleşmesi
- c) Kredi sözleşmesi
- d) Cari hesap sözleşmesi
- e) Acentelik sözleşmesi

34. Aşağıdakilerden hangisi bir ticari şirket değildir?

- a) Kollektif Şirket
- b) Komandit Şirket
- c) Limited Şirket
- d) Adi şirket
- e) Kooperatif

35. Şirketler hukuku ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a) Kollektif şirket, şahıs şirkettir.
- b) Anonim şirket, sermaye şirkettir.
- c) Limited şirket, sermaye şirkettir.
- d) Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket, şahıs şirkettir.
- e) Komandit şirket, şahıs şirkettir.

36. Kıymetli evrak hukukuna ilişkin olarak verilen bilgilerden hangisi doğru değildir?

- a) Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez.
- b) Kıymetli evrakın borçlusu, senet kendisine teslim edilmese bile ödemek yapmak zorundadır.
- c) Ciro, kıymetli evrakta var olan bir hakkın, devir veya rehin edilmesi gibi hukuki sonuçlar doğuran bir irade beyanıdır.
- d) Poliçe, bono, çek kambiyo senetleridir

- e) Kıymetli evrakın kabul edilmemesi ya da ödenmemesi durumunda, bu durumun protesto ile belirlenmesi zorunludur.

37. Aşağıdakilerden hangisi Deniz Ticareti Hukukunun inceleme alanına girmez?

- a) Haksız rekabet
- b) Donatma iştiraki
- c) Zaman charteri sözleşmesi
- d) Navlun sözleşmesi
- e) Konişmento

38. Gemisini menfaat sağlamak amacıyla suda kullanan gemi malikine ne denir?

- a) Donatan
- b) Navlun
- c) Çarter
- d) Avarya
- e) Ciranta

39. Sigortacının sigorta ettiği menfaati tekrar sigorta ettirmesine ne denir?

- a) Takseli sigorta
- b) Müşterek sigorta
- c) Reasürans
- d) Eksik sigorta
- e) Çifte sigorta

40. Birden çok kişinin birleşerek, içlerinden herhangi birinin, belli bir rizikonun gerçekleşmesi durumunda doğacak zararlarını tazmin etmeyi borçlandıkları sigorta türü aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Karşılıklı sigorta
- b) Eksik sigorta
- c) Aşkın sigorta
- d) Çifte sigorta
- e) Müşterek sigorta

1-E	10-C	19-D	28-E	37-A
2-D	11-C	20-A	29-C	38-A
3-B	12-E	21-B	30-A	39-C
4-D	13-C	22-B	31-E	40-A
5-B	14-D	23-E	32-B	
6-A	15-E	24-C	33-D	
7-B	16-C	25-D	34-D	
8-C	17-A	26-A	35-D	
9-E	18-B	27-B	36-B	

8. ÜNİTE Kamu Hukukunun Dalları

KAMU HUKUKU ve DALLARI

- Kamu hukuku-özel hukuk ayrımının ortaya çıkması, esas olarak devlet-vatandaş veya yöneten-yönetilen ayrımının ortaya çıkmasıyla yakından ilgilidir. Eğer hukuk sadece belli bir toplumda yaşayan bireyler arasındaki ilişkileri düzenliyor olsaydı, muhtemelen kamu hukuku özel hukuk şeklinde bir ayrım ortaya çıkmayacaktı. Ancak bu böyle olmadı; tarihsel süreç içerisinde bireyler yanında kurumlar da toplumsal yapıyı oluşturan unsurlar arasında yer aldı. Bireylerin örgütlenerek oluşturdukları ve toplumsal hayatın çeşitli alanlarında işlev gören kurumlar sistemi içerisinde, deyim yerindeyse kurumlar kurumu olan “devlet”, toplumdaki en kapsamlı ve en üstün gücü ifade eden siyasal iktidarı kullanma yetkisine sahip olması dolayısıyla öne çıktı.
- İnsanlık tarihinde, bir zamanda, bir şekilde devletin ortaya çıkmasının ardından, devletin hukuki ilişkilerin içinde yer alması veya tarafı olması da kaçınılmazdı. İşte bu noktadan sonra “kamu hukuku-özel hukuk” ayrımının bir ihtiyaç olarak doğduğu, esas olarak içinde devletin yer aldığı veya devletle ilgili hukuki ilişkileri tanımlamak için bu ayrımın geliştirildiği söylenebilir.
- Bir hukuki ilişkinin kamu hukuku ilişkisi mi, yoksa özel hukuk ilişkisi mi olduğuna nasıl karar verebiliriz? Bir başka ifadeyle hangi ölçütlerle bir hukuki ilişkinin kamu hukuku ilişkisi olduğunu anlarız? Günümüze kadar bu konuyla ilgilenen yazarlar farklı noktalardan hareket ederek kamu hukuku-özel hukuk ayrımını yapmayı denemişlerdir.

Bu konuda ortaya konan teorilerden biri “menfaat” kavramıyla ilgilidir. Buna göre, kamu hukuku devlete ait menfaatleri, özel hukuk ise özel kişilere ait menfaatleri düzenleyen hukuk alanlarıdır.

Bir başka teori, hukuki ilişkinin taraflarına göre bir ayrım önerir; eğer hukuki ilişkinin taraflarından biri devletse bu ilişki kamu hukuku ilişkisi, hukuki ilişkinin tarafları bireylerse bu ilişki özel hukuk ilişkisidir. **Bir başka teoriye göre, kamu hukuku kuralları emredicidir,** yani bu kurallar hukuki ilişkinin taraflarınca değiştirilemez veya aksi kararlaştırılmaz. **Özel hukuk ise esas olarak irade serbestisine dayanır,** yani bu alanda taraflar hukuki ilişkinin içeriğini ve şartlarını serbestçe kararlaştırırlar.

Benzer bir teoriye göre ise kamu hukuku ilişkisinde kamu, yani devlet tarafı üstün konumdadır ve güç kullanarak zorlama dahil egemenlik yetkilerine sahiptir, **özel hukuk ilişkisinde ise taraflar eşit konumdadır** ve birinin diğer üzerinde herhangi bir üstünlüğü söz konusu değildir.

- **Klasik olarak bazı hukuk alanlarının hangi kategori içinde değerlendirileceği tartışmalıdır.** Örneğin **iş hukuku,** işçi ve işveren arasındaki ilişkileri ilgilendirdiği ölçüde özel hukuk alanına girmekte, ancak devletin işverenin karşısında işçiyi korumak için bu alandaki hukuki ilişkileri düzenlemesi veya söz konusu bu ilişkilere müdahale ediyor olması dolayısıyla kamu hukukuna yaklaşmaktadır. **Medeni usul hukuku ve icra iflas hukuku** da aslında devletin müdahalesi olan ve zorlayıcı gücünü kullandığı hukuk alanları olduğu için kamu hukukuna dâhil edilebilir. Ancak, bu alanlar esas olarak özel hukuk uyumsuzluklarının çözümüne ilişkin olduğundan özel hukuk içerisinde değerlendirilir.
- **Kamu hukukunun dalları; Uluslararası hukuk, Anayasa hukuku, İdare hukuku, Vergi hukuku ve Ceza hukukudur.**

ULUSLARARASI HUKUK

- Uluslararası hukuk (Uluslararası kamu hukuku veya Devletler hukuku olarak da anılır), uluslararası toplum üyeleri arasındaki ilişkileri düzenler. Buna göre, uluslararası hukuk süjeleri veya uluslararası toplumun üyeleri esas olarak devletler ve uluslararası örgütlerdir. **Uluslararası hukuk, devletlerin birbirleriyle ve diğer devletler hukuku süjeleriyle olan ilişkilerini düzenleyen hukuk alanı olarak tanımlanabilir.**
- **Uluslararası hukukun “hukuk” olma niteliği; milletlerarası üstün bir otoritenin mevcut olmaması, milletlerarası düzeyde, millî düzeydekine benzer bir yasama veya yargı organının bulunmaması ve uygulamada bu hukuk alanında sistemli bir yaptırım düzeninin eksikliği gibi gerekçelerle geçmişte sorgulanmış olmakla birlikte, günümüzde bu hukuk alanı kendine özgü kavram, ilke ve yöntemleriyle kamu hukuku içerisinde alt-alan olarak kabul edilmektedir.**
- **Uluslararası hukukun inceleme alanlarının başında uluslararası hukukun kaynakları gelmektedir.** Buna göre, uluslararası hukukun kaynakları arasında uluslararası andlaşmalar başta gelir.
- **Uluslararası antlaşmaların iç hukuktaki etkisi çeşitli hukuk sistemlerinde farklı biçimde karşımıza çıkar. Bu bağlamda iki modelden söz edilebilir: “düalist (ikici) model” ve “monist (tekçi) model”** Düalist modelde, uluslararası hukuk ile iç hukukun ayrı hukuk sistemleri olduğu, monist modelde ise, uluslararası hukuk ile iç hukukun aynı hukuk sistemi içerisinde yer aldığı kabul edilir. Monist modelde uluslararası antlaşmalar; yasa düzeyinde, yasaların üzerinde, anayasa düzeyinde, hatta bazı sistemlerde anayasanın üzerinde olabilir.

Türkiye Cumhuriyeti hukuk sisteminde, uluslararası andlaşmalar kural olarak yasa hükmündedir (Anayasa, m. 90). Bununla birlikte, usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası andlaşmalar hakkında anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Türkiye Cumhuriyeti hukuk sisteminde, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası andlaşmalarla yasaların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzluklarda ise uluslararası andlaşma hükümleri esas alınır.

Uluslararası örf ve âdet ile iyiniyet ilkesi gibi genel hukuk ilkeleri ve iyi komşuluk ilişkileri gibi uluslararası hukuka özgü genel ilkeler de Uluslararası hukukun asli kaynakları arasında sayılabilir. Bunun dışında yargısal kararlar (içtihat) ve doktrin (öğreti) uluslararası hukukun yardımcı kaynakları olarak kabul edilir.

- **Devletler ve uluslararası örgütler uluslararası hukukun kişileridir.** Devlet; ülke, insan topluluğu ve egemenlik unsurlarından oluşur. Bu bağlamda, devletin çeşitli boyutları uluslararası hukukun inceleme alanına dahildir. İncelenen konular arasında; ülkenin sınırlarının belirlenmesi, halkların geleceklerini tayin etme hakkı, devletin egemenlik yetkileri, egemenliğin korunması, devletlerin ve hükümetlerin tanınması gibi konular sayılabilir. Uluslararası örgütler ise esas olarak bir kurucu andlaşmaya dayanan ve hukuki kişiliğe sahip örgütlenmelerdir. Birleşmiş Milletler Örgütü ve benzeri uluslararası örgütlere ilişkin meseleler uluslararası hukuk alanında ağırlıklı bir yer tutar.
- **Uluslararası hukuk kişileri arasındaki ilişkiler uluslararası hukuk alanı içinde karşımıza çıkan bir diğer büyük başlık olarak anılabilir.** Bu bağlamda diplomatik ilişkiler, diplomasi örgütü, diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıklar, konsolosluk ilişkileri ve konsolosluk ayrıcalık ve bağışıklıkları inceleme konusudur.
- Deniz, göl, kanal ve akarsuların ve hava ve uzayın uluslararası statüsü de uluslararası hukuk alanı içerisinde ayrıca incelenmektedir.

ANAYASA HUKUKU

- Anayasa bir hukuk sistemindeki en “üstün” yasadır.
- 1982 Anayasası’nın 11. maddesine göre: **“Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. / Kanunlar Anayasa’ya aykırı olamaz.”**
- **“Anayasa’nın üstünlüğü”, en başta yasaların Anayasa’ya aykırı olmaması gerektiğini, yani Türkiye Büyük Millet Meclisinin (TBMM) yaptığı yasaların Anayasa’ya uygun olması gerektiğini ifade eder.** Dünyada birçok anayasal sistemde, yasaların Anayasa’ya uygun olup olmadığı yargı organı tarafından denetlenmektedir. Bizim anayasal sistemimizde bu görev Anayasa Mahkemesi’ne verilmiştir. **Anayasa Mahkemesi, başka görevleri yanında, Anayasa’ya aykırı yasaları iptal ederek “Anayasa’nın üstünlüğü” ilkesini hayata geçirir.**
- Yasama organı gibi, yürütme organı da Anayasa ile bağlıdır. İdari yargı, idarenin eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunu denetlerken aynı zamanda idarenin anayasaya uygun hareket etmesini sağlar. Yargı organı açısından da hukuk sistemindeki en üstün yasa Anayasa’dır. Yargıçlar, yargı yetkisini kullanırlarken Anayasa’nın çizdiği çerçeveye içinde hareket ederler.
- **Bütün bunların ötesinde, Anayasa’nın üstünlüğü, Anayasa’nın yasalardan daha zor değiştirileceği anlamına da gelir.** Bunun için Anayasaların bazı maddelerinin değiştirilmesi yasaklanabilir (örneğin, 1982 Anayasası’nın 4. maddesiyle ilk üç maddesinin değiştirilmesi yasaklanmıştır), anayasada değişiklik yapılması için yasama organında yasaları değiştirmek için aranan çoğunluktan daha fazla bir çoğunluk aranabilir (örneğin, 1982 Anayasası’nın değiştirilebilmesi için beşte üç, üçte iki gibi nitelikli çoğunluklar öngörülmüştür) veya Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girmeleri için halkoylamasına sunulmaları şartı getirilebilir (örneğin, 1982 Anayasası’nın değiştirilme usulünde, TBMM’de Anayasa değişikliğinin kabul oranına göre söz konusu değişiklik Cumhurbaşkanı tarafından halkoylamasına sunulabilir).
- **Anayasaların çoğunda bir başlangıç bölümü bulunur. Başlangıçlarda, Anayasa’nın felsefesi, yapıldığı dönemin siyasal ve toplumsal koşulları, yapılış nedenleri, dayandığı temel ilke ve değerler ortaya konur.** Başlangıç bölümü edebi bir üslupla kaleme alınan, genellikle hukuk kuralı niteliği taşımayan bir metin olmakla birlikte, Anayasa’nın bir parçası sayılabilir. Örneğin, 1982 Anayasası’nın 176. maddesine göre: “Anayasa’nın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten başlangıç kısmı, Anayasa metnine dâhildir.”
- **Çağdaş Anayasaların bazılarında başlangıç bölümünün ardından genel esaslar bölümü gelir. Genel esaslar bölümünde devletin temel nitelikleri ve anayasal rejimin temel ilkeleri tanımlanır.** Örneğin devlet modeli (üniter, federal ya da bölgesi), din-devlet ilişkileri ve bireylerin devlet karşısındaki konumuna ilişkin ilkeler bu bölümde açıklanır. 1982 Anayasası’nın 1-11 maddeleri de “Genel Esaslar” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde; Devletin şekli, Cumhuriyetin nitelikleri, Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti, değiştirilemeyecek hükümler, Devletin temel amaç ve görevleri, egemenlik, yasama yetkisi, yürütme yetkisi ve görevi, yargı yetkisi, kanun önünde eşitlik ve Anayasa’nın bağlayıcılığı ve üstünlüğüne ilişkin esaslara yer verilmektedir.

- **Çağdaş anayasaların birçoğunda temel hak ve özgürlükler de geniş bir yer tutmaktadır.**
Negatif statü hakları devlete; dokunmama, karışmama, müdahale etmeme gibi olumsuz anlamda bir görev yükleyen haklardır.
Aktif statü hakları (katılma hakları, birinci kuşak haklar), seçme, seçilme, siyasal parti kurma, siyasal partiye üye olma gibi vatandaşların siyasal süreçlere katılmalarını sağlayan haklardır.
İsteme hakları (pozitif statü hakları, ikinci kuşak haklar), bireye devletten bir hizmet ya da edim isteme olanağı tanır. Çalışma, sağlık, sosyal güvenlik hakkı gibi sosyal ve ekonomik nitelikli söz konusu haklar, devlete, sosyo-ekonomik anlamda vatandaşların yararına sorumluluklar yükler, olumlu anlamda bir şeyler yapma görevi verir.
Üçüncü kuşak haklar, bazı anayasalarda yer alan, çevre, barış, gelişme hakkı gibi son yıllarda güncel hale gelen haklardır.
- Anayasa, siyasal iktidarı organize eden hukuki belge olma özelliğine sahiptir. Yasama, yürütme ve yargı organlarının kuruluşu, işleyişi ve birbirleriyle ilişkileri Anayasa'da düzenlenir.
- Devletin temel organlarından **“yasama”**, yasa yapma işlevini yerine getirir. 1982 Anayasası'na göre yasama organı Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Türkiye Büyük Millet Meclisi milletin temsilcilerinden oluşan bir organ olarak millet adına egemenlik yetkisini kullanır. Mevcut anayasal düzenlemeye göre TBMM 550 milletvekilinden oluşan tek meclisli bir yapıdadır.
- **“Yürütme”** esas olarak yasaları uygulamakla ve yasaların verdiği yetki çerçevesinde ülke yönetimine ilifkin siyasal kararları almakla görevli organdır. **1982 Anayasası iki parçalı bir yürütme organı öngörmektedir: Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu**, yani Başbakan ve bakanlar. 2007 yılında halkoylaması ile kabul edilen anayasa değişikliği sonrasında şu anda görevde olan Cumhurbaşkanı sonrakı **Cumhurbaşkanı 2014 yılında doğrudan halk tarafından seçilecektir**. Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri; cezai, siyasal ve hukuki sorumluluğu; Bakanlar Kurulunun kuruluşu ve görevinin sona ermesi; görev ve yetkileri; Başbakanın atanması, görev ve yetkileri; Başbakanın ve bakanların siyasal, cezai ve hukuki sorumluluğu; yürütme organının yaptığı kanun hükmünde kararname, tüzük ve yönetmelik gibi düzenleyici işlemler; yürütme organının istisnai olarak başvurabileceği olağanüstü hal, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali gibi olağanüstü yönetim usullerine ilişkin düzenlemeler anayasa hukukunun bu başlığı altında incelenir.
- **Türkiye’de, yürürlükteki 1982 Anayasası’nın orijinal halinde öngörülen hükümet sistemi esas olarak “parlamenter sistem”dir.** Bununla birlikte, 1982 Anayasası’nın orijinal halindeki parlamenter sistemde, klasik parlamenter sistemden farklı olarak, yürütmenin, yürütme içerisinde de cumhurbaşkanının yetkilerinin artırıldığı gözlenmektedir. 2007 yılında halkoylaması sonucu kabul edilen ve Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini öngören Anayasa değişikliği sonrasında Türkiye’de geçerli olan hükümet sisteminin niteliği tartışmalı hale gelmiştir. **Bazı yazarlar, Türkiye’deki hükümet sisteminin; “yarı-başkanlık” sistemine, bazıları ise (klasik parlamenter sisteme halk tarafından seçilen cumhurbaşkanı unsurunun eklenmesiyle ortaya çıkan) “başkanlı parlamenter sistem”e dönüştüğünü savunmaktadır.**
- **Yargı** organı yöneticilerin ve yönetilenlerin hukuka uygun davranıp davranmadıklarını denetleyen ve eğer bir hukuka aykırılık varsa buna ilifkin yaptırımı tespit eden organdır. Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı yanında Anayasa hukukunda ilk derece mahkemeleri ve yüksek mahkemelere ilifkin esaslar da bu başlık içinde düzenlenir.
- **Anayasalarda devlet organlarına ilişkin hükümler yanında Anayasa’nın değiştirilmesine ilişkin kurallar da bulunur.**
- **Osmanlı-Türkiye tarihinde Anayasalar: 1876 Kanun-i Esasi, 1921 Teşkilat-ı Esasiye, 1924 Teşkilat-ı Esasiye, 1961 Anayasası, 1982 Anayasası.**
1876 Kanun-i Esasisi:
Osmanlı İmparatorluğunda ilan edilen ilk Anayasa 1876 Kanun-i Esasi’dir. Bu Anayasa, Padişahın tek taraflı iradesiyle yapılmış bir ferman Anayasa’dır. Anayasa, devletin monarşik ve teokratik yapısını korumaktadır. Söz konusu Anayasa ile iki kanatlı bir yasama organı oluşturulmuş (Meclis-i Umumi); bunlardan Heyet-i Ayan üyelerinin Padişah tarafından seçilip atanması, Heyet-i Mebusan üyelerinin halk tarafından seçilmesi yöntemi benimsenmiştir. Böylece bu Anayasa ile ilk kez -kısmen de olsa- halkı temsil eden bir parlamento kurulmuştur. Ancak Heyet-i Mebusana ne yasama süreci ne hükümeti denetleme açısından önemli bir yetki tanınmıştır. **Padişahın sorumsuzluğu ve kutsallığı anlayışı ile yasama-yürütme ilişkilerindeki üstünlüğü bu anayasada sürdürülmüştür. 1876 Anayasası’nın anayasal monarşiyi benimsediğini söylemek güçtür.**

1876 Anayasası’nı temel hak ve özgürlükler açısından değerlendirdiğimizde ise şu noktaların altını çizebiliriz: 1876 Anayasası yasa önünde eşitlik, kişi özgürlüğü ve dokunulmazlığı, basın özgürlüğü, eziyet, işkence, müsadere ve angarya yasağı gibi çok sayıda hak ve özgürlükle önemli yargısal güvenceleri tanımıştır. Ne var ki, tanınan bu hak ve güvenceler Anayasa’da Padişaha tanınan sürgün yetkisiyle etkisiz kılınmıştır.

II. Meşrutiyet'in ilanının ardından toplanan Meclis-i Umumi 8 Ağustos 1909 tarihli yasayla Kanun-i Esasi'de çok önemli değişiklikler yapmıştır. Bu nedenle Kanun-i Esasi'nin yeni biçimi bazı yazarlarca "1909 Anayasası" olarak da adlandırılmaktadır. 1909 değişiklikleri, 1876 Anayasası'nın ilk biçiminden farklı olarak, Padişahın tek taraflı iradesiyle değil, Meclisin girişimi ve katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Artık bu düzenlemelerle Osmanlı İmparatorluğunda temel esaslarıyla anayasal monarşinin benimsendiği söylenebilir. Söz konusu değişikliklerle Padişahın yetkileri önemli ölçüde sınırlanmıştır. Sadrazam ve onun seçtiği Heyet-i Vükela üyeleri Padişah tarafından atanmalarına rağmen Heyet-i Vükela bireysel ve toplu olarak Meclis-i Mebusana karşı sorumlu tutulmuş; bir konuyu görüşmek için Padişah'tan izin alma zorunluluğu kaldırılmıştır. Meclisin Padişahın daveti olmaksızın kendiliğinden toplanması ve Padişahın iznine gerek olmadan yasa önerebilmesi mümkün hale getirilmiştir. Padişahın "mutlak veto" yetkisi "geciktirici veto"ya dönüştürülmüştür. 1909 değişiklikleri, Meclisin siyasal sistemde ağırlık kazanmasını sağlamanın yanı sıra toplantı ve dernek haklarının tanınması, basına sansür yasağının konması gibi hak ve özgürlükler alanını genişletici düzenlemelere de yer vermiştir. Padişaha sürgün yetkisi veren hükmün metinden çıkarılması da hak ve özgürlüklerin serbestçe kullanılmasını sağlamak açısından önemli bir adımdır.

1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu:

Bu Anayasa 24 maddeden oluşan çerçeve bir Anayasa'dır. "Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu" ilkesi ilk kez bu Anayasa'da ifade edilmiştir.

Bu anayasa, yasama ve yürütme yetkilerinin Parlamentoda toplanmasını öngören "meclis hükümeti" sistemini benimsemiştir. Buna göre, Meclis kendi içinden bir başkan seçer. Yürütme görevi de Meclisin kendi üyeleri arasından seçtiği "İcra Vekilleri Heyeti" tarafından yerine getirilir. İcra vekilleri kendi aralarından bir başkan seçmekle birlikte, Meclis başkanı İcra Vekilleri Heyetinin de doğal başkanı olarak tanımlanmıştır.

1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, meclis hükümeti sistemine uygun olarak ayrı bir devlet başkanlığı makamı öngörmemiştir.

Bu Anayasa'da nahiye şuraları ve idare heyetlerinin yargısal yetkilerinden söz eden düzenleme dışında yargı yetkisine değinilmemiştir. Buna karşılık, yerinden yönetime yönelik düzenlemeler bu Anayasa'da geniş yer tutmaktadır.

Anayasa ülkeyi vilayetlere, kazalara ve nahiyelere ayırmış; bunlardan vilayet ve nahiyelere tüzel kişilik ve idari özerklik tanımıştır.

1924 Anayasası:

- Türkiye Devletinin cumhuriyet olduğu; egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu; TBMM'nin ulusun tek ve gerçek temsilcisi olduğu ve egemenliğini TBMM eliyle kullanacağı belirtilmiştir.
- Yasama ve yürütme erkleri TBMM'de toplanmıştır. TBMM yasama yetkisini bizzat kendisi; yürütme görevini ise Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu aracılığıyla yerine getirmektedir.
- Milletvekillerine serbestçe çalışmalarını sağlamak için yasama sorumsuzluğu ve dokunulmazlığı tanınmıştır.
- Bu Anayasa'ya göre, yürütme organının unsurlarından biri olan Cumhurbaşkanı hem devletin hem de yürütmenin başıdır. TBMM tarafından, kendi üyeleri arasından bir dönem için seçilir.
- Cumhurbaşkanı siyaseten sorumsuzdur; Cumhurbaşkanının yaptığı işlemleri "karşı imza" kuralına tabidir, yani söz konusu işlemlerin TBMM'ye karşı siyaseten sorumlu olan Başbakan ve ilgili bakan tarafından da imzalanması gerekir.
- Cumhurbaşkanı tarafından atanan Bakanlar Kurulu Meclisten güvenoyu almak zorundadır. Başbakan ve bakanların Meclise karşı kolektif ve bireysel sorumlulukları vardır. Yargı erki bağımsız mahkemeler tarafından millet adına kullanılır.
- Mahkemelerin yasayla kurulması, bağımsızlığı, yargı kararlarının bağlayıcılığı, savunma hakkı, yargılamanın herkese açık olması gibi yargı alanına ilişkin belli başlı ilkeler bu Anayasa'da yer almıştır. Sonuçta, meclis hükümeti sisteminin bazı etkileri devam ediyor olsa da yasama- yürütme ilişkisi açısından bu Anayasa'nın parlamenter sisteme yakın bir düzenleme getirdiği söylenebilir.
- 1924 Anayasası genel ve soyut bir özgürlük ve eşitlik anlayışı öngörmüştür. İşkence, eziyet ve zoraltım yasağı, düşünce, din, vicdan, sözleşme, dilekçe, yayın, mülkiyet, dernek, toplantı, seçme, seçilme, devlet memuriyetine girebilme gibi klasik haklar ve siyasal hak ve özgürlükler genel olarak tanımlanmıştır. Buna karşılık, ilköğretimin devlet okullarında parasız olması dışında sosyal ve ekonomik haklara hiç değinilmemiştir.
- Anayasa, düzenlediği hak ve özgürlükler için güvenceler öngörmemiş; milletin tek ve gerçek temsilcisi olan TBMM tarafından yasa yoluyla söz konusu hak ve özgürlüklerin düzenlenip korunacağını varsaymıştır.
- 1921 Anayasası'nın benimsediği biçimiyle yerinden yönetim ilkesi bu Anayasa'da öngörülmemiştir.

- 1924 Anayasası zaman içerisinde önemli değişikliklere uğramıştır. 1928’de devleti laikleştirme yönünde adımlar atılmıştır. Bu doğrultuda devletin dininin İslam olduğu hükmü ile Cumhurbaşkanı ve milletvekili yeminlerinde yer alan “vallahı” sözcüğü metinden çıkarılmış; Meclisin şariat hükümlerini uygulama görevi kaldırılmıştır. 1934’te yapılan değişiklikte kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmış; seçme yaşı 18’den 21’e çıkarılmıştır. 1937 değişikliği ile de Cumhuriyet Halk Partisinin altı okunu simgeleyen ilkeler anayasaya eklenmiştir. 1945’te anayasanın dili sadeleştirilmiş, 1952’deki değişiklik ile ise eski haline getirilmiştir.

1961 Anayasası:

- Bu Anayasa önceki Anayasalarımıza göre daha ayrıntılı ve uzundur.
- 1961 Anayasası pek çok açıdan Anayasa Hukuku’muza yenilikler getirmiştir.
- Bu Anayasa, 1921 ve 1924 Anayasalarından farklı olarak bir başlangıç bölümüne yer vermiş ve bunu esas metinden saymıştır.
- Anayasa’nın 2. maddesi cumhuriyetin niteliklerini sıralamıştır. Bunlar arasında **devletin insan haklarına dayanması, aynı zamanda sosyal bir hukuk devleti olması önceki Anayasalarımızda yer almayan ilkelerdir.**
- 1961 Anayasası, 1924 Anayasasına göre çok daha geniş ve ayrıntılı bir hak ve özgürlükler listesi sunmaktadır. Önceki anayasadan farklı olarak sağlık, sosyal güvenlik, sendikal haklar gibi sosyal ve ekonomik haklar ilk kez bu Anayasa’da yer bulmuştur. Siyasal partiler de bu anayasada “demokratik yaşamın vazgeçilmez unsuru” olarak tanımlanmış ve siyasal partilerin mali denetimleri ile gerektiğinde kapatılmaları görevinin Anayasa Mahkemesi’ne verilmesi gibi bazı yeni düzenlemeler öngörülmüştür.
- Bu anayasa, hak ve özgürlükleri saymakla yetinmemiş; hak ve özgürlüklerin kullanımının güçleştirilmesi ya da engellenmesini önleyici güvenceler de getirmiştir.
- 1961 Anayasası’nın getirdiği bir başka yenilik egemenliğin kullanılmasına ilişkindir. **TBMM artık egemenliğin tek ve yegane temsilcisi değildir. Bundan böyle egemenlik, Anayasa’nın koyduğu esaslara göre “yetkili organlar” eliyle kullanılacaktır. TBMM, bu yetkili organlardan yalnızca biridir.**
- Yasama organının kuruluşu açısından bu Anayasa’nın getirdiği yenilik çift meclis sistemidir. TBMM’nin bir kanadı genel oyla seçilen üyelerden oluşan Millet Meclisi; diğer kanadı ise genel oyla işbaşına gelenlerin yanında, tabii senatörlük, atama gibi halk tarafından seçilmemiş üyelerin de yer aldığı Cumhuriyet Senatosudur.
- **Meclis üyesi olmayanların da bakan olarak atanması bu Anayasa’yla olanaklı hale gelmiştir.**
- **Milli Güvenlik Kurulu anayasal bir kurum haline getirilmiştir.**
- **Anayasa’nın getirdiği bir başka yenilik de TRT ve üniversitelere özerklik tanınmasıdır.**
- **Hukuk devleti ilkesi ilk kez bu Anayasa’da ifaden edilmiştir.** Devletin eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tâbi tutulmasını gerektiren bu ilke, “idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu” biçimindeki hükümle Anayasa’da açıkça düzenlenmiştir.
- **Yargı alanındaki en önemli yeniliklerden biri olan Anayasa Mahkemesi’nin kuruluşu ve yasaların Anayasa’ya uygunluğunu denetleme yetkisinin bu mahkemeye verilmesi de hukuk devleti ilkesinin yaşama geçirilmesi açısından önemlidir.** Böylece yalnızca idarenin işlemleri değil, yasalar da yargı denetimi içine sokulmuştur.
- 1961 Anayasası 1971 ve 1973 yıllarında önemli değişikliklere uğramıştır. Bakanlar Kuruluna **kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verilmesi; üniversite özerkliğinin zayıflatılması; TRT’nin özerkliğinin kaldırılması; Devlet Güvenlik Mahkemelerinin oluşturulması; Askeri Yüksek (dare Mahkemesinin kurulması ve asker kişilerle ilgili eylem ve işlemlerin yargısal denetiminin Danıştaydan alınıp bu mahkemeye verilmesi; sivillerin askeri nitelikte olmayan suçlardan dolayı yargılanmasının olanaklı hale getirilmesi; bütün temel hak ve özgürlükler için geçerli olan genel bir sınırlama maddesi konması; sınırlama nedenlerinin artırılması** söz konusu değişikliklere örnek olarak verilebilir.

1982 Anayasası:

- 12 Eylül 1980’de yönetime el koyan Milli Güvenlik Konseyi (MGK), yeni Anayasa’nın bir kurucu meclis tarafından yapılması ve halkoylamasına sunularak yürürlüğe girmesine karar vermişti.
- Kurucu Meclis, MGK ve Danışma Meclisi olmak üzere iki kanattan oluşmaktaydı. MGK, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren başkanlığında kara, hava, deniz kuvvetleri komutanları ile jandarma genel komutanından oluşuyordu. Sivillerden oluşan Danışma Meclisi ise esas olarak MGK tarafından atanmıştı. Danışma Meclisine aday olmak için 12 Eylül 1980’den önce herhangi bir siyasal partinin üyesi olmamak şartı aranıyordu.
- Danışma Meclisinde Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı başkanlığında on beş kişilik bir Anayasa Komisyonu kuruldu. Anayasa maddelerinin önce Danışma Meclisinde sonra MGK’de görüşülmesi esası

benimsendi. MGK, Danışma Meclisinden gelen metni aynen ya da değiştirerek kabul edecek veya reddedecekti. Danışma Meclisinin ise MGK'nın değiştirdiği bir metin üzerinde böyle bir yetkisi yoktu. Dolayısıyla, Kurucu Meclisin Anayasa yapım sürecinde son sözü söyleyen kanadı MGK idi.

- MGK, Anayasa tasarısını 18 Ekim 1982'de kabul etti. Tasarı iki gün sonra Resmî Gazete'de yayımlandı. Anayasa'nın yürürlüğe girmesi için atılacak son adım halkoylamasıydı. **Anayasa'nın yapım sürecine toplumun çeşitli kesimlerinin yeterince katılımı söz konusu olmadı. MGK, halkoylamasından önce hangi yönde oy verileceği konusunda telkinde bulunmayı ve metnin eleştirilmesini de yasakladı.**
- Basının sıkı denetim altında tutulduğu Anayasa yapım sürecinde toplumun başlıca katılım aracı olan siyasal partilerin, dernek ve sendikaların kapatılmış veya faaliyetlerinin askıya alınmış olması, anayasa konusunda kamuoyu oluşturma bakımından örgütlü bir etkinlik gösterme olanağını ortadan kaldırdı. Dolayısıyla Anayasa konusunda farklı görüşlerin kamuoyuyla paylaşılması mümkün olmadı. Anayasa'nın halkoylamasında reddedilmesi durumunda ne olacağına ilişkin bir düzenleme 1981 tarihli Kurucu Meclis Yasası'nda yer almamıştı. Bu da, söz konusu olasılığın gerçekleşmesi durumunda askerî rejimin sürüp gideceği düşüncesini akla getiriyordu.
- Sonuçta halk, 1982 Anayasası'na ilişkin ciddi bir tartışma ortamı olmadan, Anayasa'yı yapanların tek taraflı propagandasıyla ve halkoylamasında Anayasa'nın reddedilmesi durumunda ne olacağına dair bir belirsizlikle 7 Kasım 1982'de sandık başına gitti. Oylama, seçmenlerin %91,3'ünün katılımıyla gerçekleştirildi. Anayasa vatandaşların %91,4 "evet" oyuyla kabul edilerek yürürlüğe girdi.
- **1982 Anayasası'nın, genel olarak değerlendirildiğinde oldukça ayrıntılı bir Anayasa olduğu söylenebilir.** Anayasa'nın ayrıntılı olmasının bir nedeni, temel hak ve özgürlüklere ilişkin hükümlerde aşırı sınırlama sebeplerine yer verilmiş olmasıdır. Bu bağlamda, 1982 Anayasası'nın temel özelliklerinden birine işaret edilebilir: **1982 Anayasası otorite-özgürlük dengesinde otoriteye ağırlık veren bir Anayasa'dır.** Bu-
- Bu genel özellikleri yanında 1982 Anayasası'nın dayandığı temel ilkeler "Cumhuriyetin Nitelikleri" başlığı altında 2. maddede sayılmıştır. Buna göre, **"Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir."**

Başlangıç ilkeleri, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı: 1982 Anayasası, Başlangıç bölümünü Anayasa metnine dâhil saymakta; 2. maddede başlangıçta belirtilen temel ilkelere atıfta bulunmaktadır. Edebî bir dille yazılmış ve Anayasa koyucunun dünya görüşünü yansıtan Başlangıç bölümünden çıkarılabilecek ulusal egemenlik, kuvvetler ayrılığı, Atatürk milliyetçiliği gibi ilkeler Cumhuriyetin nitelikleri arasında kabul edilmektedir. "Toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde" ifadesinin ise somut bir içeriğe sahip olmadığı için ancak Anayasa'nın diğer maddelerini yorumlamada göz önünde bulundurulabileceği kabul edilmektedir.

Atatürk milliyetçiliğine bağlı devlet: "Atatürk milliyetçiliğine bağlılık" devletin hangi milliyetçilik anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Bu milliyetçilik anlayışının; ırk, dil, din gibi "objektif" (yani somut, elle tutulur, gözle görülür, kişilerin iradesinden bağımsız) unsurlara değil, geçmişte yaşanmış ortak bir mirasa sahip çıkma ve gelecekte de bir arada yaşama istek ve iradesi gibi "subjektif" (yani soyut, elle tutulamayan, gözle görülemeyen ve kişilerin iradesine bağlı) unsurlara dayandığı kabul edilir.

İnsan haklarına saygılı devlet: 1961 Anayasası'nda "insan haklarına dayanan" şeklindeki bu ibare 1982 Anayasası'nda "insan haklarına saygılı" olarak yer almıştır.

Laik devlet: Laiklik ilkesi, yalnızca Anayasa'nın 2. maddesinde devletin nitelikleri arasında yer almamakta, aynı zamanda başka Anayasa hükümlerinin de konusunu oluşturmaktadır. Laik devlet, vatandaşlarının dinsel inançları ve tercihlerine saygılı olan, bütün dinlere ve inançlara eşit mesafede duran ve aynı zamanda kutsal din duygularının kötüye kullanılmasını önleyen devlettir. Laikliğin unsurlarından biri olan ve 1982 Anayasası'nda güvence altına alınan din ve vicdan özgürlüğü, herhangi bir dini inancı benimseme ve ibadet etme özgürlüğünü de içerir. Devletin resmî bir dininin olmamasının bir başka önemli sonucu da belli bir dinin ya da mezhebin öğretilmesinin zorunlu kılınmamasıdır.

Demokratik devlet: Demokrasilerde siyasal iktidar; halk adına, halk tarafından seçilen ve halka hesap veren yöneticiler tarafından kullanılır. Bu mekanizmanın gereği gibi işleyebilmesi için seçimlerin "serbest" ve "adil" bir şekilde yapılması gerekir. 1982 Anayasası'nda seçimlere ilişkin yer alan hükümler bu demokratik devletin kalbi sayılan bu mekanizmanın etkin bir biçimde işlemesini güvence altına almaya yöneliktir. Seçimlerin "serbest" ve "adil" olması kadar önemli bir konu, vatandaşlara sandıkta aralarında tercih yapabilecekleri çeşitli alternatiflerin bulunmasıdır. Bu

alternatifleri oluşturup bir siyasal program halinde halka sunan ise siyasal partilerdir. Vatandaşların bağımsız olarak siyasete girme imkânları olmakla birlikte, günümüzde siyasal partilerin etkinliği ve önemi göz önüne alınarak, çağdaş demokrasiler “partiler demokrasisi” olarak nitelendirilmektedir. Gerçekten, siyasal partiler sadece iktidara gelmek için yarışan örgütler değildir; aynı zamanda temsil ettikleri grupların menfaatlerinin birleştirilip açıklanması, siyasal kadroların yetiştirilmesi, halkın siyasal konularda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gibi işlevler de yerine getirmektedirler. İşte bu yüzden; “Siyasal partiler, demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır” (Anayasa, m. 68/2).

Sosyal devlet: Sosyal devlet, bireylerin insan onuruna yaraşır bir hayat seviyesine sahip olmaları için, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi konularda devletin piyasa koşullarından bağımsız veya piyasa koşullarına müdahale ederek sosyal ve ekonomik alanda görevler yüklenen devlettir. Anayasa 65. maddesinde, “Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikler gözeterek **mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.**” diyerek devletin bu alandaki sorumluluğunun sınırını da çizmektedir.

Hukuk devleti: Yasama, yürütme ve yargı organlarının eylem ve işlemlerinde hukuka uygun davranmaları gerektiğini ifade eder. Buna göre, hukuka aykırılık söz konusu olduğunda, söz konusu organların yaptırımlarla karşılaşması gerekir.

İDARE HUKUKU

- İdare, yürütme organının; Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlar dışında kalan kısmı ile il özel idaresi, belediye, köy, üniversite, TRT, meslek kuruluşları gibi diğer kamu tüzel kişilerini ifade eder.
- İdare hukuku, idarenin kuruluşuna, yapısına, işleyişine ve idarenin yerine getirdiği işlevin düzenlenmesine ilişkin kuralları içerir.
- Anayasa'mıza göre, “İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır”. Merkezî idare; başkent teşkilatı (yani Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar Kurulu ve kamu hizmetinin niteliği ve gereklerine göre teşkilatlanan bakanlıklar) ve merkezi idarenin taşra teşkilatından (yani kamu hizmetinin tüm ülke düzeyinde yürütülmesi amacıyla oluşturulan il, ilçe ve bucaklardan) oluşur. Yerinden yönetim ise iki biçimde karşımıza çıkar: yer yönünden yerinden yönetim (il özel idareleri, belediyeler, köyler) ve hizmet yönünden yerinden yönetim (üniversiteler, TRT, TÜBİTAK gibi). Yerinden yönetim kuruluşları devletten ayrı bir kamu tüzel kişiliğine sahiptirler.
- **Kamu tüzel kişiliği anayasa veya yasada açıkça tanımlanabilir. Anayasa veya yasada açık bir nitelendirme yoksa kamu tüzel kişiliğinden söz edebilmek için şu şartların varlığı aranır: Devlet tarafından (yani yasama organı tarafından yasayla veya yasanın açıkça verdiği bir yetkiye dayanarak idare tarafından) kurulmuş olma ve kamu gücü ayrıcalıkları ile donatılmış olma.**
- İdari teşkilata hakim olan temel ilke idarenin bütünlüğü ilkesidir. İdarenin bütünlüğü iki yöntemle veya hukuki araçla sağlanır: **Hiyerarşi** (yani idare içindeki görevliler arasında altlık-üstlük ilişkisi kurulması) ve **vesayet** (yani merkezi idarenin yerinden yönetim kuruluşları üzerindeki denetim yetkisi kullanması).
- **Kamu hizmeti;** idarenin, bir kamu tüzel kişisi tarafından veya onun denetimi altında bir özel hukuk tüzel kişisi tarafından kamu yararı amacını gerçekleştirmeye yönelik faaliyetleridir.
- **Kolluk hizmeti,** idarenin kamu düzenini sağlamaya yönelik faaliyetidir. Kamu kuruluşları, kamu hizmetini yerine getirirken özel mülkiyete konu olan bazı taşınmazların tamamı ya da bir kısmını, kamu yararı için kamulaştırabilirler. Kamulaştırma sonucunda, söz konusu mallar için kamulaştırma bedeli ödenir ve bu mallar kamu mülkiyetine geçirilir.
- İdare tüm faaliyetlerini yürütürken hukuka, yani Anayasa'ya ve yasalara uygun davranmak zorundadır. Bu, hukuk devleti ilkesinin de gereklerinden biridir.
- **İdare, yargı dışında da birçok yöntemle denetlenmektedir. O halde idare, yargı dışı denetim ve yargısal denetim olmak üzere iki yönlü bir denetime tâbidir. Bunlar: Uluslar arası denetim, İdari denetim, Siyasal denetim, kamuoyu denetimi.**

ÜNİTE SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangisi Kamu hukukunun bir alt alanı değildir?

- a. Anayasa hukuku
- b. Vergi hukuku
- c. İdare hukuku
- d. Miras hukuku
- e. Ceza hukuku

2. Aşağıdakilerden hangisi Uluslararası hukuk (Uluslararası Kamu hukuku) hakkında söylenemez?

- a. Uluslararası hukukun inceleme alanlarının başında Uluslararası hukukun kaynakları gelmektedir.
- b. Yargısal kararlar (içtihat) ve doktrin (öğreti), Uluslararası hukukun asli kaynakları olarak kabul edilir.
- c. Devletler ve uluslararası örgütler, uluslararası hukukun kişileridir.
- d. Uluslararası hukuk kişileri arasındaki ilişkiler çerçevesinde doğabilecek uluslararası uyuşmazlıkların çözümü de uluslararası hukukun ilgi alanı içerisindedir.
- e. Deniz, göl, kanal, akarsular, hava ve uzayın uluslararası statüsü Uluslararası hukuk alanı içerisinde incelenmektedir.

3. Aşağıdakilerden hangisi Uluslararası hukukun inceleme alanına dahil değildir?

- a. Yasama, yürütme ve yargının işleyişi
- b. Halkların geleceklerini tayin etme hakkı
- c. Devletin egemenlik yetkileri
- d. Egemenliğin korunması
- e. Devletlerin ve hükümetlerin tanınması

4. 1982 Anayasası'nın genel esaslar bölümünde aşağıdakilerden hangisine yer verilmemiştir?

- a. Anayasa'nın kuruluş nedenleri
- b. Devletin şekli
- c. Devletin bütünlüğü, resmi dili, bayrağı
- d. Devletin temel amaç ve görevleri
- e. Anayasa'nın bağlayıcılığına ve üstünlüğüne ilişkin esaslar

5. Osmanlı İmparatorluğu'nda 1876 tarihinde ilân edilen ilk Anayasa olan Kanun-i Esasi için, aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a. Padişahın tek taraflı iradesiyle yapılmış bir ferman Anayasa'dır.
- b. İki kanatlı bir yasama organı oluşturulmuş (Meclis-i Umumi); bunlardan Heyet-i Mebusan üyelerinin Padişah tarafından seçilip atanması, Heyet-i Ayan üyelerinin halk tarafından seçilmesi yöntemi benimsenmiştir.
- c. İlk kez -kısmen de olsa- halkı temsil eden bir parlamento kurulmuştur.
- d. Padişahın sormusuzluğu ve kutsallığı anlayışı ile yasama-yürütme ilişkilerindeki üstünlüğü bu Anayasa'da sürdürülmüştür.
- e. Kanun-i Esasi'de yapılan 1909 değişiklikleri, 1876'da ilân edilen ilk biçiminden farklı olarak, Padişahın tek taraflı iradesiyle değil, Meclisin girişimi ve katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

6. 1921, 1924 ve 1961 Anayasaları ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a. Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu ilk kez 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda ifade edilmiştir.
- b. 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, yasama ve yürütme yetkilerinin Parlamentoda toplanmasını öngören "meclis hükümeti" sistemini benimsemiştir.
- c. 1924 Anayasası için; meclis hükümeti sisteminin bazı etkileri devam ediyor olsa da, yasama-yürütme ilişkisi açısından bu Anayasa'nın parlamenter sisteme yakın bir düzenleme getirdiği söylenebilir.
- d. Devletin insan haklarına dayanması, aynı zamanda sosyal bir hukuk devleti olması 1921, 1924 ve 1961 Anayasaları'nda yer alan ilkelerdir.
- e. 1924 Anayasası zaman içinde önemli değişikliklere uğramıştır, örneğin, 1928'de devleti laikleştirme yönünde önemli adımlar atılmıştır.

7. Aşağıdakilerden hangisi merkezi idarenin başkent teşkilatı içinde yer almaz?

- a. Cumhurbaşkanı
- b. Başbakan
- c. Bakanlar Kurulu
- d. Bakanlıklar
- e. TRT

8. İdare Hukuku ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a. İdare hukukunun konuları arasında idarenin kuruluşu, yani idari teşkilat önemli bir yer tutar.
- b. İdari teşkilata hakim olan temel ilke idarenin bütünlüğü ilkesidir.
- c. Bir kişinin memur olarak atanması, idarenin düzenleyici işlerindendir.
- d. Kolluk hizmeti, idarenin en önemli faaliyetlerindendir.
- e. İdarenin sahip olduğu yetkileri kullanması sonucunda bir zarar ortaya çıkarsa, idarenin sorumluluğu doğar.

9. Aşağıdakilerden hangisi, Ceza Hukuku'na yardımcı disiplinlerden biri değildir?

- a. Kriminoloji
- b. Kriminalistik
- c. Viktimoloji
- d. Adli tıp
- e. Sosyal güvenlik hukuku

10. Aşağıdakilerden hangisi Vergi Hukuku'nun asli kaynaklarından değildir?

- a. Kanun hükmünde kararname
- b. Tüzük
- c. Uluslararası andlaşma
- d. Açıklayıcı genel tebliğler
- e. Yönetmelikler

8. ÜNİTE SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangisi kamu hukuku-özel hukuk ayrımını açıklamak için ortaya konan teorilerden birisi değildir?

- a) Kamu hukuku devlete ait menfaatleri, özel hukuk ise özel kişilere ait menfaatleri düzenleyen hukuk alanlarıdır.
- b) Eğer hukuki ilişkinin taraflarından biri devletse bu ilişki kamu hukuku ilişkisi, hukuki ilişkinin tarafları bireylerse bu ilişki özel hukuk ilişkisidir.
- c) Kamu hukuku kuralları emredicidir, yani bu kurallar hukuki ilişkinin taraflarınca değiştirilemez veya aksi kararlaştırılmaz. Özel hukuk ise esas olarak irade serbestisine dayanır, yani bu alanda taraflar hukuki ilişkinin içeriğini ve şartlarını serbestçe kararlaştırırlar.
- d) Kamu hukuku ilişkisinde kamu, yani devlet tarafı üstün konumdadır ve güç kullanarak zorlama dahil egemenlik yetkilerine sahiptir, özel hukuk ilişkisinde ise taraflar eşit konumdadır ve birinin diğer üzerinde herhangi bir üstünlüğü söz konusu değildir.
- e) Kamu hukuku kurallarının anayasaya aykırılığı iddia edilemez, özel hukuk kurallarının ise anayasaya aykırılığı iddia edilebilir.

Cevap E. Kamu hukuku kuralları da özel hukuk kuralları gibi anayasaya aykırı olabilir, dolayısıyla anayasa mahkemesine iptali için başvurulabilir. Bu nedenle kamu hukuk-özel hukuk ayrımında böyle bir teori uygulanmamaktadır.

2. Aşağıdakilerden hangisi genel olarak kamu hukuku dalı olarak kabul edilmekle birlikte öğretide, özel hukuk dalı olarak da kabul edilmesi gerektiği yönünde görüşler bulunan bir hukuk dalıdır?

- a) İş Hukuku
- b) Anayasa Hukuku
- c) Ceza Hukuku
- d) İdare Hukuku
- e) Vergi Hukuku

Cevap A. **Klasik olarak bazı hukuk alanlarının hangi kategori içinde değerlendirileceği tartışmalıdır.** Örneğin **iş hukuku**, işçi ve işveren arasındaki ilişkileri ilgilendirdiği ölçüde özel hukuk alanına girmekte, ancak devletin işverenin karşısında işçiyi korumak için bu alandaki hukuki ilişkileri düzenlemesi veya söz konusu bu ilişkilere müdahale ediyor olması dolayısıyla kamu hukukuna yaklaşmaktadır. **Medeni usul hukuku ve icra iflas hukuku** da aslında devletin müdahalesi olan ve zorlayıcı gücünü kullandığı hukuk alanları olduğu için kamu hukukuna dâhil edilebilir. Ancak, bu alanlar esas olarak özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin olduğundan özel hukuk içerisinde değerlendirilir.

3. Uluslararası hukuk kuralları ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilecek doğru bir ifadedir?

- a) Uluslararası hukuk kuralları anayasa hükmündedir.
- b) Uluslar arası antlaşmalar Anayasa Mahkemesi'nin denetimine tabidir.
- c) Uluslararası hukuk, devletlerin birbirleriyle ve diğer devletler hukuku süjeleriyle olan ilişkilerini düzenler.
- d) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası andlaşmalarla yasaların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzlıklarda ise uluslararası andlaşma hükümleri esas alınır.
- e) Devletler ve uluslararası örgütler uluslararası hukukun kişileridir.

Cevap D. Türkiye Cumhuriyeti hukuk sisteminde, uluslararası andlaşmalar kural olarak yasa hükmündedir (Anayasa, m. 90). Bununla birlikte, usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası andlaşmalar hakkında anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Türkiye Cumhuriyeti hukuk sisteminde, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası andlaşmalarla yasaların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzlıklarda ise uluslararası andlaşma hükümleri esas alınır.

4. Aşağıdakilerden hangisi uluslararası hukukun yardımcı kaynaklarından birisidir?

- a) Uluslararası antlaşmalar
- b) Yargısal kararlar
- c) Uluslararası örf-adet
- d) İyiniyet ilkesi
- e) Genel hukuk ilkeleri

Cevap B. Uluslar arası hukukun asli kaynakları:

- Uluslar arası antlaşmalar
- Uluslararası örf ve âdet
- İyiniyet ilkesi
- Genel hukuk ilkeleri
- İyi komşuluk ilişkileri gibi uluslararası hukuka özgü genel ilkeler

Yargısal kararlar (içtihat) ve doktrin (öğreti) uluslararası hukukun yardımcı kaynakları olarak kabul edilir.

5. Uluslararası hukuk ile iç hukukun aynı hukuk sistemi içerisinde yer aldığını kabul eden sistem aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Monist model
- b) Düalist model
- c) Enternasyonal model
- d) Karma model
- e) Ulusal model

Cevap A. Uluslararası antlaşmaların iç hukuktaki etkisi çeşitli hukuk sistemlerinde farklı biçimde karşımıza çıkar. Bu bağlamda iki modelden söz edilebilir: “düalist (ikici) model” ve “monist (tekçi) model”

Düalist modelde, uluslararası hukuk ile iç hukukun ayrı hukuk sistemleri olduğu, monist modelde ise, uluslararası hukuk ile iç hukukun aynı hukuk sistemi içerisinde yer aldığı kabul edilir. Monist modelde uluslararası antlaşmalar; yasa düzeyinde, yasaların üzerinde, anayasa düzeyinde, hatta bazı sistemlerde anayasanın üzerinde olabilir.

6. Anayasa'nın felsefesi, yapıldığı dönemin siyasal ve toplumsal koşulları, yapılış nedenleri, dayandığı temel ilke ve değerlerin ortaya konduğu Anayasa bölümü aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Genel Esaslar
- b) Başlangıç Kısmı
- c) Yasama Kısmı
- d) Yürütme Kısmı
- e) Yargı Kısmı

Cevap B. Anayasaların çoğunda bir başlangıç bölümü bulunur. Başlangıçlarda, Anayasa'nın felsefesi, yapıldığı dönemin siyasal ve toplumsal koşulları, yapılış nedenleri, dayandığı temel ilke ve değerler ortaya konur. Başlangıç bölümü edebi bir üslupla kaleme alınan, genellikle hukuk kuralı niteliği taşımayan

bir metin olmakla birlikte, Anayasa'nın bir parçası sayılabilir. Örneğin, 1982 Anayasası'nın 176. maddesine göre: "Anayasa'nın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten başlangıç kısmı, Anayasa metnine dâhildir."

7. Aşağıdakilerden hangisi Anayasa'nın Genel Esaslar bölümünde düzenlenen hususlardan birisi değildir?

- a) Devletin şekli
- b) Cumhuriyetin nitelikleri,
- c) Cumhurbaşkanı'nın görevleri
- d) Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti,
- e) Kanun önünde eşitlik

Cevap C. 1982 Anayasası'nın 1-11 maddeleri de "Genel Esaslar" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde; Devletin şekli, Cumhuriyetin nitelikleri, Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti, değiştirilemeyecek hükümler, Devletin temel amaç ve görevleri, egemenlik, yasama yetkisi, yürütme yetkisi ve görevi, yargı yetkisi, kanun önünde eşitlik ve Anayasa'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğüne ilişkin esaslara yer verilmektedir.

8. Aşağıdaki tarihlerin hangisinde cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçilecektir?

- a) 2013
- b) 2014
- c) 2015
- d) 2017
- e) 2018

Cevap B.

9. TC Anayasası'na göre hükümet sistemi, parlamenter hükümet sistemidir. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'deki hükümet sisteminin yarı-başkanlık sistemine dönüştüğü yönündeki görüşlerin dayanağını oluşturmaktadır?

- a) Cumhurbaşkanının seçildikten sonra partisiyle ilişkisinin kesilmesi
- b) Yürütmenin Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'ndan oluşması
- c) Cumhurbaşkanının tarafsız olması
- d) Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilecek olması
- e) Cumhurbaşkanının siyasi olarak sorumsuz olması

Cevap D. 2007 yılında halkoylaması sonucu kabul edilen ve Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini öngören Anayasa değişikliği sonrasında Türkiye'de geçerli olan hükümet sisteminin niteliği tartışmalı hale gelmiştir. **Bazı yazarlar, Türkiye'deki hükümet sisteminin; "yarı-başkanlık" sistemine, bazıları ise (klasik parlamenter sisteme halk tarafından seçilen cumhurbaşkanı unsurunun eklenmesiyle ortaya çıkan) "başkanlı parlamenter sistem"e dönüştüğünü savunmaktadır.**

10. Türk tarihinde ilk kez egemenliğin millete ait olduğunu belirten Anayasa aşağıdakilerden hangisidir?

- a) 1876 Kanun-i Esasi
- b) 1921 Anayasası
- c) 1924 Anayasası
- d) 1961 Anayasası
- e) 1982 Anayasası

Cevap B.

11. Aşağıdakilerden hangisi 1924 Anayasası'nın özelliklerinden birisi değildir?

- a) Yasama ve yürütme erkleri TBMM'de toplanmıştır. TBMM yasama yetkisini bizzat kendisi; yürütme görevini ise Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu aracılığıyla yerine getirmektedir.
- b) Cumhurbaşkanı hem devletin hem de yürütmenin başıdır.
- c) Anayasa, düzenlediği hak ve özgürlükler için güvenceler öngörmemiştir.
- d) Anayasa Mahkemesi kurulmuştur.
- e) 1924 Anayasası genel ve soyut bir özgürlük ve eşitlik anlayışı öngörmüştür.

Cevap D. Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu 1961 Anayasası ile mümkün olmuştur.

12. Hukuk devleti ilkesi ilk kez hangi Anayasa döneminde ifade edilmiştir

- a) 876 Kanun-i Esasi
- b) 1921 Anayasası
- c) 1924 Anayasası
- d) 1961 Anayasası
- e) 1982 Anayasası

Cevap D. 1961 Anayasası'nın getirdiği yenilikler çok önemli. Bu nedenle notlardan bir kere okunmalıdır!

13. 1980 darbesinden sonra yeni Anayasa'yı yapmak için oluşturulan "Kurucu Meclis" in sivil kanadını oluşturan kısım aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Milli Güvenlik Konseyi
- b) Danışma Meclisi
- c) Temsilciler Meclisi
- d) Milli Birlik komitesi
- e) Cumhuriyet Senatosu

Cevap B. Kurucu Meclis, MGK ve Danışma Meclisi olmak üzere iki kanattan oluşmaktaydı. MGK, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren başkanlığında kara, hava, deniz kuvvetleri komutanları ile jandarma genel komutanından oluşuyordu. Sivillerden oluşan Danışma Meclisi ise esas olarak MGK tarafından atanmıştı. Danışma Meclisine aday olmak için 12 Eylül 1980'den önce herhangi bir siyasal partinin üyesi olmamak şartı aranıyordu.

14. Aşağıdakilerden hangisi 1982 Anayasası'nın özelliklerinde birisi değildir?

- a) Ayrıntılı bir anayasadır.
- b) Otorite-özgürlük dengesinde özgürlüğe ağırlık veren bir anayasadır.
- c) Atatürk milliyetçiliğine bağlıdır.
- d) İnsan haklarına saygılı devlet anlayışına sahiptir.
- e) Siyasal partileri, demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları olarak görmektedir.

Cevap B. 1982 Anayasası otorite-özgürlük dengesinde otoriteye ağırlık veren bir anayasadır.

15. İdari teşkilata hakim olan temel ilke idarenin bütünlüğü ilkesidir. Aşağıdakilerden hangisi idarenin bütünlüğünü sağlayan araçlardır?

- a) Hiyerarşi ve vesayet
- b) İdari yargı ve hiyerarşi
- c) Adli yargı ve vesayet
- d) Başbakan ve bakanlar
- e) Vali ve kaymakam

Cevap A. İdari teşkilata hakim olan temel ilke idarenin bütünlüğü ilkesidir. İdarenin bütünlüğü iki yöntemle veya hukuki araçla sağlanır: **Hiyerarşi** (yani idare içindeki görevliler arasında altlık-üstlük ilişkisi kurulması) ve **vesayet** (yani merkezi idarenin yerinden yönetim kuruluşları üzerindeki denetim yetkisi kullanması).

16. İdarenin kamu düzenini sağlamaya yönelik faaliyeti aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Yargı hizmeti
- b) Kamu hizmeti
- c) Kolluk hizmeti
- d) Kamulaştırma hizmeti
- e) Sosyal hizmet

Cevap C. **Kamu hizmeti**; idarenin, bir kamu tüzel kişisi tarafından veya onun denetimi altında bir özel hukuk tüzel kişisi tarafından kamu yararı amacını gerçekleştirmeye yönelik faaliyetleridir.

Kolluk hizmeti, idarenin kamu düzenini sağlamaya yönelik faaliyetidir.

17. İdare, yargı dışında da birçok yöntemle denetlenmektedir.

Aşağıdakilerden hangisi idarenin, yargı dışı denetimlerinden birisi değildir?

- a) Uluslar arası denetim
- b) İdari denetim
- c) Siyasal denetim
- d) Kamuoyu denetimi
- e) Bireysel denetim

Cevap E. İdare, yargı dışında da birçok yöntemle denetlenmektedir. O halde idare, yargı dışı denetim ve yargısal denetim olmak üzere iki yönlü bir denetime tâbidir. Bunlar: Uluslar arası denetim, İdari denetim, Siyasal denetim, kamuoyu denetimi.

18. Ceza normu (kuralı) hangi unsurlardan oluşmaktadır?

- a) Emir ve yaptırım
- b) Kast ve taksir
- c) Kusur ve ceza
- d) Savcı ve mahkeme
- e) Devlet ve birey

Cevap A. **Ceza hukukunda temel kavramlardan biri olan ceza normu iki unsurdan oluşur: Emir ve yaptırım.** Emir, yapılması veya yapılmaması gereken davranışları gösterirken, ceza, söz konusu emre aykırı davranıldığı takdirde uygulanacak yaptırımları belirler.

19. Aşağıdakilerden hangisi Ceza Hukukuna hakim olan kanunilik ilkesinin sonuçlarından birisi değildir?

- a) Örf ve âdet kurallarıyla suç ve ceza yaratılamaz.
- b) Ceza hukukunda kıyas yasaktır.
- c) Ceza yasaları açık ve belirli olmalıdır.
- d) Ceza yasaları sıklıkla değiştirilmelidir.
- e) Aleyhte yasalar geriye yürümez.

Cevap D. Ceza hukukunun en önemli ilkelerinden biri **kanunilik ilkesidir**. Bu ilke iki unsur içerir: Yasada açıkça gösterilmeyen bir fiil suç oluşturmaz ve bir suç için ancak yasada belirlenen ceza uygulanabilir. Bu ilkenin çok önemli bazı sonuçları vardır. **Bu sonuçlar:**

Örf ve âdet kurallarıyla suç ve ceza yaratılamaz

Ceza hukukunda kıyas yasaktır

Ceza yasaları açık ve belirli olmalıdır

Aleyhte yasalar geriye yürümez.

Ceza Hukuku'na hakim olan diğer ilkeler:

- **Kanunu bilmemek mazeret sayılmaz ilkesi.** Bu ilkeye göre, suç ve cezaların neler olduğunu herkesin bildiği varsayılır. Dolayısıyla bir suç işleyen kimse, ben bunun suç olduğunu bilmiyordum diyerek cezai sorumluluktan kurtulamaz. Bu noktada kişinin bilmesi gereken, o davranışın hukukun onaylamadığı bir davranış olmasıdır; yoksa cezanın miktarını bilmesi gerekmez.
- Cezanın şiddetli bir yaptırım olması ve insan yaşamını önemli ölçüde etkilemesi ceza hukukunda bir başka ilkenin daha kabul edilmesini gerektirmiştir, söz konusu ilke **"herkes hüküm giyene kadar masum kabul edilir ilkesi"**dir. Bu ilkenin doğal sonucu olarak yargılama sürecinde şüphe sanık lehine yorumlanır. Aslen delil yetersizliğinden beraat de yine bu ilkenin bir sonucudur.
- Ceza hukukunun bir diğer ilkesi de **"ceza sorumluluğunun şahsiliği"**dir. Bu ilkeye göre, kimse başkasının fiili dolayısıyla cezalandırılmaz. Dolayısıyla babaya çocuğunun fiili, kocaya karısının fiili dolayısıyla ceza verilemez.
- Ceza hukukunda bir başka ilke de **"ceza kanunlarının geçmişe etkisi"** ile ilgilidir. Bu ilkeye göre, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı kimseye ceza verilemez. İşlendikten sonra yürürlüğe giren kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı kimse cezalandırılmaz. Böyle bir cezaya hükmolunmuşsa cezanın infazı ve kanuni neticeleri kendiliğinden ortadan kalkar.
- Son olarak ceza hukukunda **"yersellik ilkesi"**nin uygulandığından bahsetmek gerekir. Buna göre, Türkiye'de işlenen suçlar hakkında Türk kanunları uygulanır. Bu bağlamda Türkiye topraklarında, Türk Hava Sahası ve Karasularında işlenen suçlara, bunları yabancı uyruklular işlemiş olsa bile Türk Hukuku uygulanacaktır.

20. Vergi yasalarına göre alacaklı vergi dairesine karşı vergiyi ödemekle sorumlu olan gerçek veya tüzel kişilere ne denir?

- a) Vergi sorumlusu
- b) Vergi yükümlüsü
- c) Vergi borçlusu
- d) Vergi tahakkuku
- e) Vergi tahsili

Cevap B. Vergi hukukuna ilişkin bilinmesi gereken önemli kavramlar:

- **Vergi**, kamu giderlerini karşılamak amacıyla devletin veya devletin yetkilendirdiği diğer kamu tüzel kişilerinin, hukuki zorunluluk altında, yasayla belirtilen kurallara göre ve karşılıksız olarak gerçek ve tüzel kişilerin gelir ve malları üzerinden nakdi ya da aynî olarak aldıkları paydır.
- **Vergi yükümlüsü**, vergi yasalarına göre alacaklı vergi dairesine karşı vergiyi ödemekle sorumlu olan gerçek veya tüzel kişilerdir.
- **Matrah**, verginin hesaplanmasına temel oluşturan değer ya da miktardır.
- **Tarh**, vergi idaresinin, çeşitli biçimlerde belirlediği matraha vergi tarifelerinin uygulanmasıyla vergi borcunun hesaplamasına yönelik idari işlemdir.
- **Vergi tahakkuku**, verginin tarh edilmesinden sonra tahsil edilebilir duruma gelmesi, yani vergiyle ilgili bir alacak hakkının doğmasıdır.
- **Vergi tahsili**, tarh ve tahakkuktan sonra vergi borcunun vergi yükümlüsü tarafından ödenmesidir.
- **Takas** (ödeşme, sayışma), aynı cinsten, ikisi de muaccel (vadesi gelmiş), karşılıklı iki alacağın birbirine sayışılmasıdır.
- **Terkin**, resmî kütük ve defterlerde yazılı bulunan bir konunun silinmesidir.

21. Herkesin vergi vermesi, toplumun herhangi bir kesimine vergi ile ilgili ayrıcalık tanınmaması vergi hukukuna hakim olan ilkelere hangisini ifade etmektedir?

- Vergide genellik
- Vergide kanunilik
- Vergide adalet
- Vergide eşitlik
- Vergide sosyallik

Cevap A. **Vergi Hukukunun İlkeleri:**

Vergide genellik; herkesin vergi vermesi, toplumun herhangi bir kesimine vergi ile ilgili ayrıcalık tanınmamasıdır.

Vergide adalet: Mali güce göre vergilemedir. Vergide adalet, çok kazananın çok; az kazananın az vergi alınması anlamına gelir. Bu anlamda dolaylı vergilerin vergide adalet ilkesine aykırı olduğu söylenebilir.

Vergide kanunilik: Vergi ve benzeri yükümlerin kanunla konulması, değiştirilmesi ve kaldırılmasıdır. Vergiler kanunların altında yer alan düzenlemelerle, Örneğin tüzük ve yönetmeliklerle konamaz, kaldırılamaz ve değiştirilemez.

22. Vergi, doğrudan devlete ya da kamu tüzel kişilerine ödenmesine ne denir?

- Dolaylı vergi
- Doğrudan vergi
- Kurumsal vergi
- Kamusal vergi
- Toplu vergi

Cevap B. Vergiler ödenme biçimlerine göre ikiye ayrılır. Vergi, doğrudan devlete ya da kamu tüzel kişilerine (örneğin belediyelere) ödenirse doğrudan vergi adını alır. Eğer yapılan bir işlem dolayısıyla ve belirsiz zamanda ödenen vergiler söz konusu olursa bunlara da dolaylı vergi denir. Emlak ve gelir vergileri doğrudan vergiler; KDV, gümrük vergileri ise dolaylı vergilerdir.

23. Kurumlar vergisi konusuna göre nasıl bir vergi türüdür?

- Gelir üzerinden alınan vergi
- Servet üzerinden alınan vergi
- Gider üzerinden alınan vergi
- İç ticaret üzerinden alınan vergi
- Dış ticaret üzerinden alınan vergi

Cevap A. Vergiler konularına göre ise üç grupta incelenir:

Gelir üzerinden alınan vergiler: Gelir vergisi ve kurumlar vergisi

Servet üzerinden alınan vergiler: Veraset ve intikal vergisi, emlak vergisi, motorlu taşıtlar vergisi

Gider üzerinden alınan vergiler: KDV, özel tüketim vergisi, özel iletilim vergisi, Şans oyunları vergisi, damga vergisi ile banka ve sigorta muameleleri vergisi